Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/leshistoriestroy00colo

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
Toronto, Ontario

C. 1375

BIBLIOTECA CATALANA

DIRIGIDA Y PUBLICADA

PER

R. MIQUEL Y PLANAS

HISTORIES TROYANES

Gift of
J. Lubsoy

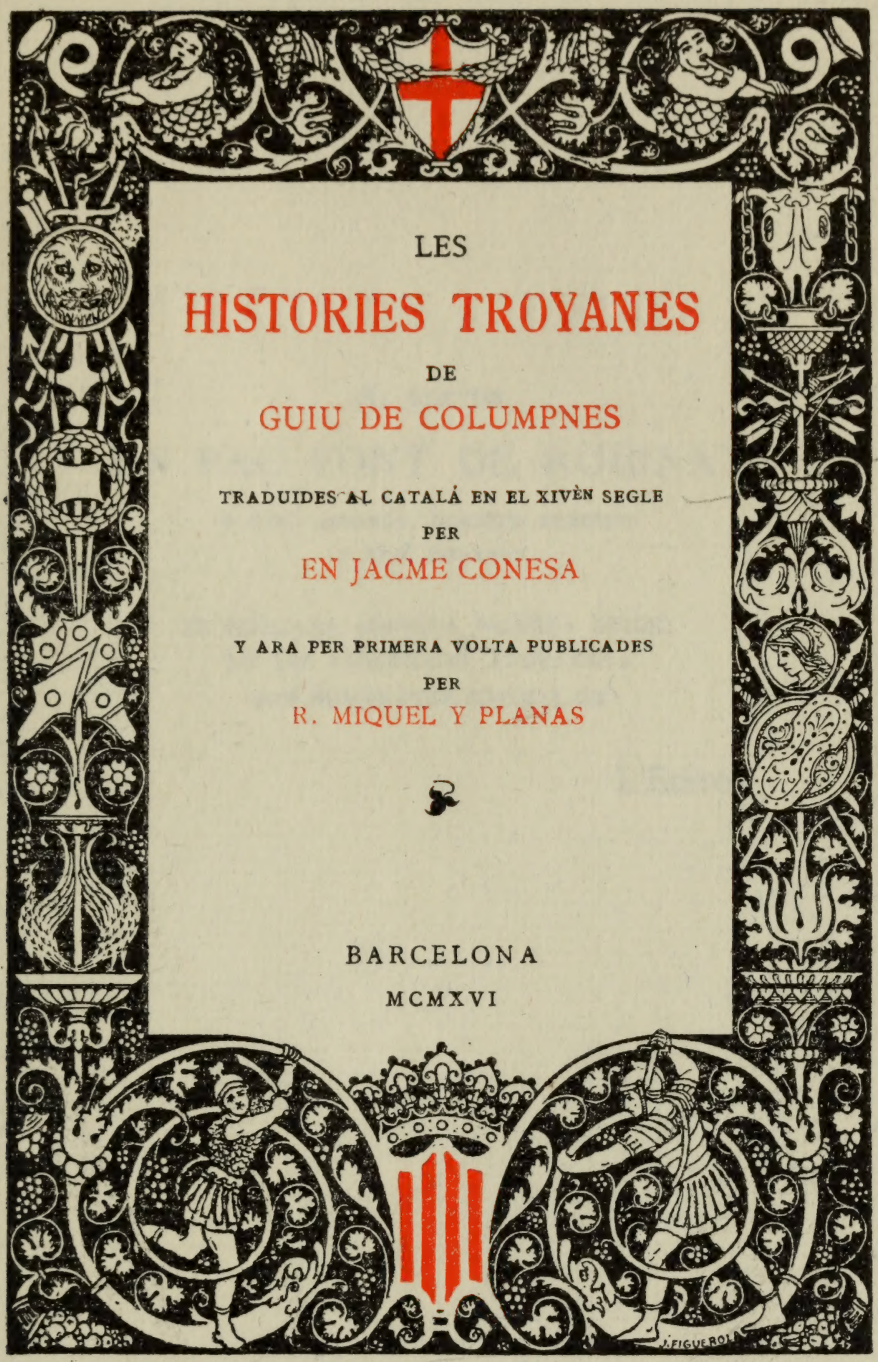

LES

HISTORIES TROYANES

DE

GUIU DE COLUMPNES

TRADUIDES AL CATALÁ EN EL XIVÈN SEGLE

PER

EN JACME CONESA

Y ARA PER PRIMERA VOLTA PUBLICADES

PER

R. MIQUEL Y PLANAS

BARCELONA

MCMXVI

please see
AAM-7691

AL SENYOR

EN PAU FONT DE RUBINAT

PATRICI GENERÓS, BIBLIÒFIL EXQUISIT
Y AMIC INEFABLE

ES DEDICADA AQUESTA PRIMERA EDICIÓ
DE LES «HISTORIES TROYANES»
COM HOMENATGE CORDIAL DE

L'EDITOR

NOTA PRELIMINAR

§ 1. *L'autor y el llibre*

UIU de Columnes (o Guido delle Colonne, en italià), autor de les HISTORIES TROYANES, fou jutge de la ciutat de Messina desde 1257 a 1280. Es conegut també com a poeta líric gracies a algunes composicions que figuren incloses en diversos reculls antics, les quals li valgueren una citació del Dant en el cinquè capítol del *De vulgari eloquio*, allà on se tracta del vers endecasilàbic. Sembla que deu referir-se igualment al nostre autor una alusió del Petrarca que's llegeix en el capítol quart del *Trionfo d'Amore*.

Guido s'emprengué la redacció de la seva HISTORIA per instigació de Mateu de Porta, bisbe de Salerno. L'obra, escrita en llatí com era la costum de l'època, obeía, ademés, en l'intenció de l'autor al propòsit de restablir la veritat de lo esdevingut en el setge y destrucció de Troya, contraposant-la a les narracions dels poetes com Homer, Ovidi y Virgili, que havíen, més que altra cosa, procurat ornar els llurs escrits ab elements imaginaris, fins a l'extrém de fer intervenir els Déus mateixos en les lluites dels homes y alterant així la simple y pura expressió de la dita historia. La veritat dels fets, en opinió de Guido, compareix en els escrits (avui reconeguts com apòcrifs) de Dictis Grec y Dares Frigià, reduíts a una sola versió concordant per Corneli, nebot del gran Salústi. Mes, com sia que el compilador romà cuidà abreviar excessivament certs punts de les histories de Dictis

y Dares, Guido els restablirà ab tota exactitut posant, no solament les causes de les enemistats que concitàren Grecia contra Troya, sinó detallant, ademés, els Reis y Capdills de cada banda que prengueren part en la lluita, els acompanyants de cada un d'ells y les senyals d'armes que usaren; y fent, per últim, el recompte de les vegades que's batallà abans no's fou declarada la victoria a favor dels Grecs. Dintre d'aitals propòsits, va ésser començada a escriure la Historia en 1263; emperò, havent quedat interrompuda aquesta després del primer llibre a la mort del bisbe Porta, ocorreguda en 1272, no fou continuada fins al cap de quinze anys; si bé ab tant de braó aquesta vegada, que els altres trenta quatre llibres fóren escrits en unes quantes setmanes, això és, del 15 de setembre de 1287 al 25 de novembre immediat (1).

Ab tot y lo que, segons acabem de veure, afirma l'autor de la Historia respecte de les seves fonts historials, és cosa del tot provada, avui per avui, que hagué de servir-se principalment del poema de Benet de Sainte-Maure, intitulat *Roman de Troie*, escrit entre'ls anys 1155 y 1160, formant un conjunt de més de trenta mil versos (2). Encara que no apareix per rès citat aquest poema en l'obra de Guido, n'és evidentment el seu original immediat, si bé sembla que l'autor italià devia disposar d'alguna altra font històrica ab la qual en ocasions pretengué millorar el seu model. En cambi, són aduídes a cada pas en la Historia les autoritats de Dictis y Dares, car en això Guido procedí ben bé segons la moda del seu temps, que no concedía valor sinó a les fonts històriques més antigues, les quals eren retretes preferentment deixant de banda els testimonis posteriors. També, en descàrrec de l'autor de la Historia, podríem aventurar la hipòtesi de que el manuscrit del *Roman de Troie* que ell conegué no duría tal volta el nom del poeta francès, y així sols pogué

(1) Aquestes noticies sobre Guido y el seu llibre les hem trobades reunides en la noticia preliminar de l'edició de la *Storia della Guerra di Troia*, publicada per en Michele dello Russo (Nàpols, 1868; en 4.t)

(2) El *Roman de Troie* ha estat publicat en edició crítica per en Leopold Constans (París, 1904-1912; 6 volums en 8.u)

fer esment de les repetides referencies que en el poema's troben als fíctes cronistes Dictis y Dares. Per últim, encara podría ésser que l'original utilisat per Guido no fos precisament el text de Sainte-Maure, sinó la refundició en prosa francesa, feta probablement a la meitat del sigle XIIIè, que procedeix també del poema, seguint-lo punt per punt en tota la seva extensió.

A manca d'originalitat, no deixen de concórrer en el llibre del jutge messinès algunes circumstancies que expliquen la gran notorietat que aquell arrivà a obtenir durant la Edat Mitja y la consegüent difusió de què fou objecte. Potser la circumstancia que li fou més favorable de moment és la d'ésser escrit en llatí, qu'era per aquell temps la llengua universal dels homes d'estudis; emperò també, per altres qualitats propies de l'escriptor, la HISTORIA del de Columnes hagué d'ésser celebrada per nombrosíssims llegidors que la disfrutaren, els uns en l'original llatí y els més en les versions a llengües vulgars que molt aviat se'n feren. Enumerarem ràpidament algunes d'aquestes particularitats a les quals tal volta devem que el llibre hagués entrat també a Catalunya y fos cregut mereixedor d'ésser incorporat, com ho fou dejorn, a la nostra literatura nacional.

La HISTORIA TROYANA de Guiu de Columnes és una producció prematurament renaixentista, decantada ja, tant pel seu esperit com pels procediments literaris, cap a les renovadores corrents del *trecento*. L'escriptor messinès tracta de presentar-se'ns, encara que sense conseguir-ho massa, com un home afranquit de les preocupacions de la seva època. Per això el seu seny crític perseguirà bandejar sistemàticament de la narració tot element llegendari; evitarà les tradicions homèriques y acullirà de preferencia els pretinguts textes històrics que s'apoien en els noms de Dictis y Dares, ab tot y que aquestes fonts narratives no son pas anteriors al segle IV de la nostra Era. Y no serà en això sol que voldrà aparèixer esperit avisat y lliure de prejudicis, sinó que enriquirà el seu text ab freqüents digressions (lo únic de verament original que tindrà la seva obra), sóts pretext d'explicar-nos la inanitat de les arts de predicció de l'avenir o bé els orígens de la idolatría gentílica. Home d'erudició y estu-

di, no deixarà de mostrar-nos, ab una certa inconveniencia que avui titllaríem de pedantería, la varietat dels seus coneixements, unes vegades senyalant-nos la etimología o la significació d'alguns mots, com el d'*argon*, aplicat a tota mena de naus per raó del nom del primer constructor; o com el de *diomedes*, apelatiu de certs ocells fantàstics que sabíen distingir la parla llatina de la grega; o com els d'*achatros* y *maragda*, pedres precioses de singulars propietats màgiques. Altres vegades farà gala de la seva rectitut de judici, increpant a Homer perquè ha exaltat tant a Aquiles, vencedor poc noble de Hector y de Troyol; y ho atribuirà a parcialitat, per tractar-se d'un grec y ésser grec també «segons diuen» l'autor de la *Iliada*. De la mateixa manera s'adreçarà als Troyans, y els llençarà en cara el no haver-se sabut aprofitar de la ventatja adquirida a la fi de la segona batalla, per a derrotar del tot als llurs enemics, ab lo qual se fóra acabada la guerra. Ab això, y ab mostrar-se dur contra els antics sacerdots, avariciosos y traidors, que, com Calcas, bisbe troyà, se passà al camp dels Grecs, o com Coant, guardador del *paladi*, que entregà aquest y ab ell la ciutat de Troya a Ulises, acabarà de donar-nos l'autor una impressió de modernitat relativa, una modernitat que per al seu temps havía de satisfer plenament als llegidors. Tampoc no manca en aquest sentit al llibre un cert regust de sensualitat pagana, apreciable sobre tot en algunes descripcions, com la de la bellesa de Helena y en el judici de Paris; ni, cosa ben a la moda del *trecento*, una marcada tendencia misògina que's posa de manifest a propòsit de Medea, de la mateixa Helena, de Briseyda y de Clitemnestra, sots forma de consideracions morals, encara un xic allunyades de la intemperancia verinosa que serà la característica de la sàtira boccacesca.

Y ja que hem parlat de l'autor del *Corbaccio*, remarcarèm altra de les qualitats literaries de Guido, que'l fan, en certa manera, un precursor del *certaldese* ab el qual, per les seves aficions y preferencies, té més d'un punt d'analogía. Guido, abans que l'autor de *La Fiameta*, sabé aplicar a la descripció de les passions la percepció psicològica, que, per temps a venir, havía d'engendrar un novell genre, la novela sentimental. En aquest sentit constitueixen ja un curiós es-

tudi passional els passatges del llibre terç de la HISTORIA, que ens pinten a Medea sola en sa cambra, esperant la vinguda de la nit y ab ella l'ocasió de veure's ab Jasón, ab qui la poc discreta donzella s'ha emparaulat per a aquella hora. La impacient filla del rey Oetes espiava el curs del sol, ansiosa de que's pongués, semblant-li com si l'espai d'aquell jorn, entre matí y vespre, durés dos dies. Ja vinguda la nit, ansiava la eixida de la lluna, y anava d'un cantó a l'altre de sa cambra: y «ades se feya al portal per veure si aquells qui vetllaven havíen ansia de dormir, e ades obría les portes de les finestres per guardar quant havía passat de la nit». Y així llargament s'impacientava, fins que el gall cantà donant la senyal a tothom d'anar a dormir y als enamorats de trobarse. Si el lector que llegeixi aquestes escenes en el nostre text recorda els capítols de *La Fiameta* ahont aquesta heroína espera la tornada de Pamfilio, remarcarà necessariament el parentiu literari que en aquest punt uneix els dos textes. Les escenes que segueixen, en que ve recontat el colotge de Medea y Jasón, serviràn també per a fer bones les nostres apreciacions respecte al sensualisme que transpúa per diversos indrets en l'obra històrica de Guiu de Columnes: era això, tal volta, una anticipació del neo-classicisme a la manera italiana, enamorat sobre tota altra cosa de les nueses *dell'antico* y amic de reproduir-ne les exhibicions menys pudoroses.

Considerada en son conjunt, constitueix la narració de Guido un llibre de lectura interessant, encara per a llegidors del nostre temps. Per la diversitat dels elements que hi concorren, per una certa habilitat del narrador en intercalar al text una munió de faules mitològiques de les mateixes que afecta menysprear, y per una mena d'idealitat cavalleresca y tràgica que degué heretar del poema d'en Sainte-Maure, la *Historia Troyana* és un dels primers *llibres de cavalleríes* eixits dels poemes de gesta francesos; llibre que no necessitava sinó ésser traduit a les llengües vulgars per a assolir una difusió encara major que la que havía conseguida en llatí, que si era la llengua escolàstica dels homes de religió y dels humanistes en general, no era gaire accessible a la gent d'armes y als homes civils que podíen trobar un espe-

cial interès en la lectura de les gestes heròiques dels cavallers grecs y troyans per aital llibre relatades (1).

§ 2. *La traducció catalana*

Fou, declaradament, per les desusdites raons que «a instancia de un noble hom e de gran » comte qui desijave haver en romanç les » Histories Troyanes qui son en latí, per » ço com havía ohit dir que eren molt belles » e que pertanyien a saber a tot cavaller», va empèndre's en Jacme Conesa, protonotari del rei d'Aragó, la traducció a la nostra llengua del llibre de Guido. S'ha dit que'l *noble hom* a qui fa referencia el traductor era el mateix monarca, En Pere III *del Punyalet* o *de les Ceremonies,* de qui, segons sembla (2), va rèbre una recompensa pel seu treball de traducció. D'aquesta consta que fou començada el dia 18 de juny de 1367; y hem de creure que sería totjust acabada en 1374, quan, per lletra datada a Valencia el 12 de juliol, l'infant Joan demanava a en Conesa un tresllat de la seva versió del *Troyà* (3). En efecte, segons els termes de la demanda del Príncep, la traducció devía ésser per aquells moments una mena de novetat literaria; lo que

(1) El text llatí de la Historia de Guido fou imprès a Colonia, devers 1477, emperò ja ho havía estat varies vegades anteriorment sense peu d'imprempta. Entorn de 1484 fou feta l'estampació de la traducció alemanya, sense indicació de lloc ni data; y en iguals condicions vegé la llum, devers 1480, la versió francesa. Hi ha també imprès a Gouda, en 1479, el text holandès. El text italià no fou publicat fins a 1481, a Venecia; y a Burgos, en 1490, la traducció castellana que s'atribueix a Pere Nuñez Delgado (Haebler, número 158). Per últim, n'existeix una versió gallega feta en el segle xiv, que ha estat impresa modernament (La Coruña, 1900).

(2) Massó y Torrents: *Manuscritos catalanes de la Biblioteca Nacional de Madrid* (Barcelona, 1896), pàg. 95; Rubió y Lluch: *Curial y Guelfa* (Barcelona, 1901), pàg. 526, n. 6.

(3) Rubió y Lluch: *Documents per l'historia de la cultura catalana* (Barcelona, 1908), pàgs. 256 y 258.

sembla venir corroborat pel fet de què, per a complaure a l'Infant, distribuís el traductor el seu manuscrit entre diversos escrivents, per tal d'obtenir-ne més ràpidament la còpia solicitada.

Respecte a la personalitat del traductor, apart de lo que d'ell ens és manifest a conseqüencia de la versió de les GUERRES TROYANES, queden reduídes les noticies que se'n tenen a lo que resulta dels seus càrrecs oficials en la Cort. En 1343 ja apareix com escrivent de la secretaría reial (1): en 1347 regenta l'ofici de la notaría de Tarragona, en nom y substitució d'en Bernat d'Olzinelles (2); fins a 1351 no torna a comparèixer el seu nom com a Secretari del Rei, y continúa redactant documents en 1355, 1357 y 1360 (3); apareix en les Corts generals de Montçó, en 10 d'octubre de 1363, signant els furs de Valencia (4). En 1365, quan va morir Matheu Adrià, protonotari reial, és probable que en Conesa el substituís en aquell càrrec, perquè en un document de 26 de juny de 1368 firma ja com a protonotari. Desde aquest punt reapareix sovint el seu nom en els registres de la cancellería aragonesa, fins a l'any 1375 en què desapareix el seu rastre (5).

Son abundoses les proves de que el llibre de Guiu de Columnes meresqué a Catalunya una estima considerable, figurant en el text llatí o traduit al cataià en les llibreríes de la gent més significada de les centuries catorzena y quinzena. En 4 de maig de 1389 el rey Joan I, que ja posseía, com sabem, les HISTORIES TROYANES, encara hagué d'enmatllevar-ne un altre exemplar que en tenía en Bernat Calopa, per a la Reina sa muller (6). El còdex d'en Calopa era *historiat*, lo qual probablement vol dir que contenía miniatures representant els principals episodis de la Guerra de Troya; y és de creure qu'era el text català d'en Conesa. En

(1) Rubió y Lluch: *Documents*, pàg. 129.
(2) *Ibid*, pàg. 177.
(3) *Ibid*. en les dates indicades.
(4) Nicolàs Antonio: *Bibliotheca Hispana Vetus* (Madrid, 1788), II, 369 nota.
(5) Rubió y Lluch: obra citada.
(6) *Revista Histórica* (Barcelona, 1876); pàg. 19.

cambi era llatí l'exemplar que el rey Martí en posseía, segons consta per l'inventari dels seus bens fet a sa mort en 1410 (1); llatí també el que figurava entre els llibres de Pere Becet, batlle general de Catalunya, segons l'inventari establert en 1430 (2); y llatí probablement el còdex que apareix formant part de la llibrería del Príncep de Viana, al morir aquest, en 1461 (3).

D'una obra sobre un tema tan universal y tan interessant per diversos conceptes se comprèn que havía de deixar rastre en la producció literaria del nostre país. Mes aquesta influencia no sempre podrà provar-se que sia deguda al text de Guiu de Columnes, podent ésser també el resultat de la lectura directa dels autors clàssics, Ovidi y Virgili principalment, y encara de la coneixença dels escriptors renaixentistes d'Italia, que, al tombar la catorzena centuria, influíen ja aquí d'una manera preponderant.

Ausias March, si hem de creure a un dels seus més moderns biògrafs, era perfectament coneixedor de l'obra de Guiu de Columnes, a la qual fa referencia en un passatge:

«Prenme'n axi — com grosser erbolari,
» qui prop la mar — les erbes del bosch cerca,
» e com lo clerch, — fahent de festes cerca
» en *Lo Troyà*, — lexant lo Breviari» (4).

Es sots aquest mateix títol de *Lo Troyà* que és feta referencia al llibre del legista messinès en una composició poètica de l'Antoni Vallmanya, escrita en 1448, en la que, al citar a Medea, posa l'autor en marge la següent nota: «...parla daçò Guido en lo seu *Troyà*...».

En el poema de *La Gloria d'Amor* de Fra Rocaberti abunden les referencies a personatges de les HISTORIES TROYANES: Jasón y Medea, Aquiles y Polixena, Pantasilea regina

(1) *Revue Hispanique*, XII, pàg. 414.
(2) *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* (1911-12), pàg. 608.
(3) *Colección de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón* (Barcelona, 1864); volum XXVI, pàg. 140.
(4) *Les obres d'Ausias March* (edició Pagès); C., 57-60.

de les Amazones, Briseyda la filla del bisbe Calcas, desfilen successivament, sense, emperò, que's pugui afirmar que l'autor conegués l'obra de Guido. Tot lo més que podría afirmar-se dels següents versos:

» ...lo bell París jo viu
» e Elena, per qui tant mal vingué
» al rey Priam, segons *Dares* escriu»

fóra que en Rocaberti coneixía bé la materia del poema de Sainte-Maure, en lloc del Dares que cita, el qual probablement no li era tan accessible. A pesar d'això, per a un escriptor català, a qui's veu sabent-se de memoria totes les histories amoroses que's retroben en la narració de Guido, no li havía d'ésser gaire difícil fer coneixença ab el text mateix d'en Conesa.

Altre poeta de la segona meitat del segle xv ens apareix escrivint sobre motius troyans: en Roiç de Corella, valencià, les obres del qual hem sigut nosaltres els primers en publicar reunides. Quasi sempre és d'Ovidi que's pot suposar emprador directe a en Corella, encara que pugui senyalar-se-li altres fonts probables, com Sèneca el tràgic y, possiblement, el mateix Guiu de Columnes. Emperò rès no podría afermar-se en absolut sobre si conegué realment el text d'en Conesa, que en un manuscrit antic apareix copiat a continuació de les TRAGEDIES de Séneca traduídes al català per en Vilaregut.

Encara, ont apareix més visible qu'enlloc el fruit de la lectura de les HISTORIES TROYANES és en la novela quatrecentista de *Curial y Guelfa*. No solament l'autor desconegut d'aquesta obra remet el llegidor a la narració de Guido delle Colonne quan compara la bellesa de Guelfa ab la de Elena, y també quan, a l'acabament, retrèu el recòrd de l'enllaç nupcial de Jasón y Medea, sinó que dedica un llarg passatge del tercer llibre (1) a suscitar la qüestió, plantejada ja en l'obra de l'autor messinès, de la major autoritat històrica dels fingits cronistes Dictis y Dares sobre la del «reverent

(1) Edició Rubió y Lluch (pp. 384 a 396).

poeta grec Homero». La escena's desenrotlla en un somni de Curial, y en la discussió hi va involucrada la qüestió sobre qui dels dos, Hector o Aquiles, era estat el millor cavaller. Curial és cridat a fer de jutge, compareixent en persona davant del consistori presidit per Apollo, ademés dels propis cavallers interessats, Homer y els seus impugnadors Dictis y Dares. El nostre jovincell, després d'haver ohit les raons d'uns y altres, conclou així: «Homero ha escrit » libre que entre los homens de ciencia man que sia tengut » en gran estima; Dites y Dares scriviren la veritat; e axi ho » pronuncie.»

Unicament per memoria retreurèm, ans d'acabar, dues altres produccions novelístiques catalanes en què podría veure's l'influencia de les HISTORIES TROYANES d'en Columnes. Són: el *Somni de Francesch Alegre;* y la faula de *Neptuno y Diana*, que apareix com traducció de Claudià feta per un autor anònim. En la primera d'aquelles obres Aquiles es fet compareixedor en una mena de judici de controversia, per a explicar sucintament els seus amors ab Polixena, si fa o no fa tal com resulten del llibre de Guido. En la segona, és Medea la que intervé per a pronunciar el seu anatema contra Diana, a qui té per més culpable qu'ella mateixa «per que vené ab prèu ço quel grat compra», és a dir, en termes vulgars, perquè cobrà en diner allò que una dòna pot acordar per voluntat sense fer-ne pagar rès. Emperò, tant del *Somni* com de la *Faula*, devem concloure que són filles, ans que tot, de l'influencia petrarquesca y que, probablement, els llurs autors no tingueren en compte la narració de Guido, si és que'n hagueren coneixença; cosa poc probable, perquè les HISTORIES TROYANES havíen degut perdre ja per aquell temps, entre 1450 y 1480, una bona part del llur interès, en presencia de la lluminosa producció dels grans escriptors de la renaixença italiana, tan admirats y tan freqüentment imitats pels autors de casa nostra.

§ 3. *Els manuscrits catalans*

La traducció catalana de les Histories Troyanes, mai no impresa abans d'ara, ens és pervinguda en set manuscrits antics, que hem designat ab les lletres A, B, C, G, L, M y V, ademés d'un altre (Z) del que solament tenim noticia; tots els quals passem seguidament a descriure y haurèm d'estudiar ràpidament a continuació.

Manuscrit A

Biblioteca Nacional de Madrid, n.º 1523 (antic F-12) (1)

En paper; 136 fulles de 285 × 210 mm. Escriptura del segle xive, a dues columnes; títols, caplletres y petits ornaments en tinta vermella. Foliació romana antiga que arriva fins a .Cxl., darrer foli del manuscrit. Han desaparegut les tres primeres fulles y la .xxx., havent-se tractat de dissimular l'ausencia d'aquesta, esmenant ab el rascador la foliació del volum desde .xxxj. (ara .xxx) fins a .liij (ara .lij.). A partir de la fulla .liiij. segueix la foliació sense esmenar. Enquadernació flexible de pergamí, ab lligams de cuiro.

En una fulla de guarda hi ha, al començament, aquest escrit:

« Nos Don Gaspar Galçeran de Castro y Pinos, Conde » de Guimera, Visconde de Euol y Alguerforada por la gra- » çia de Dios; Haçemos fee y verdadera relaçion que este » libro manuscrito en papel y catalan es traducçion de la » Historia de los Griegos y Troyanos, cuyos autores fueron » Dittes y Dares. El qual fue del Secretario Sescomes y vino » a mi poder por medio del Dotor Buenaventura Alegre, de » Zeruera de Vrgel; al qual, por no tener cubiertas, las tres » primeras ojas se an rasgado, adonde constaua del dominio

(1) J. Massó Torrents: *Manuscrits catalans de la Biblioteca Nacional de Madrid* (Barcelona, 1896); pàg. 93.

» de dicho libro; y porque se conseruase lo mande poner en » la forma que esta aora; y mande haçer la presente relaçion » para que constase de la verdad, de mano agena y firmada » de la mia, en Frescano, a 19 de mayo 1621. — El Conde de » Guimera. »

Foli .iiij. Comença actualment lo escrit ab els mots « per .iij. iorns a la qual vench gran multitut...», corresponents a la ratlla 236 del nostre text imprès.

Foli .Cxl. Acaba el text en la primera cara, segona columna: « Prothonor e lo Rey Obtomeno. Ffinito libro sit » laus et gloria Christo, amen. Qui scripsit scribat semper » cum Domino viuat, amen. Viuat in eternum qui dat michi » tale falernum, amen.»

Aquest és el més antic dels set manuscrits que coneixem, y el seu text, per la mateixa raó, resulta ésser el de major autoritat entre tots. Es de deplorar, doncs, que ens hagi pervingut mutilat, mancant-nos precisament el pròleg d'en Conesa, el que, en aquest còdex, tal vegada ens hauría fet conèixer pel seu nom aquell *noble hom e de gran compte* a instancia del qual fou feta la traducció catalana de les Histories.

També hauría estat útil poder esclarir la referencia del Comte de Guimerà sobre el fet de la pertinencia del còdex; qüestió que ara's presta a interpretacions diverses, com farèm veure després.

Manuscrit B

Arxiu Capitular de Barcelona, Cod. 12 (1)

Manuscrit de l'any 1433, compost de 3 + 264 fulles de paper, de 296 × 210 mm., sense numerar les tres primeres y ab foliació romana les altres. Escriptura a línia tirada, ab títols y caplletres en vermell. Relligadura antiga de posts,

(1) Vegi's la noticia del Sr. Massó y Torrents en el *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* (Barcelona, 1914); volum I, pàg. 147.

Anchises puys p amor en lexili gls ere
chs li hauye donar. pq g ab agllas nay
se mes en alta mar. E co no sabes
on los ffats li assignarie lochs on esti
gues e son sos deus puats pogues
allogar. sofferts molts pills de mar en
molts lochs se posa. ojas p volentat
dls deus entra en. y. port. e apres tant
nauega p les mars estranyes que vench
en ytalia e posas en toschana. E los
particulars empo e esdeuenments de
Eneas en gual manera li pres despuys
gs lexa de mar en alts parts pq fo
[illegible] ojas g agllas cosas volen saber

nient sen vench a ella on p Egea.
e p tots agllts de argres de bons co
ratges e ab gra goig fo reebut. E
los alts crechs g lurs reys tornats
de troya no hauye volguts reebre pe
ndents sen humilmet los demanen
els restituexen ala dignitat de lurs
regnes. los guals reys pq g alurs
regnes foren venguts retornen e
reparen les ciutats e lochs g ere
p lur absencia destroits. els posen
en millor estament.

Ella fenesca lo xxxn. libre e comença

[illegible]

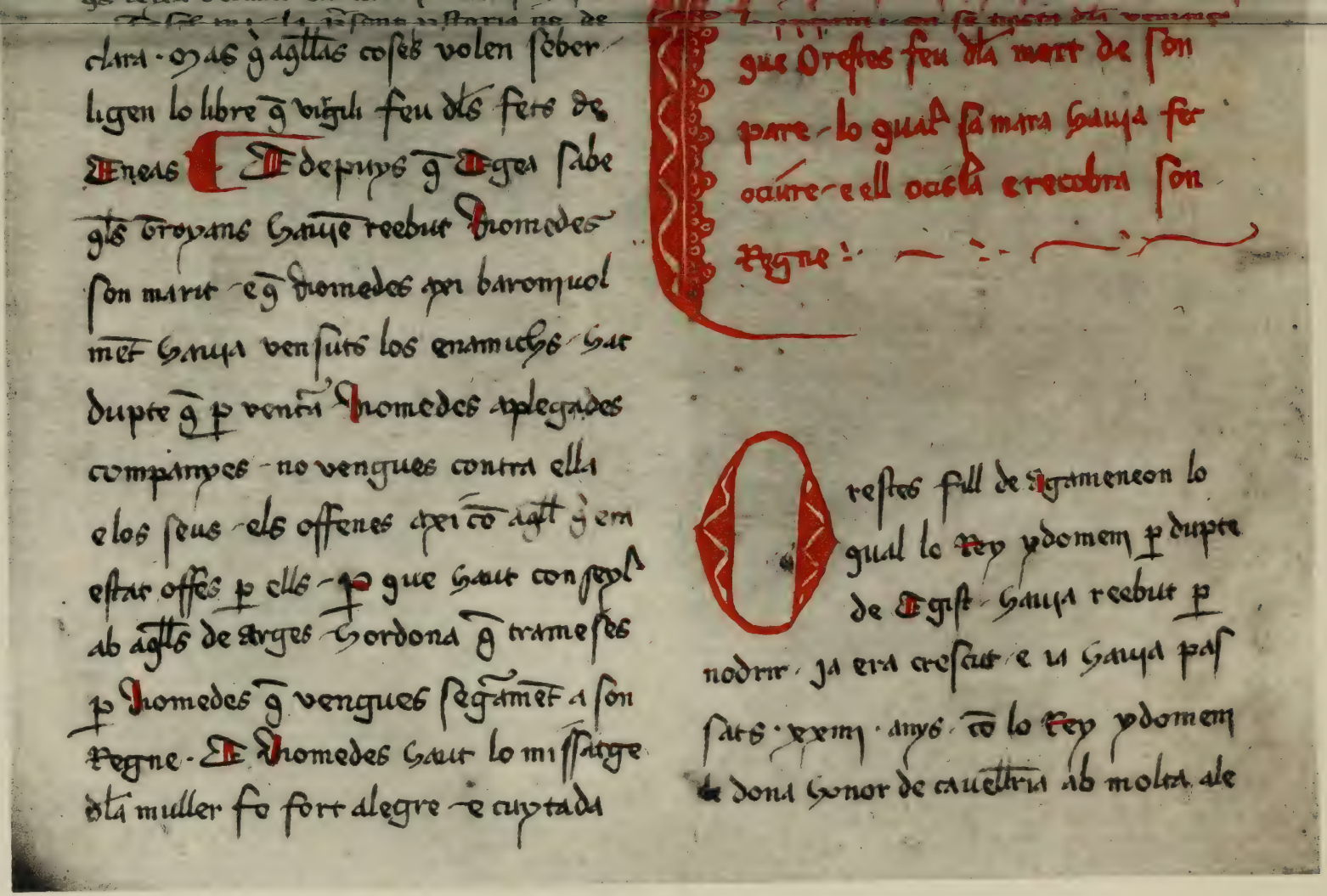

Les «Histories Troyanes». Una plana del manuscrit A

recoberta de cuiro vermell, ab claus a cada una de les tapes y rastre de tancadors.

Comença la taula en el primer full sense numerar: «.j. Así comensan las Istories Troyanes an cartes primera.»

En el verso del segón full de taula, a mitja plana: «Asi comensan las trigedias»; y segueixen les rúbriques de les *Tragedies de Sèneca*, contengudes també en aquest manuscrit.

Ve una fulla en blanc.

Comença el text en la primera fulla numerada: «Jhs. » Asi comensan les Estories Troyanes. A instancia e a pre» garies de mosen P. Ses Comes...»

Acaba aquest text en el foli .clxxvij.: «Deo gracias. Así » son acabades lestories Troyanes totes de lur comansa» ment tro a lur fi, les quals me an ascrites an Bartomeu » Miquel, candaler de cera, dins la siutat de Barsalona; aca» bades lo primer dia de satembre del any de la natiuitat » de nostro Sanyor M. cccc. xxx. e tres.»

Segueix en el mateix foli 177 el títol: «Asi comensan » los proemis de les Tragedies de Sanecha, les quals son .x. » an nombra.

Acaba el text de les *Tragedies* en la primera plana del foli .cclxiiij., ab el colofó següent: «Aquest libra ha ascrit an » Bartomeu Miquel, candaler de cera, dimecres ha .vj. de » hoctubre any M. cccc. xxx. e tres, Deo gracias, an la siutat » de Barsalona.»

Manuscrit incorrectíssim, que fa ben poca honor a la fidelitat del copista. Aquest parafraseja lliurement el seu original, alterant d'una manera inexplicable el text d'en Conesa, que resulta a cada moment ininteligible. Ademés d'això, en Miquel usa una, diguem-ne ortografía fonètica, tan arbitraria, que arriba a desconcertar al llegidor. Potsér per això fóra interessant l'estudi d'aquest còdex, per retrobar-se en ell, ja en la primera meitat del segle xv, les característiques de la pronunciació barcelonina actual.

Son de notar especialment en aquest manuscrit les variants del pròleg d'en Conesa, que atribueixen la iniciativa de la versió catalana a un *Mossen P. Ses Comes*, sense de-

terminar cap circumstancia personal del mateix. ¿Sería aquest el mateix secretari Sescomes a qui havía pertenescut el manuscrit A? ¿No podría ésser aleshores aital personatge el mateix indeterminat *noble hom e de gran compte* que dónen els altres manuscrits?

Malhauradament, com hem dit, la transcripció d'en Bartomeu Miquel no ofereix cap garantía. Més endavant, en el mateix pròleg, el nom del traductor apareix alterat: *jo, Jacme Se Coma*, en lloc de Jacme Conesa; y això ja fa dubtar de tot lo demés. Potsér l'escrivent, que no llegiría ab claretat el cognòm Conesa, l'interpretà per analogía ab el Sescomes de més amunt; y lo que aquí és una errada manifesta ab referencia al traductor, podría ésser, tractant-se de l'instigador de la traducció, el seu veritable nom, és a dir: *Pere Cescomes*, segons el còdex que ens ocupa, *el secretari Sescomes*, segons la nota manuscrita del Comte de Guimerà.

Haurèm de tractar d'això altra vegada més endavant.

El bisbe Torres Amat ja tingué noticia del present còdex, sense veure'l probablement, y d'aquí vé la referencia errada que se'n llegeix en l'article «Cecoma» del *Diccionari d'Escriptors Catalans* (1).

Manuscrit C

Biblioteca de Catalunya, de Barcelona, n.º 275

En paper; 295 × 220 mm.; 114 fulles. Escriptura del segle xv, a dues columnes; capiletres vermelles ab ornaments morats. Foliació moderna de llàpiç. Relligadura antiga de posts, recobertes de pell vermella, ab claus y tanques (ara trencades) de metall.

La primera fulla en què comença el text apareix esquinçada, quedant-ne sols un fragment.

Foli 2. Comença ab els mots «qui no eren veras» de la línia 96 del text imprès.

---

(1) *Memorias para... un diccionario crítico de los escritores catalanes* (Barcelona, 1836), pàg, 176.

Foli 114 v°. Acaba l'obra: «.. Prothenor e lo Rey Optomeno. Aci acaben las Historias Troyanas les quals torna » de lati en Romans en Jacme Conesa prothonotari del se» nyor Rey d Arago.»

Posseí aquest còdex el catedràtic de Çaragoça don Pau Gil y Gil, en poder del qual el vegé en Milà, en 1876, segons la referencia que aquest ne dóna en ses *Notes sur trois manuscrits* (1).

Manuscrit G

Biblioteca de D. Pau Font de Rubinat, de Reus

En paper; 270 × 210 mm.; 302 fulles. Lletra del segle xive, a dues columnes, ab títols en vermell y grans capletres, alternativament blaves y vermelles, en el començament de cada llibre. Entre la fi de cada un d'aquests y el principi del següent hi ha deixades en blanc varies planes, com si hi hagués hagut el propòsit d'intercalar-hi comentaris per a cada llibre del text. Foliació moderna de llàpiç. Enquadernació també moderna, de pergamí, ab lligams.

Manca un full al començament.

Comença el text actualment pel foli 2: «...escrits dels an» tichs qui son fels conseruedors...»; passatge que correspòn a la línia 68 de la nostra edició.

Acaba l'obra en la primera columna del foli 302 v.°, línia setena: «e lo Rey Obtomono.»

El còdex de què aquí's tracta havía pertenescut al senyor Josep Ametller, de Gerona, qui va publicar d'aquell, fa alguns anys, una noticia molt poc precisa (2).

Manuscrit L

Biblioteca de Catalunya, de Barcelona, n.° 227

Segle xv. Manuscrit de 119 fulles de 277 × 207 mm. en paper. Escriptura a ratlla tirada; títols y capletres en

(1) Milà y Fontanals: *Obras*, III, 477.
(2) *Revista de Gerona* (1886); vol. X, pàg. 35.

vermell y en blau. Vestigis d'una antiga foliació en xifres romanes, escapçada pel relligador. Foliació moderna en llàpiç. Enquadernació antiga de pergamí flexible.

Manquen els quinze primers folis del volum.

Comença el foli 1 actual: «...chs e per deffencio dels » seus ...»: mots del llibre IV que corresponen a la línia 1561 de la nostra edició.

Acaba el volum (fol. 119 v.º), ab els mots: «lexats anar » contra ell beroniuolment li tolch lespase...» (línia 11302 del text imprès); mancant les fulles darreres ab l'acabament de l'obra.

També manquen algunes altres fulles en diferents indrets del còdex. Aquest procedeix de l'antiga biblioteca d'en Pere de Luna, o sia l'anti-papa Benet XIII.

Manuscrit M

Biblioteca Nacional de Madrid, n.º 10215 (antic Ii-112)

Manuscrit del segle xv, en paper, compost de 168 fulles de 287 × 215 mm. Escriptura a linia tirada; començant per una primera inicial (A) en negre, ornamentada; títols y capletres en vermell. Foliació romana de l'època, en negre per als .xxxiij. primers fulls y en vermell per a lo restant del volum. Enquadernació flexible de pergamí, ab la següent indicació, de lletra més moderna, en la primera fulla de guarda: «*Plut. III, Lit. M. N.º 2, Historia Troyana en lengua lemosina*»; que son les sigles de quan el manuscrit formava part de la biblioteca d'Osuna.

Comença, foli I: «A istancia e a pregaries de vn noble » hom e de gran compte...»

Acaba, foli .Clxviij. recto: «lo Rey Obtomeno. Ffenito » libro sit laus Christo Amen.»

Aquest còdex fou adquirit per la Biblioteca Nacional, en 1884, y havía també format part antigament de la Biblioteca del cèlebre Marquès de Santillana (1).

---

(1) Mario Schiff: *La bibliothèque du Marquis de Santillane* (París, 1905); pàg. 268.

Manuscrit V

Biblioteca de la Universitat de Valencia, 92-6-20

Manuscrit de les darreries del xv^en^ segle; en paper, de 216 fulles sense numerar; de 275 × 208 mm. Escrit a dues columnes, ab epígrafs en vermell y petites caplletres alternativament vermelles y blaves. Enquadernació moderna de pergamí.

Comença en la primera columna del foli primer: «En » nom de nostre senyor Deu Jesu Christ e de la sua mare » molt homil nostra dona sancta Maria. Aci comença lo pro- » loch de les Histories Troyanes...»

Acaba el text en el revers de la fulla 189, segona columna: «e lo Rey Eptomeno. Ffinito libro sit laus gloria Christo » Amen.»

Una fulla en blanc.

Comença altre text en la fulla 191: «Taula de les costu- » mes d Espanya. Com deuen los pobles guardar al Rey...»

Ocupa 19 fulles, l'última de les quals termena així: «Aci » son acabades les costumes d Espanya sots document de » les quals los alcayts an de tenir e guardar los castells » los quals los son comanats, e seruant aquells en alguna » manera no son vists haudes les penes en aquells conten- » gudes.»

Altra fulla blanca.

Segueixen en la fulla 211 els *Furs de Valencia*. Comencen: «Fem fur nou que nos ne altre...»

Y acaba lo escrit en el full 216 v.°, ab els mots: «recusat » acceptar dins aquells. Falco...»; restant sense termenar el text per manca de les darreres fulles del volum.

El còdex de que's tracta és procedent de l'antiga llibreria del Marquès de Dos Aigues, y ha estat ja descrit abans d'ara en tres ocasions (1).

---

(1) Massó y Torrents: *Revista de Bibliografía Catalana* (Barcelona, 1906), VI, 194; R. d'Abadal y Vinyals: *Estudis Universitaris Catalans* (Barcelona, 1912), VI, 17; M. Gutiérrez del Caño: *Catálogo de los Manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de Valencia* (Valencia, 1913), III, 136.

Manuscrit Z *(desaparegut)*
Arxiu de la Casa Foixà

Per una nota manuscrita de l'antic arxiver de la Corona d'Aragó D. Manuel de Bofarull tenim noticia d'un altre còdex català de les Histories Troyanes del qual, avui per avui, no ens ha estat possible averiguar el lloc ont pot haver anat a raure.

Se tractava, segons sembla, d'un còdex escrit en el segle xiv, emperò ab les fulles del començament suplertes en el xv. En la primera pàgina del text compareixía repetit l'escut nobiliari dels Montcada, indicant que el llibre, en l'època en que fou completat el seu començament, pertanyía a l'esmentada familia. Escrit a dues columnes, en fulls de pergamí y de paper interpolats, de 28 × 20 cm. de grandària, constava, pel temps del senyor Bofarull, de 203 folis, emperò era de notar l'ausència dels folis 196 y 197 y la d'unes quantes fulles del final del còdex, per lo qual restava incomplert el text del mateix. Aquest acabava ab els mots: «lurs paraules trobades que no...», corresponents a la línia 10327 de la nostra edició impresa.

La mateixa nota de què ens servim per a la descripció d'aquest còdex fou ja utilisada fa alguns anys per un erudit italià (1), el qual prengué tresllat de les rúbriques del text, segons apareixen en la nota de que's tracta. Mes el llibre, com hem dit abans, s'ha sostret a les nostres recerques, essent-nos impossible averiguar rès respecte a la seva parada actual.

---

(1) Sanvisenti; *I primi influssi di Dante, del Petrarca e del Boccacio sulla Letteratura Spagnuola* (Milano, 1902); pàgs. 389-393.

§ 4. *Discussió de variants*

XAMINATS separadament cada un dels set manuscrits que teníem a la nostra disposició y comparats entre sí, aviat poguérem convencer-nos de què cap d'ells no donava una lliçó suficientment correcta de l'obra traduída d'en Conesa. S'imposava, doncs, fixar el text català de les HISTORIES TROYANES utilisant discrecionalment les variants que els set còdexs ens oferíen. Quasi sempre la lliçó bòna se desprenía d'un simple anàlisi; altres vegades ens bastava consultar la versió llatina o bé l'edició italiana del Russo; emperò, en alguns passatges, les diferencies entre els manuscrits resultaven dignes d'una especial atenció. Creièm útil, per a posar de manifest el procediment qu'hem seguit en la tría de variants, detallar les que podríen encara ésser objecte de discussió o de dubtes. Elles determinarân, ademés, les relacions que pugui haver-hi entre uns manuscrits y altres.

1) Línia 9 del nostre text imprès: *A instancia e a pregaries de vn noble hom e de gran compte qui...* Això és lo que apareix en els manuscrits M y V. Emperò en el manuscrit B aquest començament diu així: *A instancia e a pregaries de mosen P. Ses Comes qui...* Per disort, els altres quatre manuscrits son mancats del començament, lo que limita als tres textes B, M y V la discussió d'aquest punt que afecta a la mateixa raó o causa inicial que motivà la traducció catalana de les HISTORIES.

Com s'ha fet constar anteriorment, s'ha estat fins ara en la creença de que el Rei Pere III havía instat la traducció al català del llibre d'en Guiu de Columnes. S'ha parlat y tot d'una recompensa de cent florins otorgada per aquell monarca al traductor.

Mes, no tan sols no consta això en els manuscrits de les HISTORIES qu'ens ha llegut estudiar, sinó que més aviat

semblen tots ells contradir aquella afirmació (1). En efecte: acceptant com a lliçó autèntica la de *un noble hom e de gran compte*, no és versemblant que ab aquesta fórmula volgués en Conesa referir-se al Rei, àdhuc acceptant que no li hagués dedicat el seu treball, com sembla que hauría estat del cas fer-ho. Quan, tot seguit, el traductor declara el seu ofici de *protonotari del senyor Rei*, no sembla tampoc deixar marge a l'atribució de mecenes que d'aquella manera correspondría al monarca, ni hauría estat acte d'obligada cortesanía el dir d'ell que no entenía gaire el llatí: això no ha estat en cap temps cosa propia de dir a un Príncep, per més veritat que pugui ésser. Rès, doncs, en el pròleg d'en Conesa no fa vàlida la dita de que hagués estat en Pere III *de les Ceremonies* l'instigador de la traducció. Per altra part, si en Conesa hagués fet aquell treball a intenció del seu senyor, no ho hauría ignorat, de segur, l'infant en Joan, qui, com hem pogut veure, al tenir noticia en 1374 de que la traducció era feta, ne solicità ab interès un tresllat al mateix Conesa, en lloc de demanar-lo al Rei, son pare, qui hauría degut ésser el primer en tenir-la.

Deixant com improbable (esperant, en tot cas, que vinguin documents a confirmar-la) l'especie d'ésser el Rei Pere III l'instigador de la traducció, manca examinar si el *noble hom e de gran compte* d'uns manuscrits podría ésser el *Pere Ses Comes* del còdex B. De moment, caldría saber qui era aquest personatge. Del cognòm Sescomes o Cescomes hi hagué un Arnau, qui fou procurador o embaixador del Rei Jaume II, y després Arquebisbe de Tarragona. Mes aquest Arnau Ces Comes era mort desde 1347 (2), per lo

(1) Vegi's anteriorment (pàg. XIV, nota 2) la referencia a lo escrit pels senyors Massó y Torrents y Rubió y Lluch. Sembla que abdues referencies provenen d'una afirmació (no comprovada) de D. Josep Ametller *(Revista de Gerona*, X, 35), concebuda així: «Bofarull afirma que D. Pe» dro IV (*) pagó por la traducción de Dyctis y Dares, histo» riadores de Troya, y por la de las crónicas de Aragón y » Sicilia la suma de 100 florines (Reg. 1270, f. 27)». Les sigles del registre aquí donades no responen als documents de l'arxiu.

(2) *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, II, 594.

(*) Equivalent al Pere III de la cronología aragonesa.

que cal descartar-lo. Tenim, en segon lloc, un Pere Ces Comes, del qual consta que en 15 de janer de 1407 entrà al servei domèstic del Rei Martí com «ajudant del ofici de son comprador» (1). Lo modest d'aquest càrrec y l'època en què trobem l'individuu, això és, quaranta anys després de traduídes les HISTORIES TROYANES, fa molt improbable que fos aquest Pere Ces Comes el *noble hom* de 1367. Tot lo més que podría acceptar-se és que el manuscrit B, fet en 1433, li fos destinat, y que el copista Bartomeu Miquel hagués cregut que podía posar-li el nom en l'*incipit*, allà on se parlava d'un *noble hom* inconegut, que no havía d'ofendre's de la substitució.

Queda, per últim, una tercera hipòtesi a considerar: la d'ésser l'HISTORIA traduída per a en Ramón Cescomes, qui fou protonotari de Ferràn d'Antequera (1412-1416). La inicial P, que apareix en el manuscrit, no s'acomoda del patronímic Ramón que du aquest personatge; emperò el seu càrrec de protonotari faría versemblant que fos ell el secretari Cescomes, de què ens parla la noticia del Comte de Guimerà com un dels primitius possessors del còdex que avui guarda la Biblioteca Nacional de Madrid. Si aquest manuscrit dúia el seu nom en l'*incipit*, aital Ramón Cescomes devía ésser bastant jove en 1367, quan el traductor de les HISTORIES s'emprengué aquest treball a sa intenció. El manuscrit A podría, no precisament haver-li pertenescut, com diu el Comte de Guimerà, sinó tan sols haver perpetuat el seu nom en l'*incipit*, copiat de l'original d'en Conesa. Un tresllat posterior, el còdex B, podia haver vingut després a alterar el nom, posant-li una P inicial en lloc d'una R.

En resum, queda per ara sense resoldre la qüestió de qui fou el veritable promovedor de la traducció catalana de l'obra de Guiu de Columnes; qüestió que hem volgut de totes maneres deixar plantejada en els verdaders termes que resulten dels documents fins avui coneguts.

2) Línia 14: *yo, Jachme Conesa, protonotari...* El manuscrit B dona la variant: *jo, Jacme Se Coma, protonotari...*; lo

(1) *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, V, 607.

qual constitueix una errada evident del copista, com sia que la traducció de les HISTORIES és a tot arreu reconeguda com obra d'en Conesa.

3) Línia 39: *...al dit noble hom e a tots...* El manuscrit B, persistint en l'atribució senyalada per la variant 1, dona en aquest passatge la lliçó: *al dit mosen P. Ses Comes e a tots...;* sobre la qual remetem a la discussió ja feta de la susdita variant 1.

4) Línies 2685 a 89: *Marcuri menaua en sa companyia tres Deesses* [*es a saber Venus, Pallas e Juno; e acostant sa a mi, les dites Deeses*] *(vn poch romanents luny, dix me:—Hoges, Paris: vet quet e amenades aquestes tres Deesses) per tal com entre elles...* L'estat d'aquest passatge permet repartir els set manuscrits en tres categoríes: G y M, donen la lliçó integra; C y V, han soferta l'omissió del primer fragment, que marquèm enclòs dintre claudàtors [ ]; A, B y L, han perdut, ademés del susdit fragment, el que segueix y que hem tancat dintre parèntesis ( ).

5) Línia 2793: *No es aço (dom saui a creure* [*com aço) procehescha de sola leugeria e estolticia*]. G, C y V, donen el passatge correcte; A, B y L, perden la part de la frase que hem tancada entre claudàtors [ ]; M, perd lo que va dintre parèntesis ( ). Aquesta circumstancia de que M conservi encara una part de lo que A, B y L han perdut, aproxima el manuscrit M de G, essent G més acostat a l'original primitiu.

6) Línies 3076 a 3145: *E diligentment fermant son esguart en ella... que natura en alcuna cosa noy ha fallit.* Aquesta detallada descripció de la bellesa de Helena, que figura en els textes A, B, G, L y M, desapareix dels manuscrits V y C, ab la particularitat de que igual supressió s'és constatada en la versió italiana d'en Russo. Es probable que l'estudi dels manuscrits llatins justifiqués aital supressió, si resultava que el passatge suprimit figurava en una familia de manuscrits y en altra no. Mes lo singular és que la traducció catalana presenti la mateixa particularitat de donar-nos en

els manuscrits més antics aital passatge, que en els altres més moderns fou suprimit, probablement per raons de decencia, coincidint en això ab el text italià imprès.

7) Línies 3486 a 94: *E en tal manera es axi congoxat e torbat, que no podia donar fi a sos plors ne a ses lagremes.* [*E aço significat a Nestor, vench a ell (car lo auia per car amich; e, fet parçoner de ses lagrimes, ab blanes paraules e ab piadoses esforças de confortar ell) qui era molt trist;*] *e com per alcuns amonestaments no donas fi a ses lagremes e plors, tornassen lo dit Rey Menelau cuytadament a son Regne; lo qual Nestor acompanya ab los seus.* G, C, L y M, presenten el passatge complert; la part enclosa entre [ ] manca a A y B. El manuscrit V ofereix la particularitat de no tenir la frase *(car... ell)* y en cambi presentar, a la fi del passatge, la interpolació: *lo qual Nestor (axi com aquell que molt amaua, fet parçoner a ses lagremes) acompanya ab los seus;* en què la part interpolada *(axi... lagremes)* conserva un residu de la frase perduda abans.

8) Línies 5578 a 87: *...contra lo dit Eurion de Petra* [*qui ab altres .c. cauellers contra Hector... e daquell colp (per semblant manera) caygue mort soptosament. E crida lo dit seruent*] *en altes veus...* El passatge és correcte en G, C y M; la fórmula *(per semblant manera)* ve alterada així: *(per semblantment)*, en A, B y L, El còdex V ofereix alterada tota la part del passatge que hem enclosa dintre [ ], en la forma que va anotada a peu de plana en el nostre text.

9) Línia 5774: *...contra aquells* [*quil sen menauen pres* (*o qui axil tanien enuironat*)] *e molts...* Aquesta lliçó apareix en A, B, C, G y M, y deu ésser la correcta; L ha perdut la porció inclosa entre ( ); V ha perdut més encara, o sia tot lo que va entre [ ].

10) Línia 6391: *E entre lo Rey Adistre e Ulixes es feta gran batalla; e Ulixes gita lo dit Rey del cauall en terra, e, pres lo seu cauall, tramet lo a la sua tenda.* Aquesta, que sembla la lliçó correcta, sols apareix en G. Ab la lleugera

alteració ab que apareix en el nostre text, se troba en M y V. Mes el passatge, tot sencer, manca dels manuscrits A, B, C y L.

11) Línies 6457 a 63: El passatge: *en tant que... son separades*, se troba, com a final del llibre XVII, en els textes G, M y V; emperò manca totalment de A, C y L. En B hi manca igualment, emperò el copista, trobant-hi a faltar alguna cosa, hi afegí pel seu compte: *e vinent la nit lexaren sa de la batayla.*

Hi ha a considerar, ademés, una altra categoría de variants, que apareixen anotades en el nostre text per a les línies 989, 1803, 2429, 2483, 2868, 4805, 5085, 6342, 6391, 8968, 10010 y 10130, les quals, més que variants, son, senzillament, omissions sofertes pels textes a travers dels successius tresllats. Així, el text G no presenta cap d'aitals llacunes, mentres que totes elles se produeixen en els textes A, B y L. Una part tan sols d'aitals oblits afecta també al manuscrit C.

Tenint en compte tots aquests fets, els set textes que posseím de les Histories Troyanes se'ns presenten formant dues branques, que vindríen representades respectivament pels dos manuscrits més antics, que son A y G. A la branca A li corresponen els manuscrits B y L. De la branca G depenen C, M y V.

Mes, si tenim en compte que G no ha pogut servir d'original a cap dels manuscrits coneguts per raó de les freqüents alteracions que's remarquen en el seu text, y que en igual cas se troba la lliçó defectuosíssima y arbitraria de B, y la de V, que dóna variants particulars d'aquest manuscrit, l'agrupació dels set còdexs entorn dels nuclis A y G, y la relació d'aquests ab l'original primitiu, vindría a representar-se teòricament suposant dos estats successius, O′ y O″, del susdit original: de O′ devallaría G; de O″ s'originaría A; essent, emperò, A més antic que G.

§ 5. *El nostre text imprès*

ISPOSANT de bones a primeres dels còdexs A, B, C, L, M y V (car el G no ens fou pervingut fins més tard), poguérem empendre'ns la tasca d'establir la lliçó de les HISTORIES TROYANES representada pel nostre text imprès. El còdex A, per sa major antiguitat y per oferir totes les apariencies d'un tresllat curós y puntual, ens invitava a fer-lo servir de base per a la impressió. Emperò tot seguit ens donarem compte de què, en repetides ocasions, el còdex V, més modern emperò igualment pulcre d'escriptura, suplía mots y fins frases que, apareixent essencials al discurs, mancaven en el còdex A. Ademés, en aquest, per ausencia dels seus tres folis primers, mancaven els pròlegs d'en Conesa y d'en Guiu de Columnes, y un fragment (fins a la línia 236) del primer llibre, com també el troç del llibre cinquè (línies 2260 a 2346), corresponent al foli XXX, ausent del còdex.

Suplírem, doncs, el començament de l'obra ab ajuda dels còdexs B, M y V, per a no fiar-nos solament d'aquest darrer; y quan, ja imprès tot el text, poguerem disposar del còdex G, del segle XIV, no dubtàrem en reimprimir el primer plec del llibre, per tal d'aprofitar una porció més d'aquest còdex, ab lo qual queda reduída a les 68 primeres línies la part de text en què ha degut bastar-nos la sòla autoritat dels còdexs B, M y V del XV^en^ segle. A partir de la línia 237, la lliçó preferentment utilisada és la del còdex A, contrastada, emperò, per la lliçó de V, que hem acceptada en totes aquelles ocasions en que, al nostre criteri, rectificava útilment la de A; mes, sempre que això ha succeït, o quan la lliçó de V ha ofert alguna variant d'interès, han quedat unes coses y altres escrupulosament anotades a peu de plana, ab referencia a la numeració marginal de les línies del text.

Per altra part, hem dotat el llibre d'una puntuació que li era del tot indispensable, establint-la segons l'ús modern

y consultant, en els casos dubtosos, el text italià d'en Russo. Hem dotat tots els noms propis de caplletres majúscules; y, havent prescindit, com ja és de llei en edicions com la nostra, de tota mena d'abreviatures, hem deixat establerta la versió catalana de les HISTORIES en forma que creièm reprodueix al peu de la lletra el text d'en Conesa, tal com ha pogut arribar als nostres dies y sense haver-ne alterat un punt per part nostra l'autèntica lliçó.

Farem notar, finalment, respecte dels noms propis de persona y de lloc, que el text català ofereix les més estrafalaries discrepancies respecte de les formes sots les quals aquells mateixos noms apareixen correntment grafiats en les versions usuals dels textes clàssics. Mes no hem cregut pas que calgués fer-ne una rectificació sistemàtica, ni menys donar una taula de referencies dels mateixos: la nostra edició és exclusivament un text de llengua y no una obra d'erudició històrica; havent pensat que no havíem de procurar-nos un fàcil medi de lluiment buidant en el nostre llibre les noticies que's troben en qualsevol diccionari enciclopèdic y, millor que enlloc, en el manuable *Dictionnaire classique* d'en Smith, tan conegut de tothom.

§ 6. *Comentari final*

LA publicació en les presents circumstancies de la versió catalana, feta en el segle XIV per en Jaume Conesa, de la HISTORIA DE LA GUERRA DE TROYA d'en Guiu de Columnes, és no solament d'un gran interès per a la nostra literatura, sinó que, al nostre entendre ofereix l'atractiu d'un tema d'actualitat. Quan el món està remogut fins a les entranyes per una guerra que porta greus damnatges a l'edifici secular de la civilisació y que haurà de constituir, sens dubte, una fita transcendental en la vida de la humanitat, un hom se sent mogut a reportar-se a les ensenyances de l'historia, cercant en els esdeveniments pretèrits la llei que regula l'avenç dels pobles vers un terme

de perfecció, que la filosofía declara assolible y que els fets, a voltes, semblen allunyar indefinidament.

Tants de segles com han passat desde la guerra y destrucció de Troya no han bastat a modificar essencialment les característiques d'aquestes terribles topades entre els homes. Ab l'imaginació afectada pels detalls bèlics que ens tramet el telègraf desde els actuals camps de batalla, és facilíssim reconstituir les semblants escenes de crudeltat y de heroísme, de dolor y d'abnegació patriòtica, de sofriment y de sacrifici, que tingueren per escenari les regions troyanes en els temps prehistòrics. Tant si escoltem a Homer, com si posem fe en les més circumstanciades relacions atribuídes a Dictis y Dares, tindrem la sensació de què la distancia ha degut alleugerir els fets de Troya de tots els detalls de brutalitat repugnant, de miseria y baixesa moral, de barbàrie, en una paraula, que son inevitables en tota guerra, y que la llegenda ha omesos per a tenir sols en compte els esdeveniments capdals y condensar-ne la narració per a millor poder elevar-la al nivell d'epopeia. Emperò la nostra més elemental perspicacia ens basta per a esvair del nostre esguard tota mena d'alucinació, y els mateixos textes ens sugereixen entre línies tot allò que degué necessariament ocòrrer, y que, variant-ne tan sols l'*atrezzo* y les dimensions escèniques, resulta imatge de lo mateix que ara, acompanyat dels detalls que la diligencia dels cronistes de guerra ens reporta, és causa justificada del nostre esglai, y arriba a contaminar-nos per moments els odis dels beligerants quan una suprema pietat envers uns y altres (única neutralitat possible) no s'interposa entre la nostra pensa acalorada y el nostre cor opremut d'incomportable angoixa.

Aquesta narració que, ara fa cinc segles y mig, el bò d'en Conesa, protonotari d'en Pere del Punyalet, traduí a la nostra llengua per estímul de les virtuts heroiques dels catalans del seu temps, dirà als nostres contemporanis coses que molts d'ells no hauríen sospitat trobar-hi. Veurèm tots els pobles d'aquella reculada època agrupar-se en un cert moment com aliats de grecs o de troyans, fins a convertir el món aleshores conegut en dues grans parcialitats, irre-

ductibles per raó de la mateixa proporcionalitat de l'esforç que podía desplegar cada una d'elles. Veurèm l'extensió del conflicte reclamar d'una part y altra a joves y a vells, als de temperament belicós y als d'habituts les més morigerades, que avui tindríem per pacifistes; fins les dones, comanades per aquella Pantasilea, regina de les Amaçones, degueren fer la llur aparició en la palestra, no pas en qualitat de dames hospitaleres, sinó en el paper que sembla impropi de llur sexe, això és, ab les armes a la mà, com diuen que per dies recentíssims s'ha tornat a veure a Russia y en altres bandes tal volta. També podrèm fer-nos càrrec de que, aleshores com ara, els invisibles y per ventura sinuosos camins de la diplomàcia eren recorreguts per agents que unes vegades semblaven proposar-se l'adveniment d'una pau honrosa y altres fer-ne remota tota possibilitat. Com ara mateix, y sempre dintre les condicions de temps y de lloc, veurèm oferir-se als assetjants de Troya les més grans dificultats d'instalació y d'avituallament; y, sense molt esforç, endevinarèm en l'estol dels grecs idèntiques privacions a les que els troyans assetjats tingueren d'endurar, semblants en tot a les que en els moments actuals soporten per igual els exèrcits de les més grans potències.

Si, allunyant-nos de la materialitat de la pugna, volem ascendir a idees de més alta significació, al considerar la excelència de la famosa Ciutat del Rey Priam entre les més notables ciutats d'aquell temps, al pensar en la magnificència de les seves construccions, en la sumptuositat dels seus palaus, en les seves innumerables estàtues y en tot allò que les riqueses y el gust posen al servei de l'Art per a constituir lo que avui ne diem una ciutat monumental, y al dir-nos per fi de comptes que tot això fou destruít implacablement per la guerra, no sabrem, com ara mateix, si qualificar el fet d'acte de barbarie o si ens caldrà reconèixer-hi els efectes d'una necessitat d'ordre militar; y en la nostra ànima reviuràn sensacions penoses que ens faràn recordar les fumoses runes de la catedral de Reims, y ens evocaràn, com l'anticipació d'un mal somni, la visió de Venècia, de Colònia, de Verona, condemnades tal volta pels fats a desaparèixer de la faç de la terra, talment com ne desaparegué fa milers

d'anys la Gran Troya, en un cataclisme tan fatal e inexorable com el que ocasionà, encara en més llunyanes èpoques, l'enfonçament de l'Atlàntida.

Quan una convulsió humana assoleix, com en la guerra actual, proporcions que podríem dir-ne geològiques, la vulgar credulitat s'esforça volent dilucidar *a posteriori* els anuncis o vestigis precursors del conflicte, y acut a càbales d'origen esotèric o astrològic y ressucita dites profètiques desde llarg temps oblidades. En els nostres dies, malgrat el positivisme científic y racionalista imperant, també aquestes coses s'han produit, les quals, *mutatis mutandis*, son les mateixes que, segons les relacions que'ns ne son pervingudes, precediren la irrupció dels grecs contra Troya: aleshores l'oracle de Delfos, la previsió sibilina de Cassandra, y els sospitosos sortilegis de Calcas foren, entre altres, els elements d'influencia ultraterrena que anticiparen als pobles el coneixement de llur sort esdevenidora; emperò, com sempre, massa tard per a poder ésser evitada.

No resten encara circumscrites a això les analogíes que el llegidor avisat podrà discernir entre el cas troyà y el fet luctuós de la guerra present. Si un hom ascendeix a les causes estrictament humanes que apareixen, *oficialment*, com a determinants del *casus belli* entre les dues meitats oposades del món, veurà que, ja sien aquelles el rapte famós de Helena o bé el crim polític de Sarajevo, aitals fets en sí resten insignificants y en gran desproporció enfront de llurs conseqüencies. Y és sobre això que adquireixen una nova actualitat les reflexions del bon jutge Guido, quan diu que «la ordonança envejosa dels fats... sens causa trasqué » causes d'escandol e de inimicicies de aguayts no albirats e » no pensats, per les quals tan gran destrucció e perdició » esdevench en lo món»; y més endavant, que «si als Deus » foren agradables tans mals, emperò la primordial causa » daquells la qual axi fo nulla e tan leugera, no sens raho » pertorba los coratges humanals, que per tan leugera colpa » meresques esser inflicta pena de tan gran crueltat e des- » trucció, si donques benignament per ventura no era dit que » la causa del mal precedent fos edificació del be subse- » qüent»; coincidint en això ab els esperits optimistes del

nostre temps que esperen l'adveniment d'una *pau durable* y l'aniquilament de la *força bruta* considerada com a factor per a resoldre els conflictes internacionals dels temps a venir. Així els homes, desde que el món és món, han reclamat forces per a soportar els mals presents a l'esperança d'un major bé conseguidor.

Y per augmentar, finalment, els punts de semblança entre la *gran guerra* d'ahir y la d'avui, les vastes proporcions d'una y altra, ab la perllongada duració d'abdues, comuniquen a la pugna els caràcters de lo que ens hem donat a dirne una guerra de desgast, en qué aquest no ho és tan sols dels elements materials indispensables a la vida, sinó també dels ressorts morals que mantenen en tensió la voluntat dels pobles. A la caiguda de Troya hi contribuiren, tant com els enemics de fòra, els enemics conscients o inconscients de dins; també avui cada una de les agrupacions de pobles que lluiten, tracta de provocar en el sí de la dels enemics aquelles causes de feblesa que venen de la discòrdia entre els que manen y de l'indisciplina entre els que deuen obeír. Avui com ahir, l'espionatge organisat, més o menys ben disfreçat de diplomàcia unes vegades y d'apostolat doctrinari altres, cuida introduir el seu virus disolvent en el cor de la colectivitat oposada. Per això la maliciosa desconfiança de tots contra tots troba la seva expressió adequada en les increpacions de Calcas als grecs: «¿Per que donques posats » triga a les coses comencades...? ¿no pensats vosaltres » quel Rey Priam te aci entre vos ses espies qui li significi» quen la vostra triga e tot ço que vosaltres fets?» ¡Quantes vegades en l'hora actual deu haver-se repetit, per mil raons diverses, aquesta mateixa recomanació: « *Prenez garde! l'ennemi vous écoute!* ». Y la fórmula d'avui apareix com un llunyà tornaveu de l'exhortació del bisbe Calcas, qui, per cas ben singular, era precisament un troyà que s'era fet partidari dels grecs.

La Guerra de Troya no fou, per altra banda, una cosa tan desliligada com sembla dels fets contemporanis que han pogut produir els magnes esdeveniments de l'actual Gran Guerra. No és pas l'assassinat d'uns prínceps austriacs la raó única de l'actual tremenda conflagració, com no ho fou

aleshores la malifeta de Paris o els actes de piratería ab què mutualment s'inquietaven els pobles de la mar Egea: cal cercar més enllà les causes d'una pugna permanent que té per moll o nucli inicial la anomenada *qüestió d'Orient;* qüestió sempre viva y mai encara no resolta a gust de tothom, per que gira entorn de la possessió efectiva del pas dels Dardanels. Aquesta fou la causa pregona de l'expedició grega contra la ciutat regina de la Troada, y que els vencedors cuidaren haver fet desaparèixer d'una manera definitiva no deixant pedra sobre pedra de la famosa urb ni ab llibertat a cap dels seus moradors; mes els coaligats d'aleshores, si bé destruiren el poder de Troya, no modificaren la situació geogràfica del famós estret, ni pogueren alterar les lleis econòmiques que regeixen el món.

Vista a travers d'aquest prisma, la guerra de Troya fou una de les primeres guerres d'interessos de que té record l'humanitat. Y, en el fons, potser totes les guerres no han tingut més raó positiva que les d'ordre econòmic, segons la visió propia de cada època. Troya, en els temps homèrics, era una ciutat admirablement situada per a intervenir tot el tràfec del Mediterràni, únic empori comercial d'aleshores, y exercir de mercat regulador, com ne diríem avui, entre els pobles d'Orient y els d'Occident. Els Dardanels eren el camí obligat entre uns y altres, y d'aquest camí ne posseía la clau la superba ciutat del rey Priam. Ja en temps dels Argonautes, la vila havía estat destruida per causes semblants, si és que volem veure en Jasón y els seus companys d'empresa un primer estol d'aventurers que anà a la recerca del vellor d'or. L'explicació oficiosa de mestre Guido, segons la qual l'existencia d'aital vellor no s'ha d'entendre sinó per les riqueses de la Colchidia, en el Mar Negre, que tentaven la cobejança de les gents de Tessàlia, situada part d'ençà del fréu, fóra en aital cas una ben acceptable explicació; sinó que la llegenda ha convertit lo que segurament foren les produccions naturals d'una regió fèrtil en el fabulós moltó que sols podía ésser esquilat per l'audàcia emprenedora dels *viatjants de comerç* d'aleshores. Per poc que ens fixem en la exacerbació de les lluites econòmiques dels darrers temps y en els projectes de predomini marítim y comercial susten-

tats per alguns dels pobles avui en lluita, conclourèm que idèntiques causes han pogut, a travers dels segles, produir efectes iguals. Sinó que, dit sia en honor de la nostra època, la guerra d'avui ha adquirit ja el caràcter y la transcendencia d'una guerra d'idees, en què sembla posat a revisió el contingut espiritual del Cristianisme y l'eficàcia civilisadora dels principis immanents del Dret y de la Justicia. El món té avui conciència de que ha començada per a ell una Era nova.

Mes son tants, en les incidències d'una guerra com aquesta, els punts en què hi hauría lloc d'establir termes de comparança ab el passat, que fóra temerari voler analisar-los tots. Cada lector de la HISTORIA DE LA GUERRA DE TROYA podrà descubrir-ne de nous; y no mancarà, tal volta, qui'n vegi un de ben significatiu en la rebequería d'Aquiles, quan s'abstingué de pendre part durant un cert temps en la lluita conjugada dels seus aliats, com si volgués fer una guerra especial pel seu propi compte; mes, davant de l'èxit inicial d'una desesperada escomesa de l'enemic, renuncià als seus punts de vista particulars y, sense necessitar noves admonicions, s'aplanà a la fórmula, altra volta actual, de «una direcció única y un front de batalla únic.»

Aital és, com se veu, en la seva significança transcendental, aquest llibre que avui veu la llum per primera vegada imprès en català. S'era ja estampat, feia moit temps, en tots els altres idiomes; mancava només en el nostre, y els manuscrits de la traducció d'en Conesa s'esperaven per a una ocasió semblant que, per fi, haurà arribat en circumstancies mundials ben extraordinaries. L'oportunitat de la seva lectura ens ha semblat digna d'ésser remarcada en els paragrafs que precedeixen; y encara que el llibre, com a mera restitució arqueològica, hauría pogut ben bé passar-se d'aquests comentaris d'actualitat, no ens hem sabut estar d'afegir-los-hi, com tampoc ens podem substraure a l'obsessió dels temps tràgics en què, per sort o per desgràcia, ens ha tocat viure.

Desembre de 1917.

HISTORIES TROYANES

EN NOM DE NOSTRE SENYOR DEU JHESU CHRIST E DE LA SUA MARE MOLT HOMIL NOSTRA DONA SANCTA MARIA; ACI COMENÇA LO PROLOCH DE LES *HISTORIES TROYANES,* LES QUALS EN JACME CONESA, PROTHONOTARI DEL SENYOR REY DARAGO, ESPLANA DE LATI EN ROMANS

instancia e a pregaries de vn noble hom e de gran compte, qui desijaua auer en romanç les HISTORIES TROYANES qui son en lati, per ço com auia hoyt dir que eren molt belles e que pertanyien assaber a tot caualler, yo, Jachme Conesa, protonotari del molt alt senyor Rey de Arago, jatsia que fos assats occupat en altres afers majors e no hagues be laer de occupar me en aytals coses, empero per satisfer als seus prechs, car sabia que ell trobaue plaer en saber moltes istories e molts fets antichs e *era volenteros en saber e legir fets [V 1 b] caualleroses aytals com les dites histories contenen, e que jatsia ell entenes queacom de lati, empero per

---

1-8 *Són el titol o incipit del còdex* V; *en* B *l'incipit es:* Jhesus Asi comensan les Estories Troyanes; *en* M *no hi ha titol;* AGCL *són mancats de fulles al començament.* 9 histancia V istancia M e a pregaries de mosen P. Ses Comes qui dezigave de aver les istories troyanes an romans qui son an lati B. 12 per com hauia hoyt dir qui eren M. 13 fort belles BM. 14 jo Jacme se coma B. 15 *manca* molt alt VM. 16 *m.* de Arago M jatsecia B majors afers BM. 17 no hagues leer de occuparme en aquests pero V. 18 a les sues pregaries VM e car M. 19 que hell hi trobaria plaer V. 20 en legir e saber VM legir tots fets B. 21 e aytals VM. 22 contenan jatsecia el antenes cavcom del lati B que jatsia que ell entena V jatsia quel ell entesses M empero com per V empero car la M.

la subtilitat dels latins, segons los quals les dites histories son compostes, dehia que no les podia perfetament entendre, per que non podia hauer aquell plaher ne la intencio ques pertayn, delibere per complaure a ell de arromançar aquelles per aquell entreuall de temps que poria. E comenci diuendres a .xviij. dies del mes de juny del any .m.ccc.lxvij.; protestant que no sia prejudicat a les dites histories en lati, car verament lo romans de aquelles, en esguart del lati lo qual es molt aptament posat, es axi com plom en esguart de fin aur; e axi matex protestant que, si algunes paraules seran transportades o que parega que no sien confermes de tot en tot al lati, no sia imputat a oltracuydament de mi,
[*M* 1 *v*] mas que caschu entena que *aquell transportament
[*V* 1 *c*] o mudament es per donar entendre pla*nament e grossera los latins, qui son molt soptils, al dit noble hom e a tots altres lechs qui apres dell les dites
[*B* 1 *b*] histories legiran. E en*cara pot esser mes imputat a grosseria mia qui, segons la suptilitat daquell qui les composa, no son bastant ne soficient a fer tal translacio de lati en romans. Mas, confiant en la gracia e adjutori de Deu, e sabent que per alguna mutacio del dit lati en romans no pot esser a mi re-

---

24 *m.* perfetament B. 26 pler ne lantansio ques pertanyia delibare B ques pertany del libre e per complaure VM. 27 aquells entreuals M. 28 que poria les comenci — *m.* diuendres V que poria comenci diuenres M. 29 juny que comtavem any B. 32 en esguardament V. 33 com a plom en vers or fi V com plom en vers ffin aur M. 35 no aparegen que sien confermes B sien tant fermes V. 36 e altracuydament B. 38 e mudament he yo per donar entendre pla e grossera V plenerament e grosera M. 39 *m.* molt VM al dit mosen P. Ses Comes e a B. 40 apres de les MB. 41 mes pot esser VM. 42 *m.* mia V. 43 de fer translacio V a fer tal traslatacio M. 44 comfiant me en la gracia de Deu V. 45 de Deu sabent B que per fer alguna VM.

prehencio quant a Deu, atreuesch me de fer aquesta obra, pregant ab gran istancia a tots los ligents que, si res hi aura que nols placia e quels torn a enug, 50 que no donen a mi algun carrech, car jo, aytant com mils pore me enten a conformar al test de les dites histories, aytals com yo les he, reduint aquelles de lati en romanç, axi com dit es. E, en lo nom de Nostre Senyor, comencen en la forma quis se- 55 gueix:

[PROLECH DE GUIU DE COLUMPNES]

AT se sia que tots dies les coses antigues sien crebantades e meses en oblit per les nouelles o per les fresques, empero algu- 60 nes coses vel*les son estades en temps [*V 1 d*] passat, les quals, per la lur granesa e noblesa, axi son dignes de perdurable memoria e viuable, que antiquitat no les puga destrouir, ne per callament ne per passament de temps no pugen esser meses en oblit, 65 car en aquelles per la granea dels fets roman continuada memoria, dementre que de les coses pasades es fet recomptament en los successors e en aquels qui

47 ho atrevesch de fer aquesta hobra B. 48 histancia V ligens e legidos qui troben pler an sanblants hobres que si res B. 49 plasia o quels torn an anutgs B. 50 non donen carech a mi algun M com yo VM. 51 com pore ne mils sabre me antench aconformar al testimoni B me enten afermar al test V. 52 com jo les reduhire a aquells B. 53 e comenz M e comencen V *m.* en lo nom de Nostre Senyor VM. 56 Capitol primer de les istories troyanes M. 57 Iatsasia aso que B. 58 cien cabrentades B sien trabuncades? M. 59 e per V. 60 veyes B. 61 per la sua granesa MB an maresqut que sien dignes B. 63 destrovir ne destreyer ne per calament B. 65 dels fusts roman V aqueles roman per la granesa dels fets continvade mamoria B. 66 *m.* pasades V. 67 en los sutzesos M.

[G 2 a] venen apres; e los * escrits dels antichs, qui son feels
conseruadors de les coses qui son deuant, repre-
senten les coses passades, axi com si eren presents, 70
e per continuades liçons dels libres e dels escrits
[M 2] qui * romanen pren hom sperit de virtut imagina-
[B 2] ria, axi com si viuien los grans barons los quals * la
longa edat del mon ha tolts per mort. On, la destruc-
cio de la Ciutat de Troya, la qual es digna de no esser 75
amagada per longuea ne per antiquitat de temps,
mas que per continuada memoria floris en los coratges
dels successors, la ploma dels scriuens ab feel scrip-
[V 2 a] tura a depinta e posada en memoria. E alguns, * con-
formantse a la istoria poeticha de la dita destruccio 80
de Troya, la veritat del fet transcriuiren en dictats
[G 2 b] figuratius e * ab algunes ficcions, en tant que ço que
ells scriuiren fos vist a aquels qui ho hoen no esser
ver, ans paria mes que fossen faules. Entre los quals
qui les dites histories per aytal manera scriuiren, 85
Omeri, qui en sos dies era de gran auctoritat envers
los Grechs, varia la pura e simpla veritat de la dita
historia en verses, fenyent moltes coses qui lauors no
foren, atrasformant de tot en tot moltes coses que
foren: car dix que los Deus, los quals los gentils an- 90
tigament colien, hauien combatuts los Troyans, e
que ab ells axi com homens vius hauien debellat. La
error del qual Omeri alguns poetes apres reprengueren, e donaren a entendre aquell Omeri esser

---

68 qui son fels conservados qui son de les coses qui son devant B. 70 coses pesades e antigues B. 74 a tols del mon M. 77 mas per-florir V. 78 sucseidors B. 79 scriptura de pinta V ha depintada M comfermant se VM. 85 per tal manera B per aytal forma V. 86 Homeri gran filosop e gran poeta qui an sos dies B. 87 posa la pura B. 91 *m.* antigament M. 92 com a homens VM *m.* e que ab ells — *m.* hauien debellat B. 93 De la qual aror Homeri e alguns B.

95 actor fictici, e presumiren scriure en lurs libres
moltes coses * que no eren veres. Hon, Ovidi Sul- [C 2 a]
monench per longa * scriptura en molts de sos li- [G 2 c]
bres posa de la * materia de Omeri e dels poetes, [V 2 b]
e ajusta als dictats daquells, no lexant la veritat
100 del fet. E Virgili, en vna obra sua qui es dita dels
Eneydenchs, recomta axi matex per major partida
dels fets de Troya, mas volch se abstenir en algunes
coses de les ficcions que auia posades Omeri; mas
per tal que la veritat daquella * historia tots temps [M 2 v]
105 estiga en les parts occidentals, e per profit major-
ment daquels qui ligen *gramaticha, e que sapien [B 2 v]
departir lo ver del fals daquelles coses les quals de
la dita historia en los libres de gramaticha son scri-
tes, jo, Guido de Columpnes, auocat en la Ciutat
110 de Mecina, en aquest present libre he transcrit ço
que fo scrit per .ij. actors, es assaber, Dites Grech e
Dares Ffrigia, qui foren pre*sents en les batalles de [G 2 d]
Troya e en les hosts dels Troyans, e de les coses que
veren foren verdaders e feels reladors, segons ques
115 contenia en .ij. libres lurs, concordans en vna en-
tencio, atrobats en Athenes. E jat sia quels * dits [V 2 c]
.ij. libres, vn roma per nom Cor*neli, nebot de [C 2 b]
Salusti lo gran, curas transportar en lengua latina,
empero, car ell treballaua e cuydaua aquels dos
120 libres massa abreujar, jaqui moltes coses particulars
de la dita historia, qui poden afalagar los coratges

---

95 en los libres V. 96 On Ovidisulmo vench V On Houidi Submunasench M. 99 poetes ajustats B. 101 Enedienchs M Eneydechs V. 03 aficsions B. 04 de la historia GM. 07 *m.* departir V. 09 Guillem VM Guido C e jo Giv de Calvmpnas advocat B. 10 Masina B Menecina M *m.* ço V. 11 dos doctors M Ditis Grech e Dares Fagicha B. 13 dels Grechs V. 14 *m.* e feels M. 15 segons ques recompta M. 17 Cornels e nabot B. 18 *m.* lo gran V.

dels hoynts, en la hordonança daquest libre se conte
en escrit tot ço que de tota la historia vniuersalment
e particular fon fet, e que fon lo comensament
de les enamistats e dels escandels que concitaren 125
Grecia contra los Troyans; e es hi scrit succesiua-
[G 3 a] ment quals Reys e quals * Duchs dels Grechs ab ma
armada, e ab quines conpanyies, foren contra los
Troyans, e de quins senyals darmes husaren, e axi
matex quals Reys e quals Duchs vengueren en defen- 130
cio de la Ciutat de Troya, e quant temps triga la vic-
toria dels Grechs, e quantes vegades fon batallat, e
en qual any algun mori en la batalla e per colp de
qui; de les quals coses per major partida lo dit Cor-
neli no dix res. Vinguam donques al recomtament 135
[V 2 d] *de la dita historia.* [M 3]

ACI COMENÇA LO PRIMER LIBRE, DE PELEU, REY DE TESALIA, QUI AB PREGARIES SUES E INDUCCIONS ANIMA JASON, NEBOT SEU,
[B 3] QUE ANAS PER HAUER LO VELLOR DOR* 140

[G 3 b] N lo Regne de Tessalia, qui es de les par-
tides de Romania, los habitadors del qual
Regne son dits Mirmidons, e lo qual Reg-
[C 2 c] ne nos vuy per vulgar de*nominacio ape-

22 coratges de les gents B. 23 se comta en escrits M. 24 e partycvlarment — e posa que fou B. 25 de les enversitats e del ascandol B. 26 los Grechs contra B. 27-31 quals Duchs vangeren an defancio de la siutat de Troya e quant temps dura he triga B. 32 foren les batales dins aquells anys e an qual any B. 34 *m.* coses V. 36 de la historia del fet M. 37 *m.* Aci M del rey Paleu de Tesalia B. 39 e indignicions B. 40 seu per conquistar lo velor del hor an la illa de Colcos B. 43 son apelats Mirmiridons B. 44 huy — nominacio M.

145 llam Salonix, regnaua lauors vn Rey qui auia nom
Peleu, e sa muller auia nom Tetis; del matrimoni
dels quals hisque aquel baro tant forts e tant corat-
jos e tant noble nomenat Achilles. E, segons que
recomta la historia, aquest Rey Peleu hac vn frare
150 qui auia nom Eson, e era jerma de pare e de mare
e maior en edat del dit Peleu, * lo qual, com fos [G 3 c]
agreujat per longa vellesa, a penes podia regir si
matex e menys lo Regne de Thesalia. *Hon, com [V 3 a]
ell fos per molta vellesa inepte al regiment del Reg-
155 ne, aquell regiment lexa a Peleu, frare seu. Apres
del regiment del qual Peleu se lig que Eson visque
per lonch temps, axi que ell, per gran vellesa agreu-
jat, los nulls li encegassen, e tota la vigor de son
cors li defalgues; mas, segons que diu Ouidi en lo
160 libre de *Metamorfoseos*, en apres ell fo renouellat en
flor de jouentut e en potencia jouenil, e asso per cura
medicable e artificiosa virtut de * Medea, de la qual [G 3 d]
Medea dauall es fet lonch sermo. E daquest Eson
sobreuisch vn fill, per nom Jason, baro forts e molt
165 noble, e molt bel, larch e gracios, piadors e res-
plandent de noblesa e de to*tes bones custumes, al [C 2 d]
qual los majors del Regne de Tesalia, e los nobles,
e tots los pobles amauen el abraçauen de gran *di- [M 3 v]
leccio, per excellencia de les sues virtuts, no meyns

---

45 Selonich V Salononitxi M. 46 Thetis M. 47 coratgors V. 50 Etsson M. 52 de longa V. 53 lo seu regna B. 54 per longa valesa B. 55 *m.* del regne V *m.* aquell regiment M. 56 apres lo regiment B. 57 *m.* agreujat — los seus huls li antalaren B. 60 Matamorfozes M Matarfoseos B. 62 medicatble G medecinal V madecynabble — Madeya B. 63 *m.* dauall M Daquest V. 64 fill apellat per son nom B molt noble e molt larch gracios V Jason baro forts e resplandent de noblesa e de totes bones costumes M. 67 tots los majors de Tesalia V. 68 *m.* e tots los pobles amauen el M dilectacio V deliccio M dilechcio e echcelencia G.

[B 3 v] portans a ell honor e reuerencia que al Rey *Peleu. 170
E aquell Jason era axi obedient al Rey Peleu, auoncle seu, com fora al pare, si regis; ni en alguna
[V 3 b] cosa no li era anujos, mas deuot * de tota sub-
[G 4 a] jeccio. * E no li responia per aytal manera lo Rey
Peleu, car jat sia que per senyals de fora mostras 175
quel auia molt car, pero dins son coratge cremaua
e estaua en gran engoxa, duptant que Jason en
sa uirtut e la tant gran afeccio que los seus li
auien nol despullas de la senyoria del Regne de
Thesalia. E longament conserua en son coratge 180
aquesta ardor, la qual ab gran estudi se esforçaua
de cobrir, per so que defora no fos publicada.
Per que en son coratge encercha moltes vies e
himagina molts proposits per los quals pogues
destrouir Jason, sens alguna vergonya e carrech 185
[G 4 b] que no lin fos donat. E finalment, * per cosa assats
marauellosa, en aquels dies per moltes parts del
mon vench fama que en vna hilla, dita Colcos,
vltra les confinies del Regne de Troya, vers la plaja
[C 3 a] oriental, *hauia hun molto, lo vellor del qual era 190
dor, segons que la fama auia. E en aquella hilla
[V 3 c] regnaua vn Rey, per *nom Cetes, molt poderos e
molt rich, e enantat ja en sa edat. E segons que la
historia descriu, aquell molto ab vellor dor era
guardat per marauellosa cura e estudi del Deu de la 195
batalla; car en guarda sua eren deputats alguns
bous cremans e gitans flames per la bocha. E si
algu desigas auer aquell molto, necessariament se

---

71 onclo B. 72 *m.* ni en V. 73 li era vuy mes denotat V era enuejos M. 74 en aytal M. 75 per alguns senyals V. 76 empero M. 80 longament encercha V. 82 de cobrir son mal talent B. 88 que en la illa de Colcos M. 89 comfismes — envers la planicia M envers la plana B. 90 *m.* del qual M. 91 segons que per fama era V. 92 *m.* nom V. 98 *m.* auer V.

auia a combatre ab aquells bous; e si dels agues
200 victoria, *couenia quels fes arar e girar aquella te- [G 4 c]
rra on eren; e *apres aço se auia a combatre ab hun [M 4]
drach molt escatos e molt espauentable, gitant flames
de foch per la * bocha, e aquell auia a matar e a trau- [B 4]
reli les dents de les galtes, e sembrar aquelles en
205 la terra la qual los bous auien arada. E de la sement
daquell camp exia marauellosa messa, car de les
dites dents encontinent nexien cauallers armats, e
combatien entre si tant ferma e tant poderosa ba-
talla, entro que uns ab altres se eren morts. E per
210 aytals perills bellicoses e no per alguna altra via, lo
dit vellor dor podia esser haut. *E a tots aquells quis [V 3 d]
volien sotsmetre als * dits perills, lo Rey Cetes do- [C 3 b]
naua franch voler. *E jat sia que la historia dictas, axi [G 4 d]
com dit es, del dit molto ab vellor dor, empero altres
215 ho afermen en altra manera esser ver, dients quel
Rey Cetes possehia gran ajustament de tresor, lo
qual fahia guardar en la manera dessus dita per
encantacions e per arts matematiques. E lajusta-
ment daquell tresor molts nobles barons, per mon-
220 danal ambicio e cupiditat de auaricia, qui es mare
de tots mals, volgueren a si conquerer; mas, con-
trestans les dites encantacions de la guardia dessus
dita, no aconseguiren lo dit tresor ni algun profit
daquell, mas finalment la lur mort. *Adonchs, com [G 5 a]
225 del dit vellor dor ab tant gran perill guanyador e

---

200 *m.* e girar V. 01 drago B. 03 *m.* per la bocha G VM. 04 gautes M. 05 avien laurada B. 06 maravalosa samensa B. 07 *m.* armats M armats de cap a peus B. 08 e cometien entre G. 09 que tots uns ab altres G altres eren V que tots vns als altres M. 10 altra manera B. 11 no podien auer B. 13 franch voler que sil podien conquistar ques fos lvr B. 17 dita e aso per BV. 21 conquerir M. 24 finalment lur sapultvra e lur mort B Donchs VM. 25 *m.* perill guanyador e M.

conqueridor fos pervenguda fama al Rey Peleu, ell
hac son coratge fort ancios, entenent que, ab pus
[B 4 v] segura via e sens tacha * de sa vergonya e de sa fama,
tant leugerament ne tant be no poria liurar Jason a
[V 4 a] perdicio. E pres en si propositen * qual manera amo- 230
nestas e induis Jason que, confiant en la estrenuitat
e noblesa de la sua juuenil virtut, se offeris volen-
tariament a conquerir lo dit vellor dor. E, per tal
[M 4 v] que son proposit pogues lo dit * Rey Peleu menar a
[C 3 c] aca*bament, ordena celebrar sollemnial cort * en la [G 5 b]
[A 4 a] Ciutat de Thesalia, qui dura * per .iij. iorns, a la
qual vench gran multitut de barons e de cauellers;
e el terçer dia, appellat a si Jason, en presencia de
la dita cort ell li dix per aytal manera: «Molt car
» nabot! assats me puch glorificar de la senyoria 240
» tan alta del Regne de Tesalia, mas molt me tench
» per pus glorios de la estrenuitat e noblea daytal
» nabot com tu es. Car les prouincies vehines, per
» testificacio dels fets, conexen e saben la excellencia
» de la tua virtut, en les parts estranyes se sab per 245
» fama vertadera e per continua relacio de molts,
» e es gran honor e gloria de mi e del Regne de
[G 5 c] » Thesalia * que, tu viuent, lo Regne de Tesalia sia
» temut de tuyt, e no es alcun enamich qui res li
[V 4 b] » puga contrestar. Mas la gloria de la tua * virtut me 250
» faria pus glorios em posaria en pus alta e pus ex-
» cellent gloria, si aquell vellor dor, lo qual la
» potencia del Rey Cetes te enclus, per la tua po-
» tencia e virtut podia esser transportat en lo meu
[A 4 b] » Regne. E no dupte ne pos * en aço dificultat, si tu 255
» coratiosament volras pendre aquest trebayl, e no

---

26 fos venguda fama al dit Peleu V. 28 *m.* e de sa fama V. 31 induis a Jason V. 32 noblesa de la sua presona e de la sua jouenil M. 34 *m.* Peleu M. 49 res me puxa A.

» volras dena*gar les mies exortacions e mena- [C 3 d]
» ments. E si aço tu proposes fer e menar a acaba-
» ment, encontinent seran apparaylades, en gran
260 » apparell e ab compa*nya de tots los millors [G 5 d]
» del *Regne los quals volras elegir, totes coses e [B 5]
» sengles que sien necessaries a ton viatge. On te
» prech, car nabot, que tu vuyles obeyr a les mies
» paraules, e quet mostres gracios per complir ab
265 » acabament aquests meus menaments, per tal que
» en lo meu esguard tu apparegues daqui auant tots
» temps de maior dileccio e quet alegres esser loat
» e alçat per fama de la tua noblea quant aytal obra
» hauras feta. E sapies quel teu trebayl no sera pas
270 » menys de gran profit, car dic te per * vertaderes [V 4 c]
» prome*tençes, e vuyl que sies cert sens tota ficcio, [M 5]
» que, mi defallent, yo testablire * succehidor e here- [G 6 a]
» ter en lo Regne de Thesalia, e, mi viuent, no menys
» que mi husaras de la senyoria del * dit Regne.» [A 4 c]
275 Enteses adonchs per Jason totes aquellas coses les
quals lo Rey Peleu hac dites en presencia de la dita
cort e de tants nobles, alegras en son coratge de
gran goig, no penssant les estucies angano*ses del [C 4 a]
dit Rey, ne auertint a la intencio maluada per la
280 qual ell li ho deya, penssant que allo li digues e pro-
cehis de la sua pura consciencia, per creximent
de sa honor mes que per dempnatge de la sua per-
sona. E, confiant en la audacia de la sua estrenuitat
e noblea, no*reputant esser cosa impossible a ell ço [G 6 b]
285 quel Rey son oncle enganosament demanaua, offe-
ris agradablement si esser apparaylat obeyr a sos
menaments, e promes ab tota deuocio si complidor
sens falla [de] ço que ell requeria. Per la qual cosa,
e per la agradable resposta de son nabot, lo Rey

71 aficcio A. 72 hereu A. 84 que reputant A.

[*V 4 d*] Paleu fo molt alegre e po*sa fii a la cort, desijan 290
exequir son proposit, apres les dites coses per son
nabot a ell promeses; a les quals sentia que ffortuna
[*B 5 v*] * donaua son consentiment. Considerant, donques,
[*A 4 d*] que en la ylla de * Colchos no podia hom anar, sens
[*G 6 c*] vexels nauegables, aptes a soste*nir perills de mar, 295
mana a si venir del Regne de Tesalia .j. maestre de
fust, per nom Argus, lo qual per molta discrecio e
subtilitat era sabent en construir vexells de fusta,
lo qual, per menament del Rey, construi molt sauia-
ment vna nau molt gran e molt meraueylosa, la 300
[*C 4 b*] qual, per lo nom propri de son actor, fon appellada*
[*M 5 v*] Argon. E, segons que alcuns afermen, *aquesta fon
la primera nau qui primerament nauega ab velas
teses en mar a lunyes parts, e per aço los grama-
tichs appellaren *argon* cascuna nau qui ab velas 305
teses anas per la mar.

[*G 6 d*] E, apparaylada la dita nau, e meses *en aquella
habundantment totes aquellas coses que si reque-
rien, molts barons e nobles de Tesalia entraren ab
Jason en aquella, entrels quals fo aquell noble baro, 310
[*V 5 a*] molt * virtuos e forts, appellat Hercules, qui, segons
quel's poetes scriuiren, fo fill de Jupiter e de Alme-
na, muller de Amphiteonnis. Aquest es aquell Her-
[*A 5 a*] cules dels ac*tes incredibles del qual per moltes
parts del mon es fet sermo, lo qual per sa potencia 315
en sos temps mata infinits gegants, e qui ab sos
propris braçes estrengue aquell molt forts Archeu
per intollerable estrictura, entant quel feu tornar
axi com a mort. Aquest es aquell, si digne cosa es
de creura, qui sens tota pahor ana a les portas 320
[*G 7 a*] * dinfern, e daquellas pres ab ma violenta aquell ca
qui hauia .iij. caps e estaua per guarda de les dites

---

301 *m.* fon A. 18 scriptura A.

portas dinfern, e lo qual, ab tanta pulsacio e reuolucio donada per lescuma que gita de sa bocha,
325 moltes parts del mon son dites esser infeccionades de mortals verins. Mas, car longa narracio feta *per [B 6]
los poetes * dels seus actes los coratges dels hoydors [C 4 c]
tenria en sospes, per ço cumple hauer tochat aço del dit Hercules en aquest cas. *Obtenguda, donques, [V 5 b]
330 del Rey Paleu per Jason licencia de nauagar, la nouella nau solca les nouellas mars, ab Jason e ab Hercules e ab sos companyons; e, car bon temps e bon vent la ma*naua, tost hac desemparat les par- [A 5 b]
tides de Thesalia, e fo venguda a altres*partides e [G 7 b]
335 lochs no conaguts; e tant nauegaren, tro que foren venguts a les partides del Regne de Troya, e arribaren en .j. port qui era lauors appellat Simeonta.* [M 6]

AÇI ES ACABAT LO PRIMER LIBRE E COMENÇA LO SEGON, QUI PARLA DELS GRECHS
340 QUI ARRIBAREN A LES PERTINENCIES DE TROYA, E DEL REY LAUMEDONTA QUI INDIGNAMENT FEU PARTIR JASON E HERCULES DAQUELL LOCH ON EREN ARRIBATS

345 com los Grechs, lassats per fatigacio de la mar, foren arribats en terra cobejans alli hauer repos e poar de les fonts aygua frescha, proposaren aqui aturar alcuns *dies per refrescament lur e sens que a alcu no [V 5 c]
faessen dempnatge ne enuyg. Mas la ordonança
350 enueiosa dels fats, qui tots temps als volents viure en repos es molesta * e contraria, sens causa trasque [A 5 c]
cauzes descandel e de inimicicies de aguayts no albirats e no penssats, per les quals tan gran destruccio

28 tenia A. 53 quals causes tan A.

[*C 4 d*] e perdicio es*deuench en lo mon; es a seber, que
tants Reys e Princeps moriren de mort bellicosa, e 355
aytal e tan gran Ciutat com era la gran Troya fo
girada en cendra, e tantas donas foren vidues de
lurs marits, e tantes donzelles priuades de lurs pares
e finalment aduytes a iou de seruitut. E jassia que
Grecia entre tantes angusties de tan gran pestilencia 360
hagues victoria, empero lo preu de la sua victoria
[*B 6 v*] plora * per lonch temps en ruyna e trebucança de la
sua gent, e en extermini e mort de tots los seus
millors. E si als Deus foren agradables tants mals,
empero la primordial causa daquells, la qual axi fo 365
nulla e tan leugera, no sens raho pertorba los co-
[*V 5 d*] ratges humanals, que per tan leugera colpa *meres-
[*A 5 d*] ques esser inflicta pena de tan * gran crueltat *e des- [*M 6 v*]
truccio, si donques benignament per ventura no
era dit que la causa del mal precedent fos hedifica- 370
cio del be subseguent: car daquests mals quis se-
guiren per la distruccio de Troya procehiren molts
bens, car destruyda Troya se segui causa per la qual
Roma, qui es cap de les ciutats del mon, fo feta e
promoguda per los Troyans exallats, es a seber, per 375
Enea e Escamen, fill seu, dit Juli; e alcunes altres
[*C 5*] prouincies per los Romans *reeberen perpetual ha-
bitacio, axi com es Anglia, qui de Brut Troyan, don
es dita Bretanya, se diu que fo habitada. Item, axi
com es Ffrança, qui apres la destruccio de Troya 380
se diu esser poblada per .j. Rey appellat Ffranch,
companyo de Enea, qui, segons lo Regne, basti .j[a].
gran ciutat, la qual, e encara tota la prouincia, de
son nom appellam Ffrança; e la ciutat de Venecia,
[*V 6 a*] que *pobla aquell Troya Antistes. E encara se lig 385
[*A 6 a*] que Sicilia fo habi*tada per aquell Rey Sicamus,

---

57 viduades A. 77 Troyans C.

qui vench de Troya en Sicilia, e per aço era dita Sicania; e ell partint en apres dalli e jaquint son frare appellat Siculus, fo dita depuys Sicilia; el qual Sicamus sen passa en Toscana, la qual recompli de habitacio de moltes gents. Lo damunt dit Eneas se lig moltes Ciutats hauer bastides, axi con es Napols e terra Gayeta. Item, Diomedes, jassia que fos de Grecia natural, el qual en les batayles de Troya feu *de si moltes coses meraueyloses, destruida Troya, [*B* 7] com en son Regne no fos reebut, habita e pobla Calabria; los companyons del qual, segons que recompte Ouidi, Cirtes, filla del sol, transforma en ocells e foren *portats en Calabria per Diomedes; [*M* 7] del linyatge dels quals ocells, segons que dix Ysodorus, molts ocells isqueren qui son dits *diomedes,* e encara han aytal natura que conexen e saben dicernir o departir lo hom Lati del Grech, e fan se ab los Grechs e si atançen, *e si Latins hi ha a aquells [*A 6 b*] fugen. Mas si la causa de tan gran perdicio es estada causa final del *subseguent be, humana penssa ho [*V 6 b*] ha en dupte. E descriu la subseguent ystoria, que Jason e Hercules ab los seus, reposants en lo port de Simeonta, peruench ffama a Laumedonta, Rey de Troya, que gent a ells estranya, es a seber Grechs, nouellament eren vengudes a les parts de Ffrigia, per uentura, per espiar o encercar los secrets del Regne de Troya, e per ventura per destruir la prouincia de Troya. En aquells dies no era pas Troya de tan gran magnitut com depuys fo nouellament construida, e en aquella regnaua lo dit Rey Laumedonta, qui, per dampnos conseyl, lo qual plagues a Deu que no fos donat, trames son missatger ab comitiua de molts a Jason; lo qual vinent a Jason,

412 per ventura encerchar e espiar A.

li explica sa missatgeria en aquestas paraules: «Lo 420
» Rey Laumedonta, Senyor daquest Regne, se mera-
» ueyla molt de la vostra venguda, e per que li sots
[*A 6 c*] » entrats en *sa terra, no obtenguda dell licencia;
» del qual es entencio tanir sa terra en pau e en
» trenquillitat. Per que instantment uos mana que 425
[*V 6 c*] » encontinent dejats exir *de tota sa terra, axi *que [*B 7 v*]
» vinent lo seguent dia ell sapia vosaltres esser exits
» de totes les confinies de son Regne; e si sintra que
[*M 7 v*] » siats menyspreadors de sos menaments, *sapiats
» per cert, que ell manara a ses gents que vinguen 430
» en offencio vostra e en depopulacio de vostres
» coses e en final destruccio de vostres personas.»
E puys que Jason hac hoyda la raho de la missat-
geria, tot se escalfa en ira; e agreujat fortment dins
son cor, ans que alcunes paraules digues a aço que 435
li era estat dit per aquell missatger, girant se als
seus, dix los axi: «Laumedonta Rey, Senyor daquest
» Regne, nos fa iniuria de gran deshonor, com, sens
» causa dalcuna offença que no li hauem feta, nos
» mana exir de sa terra; en la qual, si noblesa reyal 440
» lo hagues animat, estigera li mils que hagues
[*A 6 d*] » manat nos esser honrats; car si *semblant cas
» hagues ell aduyt en Grecia, certes no li fora feta
» per los Grechs deshonor, mas gran honor. E pus
» que mes li plau deshonor que honor, seguescham 445
[*V 6 d*] » li nos sa volentat e par*tescham de les confinies
» de son Regne; car esser pora que aquest seu mal
» consseyl sia reemut per car preu.» E continuant
ses paraules girant se al missatger, dix li: «Amich:
» les paraules de la tua missatgeria diligentment 450
» hauem hoydes, e hauem reebut axi com se pertany
» los dons los quals per lo teu Rey, a manera de

36 gitantse als seus peus dix li A. 41 estagre li A.

» noble hom, a nos son estats trameses. E juram te
» en veritat e per los nostres Deus, que ab proposit
455 » no som entrats en la terra del teu Rey que offença
» alcuna hi faessem, ne a manera de cossaris alcuna
» violencia hi cometessem: mas nos entenem a pus
» lunyes parts anar, e necessitat ans fets auertir e
» girar en aquest loch. Digues, donques, *al teu Rey, [*M 8*]
460 » que nos partirem de la sua terra; e sapia per cert
» que ell, sino per nos per uentura per altres qui la
» present iniuria a nos *feta hoyran, aquell guardo [*A 7 a*]
» o remuneracio ques coue reportara.» *Mas Hercu- [*B 8*]
les, no content de les paraules de Jason, dix al dit
465 missatger aquestas parau*les: «Amich, qualque tu [*V 7 a*]
» sies, segurament digues al teu Rey que, al pus
» luny dema, nos serem partits de la sua terra; mas
» no sera complit lo terçer any duy auant, que ell,
» si ladonchs sera viu, veura a nos en la sua terra,
470 » vuyla o no, que haurem posades ancores, e no
» sera a ell plena libertat ne voler quens hic faça
» partir: car tal questio en lo present dia de vuy ha
» començada, que ans que daquella puga obtenir
» victoria, sera oppremut de ignominiosa vergonya
475 » e deshonor.» E lo missatger, hoides aquestes pa-
raules, respos e dix: «Assats es deshonesta cosa a
» noble hom trametra sagetes de menaçes, ni a mi
» qui son trames a uos per lo Rey es comanat que
» ab uosaltres hage paraules litigioses ne de batayla;
480 » yous he dit ço que a mi es estat comanat: si a
» uosaltres plau sauiament fer, yous do bon consseyl
» que nous torn a greuge partir daquesta terra,
» *abans que altre maior greuge no pugats encorrer; [*A 7 b*]

---

58 e diuersitat ans A. 61 que ell per nos o per altres A. 75 Al qual Hercules, lo missatger del Rey respos e dix A. 79 latigioses A de baralla M. 81 sanament A.

» com no sia cosa leugera perdre les perssonas qui
» per san consseyl sen poden guardar.» E aço dit, 485
[*V 7 b*] dema*nada licencia dels Grechs, tornassen a son
Rey. E Jason e Hercules, sens alcuna triga appellat
lo patro de la nau, manen leuar anchores e replegar
totes aquellas coses que hauien tretes en terra per
causa de repos: sabens que si volguessen contrestar 490
[*M 8 v*] als Troyans, no eren eguals *a ells en nombre, en
força, ne en poder. Entren donques en la nau, e
alçades les velas desemparen les riberes de Ffrigia;
e sulcans la mar ab vents benauenturats e los Deus
guiants, apres pochs dies peruengueren sauls en la 495
[*B 8 v*] ylla de Colchos e vengren segurament al port *que
desijaren.

En la qual ylla de Colchos hauia en aquell temps
vna ciutat per nom Jacomices, constituida per la
[*A 7 c*] sua magnitut cap del Regne; ciutat molt *bella, 500
enuironada de murs e de torres, ennobleyda de
molts grans palaus, plena de poble copios, e molt
insigne per habitacio de molts nobles. En aquesta
[*V 7 c*] ciutat estaua reyalment *lo Rey Cetes acompanyat
noblement de ses gents; e no molt luny de la ciutat 505
hauia boschs molt verdejants, e aptes a caça per
gran copia quey hauia de besties saluatges; en torn
de la qual ciutat hauia gran planicia illustrada de
vergers florejants, car los antichs hi hauien instituides fonts innumerables e molts fluuis qui per con- 510
tinus decorriments regauen tota aquella planicia.
Per que gran copia de molts ocells de caça hauia
en aquella planicia, e cantilenas de molts ocells incessantment ab dolça melodia resonauen alli. A la
qual ciutat sen venen Jason e Hercules, ab lurs 515

---

85 sen deuen guardar A. 99 Jacotriçes A. 514 razonauen alli A.

companyons, reyalment e bella ornats, los quals, dementre que per les places daquella ciutat anauen en aquella manera que nobles perssonas deuen anar, tot lo poble daquella ciutat se mera*ueyla en ells [*A 7 d*]
520 resplendir tants apparaylaments reyals, e en ells florir tan bella e especiosa juuentut, e esser axi atemprats en lurs anaments, e esser dotats segons aparencia de tants bons custums. *E ab sedejant co- [*M 9*]
ratge demanaua lo poble, *qui son, don son, ne [*V 7 d*]
525 quina es la raho de lur venguda. E jassia que ab gran diligencia ho demanassen, no es nagu quils declar la causa *de lur venguda, entro que a les [*B 9*]
portas del palau reyal son aconseguits. E lo Rey Cetes, no oblidat de la gracia de la sua innada no-
530 blea, encontinent que sabe laueniment dels dits Grechs, hixent de la sua reyal cambra feu se a ells a carrera ab companya de molts, e aquells ab alegra cara reebe, abrassant los e saludan, e dient los paraules molt agradables e amigables. E pus que per
535 les graus de marbres en los lochs alts foren pujats, entren en les cambres del palau illustrades de diuerses pintures *e resplendents de la claror del aur [*A 8 a*]
alli meraueylosament sobreposat. E en apres quels fo donada facultat de seura, Jason, axi com aquell
540 qui era ple de molta animositat, ab temprada pronunciacio de paraules declara la causa de la sua venguda al Rey Cetes, e demana humilment que pogues assa*jar los perills ordonats segons los esta- [*V 8 a*]
tuts de la ley imposada a la custodia del vellor dor.
545 E lo Rey, obtemperant benignament a les coses per ell demanades, li atorga de complir son desig.

E pus que les viandes foren apparaylades en

---

25 don son e que es la raho A. 28 *m.* reyal A. 40 en temprada A. 43 segons les estatues A.

gran habundancia, meten se les taules, sobreposats
en aquellas molts anaps e copes e altres vexells dor
[M 9 v] e dargent. E, per maior ballea e noblea *del menjar, 550
lo Rey, cobejant mostrar als Grechs tota la gracia
de la sua nobilitat, trames per vna sua filla, que
vinga celebradora al nouell conuit ab los nouells
hostes, los quals ell ab gran alagria hauia reebuts.
E era la ffilla del Rey, per nom Medea, verge molt 555
[A 8 b] especiosa e bella, sola *a son pare, e la qual deuia
succehir e esser heretera en lo Regne, e la qual ia
era peruenguda a anys nupcials. E dementre que
era en los anys puerils o infantils, tota se era donada
estudiosament a doctrina de arts liberals, e ab tan 560
gran auiditat era estada instruida en aquellas arts,
que no era trobat en aquell temps alcun pus saui
[B 9 v] ne pus sabent *della. Mas la sua sciencia pus *pre- [V 8 b]
ciosa, per la qual ella mes resplendia, era aquella
art mathematica, la qual Medea, per forçes e nuus 565
de conjuracions de nigromancia, la lum giraua en
tenebres; e soptosament induhia vents, e pluges, e
corruscacions, e albruxons, e tremolaments de terra
molt espauentables; e los decorriments de les ayguas
qui anauen a les parts jusanes feya tornar a les parts 570
subiranes; e en lo pus forts iuern, quant los arbres
eren despuylats de totes lurs fuyles, feya aquells
[A 8 c] florir e gra*nar; e los jouens feya enueylir e los
veyls tornar a gloria de juuentut. E Medea, hoyt lo
menament de son pare, jassia que fos verge molt 575
bella, segons que es dit, encara, axi com es costuma
de les donas, sesforça bellea ajustar a bellea, es a
[M 10] seber, per precioses ornaments. *E ella, axi ornada
e de reyal apparaylament ennobleyda, vench a les

---

50 ballea A. 53 couid A. 54 alagria A. 76 es acostumat A. 77 ballea — ballea A.

580 taulas on deuien menjar; la qual son pare mana e feu seura de prop Jason.

Açi parla lactor e diu: O, mesquina e folla noblea! ¿que deuies a cortesia, ne, per fer cortesia e honor *a Jason, per que hauies a encorrer tan gran [*V 8 c*]
585 desauentura? ¿Es cosa de hom saui creure a fermetat de donzella o daltre fembra, qui per null temps no ha constancia, e lo coratge de la qual per tots temps esta en mouiment, e maiorment les vacillacions de les infantes crexents, ans que sien mescla-
590 des al hom, pus quey son fetes aptes? O, Rey Cetes! ¿per qual audacia volguist que al cos*tat de la don- [*A 8 d*] zella tenra estigues lo costat del hom estrany? E si tu en la tua pença, ab maior delibaracio, haguesses encerchada la fragilitat de la fembra, no hagueres
595 plorat axi com has aquella tua filla, sola heratera de ton regne, esser portada en regnes estranys a tan gran teu vituperi, axi que fosses priuat en*semps de [*B 10*] ffilla e daquell tresor lo qual tu hauies aplegat. ¿Que ta profitat contra los angans de la fembra aquella
600 tan gran guarda que sabies fer al dit tresor? Mas, per ventura, diras que ço quet hauia esdeuenir *per [*V 8 d*] res nou poguist esquiuar. Manest ta filla comonicar couit ab Jason, e manist Jason esser parçoner de ta filla en la celebracio del menjar. Ço que ten es esde-
605 uengut la ystoria deuall ho recompte, no lexant res daço que sen segui.

E stant, donques, Medea entrel Rey son pare e Jason, jassia que fos constreta de molta vergonya, empero no podia temprar los seus huyls que nols
610 *giras com fer ho podia enuers Jason, contemplant [*A 9 a*] axi la sua cara e les circunstancies daquell, e los

---

93 ab la tua A. 95 sola hereu A. 600 que fahies fer A. 02 contonicar couit A. 10 contemplan A. 11 daquella A.

seus cabeyls rossos, e lo cors e los membres del
cors, ab punyiments e ymaginacions, en tant que
iuerçosament se escalfa en la sua cobaiança, e con-
[*M 10 v*] cebe ardor *de feruent amor en son coratge. Ne es 615
cura a ella de tastar de les dolçors de les viandes,
ne alcun appetit no hauia de meniar ne de beure;
tot lo seu menjar e lo seu beure era en lo dolç es-
guardament de Jason, lo qual tot portaua clos en
son coratge e en la amor del qual lo seu enteniment 620
[*V 9 a*] era replet de sadollament deshor*donat. E con ella
era reguardada per los altres qui aqui eren, que axi
hauia fet loch a son menjar, atribuyien ho a ella, no
que ho faes per amor de Jason, mas per raho de
vergonya. E ella, escalfada per cobajança de tan 625
gran ardor, assats sesforça de cobrir lo crim conce-
but, entant que no solament per aquells qui la guar-
[*A 9 b*] dauen *pogues esser percebut, mas encara de si
matexa produhia arguments de prouable escusacio;
per los quals arguments ço que paria pogues esser en 630
verge peccat, conuertis en cosa leguda e escusable.
E, ab tenre so, dix entre les sues dents aytals paraules:
[*B 10 v*] «O, plagues a Deu *que aquest hom tan bell e tan
» noble a mi fos ajustat per copula marital!» Dient
aço quayx que a si matexa donas a entendre desijar 635
ab affeccio hordonada ço que no era sens colpa e
peccat. Car de totes les fembres es tots temps de
costum que, com desigen alcun hom ab desig inho-
[*V 9 b*] nest, sots cobriment do*nestat e per escusança lur
dien quel volrien per marit. E, donada fij al couit, 640
Medea, ab licencia de son pare, sen entra en los

---

16 ni testar A. 22 era guardada A. 23 atribuyren ho A. 27 no tan solament A. 28 percebuda A. 30 *m.* quals — pogues en verge peccat A pogues esser peccat M. 32 tenra ço A. 41 de licencia A.

secrets de les sues cambres. E Jason e Hercules, per menament del Rey, son reebuts en vna cambra del palau.

645 Estant Medea sola en sa cambra, angoxosa per flama de la amor concebuda, *era turmentada de [*A 9 c*] molta angoxa e fatigada de molts sospirs. E penssa anciosament en si matexa en qual manera, per satisfer a la sua propia volentat, poria occorrer a les 650 flames de tan gran ardor. Mas, vençuda la flaquea de la vergonya virginal, sobrepuja la audacia, car amor la combatia e vergonya lan retrau; amor empero la encen a gosar o a uoler ço que fer no deuria, mas vergonya li ho veda per temor de confusio. E axi ella, 655 trebaylada per aytal doble combatiment, passa aquell trebayl tan greu, sots caternitat, per tota aquella setmana. *Mas seguis per puniment de Ffortuna [*V 9 c*] qui acuyta fi a les coses qui san esdeuenir, que, per complir lo desig de Medea, vn dia, enuers hora sexta, 660 dementre quel Rey Cetes estaua familiarment ab los seus, e ab Jason e ab Hercules, parlant en la sala e priuadejant de paraules solaçoses, trames per la filla Medea que vengues alli. La qual vinent en apparaylament reyal, ab gran honestat de vergonya, *a [*A 9 d*] 665 menament de son pare sech se de prop ell. A la qual son pare, ab benigne paraula, dix e *dona licencia [*B 11*] que ab Jason e ab Hercules, axi com es costuma de donzelles verges, hagues paraules solaçoses e ques rahonas ab ells; la qual tota vergonyosa, leuant se del 670 costat de son pare, elegi que sasigues prop lo costat de Jason. E com Jason vee que Medea se era asseguda de prop ell, fo molt alegre, e lexat alcun poch despay del loch on sehia, e queacom lunyant se de Hercules, atanças al costat de Medea. E lo Rey

58 *m.* fi — qui son A.

Cetes e los altres qui alli eren presents, ab gran 675
[V 9 d] *amenitat e delit de lurs confabulacions e rahons
axi passen lo dia; Hercules ab aquells qui de prop li
eren per semblant manera tanien lurs rahonaments;
en axi que, entre Jason e Medea, nagun mija no
hauia quels pogues contrestar a dir entre ells ço 680
que dir volguessen. E com Medea, qui estaua en
gran ancia com poria parlar ab Jason ne quant ne
[A 10 a] poria hauer auinentea, veent que tots los *altres
entre si entenien en diuerses parlaments, deposada
honestament la carrera de temerosa vergonya, en 685
los primers començaments de paraules dix axi a
Jason: «Amich Jason: la tua noblea no hage per
» cosa deshonesta, ne ho carrech a via de dissolucio
» femenil, si per ventura yo ab tu presumesch
» rahonar, e mi prouocar a ta conexença ab honesta 690
» intencio de paraules. Car digne cosa es que al hom
» estrany e noble, e qui ha alcuns affers, per altra
» persona noble li sia donat consseyl de salut e de
» endreçament en aquells affers. Car lo noble per
[V 10 a] » alcuna cortesia semblant *es tengut profitar al 695
» noble; e se que tu est vengut, per audacia juuenil,
» en aquest Regne per hauer lo vellor dor, per lo
» qual sens tota falla tu has sotsmes la tua vida a
[B 11 v] » manifest perill de mort; don yo he com*passio a la
» tua noblea e a la tua calor juuenil, e desig a tu 700
» ministrar consseyl de salut e aiuda profitosa, per
» la qual tu sies preseruat, sens tota lesio, de tans
[A 10 b] » grans perills, e pugues retornar saluament *e se-
» gura, axi com tu desiges, al loch don est partit. E
» tu aço leugerament conexeras a tu esser profitos, 705
» si ab bon cor volras pendre los meus amonesta-

85 deposada honestament carragada A. 95 cortesia sempre es A.

» ments e aquells ab acabat estudi exequir.» Jason,
ab humil cara, a les paraules de Medea respos e dix:
« A, molt noble dona! pus noble que totes les altres!
710 » A vos ab deuot cor fas humils gracies, qui per
» vostra gran noblea vos mostrats hauer compassio
» de mos trebayls! per que yo me offir abandonat e
» apparaylat seguir los vostres menaments; car molt
» son gracioses los dons qui son fets o do*nats sens [*V 10 b*]
715 » demanar e sens alcuns mereximents.» Al qual
Medea respos e dix: «Amich Jason: ¿saps tu los
» perills qui son en voler enquerir e hauer lo vellor
» dor? Cuyt me que la fama, qui es menys sabent
» de la veritat, no ho ha a tu publicat ni manifestat,
720 » car verament no cau en poder de nagun hom
» mortal de hauer lo dit molto ab vellor dor; car la
» guarda o custodia daquell es mes diuinal que no
» humanal, *e la virtut dels Deus, la qual virtut es [*A 10 c*]
» custodia del dit molto ab vellor dor, es inexpug-
725 » nable; per que nos pertany a nagun hom voler
» fer contra aytal virtut e aytal poder. ¿Qui poria
» escapar sens lesio de mort de les flames fogaiants
» les quals giten aquells bous quil guarden? No es
» nagu, lo qual cas de ffortuna hage induhit a irruyr
730 » contra aquells, quin sia pogut escapar, car les
» flames daquells encontinent los fan tornar en
» cenra, e perir axi com a volues de foch. E si tu,
» per coratge leuger, has presumit iuuenilment
» assejar aytals coses, dic te quet mena gran follia,
735 » com lo preu daquesta cosa tan solament sia *la [*V 10 c*]
» mort. Donques, Jason, si sauiament ho vols fer,
» trau lo teu peu de tan deseuenturat lindar e tan
» perillos pas, e not vuyles atançar als Deus qui
» son donadors de mort, *e qui finalment te tolrien [*B 12*]

721 molto dor A. 22 es mal diuinal A. 24 molto dor A.

» la lum de la tua vida.» E Jason, fet impacient e 740
mogut a les paraules de Medea, volch les li es-
tronchar, per ço que mes auant aytals paraules ne
[*A 10 d*] de semblants no *diga, e dix li: «A, noble dona!
» ¿e donchs, per espauentament de vostres paraules
» creets a mi esprouar, per ço que yo, espaordit per 745
» aquellas, me jaquesca de mon proposit lo qual he
» començat? E siu fahia ¿quina seria la mia vida
» ne ab quina honor poria yo viure? Dich uos que,
» yo viuent, seria deshonrat e avilanit per tots temps
» entre les gents del mon, e despuylat de tota honor. 750
» E si lo preu daquesta cosa, axi com uos deyts, es
» la mort, dich uos que es mon proposit mi liurar
» a mort. Car pertany se al hom saui e qui enten en
[*V 10 d*] » honor, que pus alcuna cosa *ha començada de
» fer e la ha publicada, per aquella menar a fii deu 755
» dauant metra la mort a la vida, abans que no lexar
» se vituperosament e ignominiosa de la cosa co-
» començada.» E Medea li dix: «E donchs, Jason ¿es
» aqueix lo teu proposit, que desigs e vuyles dauant
» posar la mort a la vida en tan manifest perill? Ve- 760
[*A 11 a*] » rament yo he compassio de la tua de*sauentura, e
» enuers tu, que axi presumeys indiscretament, son
» moguda ab entramenes de pietat: per que yo,
» hauent compassio a tu, benignement propos la
» tua salut dauant metra a la reuerencia de mon 765
» pare, e no perdonar a la mia salut ne vergonya.
» E de mi aconseguiras gracia e do daquest benifici,
» si vols obtemperar als meus amonestaments, e que
» axi mo prometes purament, e que en seguir ço
» quet dire no vuyles husar de falcia ne dangan.» 770
E Jason li respos: «Molt noble dona: promet uos

---

45 *m.* creets A. 53 del hom A. 57 ignominíosa ver[...] cosa A. 58 començada non vol exir V.

» en la mia fe e jur per los Deus que yo complire
» sens tota falla tot ço que vos hordo*narets e ma- [*V 11 a*]
» narets que yo faça.» E Medea li dix: «Si tum prens
775 » per muller, em traus daquest *Regne de mon [*B 12 v*]
» pare, em menes en la tua terra, em seras axi feel
» que nom desempararas de ta vida, per cert yo trac-
» tare e fare que tu hauras ço que desiges del molto
» dor, sens que alcun mal ne alcun perill no en-
780 » correras; car entre les perssonas mortals daquest
» mon yo son tota so*la qui puch foragitar les vir- [*A 11 b*]
» tuts daquell Deu de la batayla, qui guarda lo dit
» vellor, e a les coses instituides potencialment a la
» dita guarda pusch contrestar e obuiar per potencia
785 » de altra art contraria.» A les quals coses respos
Jason: «O, verge molt noble e molt preciosa! e
» com son grans coses e inextimables aquellas que
» tu a mi promets, es a seber, que tu dons a mi tu
» matexa qui entre les altres vergens del mon res-
790 » plendeys e sobre puges totes les altres per gran
» prorogatiua de ballea, axi com la rosa primerencha
» qui, en lo temps de la primauera, *totes les altres [*V 11 b*]
» flors qui son en los camps sobre puge per noblea
» de *laor* [olor?] e de ballea; e, part aço, me promets
795 » de liurar e de retra quiti de tants perills qui son
» en la guarda del molto dor. E, aquell per mi ob-
» tengut, certes be conech e se que naguna cosa no
» poria esser bastant a preu de tan gran do; e qui
» aytal do rabujaua be poria *esser tengut per foll. [*A 11 c*]
800 » Per que, noble dona, pus noble que totes les altres
» del mon, humilment e deuota me offir a uos per
» marit; e promet, ab pura fe e sens tota tacha
» dangan, que complire e fare tot ço que la vostra

---

77 desempares per tota ta vida V. 84 objugar V. 94 *m.* de laor e de bellea V. 96 del dit molto A.

» gran noblea manara e hordonara.» E Medea, alegrant se de la resposta de Jason e de la offerta que li fahia, dix li: «Amich Jason: de les tues promis-
[B 13] » sions vuyl e desig esser certa e de tot en tot *se-
» gura; e per tal que lo meu coratge e la mia in-
» tencio ne sia pus ferma, yo deman que per tu me
» sia fermat ab sagrament ço que mas dit e promes.
» Mas, com a fer aço no sia ara loch couinent, sia
» perlongat entro al vespre, car ladonchs es pus
» couinent temps a complir ço que hom desige e a
» escusar que no sia sabut. E ladonchs vos, request
[V 11 c] » per missatge meu secret, vendrets a*la mia cam-
» bra, en la qual per sagraments dels Deus me farets
» segura daço que hauets promes. E mi assegurada
[A 11 d] » per aytal *manera, porets me hauer axi con a
» vostra e a totes vostres volentats; e yo informar-
» uos he plenerament de tot ço que haurets a fer per
» obtenir ço per que sots vengut.» E Jason en breus paraules feu conclusio, dient: «Molt noble dona:
» sia fet, a uos e a mi, axi com uos dehits.» E abdosos donants fi a lurs paraules, Medea, demanada licencia de Hercules e feta reuerencia e salutacio a son pare, acompanyada de moltes donas e donzellas retornassen en sa cambra.

---

820 plenariament V. 26 e acompanyada A.

ACI ES ACABAT LO SEGON LIBRE E COMENÇA LO TERÇER, QUI PARLA DE LA MEDICINA DONADA PER MEDEA A JASON PER LA BATAYLA FAEDORA AB LOS BOUS E AB LO DRACH

En aquesta hora ia era passat mig dia e lo sol se declinaua *al vespre, com Medea, [V 11 d] estant sola en sa cambra, ab molta consideracio reuoluia ço que ella hauia dit a Jason e ço que Jason *hauia respost a ella. E de- [A 12 a] mentre que ella diligentment penssaua les coses entre ells dites, alegraues de gran goig; mas quant penssaua quant seria venguda la hora de la nit, la qual ella ab gran cobaiança esperaua, tot lo goig li fugia. E sens que paciencia noy podia donar, estant axi en aquell desig *guardaua lo cos del sol, e ab [B 13 v] tanta auiditat era congoxada quel sol se pones, que lo romanent daquell dia, qui era mig entrel mati e lo vespre, li fo vijares que duras .ij. dies. Mas, pus que la nit fo venguda, ella fo ja en maior ancia; e axi com hauia desijat lo cos del sol ques pones, axi desijaua ab pus gran ancia lo passament de la nit, e que la luna isques, la qual deuia exir deuers lo primer son, per ço que aquells qui vetllauen haguessen raho de voler anar dor*mir, e que ella hagues plena [V 12 a] libertat de complir son desig. E, estant ella en aquest desig, era turmentada de congoxa e de ancia, dementre que sentia les companyes de son pare fer longues *vigilies en lo palau e no fer alcuns senyals [A 12 b] de dormir. E ab molta de impaciencia faent aquesta

---

43 lo cors V. 46 mes de .ij. V. 48 lo cors V. 52 raho de dormir V. 57 senyals de voler dormir V.

expectacio, anaua ça e lla per la cambra, e ades se
feya al portal per veura si aquells qui vetlauen
hauien ancia de dormir, e ades obria les portas 860
de les finestres per guardar quant hauia passat
de la nit. E tan longament ellas trebaylaua per
aytal manera, en tro quel gall canta, qui es senyal
que hom deu anar dormir. E ladonchs tots los
qui vetlauen iaquiren la vigilia, e anaren dormir 865
cascuns per lurs cambres. E com tota la companya
del Rey fo adormida e hac callament en tot lo palau
reyal, Medea, ab gran alegra, demana vna veyla
qui li era molt familiar e qui era molt sabent, e
[*V 12 b*] trames la a Jason: lo qual, com la senti, *mantinent 870
se leua de sa cambra, e per lochs escurs del palau
ab passos suaus vench sen a la cambra de Medea, en
A 12 c] la entrada de la qual ella estaua. *E Jason la saluda
ab gran affeccio e deuocio de paraules; e, retudes
les saluts en semblant manera per Medea a Jason, 875
ell entra en la cambra; e mantinent la veyla feu loch.
[*B 14*] E Jason *e Medea romanents tots sols en la cambra e
les portes daquella tanchades e fermades, Jason se
assech, axi com Medea dicta, de prop .j. lit reyal
lo qual era alli meraueylosament apparaylat. E, 880
oberts los tresors de Medea, per los quals tota la
cambra de gran claror resplendia, Medea trasch vna
ymage dor consegrada en lo nom del subiran Ju-
piter, axi com era de costum dels Gentils; e aquella
mostrada a Jason ab gran multitut de ciris cremants, 885
per raho de la ymage dix Medea a Jason aquestas
[*V 12 c*] paraules: «Jot deman que tum façes feel *e leyal
» sagrament, sobre aquesta ymage, que, pus que yo
» me abandon a la tua volentat e enten acomplir totes
» aquellas coses que te promeses, tu axi mateix me 890

58 anaua inquieta ça e lla V. 87 leal e feel V.

» seruaras, ab pur cor e ab puritat de ferma fe, que
» *daqui auant, axi com los drets diuinals e huma- [*A 12 d*]
» nals volen, mi hauras en muller tua, e nagun
» temps de la tua vida nom desempararas per na-
895 » guna maginacio ne engan.» A la qual cosa Jason,
ab deuota cara e humil, offirent se a aço, posa les
mans sobre la ymage, e promes e jura de seruar
e complir totes aquellas coses que Medea dema-
naua.

900 Parla açi lactor e diu: O, fallacia del hom anga-
nosa! Digues, Jason ¿quet poch fer mes auant Me-
dea, que, postposada la sua honor, si matexa e el
seu cors e el seu sperit ha donat a tu, e no li has
seruada la fe que li hauies promesa, no attenent les
905 insignies de la sua noblea, ni auertint a les *mag- [*V 12 d*]
nalies de la sua reyal dignitat; qui, per amor de tu,
si mateixa ha priuada del Regne en lo qual deuia
heretar; irreuerentment ha lexat son pare, *qui era [*B 14 v*]
veyl, el ha despuylat del aiustament del tresor; e,
910 desemparant les seyles *paternals per tu, elegi exili, [*A 13 a*]
preposant prouincies estranyes a la dolçor de la sua
natural terra? ¿No ta ella saluat del perill de la mort,
retent te sa e saul, e ta fet quiti e escusat de tacha
de perpetual vituperi? Car posat que tu escapasses
915 viu del perill, e que no obtengueses lo vellor dor,
encara tu no pories tornar en lo Regne de Thesalia
sens gran vergonya e deshonor tua; e ha desempa-
rada si mateixa e tot ço del seu, e tu ha restaurat
e restituit los teus. Donques ¿ab qual vergonya
920 has presumit trenchar lo sagrament que li hauies
fet? Ab gran desconaxença e ab gran maluestat has

---

95 maxinacio V (machinacio?). 96 ab humilitat e deuota cara e humil A. 903 sperit tot ensemps ha donat V. 10 desamparades les hilles paternals V les çetles paternals B. 19 ab los teus B.

[*V 13 a*] enganada la verge e las treta de casa *de son pare;
e, postposada la temor dels Deus, los quals perjuran
elegist menysprear, no has hauda vergonya de fallir
e trenchar la fe a ella, de la qual tants bens hauies 925
rebuts. Verament la ystoria diu que tu, sens tota
vergonya, has enganada Medea. Mas aço procehi
[*A 13 b*] *de flagici e maluestat de la tua decepcio, segons
que la ordonança de la ystoria ho recompte, qui
diu que, en pena del periuri e en oy de la fe per tu 930
trenchada a Medea, per venjança dels Deus tu lege-
ment e vengonyosa finist la tua vida. E daquestas
coses mes auant no recompte la ystoria per ço com
no sesguarden a la materia del present tractat. Mas
tu, Medea, qui est dita ennobleyda de totes scien- 935
cies, digues: ¿quet profita la conaxença de la ley
de les estelas, per la qual es dit poder conexer de les
coses esdeuenidores? E donques, si la presencia de
les coses esdeuenidores era en aquellas sciencies,
¿don es estat aço que tu tan malament has prouehit a 940
[*V 13 b*] tu *mateixa? Per ventura *diras que eres tan torbada [*B 15*]
per amor de Jason que, per negligencia, jaquist
escrutar e encerchar en les leys de les estelas los pe-
[*A 13 c*] rills, e *los mals quet hauien esdeuenir; mas, certa
cosa es que los juys de la estronomia son fermats 945
sots incert. E daço pot hom trer manifest eximpli
de tu, qui, per aytals juys a tu mateixa en naguna
manera no poguist prouehir. Aquestas son les coses
aquellas incertes que, de cert, enganen los leugers
a creure, e manifestament son enlaçats per error de 950
falcetat, e en les quals coses nagun acabament de
coses esdeuenidores no es compres, si donques per
ventura a cas no se sdeue. Car seber les coses esde-
uenidores se pertany tan solament a Deu, en ma del

34 a la manera del present A.

955 qual son posades, e de quis pertany seber los temps dels temps e los moments dels moments.

Reebut, donques, per Medea de Jason sagrament periurable, abdos *sen entren en la cambra enba- [V 13 c]
lleyda de incredible noblea; e, foragitades les ves-
960 tadures e abdos estants nuus en lo lit, Jason obri en Medea les claustres de virginitat; e axi tota *aquella nit passaren en alegries e en solaçes. E, [A 14 d]
jassia que Medea hagues complits sos delits per abraçaments de Jason, los quals hauia desijats, gens
965 per aço nos parti della la sintilla de la cobaiança concebuda, ans, per los actes los quals hauia esprouats, concebe pus greus enceniments que no hauia debans. E aquest es aquell tast qui engana los masquins damadors, aytant que com mes ne reeben mes
970 ne desigen; car lo ventrell sadollat aytal tast no pot ahirar, car la auiditat del cor e la cobaiança de la volentat, dementre que aytal *angoxa hi es, nodreix [B 15 v]
appetit.

E, com resplendis aquella estela matutinal qui
975 es missatgera del alba, sobreuinent Jason, parla a Medea e dix aytals paraules: «Hora es, dolça dona, » nos deura leuar del lit, per ço que per *ventura [V 13 d]
» la lum del dia nons hic sobreprena. Mas yo no se » si de mos affers hauets alcuna cosa hordonada ne
980 » yo *he a fer; per queus prech deuotament que [A 14 a]
» los secrets del vostre consseyl me vuylats obrir, » per ço que yo aquells enseguescha segons la vostra » informacio. Car tota cuytança es a mi triga, que » jous puxa trer daquesta terra e menar en la mia.»
985 E Medea li dix: «Amich Jason, a mi pus car de mi » mateixa: sobrel teu fet, lo qual es meu propri, he » yo ia pres plen consseyl, lo qual yo he ben penssat

69 mes ne reeb mes ne desige A.

» e deliberat en mi mateixa. Lauem donchs del lit,
» per tal que ço ques coue de fer e enseguir pugam
» fer e metre en obra.» E, leuats del lit e lurs ves- 990
tadures preses ab gran cuyta, oberts per Medea los
escrinys de sos tresors, daquells pres moltes coses
conseruadores, les quals dona a Jason per aytal
orde: primerament li dona la ymage dor, la qual dix
[*V 14 a*] que era feta per incantacions e *construida en virtut 995
de gran artifici, la qual es molt poderosa contra
incantacions ja fetes, cessan e anullan aquellas
coses que ia son fetes per encantacio e foragitan
totes coses noybles; e daquesta instruhi Jason en
axi: que aquella aport sauiament sobre si, sabent 1000
que contra totes incantacions ell sera poderos, e
[*A 14 b*] alcunes forçes ne coses *noybles de incantacions
no li poran noure. En apres li dona vn enguent
molt precios e molt flayrant, dient que daquell vntas
si mateix: e ha aytal virtut, que val contra totes 1005
flames e apaga tots enceniments, e tot ço que ha
poder de cremar fa resolre en fum. En apres li dona
[*B 16*] vn anell, en lo *qual hauia vna pedre daytal virtut,
que totes coses verinoses corrumpia, e totes coses
noybles foragitaua; e si alcu per ventura era infecte 1010
o tochat dalcu veri, aquell anell, per la sua virtut,
[*V 14 b*] lo retia saul *e quiti. Mes auant hauia en aquella
pedra altre virtut: que si alcu la portaua en sa ma
e la estrengues fortment, era fet invisible, axi que,
dementre que per aytal manera seria portat, aquell 1015
quil portaria no seria vist per naguna persona del
mon. Aquesta pedra los sauis appellen *achatros,* e

89-90 *m.* per tal que ... levats del lit A. 92 coses les quals dona a Jason conservadores per aytal A. 1001 que sobre totes A. 06 e de tot ço A. 08 en lo qual li dona vna pedra A. 09 coses virtuoses A. 17 achaten V.

fo primerament atrobada en la ylla de Sicilia, e, segons que Virgili scriui, Enea aporta aquella pedra
1020 com primerament vench inuisiblement a la regio de Marrochs. Subse*guentment li dona vn scrit de [A 14 c]
letra legible e conaguda de molt noble enteniment, del qual scrit Medea diligentment instruhi Jason, el amonesta que, abans que ell vengues al vellor dor,
1025 anullas e cessas tots los empatxaments qui per guarda daquell hi eren per los remeys per ella donats, no satanças a ell iuerçosament, mas, feta oracio per ell humilment als Deus, legis .iij. vegades aquell scrit; per ço que per aquella lectura
1030 hauent semblança de sacrifici, meresques hauer los Deus vers si benignes. E darrerament *li dona vna [V 14 c]
fiola o empolleta plena de meraueylosa liquor, instruen lo que, com seria als bous, daquella liquor los donas per la cara. E era en aquella liquor aytal
1035 virtut que, puys que ell nagues gitat sobre les cares dels bous, axi estarien constrets e ligats ensemps, que a ells seria impossible de esser solts ne desligats. E axi singularment, de cascuna de les dites parts, Medea instruhi diligentment Jason; per los quals
1040 procehiments e maneras *ell pogues peruenir a [A 14 d] [B 16 v]
gloria de la victoria desijada. E, faent fii a les sues instruccions e doctrines, e donada licencia a Jason de partir ans quel dia fos vengut, Jason sen torna en la cambra qui li era estada deputada, ab fortius
1045 passes. E uinent lalba mostrant ses claros, e ia lo sol començant tochar en les alteses dels munts, Jason se leua de son lit fictici; e, hixent daqui en companyia de Hercules e dels seus, vench sen a la cambra del Rey, en la qual lo Rey era ia ab molta de sa com-

---

25 enullats e cassats V. 36 bous qui estarien A. 41 de victoria A. 45 *m.* lo sol A.

[V 14 d] panya. *E Jason dix li: «Senyor: daqui auant la 1050
» triga es a mi molt anuiosa; per que, si a uos pleya,
» de vostra licencia e volentat yo volria esprouar
» los perills del vellor dor, per lo qual son vengut.»
E el Rey dix li: «Amich Jason: yom dupte que la
» animositat inconsulta de la tua juuentut not indu- 1055
» ga a demanar e desijar aquellas cosas que acuyten
» a tu la mort e a mi engendren infamia parlera e
[A 15 a] » carragosa *del teu perill e de la tua mort; per
» que deuotament te amonest, que mes vuyles e ams
» tornar sa e saul en ta terra, que sotsmetra tu ma- 1060
» teix a tants mals per los quals no pots escapar a
» perill de mort.» E Jason li dix: «Molt noble Rey:
» no es a mi aytal animositat inconsulta, com vos
» deyts, ans ab gran dispenssacio e delibaracio de
» consseyl son vengut açi per esprouar aqueys pe- 1065
» rills que uos deyts. E posat que, ço que Deus no
» vuyla, alcuna cosa sinistre me esdeuengues daço a
[V 15 a] » que yo volentariament me sotsmet, vos *sens dup-
» te ne romandriets innocent e quiti, en esguart de
» totes les gents del mon, en tant, que alcuna infamia 1070
» ne carrech nous en pora esser donat.» E el Rey li
dix: «Amich Jason: contra me volentat e forçat vuyl
[B 17] » consentir al teu desig; *mas prech als Deus que
» ells te vuylen atorgar que, de tans grans perills,
» tu estorces sa e saul.» E axi Jason, obtenguda del 1075
Rey la licencia desijada, apparayla son cami per
anar a la ylla on era lo dit vellor dor, es a seber: que
prop la ylla de Colchos hauia vna ylleta, poch luny
[A 15 b] de la ylla de Colchos, en la qual ylleta *lo dit vellor
era sots la custodia e guardia dessus dita, a la qual 1080
ab poch vexell podia hom passar. E Jason, vinent
a riba de la mar, entra en la barcha, meses en aquella

---

66 posat ço que A.

les armes munitories e les altres coses desus dites;
e tot sol, ab esperança de victoria obtenidora, reman
1085 ab los rems quey hauia meses, passassen en la dita
ylleta. E, com hi fo arribat, ixent de *la barcha e [V 15 b]
traent ne les armes e les coses que Medea li hauia
donades per salut sua, en continent se arma. E, ab
segurs passos, vassen deuers lo molto de vellor dor.
1090 Medea, empero, estaua molt duptosa e ab grans
sospirs; e erasen pujada en los pus alts lochs e en
la pus alta torra del Pelau Reyal, per ço que dili-
gentment pogues guardar lo passatge del amat seu
Jason e, pus diligentment, lo deuallament seu en
1095 terra. La qual, com vee que les armes hauia preses
e que sen dreçaua al cami bellicos e perillos, abuyra
en grans lagremes, qui son senyals de gran amor.
E no podent temprar les la*gremes ne los sanglots, [A 15 c]
resolue ab sonoritat flacha e ab veus tenres les sues
1100 lagremes en aytals paraules: «O, amich Jason! de
» quantes angusties son trebaylada per tu, e de
» quantes dolors son turmentada de dins e de fora,
» dementre que yo estich duptosa que tu, espaordit
» per espauen*tança dels grans perills quit son appa- [V 15 c]
1105 » raylats, no gits en oblit los meus amonestaments
» e les doctrines que te *donades de salut. E si axi [B 17 v]
» es, no sens raho yo dupte molt que no esdeuenga
» a tu e a mi aquell sinistre cas desauenturat, per
» lo qual yo sia tots temps priuada dels teus dolços
1110 » abrassaments. Empero humilment supplich als
» Deus que los meus huyls vegen a tu tornar sa e
» saul, e dels teus succehiments benauenturats yom
» puxa alegrar.» E en aço Jason, ab gran sauiea e
circunspeccio, sen ua deuers les custodies del mol-

---

83 minitories V. 99 senoritat A. 1101 angoxes V. 02 turmentada dins A.

to, e apres que fo peruengut al loch perillos, pri- 1115
merament esguarda los bous, axi flames cremants
[A 15 d] gitants *en layre diffuses, que tot lo cel per flagran-
cia de gran foch resplendia. E tan gran calor e
escalfament de foch axi hauia occupat tot aquell
loch e aquella partida, que no era leer a Jason ques 1120
pogues als bous atançar, per sobres de gran calor
[V 15 d] e cremor. Mas ell, no oblidat *dels saludables
amonestaments de Medea, amada sua, la cara e el
coll, e aquellas partides de son cors que poch, se
vnta ab lenguent a ell donat per Medea. E posa 1125
contra les dites flames de foch la ymage la qual
Medea li hauia donada, e la qual tania penjant en
son coll. E, lest per ell aytantes vegades com dessus
es estat dit aquell scrit lo qual Medea li hauia donat,
sens pahor se atança als bous, presumin si sotsmetra 1130
a tot perill de batayla ab ells; e aquells, gitant contra
Jason flames infinides incessantment, lescut que
portaua fo cremat; e la lança, semblantment fo cre-
mada per lo foch. Se conuerti tot en fum; e verament
[A 16 a] Jason la *sua vida hagre finida en mig daquells 1135
fochs, si la liquor a ell donada per Medea no hagues
infuses, ab espesses escampaments, en les cares
dels bous; la qual liquor gitada en la cara dels bous
[B 18] flamejants, *ells encontinent foren encadenats, axi
[V 16 a] com *si fossen cadenats de ferre. E ells, axi constrets 1140
per aquella conglutinacio viscosa, lauors cessa lo
gitament daquellas flames, e lo buydament mortal
daquells bous fogaiants encontinent cessa. E, reduyt
laer a la sua natura humida per esueneyment e
cessament de les dites flames, Jason, replet de molta 1145
animositat, resumi coratge e estes les mans als corns

---

21 als bous acostar V. 34 conuerti en fum A. 40 cadenes de ferre V. 43 encontinent cada e reduyt V.

dels bous qui axi estauen enlaçats e espaordits. E, preses axi los corns daquells, asseia aquells manar ça e lla, per ço que senta e vege si li repugnaran o
1150 si seran obtemperants a son menament. Los quals, axi com a mig morts obeynts al arbitre e volentat de Jason, no poden ne gosen insurgir contra ell, ne fer les rebellions que hauien acostumades. Per que Jason, ab segura diligencia, posa e enlaça als
1155 dits bous lo iou e laradre en los colls daquells, e ab constrenyiment *de punyiments ell força arar los [A 16 b]
dits bous, no contenents *ne repugnants a imperij o [V 16 b]
senyoria del arador, es a seber, de Jason. E axi, girades les gleues daquell camp deça e della, lo camp
1160 fo arat e solcat a volentat de Jason. E jaquits los bous en lo camp axi arat, Jason cuytadament e ardida sen va deuers lo drach. E quant lo drach lo vee, vinent deuers si en tan gran senoritat de veu orrible, ab multiplicats siules repercodia laer, que
1165 semblants veus li feya resplendir; e, ab espesses badaylaments gitans flames fogaiants e fumoses, tot laer qui li era vehi coloraua de vermeylor calda e fogaiant. E dementre que ab laugeres reuolucions treya e tiraua la lengua, escampaua per tot laer
1170 mortals verins, axi com si caygues pluge espessa. E Jason, axi com aquell qui era sens tota pahor, girantse a les diciplines medicables a ell hordonades per Medea, *posa en contrari del drach e de la sua [B 18 v]
vista aquell anell lo qual Medea li ha*uia donat; per [V 16 c]
1175 virtut e resplendor del qual lo drach fo espahordit, e cessa gitar *aquellas flames que abans gitaua; e, [A 16 c]
circungirant ça e lla lo cap e el coll, axi com a mig mort per gran espaordiment que hauia, contenia e sesforçaua esquiuar la resplendor de la pedra del dit

53 rebellecions A. 54 enlaça los A.

anell. Aquesta pedra, segons que diu Ysodorus, 1180
troba hom en India, la qual pedra vulgarment appellam *maracda*. E la virtut daquesta pedra sens dupte es aytal, que, contraposada a la vista dalcuna bestia verinosa, o de serpent o de semblant, o daquella cucha verinosa la qual en Sicilia es appellada *buffa*, 1185
si al esguardament daquella ab alcun fust o ab alcuna ploma hom la te fermament e sens mutacio, no pora estar ne sofrir per longa hora la cucha verinosa que no defalega morta en lesguardament daquella pedra. Ne la pedra aytan poch no roman quitia: 1190
[*V 16 d*] car, morta la *bestia o la cucha a la qual es contraposada, la pedra roman tota trenchada en fenelles manudes. Espaordit, donques, mortalment lo dit drach, per virtut de la dita pedra, Jason, tot corat-
[*A 16 d*] jos, sen va deuers ell ab lespasa *nua, e fer lo de 1195
colps espessos, ajustant colps a colps; los quals colps lescatadura del drago foragitaua, axi com a ell no noybles. Mas Jason, no lassat, no cessaua de farirlo e colpaiar poderosament, axi com a mall sobre lanclusa. E tant e tan longament lo impugna el combat 1200
ab colps renouallats e aspres, quel drach, no podent sostenir les espesses e dures impugnacions de Jason, estes en lo camp gita lo seu mortal sperit, qui laer sobrepujant enfecciona de mortals verins. E com Jason lo vee mort, reduen a memoria los magisteris e 1205
instruccions a ell donades per Medea, iuerçosament
[*B 19*] tolch lo cap al drach *ab lespasa; e, arranchades
[*V 17 a*] les dents *de les gautes del dit drach, aquellas encontinent sembra per los solchs fets en lo camp, lo qual los bous hauien arat; del sement de les quals 1210
dents nexen mantinent cauellers sens tot nombre,

---

82 esmerachde V. 84 de cucha A. 85 appellada hunfa V. 99 a dur mall V. 1200 anclusa de ferre V. 05 magistres A.

e tantost aquells cauellers nats daytal sement o daytal messa, se prenen a les armes, e ab mortals colps se *impugnen es combaten vns ab altres; e [*A 17 a*]
1215 fo feta molt dura e obscura batayla entre els frares engenrats de terra, car no feyen distinccio ni departiment entre ells de la batayla, mas la .j. sesforçaua crucidar e matar laltre ab affeccio turbulenta; ni alcu dells apparech vençedor en la dita batayla, car
1220 tots, per colps alternatius e mesclats, caygueren morts entre sij.

Anullades, donques, les encantacions de la art mathametica per arts contraries e per doctrines de Medea, e lo drach dessus dit liurat a mort, e axi
1225 mateix morts los frares qui del se*ment de les dents [*V 17 b*] del drach isqueren, e estants [los bous] sanguinolents e vermeyls en lo camp on jahien axi com a mig vius, Jason, qui de tans grans perills fo deliurat, ab curosa ancia encercha dins sa penssa les
1230 coses que fetes son; e encara estudiosament contempla e penssa si alcunes coses romanen faedores, en consumacio o acabament daquell nagoci. E com ja vee que tot era acabat, coratios e alegre, ab suaus passos, sen va al molto del vellor dor. Lo qual, com
1235 naguna audacia de rebellio no trobas en ell, *pres [*A 17 b*] per los corns e ocis lo, e despuylali la sua vestadura dor. E retent gracies als Deus de la gloria e honor que hauia ahuda de la victoria sens perill de la sua perssona, pres lo dit vellor dor; e, aquell ahut, tor-
1240 nassen a la riba de la mar e entra en la barcha o vexell *ab lo qual era vengut, e, en virtut dels rems, pas- [*B 19 v*] sassen en la maior *illa de Colchos, en la ribera de la [*V 17 c*] qual lesperauen ab gran desig Hercules e els altres

---

15 dura e aspra batalla V. 24 e per lo drach A. 35 *m.* en ell A.

companyons seus. E, puys fo deuallat en terra, reeberen lo ab gran alegria, e de la incolumitat o saluetat de la sua perssona reten humils gracies als Deus qui aquell los han retut sa e saul, ço que james no cuydauen. E Jason, ab Hercules e ab los seus, sen ana a la presencia del Rey, qui aquell reebe ab fenta alegria. Car, com lo vee, axi li enueia de la gran victoria que hauia ahuda, e dolch se de si mateix despuylat de tantas riqueses; e feu lo seura de prop si. E tot lo poble se trebuchaua e venia veura ell, axi com a cosa nouella, e meraueylauense com
[*A 17 c*] veyen lo vellor *del or, e mes se meraueylauen de tan gran victoria obtenguda per Jason, e com hauia poguts vençre e sobrar los estatuts dels Deus de la batayla. E Medea, alegrada no poch dels succehi-
[*V 17 d*] ments agradables *e benauenturats que hauia ahuts Jason, vench lo veure; el qual, en presencia de tuyt, si legut li fos, hagre complagut per molts blandiments e afalagaments de besars. E per menament del Rey, quaix vergonyosa, assech se de prop Jason; al qual Medea dix, ab fortiues paraules e ab ço de tenra veu, que al vespre vingues a ella. La qual cosa Jason, ab veu calable, respos humilment si complidor ab gran desig. E, difuses per tot lo mon les tenebres de la nit, Jason sen vench a la cambra de Medea, e per menament della entrant en lo tallem,
[*B 20*] e *abdos en semps en aquell estant, apres molts solaços entre ells ahuts, parlaren molt ensemps de lur partir e de les coses preparatories e necessaries a lur partença. E, a induccio de Medea, Jason atura en
[*A 17 d*] la ylla de Colchos per espay dun *mes. E presa finalment auinentea de temps, Jason e sos com-

48 e ab altres sen ana A. 51 ahuda e viu se de A. 65 la qual veu A.

panyons, ab Medea, *furtiuament partiren de la ylla [V 18 a]
de Colchos, no demanada licencia del Rey Cetes.

Mas tu, Medea, qui tant has desijat la hora e els bonts vents necessaris a ta partença, e que desem-
1280 parasses la terra natural, e fugisses al Regne de ton pare en lo qual tu deuies succehir, e sens tota pahor passasses la mar: amargosament ho has car comprat, no penssant los perills que ten hauien a seguir. Diu se que est peruenguda en Tesalia, on
1285 per Jason e per los ciutadans de Thesalia irreuerentment est estada tractada, e, apres molts perills desestrables e vituperoses, a mort amagada se lig que has finida la tua vida. Mas, jassia que per venjança dels Deus Jason fos exposat e sotsmes a molt
1290 martiri, ans que ell defalgues e el seu defalliment axi com a dempnat per los Deus fos per dempnable mort conclus, digues ¿que profita a tu Jason hauer sostenguts perills enormes e greus? Digues ¿que
[V 18 b] *profita a tu, *Medea, la greu venjança dels Deus [A 18 a]
1295 feta en Jason? Mas sol se dir vulgarment: a bestia morta, en foll e sens tot profit li posa hom medicines o erbes medicinals al nas; si, donques, per ventura *no era dit que plagues als Deus que fos per [B 20 v]
recompenssacio daquell qui la iniuria ha soferta, e
1300 que per les personas mortals sia conagut que alcu no façe greuge ni eniuria en la faç dels viuents, sens que non port pena.

Jason e Hercules e los altres companyons, ab Medea, arribaren en lo port de Tesalia sans e sauls;
1305 los quals tots lo Rey Peleu reebe ab alegra cara; jassia que fos torbat dins son coratge com Jason era tornat viu, mas cobria, aytant com fer podia, la

---

81 e en lo qual A. 87 mort apagada A. 92 a tu Medea hauer V.

congoxa de son coratge. E jassia que li fos desplaer,
[V 18 c] no naga, segons la promissio per ell *feta a Jason,
preposar lo en lo seu Regne. E Jason, no oblidat, 1310
ans tinent en sa memoria lo vituperij a ell fet per
Laumedonta, Rey de Troya, curant fort poch de la
victoria per ell tan gloriosament obtenguda del
[A 18 b] vellor dor, e post*posan, axi com a no sabent, tot
ço que, segons la promissio per ell feta, fer deuia a 1315
Medea, e no content de la prefectura o senyoria a
ell atorgada per son auoncle en lo Regne de Thesalia, endreça son coratge molt ancios en vlcio e
venjança del Rey Laumedonta. E sobre aço ab Hercules hac gran parlament e gran consseyl; e Hercu- 1320
les reebe en sij quaix tot lo carrech daquest nagoci.
E Jason e Hercules recomptaren al Rey Paleu e als
altres Reys de Grecia la iniuria e la deshonor quels
era estada feta irreuerentment per lo Rey de Troya,
dients que aquella injuria, no tan solament era feta 1325
[V 18 d] *a ells, ans era comuna a tots los Reys e als maiors
de Grecia: per que, com ells, es a seber Jason e
Hercules, tenguen ardentment en lur coratge de
venjar aquesta injuria, demanaren dells ajuda e
[B 21] secors, aytant com ma*ior fer puguen, per execucio 1330
e acabament de tan gran nagoci. Als quals Jason e
Hercules no fo denagada, ans be promesa e atorga-
[A 18 c] da, gran ajuda per los Reys *e duchs de Grecia;
qui, tots ensemps e dun coratge, loen e aprouen
venjança deure esser presa de la iniuria a ells feta 1335
per lo dit Rey de Troya.

---

17 son oncle V. 22 retornaren al Rey V. 24 feta a ells [...] per lo Rey V. 26 e als barons de Grecia V. 35 esser feta de V.

ES ACABAT LO TERCER LIBRE; COMENÇA LO QUART, DE LA PRIMERA DESTRUCCIO DE TROYA FETA PER JASON E HERCULES

1340 HERCULES, qui tot lo carrech daquest fet en sii hauia *reebut, cobejant esser feel mi- [V 19 a]
nistre e ancios execudor daquell fet, no peraros ni reposat acuyta son cami de-
uers la prouincia qui era appellada Sparten. La qual
1345 prouincia era de les continencies de Romania, e era feta regne; e .ij. frares regnauen en aquella, la .j. dels quals hauia nom Castor, e laltre Pollux. Aquests frares, segons que los poetes dien, foren fills de Jupiter, concebuts de Dampne, dona molt
1350 bella, de la qual axi mateix digueren los poetes esser concebuda Helena, germana dels dits Reys. Als quals Reys frares, es a seber Castor e Pollux, vench Hercules de*uotament pregant los e amo- [A 18 d]
nestant que poderosament venguen en ajuda sua e
1355 de Jason, contra Laumedonta Rey de Troya, explicada a ells la iniuria que per Laumedonta era estada feta a Jason e a Hercules. Los quals .ij. Reys frares, ab *molta afeccio de paraules e ab volentat no fenta, [V 19 b]
atorgaren a Hercules agradablement e dun coratge
1360 ço que per ell fo demanat. E, obtenguda dells per Hercules alegra licencia de partir, vasen en Salamenia, qui era vna prouincia e regne de les continencies de Grecia o parts de Romania, en la qual regnaua lauors lo Rey Thelamon, baro de molta
1365 noblesa e animositat en batayla, *per lo qual fo [B 21 v]
reebut Hercules ab gran alegria; e, ab paraules precatories, amonestal que ab ell e ab los altres Reys de Grecia qui han promes e prometran esser en

aquest fet, vulla anar a la destruccio de Troya, de
la qual es Rey Laumedonta. La qual cosa Telamon 1370
agradablement li atorga. E, tornant sen Hercules
al Rey Peleu, pregalo el amonesta que tots aquells
[A 19 a] que ell pora *dels maiors de son regne, faça anar
contra Troya, ab si matex e ab los dits Reys. E aço
atorgat assats alegrament per Peleu, mantinent sen 1375
[V 19 c] par*ti Hercules; e, ab gran cuyta, sen vench a Pilon,
vna prouincia qui era de la continencia de Grecia,
en la qual lauors Nestor Duch senyoraiaua poderosament. E, explicada per Hercules a Nestor la raho
de la sua venguda, atorgali agradablement que ell 1380
iria, ab gran comitiua de sos cauellers, contra Troya.
Era lo dit Nestor de longa e molt gran animositat
e dolça caritat conjunt a Hercules; e per ço, graciosament e leugera, obey a les sues paraules. Del
qual departint se Hercules, tornassen a Peleu, qui, 1385
ab .xx. naus carragades de companya de cauellers,
ia sera apparallat al viatge. E los damunt dits Reys
eren ia venguts e eren en lo port de Thesalia, per
ço que ensemps, ab benauenturada nauegacio,
atorgant los Deus, anassen contra Troya. 1390

Ladonchs era lo temps com lo sol acuyta lo seu
[V 19 d] cos sots aquell cercle appel*lat zodiach, e en*traua [A 19 b]
sots lo senyal del Molto, en lo qual senyal lespay
de les nits es agualat als dies e es celebrat equinocti
de primauera; lauors com començа lo temps blandir 1395
a les coses mortals en serenitat daer; resplendent la-
[B 22] uo*rs com dissoltes les neus, los vents flayrants mollament crispen les aygues; lauors com les fonts en
empolletes tenres fan semblant de bullor; lauors com
les humiditats hixents del sij de la terra se leuen a les 1400
sumitats dels arbres e dels rams, per que los sements

94 nits no agualat A. 97 *m.* mollament A.

e meses crexen; e verdegen los prats illustrats de
flors de diuerses colors, e son vestits los arbres
enuiren per renouellades fulles e flors; lauors com
1405 la terra es ornada de grams, e canten los aucells e
citaritzen ab melodia de gran dolçor; lauors quaix
lo mig del mes dabril era passat, com la mar passada
la sua fluctuacio rigorosa ia egualaua les ones *e era [V 20 a]
feta agual; lauors los dits Reys, e Jason e Hercules,
1410 ab lurs naus, hixen del port e taylen les mars ab
velas esteses en fleyrament de dolços vents. *E tant [A 19 c]
ab continuats dies e nits nauegen, entro que peruenen a les parts desijades del Regne de Troya, e entren
en .j. port qui era dit per propria nominacio Sigeu.
1415 E com alli foren, ia lo sol se declinaue al vespre,
les tenebres veynes de la nit ensenyant. Meses
donques e gitades les ancores en lo fons de la mar,
reposen en aquellas les naus fortment religades; e
los nauegants en aquellas naus disponen e hordo-
1420 nen, en aquella mellor e pus sauia manera que
poden, de lurs afers esdeuenidors. E, escampades
les tenebres de la nit per tot lo mon, en lo primer
callament daquella nit començа exir la luna, qui,
sobre la faç de la terra execada, claraiaua en tal
1425 manera que semblaua quaix resplendor de dia. E los
Grechs, ab bona e diligent ordinacio, animats e
ajudats per la claror de la luna, deuallen *en terra; la [V 20 b]
qual cosa lus fo leugera, com totes les riberes de
Troya fossen sens alcuna guarda, no esperant lo
1430 Rey de Troya ni duptant alcuna impugnacio de
henamichs. E giten lurs caualls *de les naus, e [A 19 d]
posen les armes en terra, e fiquen e alçen lurs
tendes, e establexen *vigilies e guaytes necessaries [B 22 v]
entorn. E abans quel sol escampas en la faç de la

09 lo dit Rey A. 12 que venen A. 34 environ V.

terra ses claros, lo Rey Peleu mana venir los altres 1435
Reys, e Jason e Hercules, e tots los altres maiors
de la host, a la sua tenda. Los quals vinents, e allo-
gats cascuns en lurs setis, lo Rey Peleu los dix:
«O, barons molt nobles e de gran serenitat! Tot lo
» mon sap les potencies de la vostra virtut, qui son 1440
» conagudes e prouades per moltes parts del mon,
» e james hom no sap ne ha hoyt dir que vosaltres
» no hajats reportada victoria de tots aquells fets en
[*V* 20 *c*] » los quals les vostres forçes hajats esprouades; *e
» les iniuries iniustes del Rey Laumedonta nos han 1445
» donada causa e raho iusta de nos venir e entrar
» en la sua terra. E pus que als Deus ha plagut que
» nos açi siam venguts en destruccio sua, coue que
» nos posem nostres cures enuers .iij. coses prin-
» cipalment: la primera es, que ab gran ancia en- 1450
[*A* 20 *a*] » tenam en defencio de nostres personas, *e que
» aquellas guardem e saluem de tot contrari quens
» poguessen fer nostres enamichs; la segona es, que
» entenam baronilment en offencio dels dits nostres
» enamichs e en destruccio lur; la tercera, que en- 1455
» cara molt pus baronilment e pus esforçada ente-
» nam aconseguir victoria de nostres enamichs.
» Per la qual victoria dues coses benauenturoses
» procehiran per nos manifestament, volent los
» Deus, es a seber: plenitut de satisfaccio de la 1460
» iniuria a nos feta, e vtilitat de innumerables ri-
» queses, les quals aconseguirem vençuts los dits
[*V* 20 *d*] » enamichs *nostres. Car cosa es manifesta a tots,
» que la Ciutat de Troya habunda de innumerables
» riqueses, la qual si nos, ffortuna atorgant, porem 1465
» a nos sotsmetra per exalçament de victoria, no en-

---

39 gran estrenuitat V. 45 nos ha A. 54, 56 baroniuolment V. 63 a tuyt V.

» ten que les nostres naus sien bastants a recollir ne a
» portar tan gran copia de *riqueses. Resta, donchs, [B 23]
» que nos penssem e albirem totes aquellas coses per
1470 » les quals iuerçosament e profitosa pugam peruenir
» a obteniment de nostre desig, la qual cosa placia
» als Deus piadoses que fauorablement nos ator-
» guen, e ator*gant nos hi aiuden.» E pus que lo [A 20 b]
Rey Peleu hac donada fij a les sues paraules, Her-
1475 cules anticipant les veus de parlar dauant tots los
altres, a les coses proposades per lo Rey Peleu
respos, dient: «Loable Rey: loables son les coses
» per tu dites en comuna audiencia de nosaltres; e
» si cosa es loable enuers lo present nagoci nostre
1480 » trobar bons consseyls, enca*ra es pus loable aquells [V 21 a]
» trobats manar ab gran instancia e diligencia a
» execucio. Per que, saul mellor consseyl, per salut
» de nosaltres e per obtenir victoria de nostres ena-
» michs, a mi es viares esser profitos que, ans quel
1485 » dia vingue qui ab la sua claror acus la nostra
» venguda, de nosaltres tots e de la nostra gent
» sia feta distribucio en dues parts eguals: en la
» vna de les quals sia lo Rey Telamon ab tota la
» sua gent; e vos e tota la vostra gent, e Jason e
1490 » yo ab nostres companyons, encontinent, sots lo
» callament de la nit nos atançem prop los lochs
» amagats de la ciutat de Troya, e en los vergers e
» en les vinyes aqui adiaents. E axi nos amagats,
» esperarem lo dia; e pens be *que, pus quel dia [A 20 c]
1495 » sia vengut, e el Rey Laumedonta hage sabuda de
» la nostra venguda, ell ab sa cauelleria volra venir
» e irruyr contra les nostres naus, no sabent nos
» esser amagats prop los *murs de la Ciutat. E ell [V 21 b]
» vinent a les naus ab sa cauelleria, estant en lo

90 e que encontinent A. 99 e estant A.

» mig de nosaltres e de vosaltres, sera li gran con- 1500
» trast e empatxament poderos a la sua defencio. E
» aço sia de la vna maytat; e de la altre maytat de la
[B 23 v] » nostra gent sien hordonades .iij. hosts: a la *pri-
» mera de les quals senyoreig Nestor, en companyia
» dels seus; a la segona, lo Rey Castor; a la terçera, 1505
» lo Rey Peleu; qui, contra lo Rey Laumedonta, en
» aquest loch de la ribera on ara som, baroniuolment
» se opposen. E nos, qui serem en loch o lochs
» amagats, axi com ia es dit, esuehirem la ciutat, e
» per aytal manera Laumedonta Rey, ab sa cauelleria 1510
» estant en mig de nosaltres, pus leugerament pora
» reportar penes de les iniuries contra nos comeses.
» E par a mi que per nulla altre via tan profitosa
» nos no pugam venir a acabament de nostre desig.»
[V 21 c] Adonchs *plach a tots aquells qui alli eren lo 1515
[A 20 d] consseyl de Hercules, *e tots vniuersalment prouen
e loen que iuerçosament sia menat a execucio. E en
continent lo Rey Telamon e el Rey Peleu, e Jason
e Hercules, en comitiua de molts, pugen als caualls
ells guarnits segons ques pertanyia. E sots caterni- 1520
tat de la nit, enuers los murs de la ciutat de Troya
se atancen, e per los lochs amagats, axi com es dit,
se reposen; los altres romanents en la riba de la mar
qui, contra lo Rey Laumedonta alli vinent puguen
irruir e contrestar virtuosament. Adonchs, leuant se 1525
lalba qui les tenebres de la nit fa fugir de la terra, e los
raigs del sol illuminants lo mon, del aueniment dels
Grechs ab relacio tumultuosa e brugent les oreyles
[V 21 d] del Rey Laumedonta son plenes; per que ell *tots
los seus amonesta pendre armes, e los altres ciuta- 1530

1500 *m.* e de vosaltres V. 06 lo rey Polluix V. 20 casurnitat V. 22 *m.* se atancen e A. 25 contrestar vigorosament V.

dans seus qui en flor de iuuentut no duptauen esser
en fet darmes. E hordonades per ell ses hosts, no
auertin als aguayts qui eren entorn de la Ciutat,
cuyten se anar a la riba *de la mar. E los Grechs, [B 24]
1535 *qui en aquella estauen, veents los Troyans venir ab [A 21 a]
gran abriuament darmes, posen se contra ells, ani-
moses per combatre, foragitada tota pahor. Per que
lo Duch Nestor primer ab los seus si offirent, entra
en la batayla; la qual es molt aspra e molt dura entre
1540 ells: e los vns se empenyen contra los altres, e
ab abriuament ahiros entremescladament los vns
esueexen los altres. E per trenchament de les lançes
es fet gran brugit; son foradats los escuts; son des-
laçats los helms; e ha gran ço en laer per espessa
1545 collesio de les espases. Caen molts cauellers, los
vns naffrats, los altres morts, ffa *si gran mortaldat, [V 22 a]
vermeyla es la terra de molta vermeylor de sanch,
e, finalment, que la multitut dels Troyans preualia
e hauia auentatge, dementre quel Duch Nestor tot
1550 sol ab sa companya sofferia lo carrech de la batayla.
E aquell Rey Castor, baro molt noble, mantinent
ab gran multitut de homens armats entra en la ba-
tayla; e baroniuolment esueeix los Troyans, en lo
combatiment del qual la batayla es pus durament
1555 *instaurada, gran clamor es feta, los Troyans se [A 21 b]
trebuquen no podent sostenir labriuament dels
Grechs qui venien freschs. Mas lo Rey Laumedon-
ta, a manera de leo rugient, occorre ab gran cuytan-
ça; qui, per noblesa de la sua persona moltes coses
1560 faent en la batayla, aquests andarrocha, aquells
naffra, aquests estroncha, e en offencio dels Gre*chs [L 16]
e per defencio dels seus tot se escalfaua. E los
Troyans, en destruhiment dels Grechs ab gran pro-

41 abreujament A.

[*B 24 v*] digalitat irruents, los *Grechs perseguexen ab mor-
[*V 22 b*] tals naffres e colps, axi com a degasta*dors de la lur 1565
vida molts daquells liuren a mort, e dementre quels
altres dissolutament se esforcen a ociure, alcuns
na caen de mort acuytosa. Lauors lo Rey Pollux,
dementre se esguarda les coses duptoses de la ba-
tayla, veent los Troyans preualer contra los seus 1570
Grechs, tot forios ab la host dels seus entra en la
batayla, e agrament irrueix contra los Troyans,
molts daquells mata e molts nandarrocha dels
caualls malament nafrats. E lo Rey Laumedonta vn
[*A 21 c*] poch lunyat de la batayla, car vee los *seus disso- 1575
lutament combatuts e que molts en la batayla eren
ia defallits, dupta molt de maior perill de si e dels
seus, e per tal ab pregaries e ab menaçes tots los
seus feu tornar atras, e tots quaix cadenats feu
tornar ensemps e replegar. Entretant lo Duch Nes- 1580
tor ferma la sua vista en lo Rey Laumedonta e per-
[*V 22 c*] cebe aquell esser Rey e *princep dels Troyans; e,
postposada apart tota altra cura, contra ell endreça
son cauall, e impetuosament contra ell se empes.
E lo Rey Laumedonta, quant lo senti venir contra 1585
si, no fo fet pas paoruch, ans ab gran ardiment
gira contra Nestor les regnes de son cauall, e abdos
constrenyents lurs caualls ab punyiment de sperons,
abdos se venen ensemps. E Laumedonta feri de la
lança que portaua fortment Nestor, trenchant aque- 1590
lla, del qual colp sens dupte Nestor fora mortalment
naffrat, si la guarda de les sues feels armes nol
hagues conseruat. Mas lasta de Nestor no fo em-
pesa axi en lo Rey Laumedonta, ans tan fortment
[*B 25*] lay enpes, que lescut li departi *en .ij^es^. parts, per lo 1595

---

78 a pregaries A. 79 quaix vadunats V. 86 no fet pas perehos ne pahoruch V. 95 lay espes A.

colp de la qual lo Rey Lau*medonta agrament [*A 21 d*]
nafrat, desemparant lo cauall, caygue en terra; mas
gens per aço no espaordit del cayment ne temeros de
la naffra, ans *encontinent sendreça en terra, e, [*V 22 d*]
1600 estant a peu e treta la espasa, ana contra Nestor
ab audacia coratiosa. Mas .j. caueller ioue, per nom
Cedar, qui en aquell any era estat fet nouell caue-
ller, quant vee Laumedonta, Rey seu, a peu en tan
gran perill combatent, fo enuergonyit de son se-
1605 nyor, axi com a feel sotsmes. E abtant gira son
cauall contra Nestor ab iuerços cos, e, firentlo co-
ratiosament de la lança en lo pits, gital del cauall
dauant los peus de son Rey. E quant lo Rey Lau-
medonta vee aquell dauant si cahut en terra, ab
1610 gran abriuament de vigor lesuehi ab lespasa nua,
e ab espesses colps fer lo en lelm e tren*cali los [*L 16 v*]
cercles del helm, e tot lo nassal li romp, e feuli en
la cara greu naffra, entant que alli fora mort Nestor
per la potencia de Laumedonta, dementre que, de-
1615 bilitat per naffres e perdiment incessable de molta
sanch, ell era fet inpotent a defencio sua; sino que
[*A 22 a*] vench *multitut de Grechs, *en aiuda dell occor- [*V 23 a*]
rents, qui embargaren lo Rey Laumedonta; e jassia
que molts dels Grechs alli fossen morts, empero
1620 per contrast lur Nestor fo gitat dels peus dels
caualls e sostret de les mans de Laumedonta, e puja
en son cauall. E Castor Rey, dementre que estant
en mig dels bataylants vees Nestor esser andarrochat
del cauall per Cedar, cobejant daquell pendre venjan-
1625 ça, ab alargades regnes *sendreça vers ell. Mas, abans [*B 25 v*]
que Castor se pogues atançar a Cedar, vn Troya
per nom Secoridan, qui era conjunt en linea de
consanguinitat a Cedar, se posa en mig dells abdos,

12 massal A.

e Secoridan trencha en ell la sua lança sens alcuna
lesio de Castor; mas lo Rey Castor firent fortment ab 1630
sa lança Secoridan, nafral mortalment en lo costat.
E com Cedar vees Secoridan, cosi seu, naffrat, fou
forios; e, spirant en venjança sua, sorti contra Castor
[V 23 b] *ab lespasa nua, e poderosament lo impugna, e per
violencia sua li tolch lescut, e, desenlaçat lelm de 1635
Castor e fora gitat de son cap, nafra lo mortalment
[A 22 b] en la cara, e entant lo empes po*derosament, quel
gita del cauall; lo qual cauall violentment li tolch,
el liura conseruador a .j. seu escuder, e ab paraules
opprobrioses insurgin contra ell, retreya li aço fos 1640
fet en venjança de son cosi. E com Castor fos a peu
e los Troyans sesforçassen de pendrel, ell se defes
ab molta animositat contra los Troyans. Mas com
tot sol fos, entre tants debellants contra ell, fet im-
potent resistir a ells, ia fora pres per los enamichs; 1645
sino que lo Rey Pollux, ab gran festinancia, vench
en aiuda sua, acompanyat de .Mcc. cauellers dels
Grechs, qui, faent impugnacio ab sos cauellers
contra los Troyans qui sesforçauen pendre lo Rey
Castor, rompe les hosts ab molta virtut bellicosa, 1650
[V 23 c] en *tant que deliura son frare e feu lo pujar en .j.
cauall dels enamichs. E Pollux, ençes de foch de
gran furor, empes se ab totes ses forçes en .j. troya
per nom Heliachel, lo qual primerament li uench
dauant; e aquest Heliachel era fill del Rey de 1655
Cartayna, nabot del Rey Laumedonta, engenrat
[A 22 c] duna *sua germana, lo qual, dementre que Pollux
ab appetit odios lensegueix, naffral mortalment,
[B 26] entant que daquella nafra caygue mort. Veent *lo
[L 17] Rey *Laumedonta, qui per la mort de son nabot pro- 1660
rompi en lagremes fluuials, plorant miserablement

61 proomia en lagremes A.

la desauentura de son nabot e trebaylat de dures angusties, conuoca tots los seus, los quals ab ploroses lagremes amonesta que poderosament se abri-
1665 uen, en venjança de la mort de son nabot. E lauors, tochat per ell .j. corn ab gran ço, vingueren de prop ell al ço del dit corn .vij. milia cauellers o quaix, e fet gran empenyiment contra los Grechs, aquells baronilment enpugnen, endarroquen, *naf- [V 23 d]
1670 fren els maten en bocha de coltell cruel; axi que legement se conuertexen en fuyta, los quals enseguexen los Troyans en tro a la riba de la mar on eren les lurs naus. E lauors fora donada fij a la batayla e el Rey Laumedonta hagra victoria; mas
1675 .j. dels Troyans, per nom Dites, mortalment naffrat, qui apenes se podia tanir al cauall, vench de la Ciutat de *Troya al Rey Laumedonta, e dix li ab [A 22 d] paraules ploroses e ab sanglots congoxosos la perdicio de la Ciutat, afermant aquella esser presa per
1680 los enamichs. La qual cosa hoynt lo dit Rey Laumedonta, gitant de la pregonea de sos pits sospirs angoxosos, e ab aquell mateix corn terriblement sonant, prouoca a si tota la sua gent, jaquits los Grechs vençuts a la riba de la mar, e acuytant iuer-
1685 çosament secorrer a la Ciutat. E encara lo Rey Laumedonta no hauia gayra anat en companyia dels seus, quant guardant de luny vee gran partida dels enamichs, hixents *de la Ciutat e contra ell acuytant [V 24 a] ab grans companyes armades. E semblantment,
1690 guardant detras si, vee los Grechs que hauia jaquits a la riba de la mar ja quaix vençuts, cobrada animositat, *cuytar ab gran festinancia enuers ell; e no [B 26 v] sap ques faça, estant entre aytals angusties, com

70 coltell trocidant V. 78 sanglots complanyosos V. 87 guarda A.

se vege enclos e environat per sos enamichs. Veus,
donchs, que es feta aqui batayla molt aspra, entrels 1695
[A 23 a] vns e als altres; mas la batayla *aquella era fort
desagual, car los Grechs sobrepugen los Troyans
en molt maior nombre. Son escabrantats los Tro-
yans, e ab espesses colps despases caen nafrats e
morts, deça e della. Mas nos triga que aquell noble 1700
baro tan forts e tan ardit, Hercules, sobreuench; qui,
seent en son forts cauall, ab mortals nafres romp
les hosts per força, e les companyes dels aduersa-
[L 17 v] *ris departeix, e en la sua potencia los enamichs
[V 24 b] li obren via e carrera per mig, dementre *que no 1705
poden sofferir la sua força ne a les sues virtuts
contrastar, en tant que, dauant ell, a totes parts
caen morts e defalexen los Troyans. Ffinalment,
enuers lo Rey Laumedonta, lo qual ell indubitant-
ment senti e conech esser en aquella part, endreça 1710
furiosament son cauall e aquell violentment fari e
naffra, e mort lo gita del cauall e tolch lo cap de
son cors, e en mig dels seus lo gita, ab rabia vio-
lenta. La qual cosa vista per los Troyans, ploren
miserablement, veents si desemparats del regiment 1715
de lur Rey; ne han alcuna esperança que puguen
[A 23 b] esser reebuts en lur Ciutat, la *qual era esuehida e
presa per los Grechs. Ne aytanpoch veen que a
ells sia alcuna esperança e refugi en alcuna part,
ne defencio. Caen los masquins de Troyans, na- 1720
frats e morts, e vençuts desemparen lo camp,
anelants a subsidi de fuyta. E si alcuns dells ni ha
[V 24 c] los quals remey de longa fuyta pogues sobrar, *per
auentura pogren escapar de les mans dels Grechs
con los altres per batayla mortal defalguen, e per 1725
colps despases a la dita batayla mortal sia feta fij.

---

98 escrebantats V. 23 pogues saluar V.

E los Grechs vençedors ab armes victricies entren en la desijada Ciutat, la qual troben mig plena de donas e dinfants pochs, e de veyls, qui per temor
1730 de la mort eren fugits als temples dels Deus. Mas moltes daquellas donas, miserablement espaordides, fugen daça e della, portant en lurs braçes los infants pochs tremolants. E les masquinas donzelles, fugent ça e lla, tremolants e plorants, igno-
1735 ren on sien en loch de saluacio, jaquides les cases plenas de riqueses innumerables, les quals *totes [*A 23 c*] los Grechs vençedors prenen, ocupen, despuylen, e roben; e hagren na molt gran auinentea, car per espay dun mes continu los Grechs no vegaren a
1740 la dita presa e robaria. Ffinalment, endarrochats per ells los alts mu*rs daquella Ciutat, los sobirans [*V 24 d*] pelaus andarroquen, e indifferentment liuren los pus alts hedifficis en ruyna, e tot ho subuertien de fons a fons. E despuylats tots los temples de la
1745 Ciutat, a manera de robadors, tots aquells veyls e infants pochs qui per restaurar lur vida eren alli confugits, liuren a cruel mort. E, trebuchats e endarrochats los hedificis dels Temples, les donzelletes joues e les donas molt bellas ne trahen ca-
1750 tiues, e les duen a les naus, subiugantles a perpetual seruitut. E ells, guardant lo palau del Rey Laumedonta, ans que fos dirruit *en lo preniment de la [*L 18*] Ciutat e del dit palau, trobaren alli la filla del dit Rey, per nom Exiona, donzella de meraueylosa ballea,
1755 la qual Deus hagues volgut que james no fos nada ne atrobada; e la qual Hercules en senyal de guardo *de victoria liura al Rey Thelamon, qui primer [*A 23 d*] era entrat vencedor en la dita Ciutat. O, *merauey- [*V 25 a*]

---

27 victrices V. 37 vencedors preocupen A. 39 los Grechs vagaren V. 42 indifferentment andarrochen los pus alts A.

losa desconaxença de aytal vençedor! Si Exiona fo
a tu donada e asociada en senyal de victoria, be la 1760
degra a tu acompanyar noblea de conaxença, que
tan noble verge e de tan gran bellea e de tan no-
bles costums informada, haguesses a tu acompa-
nyada per copula nupcial, e qui per desig de igno-
miniosa lutxuria aquella maluadament no haguesses 1765
deshonestada. E tu, aquella que apenes dignament
te pertanyia per muller, has establit indignament
a tu esser acompanyada per aiustament meretrical.
Per aquesta Exiona procehi tota la materia de la
rabia tan dampnosa, de la qual en apres procehiren 1770
infinits escandels, nodrits per lonch temps, e de
la qual dempnatges innumerables se seguiren.
Adonchs, destrouida e trebuchada de tot en tot la
Ciutat de Troya, axi com es dit, los Grechs, ab tots
los bens preses daquella, en les lurs naus sen pugen. 1775
[*V* 25 *b*] E partits *de la ribera de Troya, recomanant se a les
[*A* 24 *a*] altes mars, ab velas esteses e ab *benauenturos
temps, sans e vençedors, en Grecia son tornats.
Alegras, donques, tota Grecia per gran goig en la
victoria de lurs Grechs e en adquisicio de tants 1780
bens, per les quals coses reten als lurs Deus agra-
dables sacrificis e grans oblacions. E de les despuy-
les e robaries dels Troyans tota Grecia es feta
plena e richa. E no tan solament foren enriquehits
aquells qui lauors foren vençedors, mas encara 1785
lurs successors, que, per molt temps, en apres
succehiren, habundantment foren richs e asseats
per riqueses indifficients.

---

62 de tan gran noblea A. 72 la qual en apres dampnatges irreparables sen seguiren V.

LO QUART LIBRE ES ACABAT; SEGUEIX SE LO CINQUE, DE LA FUNDACIO EN APRES FETA DE LA GRAN TROYA PER LO REY PRIAM

ADONCHS destruyda e aduersa de tot en tot la Ciutat de Troya, *e aucis malament lo [V 25 c]
Rey Laumedonta, tants cauellers e nobles ciutadans liurats a mort, tantes donas e donzelles aduytes a iou de seruitut, e la *noble [L 18 v]
Exiona, filla del dit *Rey, constituida a meretrical [A 24 b]
vituperij sots deshonestat de Thelamon, entenen e consideren diligentment los sauis homens quals son en aquest mon los cechs en esdeueniments de les coses, e quant es necessaria cosa quels homens se deuen abstenir de freuols e leugeres iniuries. Car souin se esdeue que les leugeres injuries han en si semblança de foch lespira pocha del qual, nodrida per cechs peximents o almenys sots la cenra, soptosament surt en grans flames e cremants. Aprenguen encara los Reys e los Princeps, e membrels que no deuen noure a les perssonas estranyes qui venen a lurs regnes, no per *enteniment del mal proposit ni [V 25 d]
per seber los secrets de lurs regnes, car la hordonança dels ffats, enueiosa enamiga de les coses benauenturoses, per tots temps nega longament estar en sobirana prosperitat. E per ço que pus abtement deduga los estaments dels homens en precepitacio e en ruyna, per incencibles e cechs aguayts reeb los pus poderosos e induheixlos a caura, traent o prenent causa de materia freuol *e inopinable, per ço [A 24 c]

1800 quants son aquest mon los cechs en deueniments V los grans esdeueniments A. 03 Car... injuries *m. en* A. 05 foch qui ha lespira A. 15 en percipicacio A.

que prouisio no puga esser ahuda nis puguen
guardar ni defendre per subsidi dalcuna cautela. 1820
Sots aquesta aytal manera los ffats donats, la pri-
mera Troya destruida fo fi desauenturosa de tal e
de tan noble Rey com era Laumedonta. Mas hagues
plagut a Deu que la sua fi fos estada fi e lo darrer
badall de tan gran pestilencia com se segui per 1825
[*V 26 a*] causa *de tan leugera occasio com fo aquella del Rey
Laumedonta, qui denaga reposament o aturada per
refrescament en la nuha ribera de la sua terra
als Grechs qui nauegauen a altres parts, per ven-
jança del qual exçes ell, finalment, encorrech damp- 1830
nable mort! E los maiors de son Regne, aximateix
foren liurats a mort, e sa filla fo transduyta en es-
tranyes regions sots tacha de viltat meretrical!
Mas aquella enueiosa dispensadora dels ffats mun-
danals, es a seber ffortuna, qui de molt leugera rael 1835
de zitzania trau questio, dementre que amagada-
ment començа sots entrar, es feta enapres molt
gran aiustança de mal esdeuenidor; com, per la
[*A 24 d*] maluada *fi subseguent, per irreparables dempnat-
ges la sua fi darrera es concluida. Car per los damunt 1840
[*V 26 b*] dits mals, e quants sen hagen depuys *seguits, los [*L 19*]
nostres temps no ho han pas mes en oblit. Car du-
rant la preso de Exiona, aytant com visch aquella
molt noble e molt meraueylosa gran Troya, qui
apres de la sua primera aduersio fo construida e 1845
fundada, ffo en apres de tot en tot dirruhida e tre-
buchada, consumits en ella e perits tants Reys, tants
Princeps, e tants cauellers, e tants millers domens
a mort bellicosa; a rrecomptament de les quals

---

27 qui denega refrescament e aturada per reposar en la nuha ribera V en la nau ribera A. 31 dampnablement e los A. 46 tot diuisida e trebuchada A.

1850 coses, per son orde, e de vna en una, sendreça lo nostre estil.

Lo Rey Laumedonta hauia .j. ffill, per nom Priam, concebut de la Regina muller sua, baro de molta noblea e resplendent de consseyl de molta
1855 sauiesa. Aquest, en lo temps del cas desauenturat de son pare, no era present a Troya, com per lonchs dies *ia passats ell fos contra alcuns enamichs de [*V 26 c*] son pare e seus propris en lunyes parts entenent a actes bellicoses. Aquest, en *lo temps quels Grechs [*A 25 a*]
1860 irruyren contra Troya, tania durament assetiat .j. Castell a ell rebelle. E en aquell setge sots esperança de victoria aturaua ab sa muller e ab sos fills, vagant o entenent ab anciosa entencio enuers la presa e adquisicio del dit Castell. Aquest hauia per muller
1865 vna molt noble dona, per nom Heccuba, de la qual hauia procreats .v. fills e .iij. filles; dels quals fills lo primogenit era appellat Hector, caueller de tanta noblesa que james no fo hoyda, e bataylador de molt gran virtut; los fets del qual virtuosos estan
1870 en longa memoria e remembradors, no sens raho, per longa edat. Lo segon fill era *appellat Paris, e [*V 26 d*] per altre nom era dit Alexandre, pus bell de tots los altres jouens del mon, instruhit e sabent dauant tots altres en magisteri darch e en sagetes. Lo terç
1875 era appellat Deifebo, baro molt noble e de molta discrecio dotat. Lo quart era appellat Helenus, hom de gran sciencia, car instruhit era en totes les sciencies libarals. Lo .v. e el darrer era appellat Troyol, joue molt virtuos en batayla, de la noblea del qual
1880 se dien moltes gestes o actes, los quals *daqui [*A 25 b*] auant la present ystoria no iaqueix. E, segons que Virgili scriui, aquest Rey Priam de la dita Regina,

76 Helemas A.

muller sua Heccuba, hauia concebuts .ij. altres fills.
La .j. hauia per nom Pollidorum, lo qual, com fos en
[V 27 a] anys puerils, lo Rey Priam quant primerament *en- 1885
tes los Grechs voler venir contra ell ab gran poder,
trames a .j. Rey amich seu, ab gran quantitat de
tresor, conseruador per ell entro quel Rey Priam
fos cert de la fi dels affers a que exirien; mas lo Rey
aquell, axi com a masqui per cobaiança del tresor, 1890
[L 19 v] com sabe o senti el Rey Priam no be *succehir en
sos affers, mana aquell Pollidorum esser dagollat, e
feu lo soterrar a la riba de la mar. Laltre hauia nom
Ganimeden, lo qual, segons que diu Virgili, pres
Jupiter dementre que ell cassaua, el sen porta en 1895
lo cel, el constituhi botaller seu en loch de Eba,
filla de Juno, quin fo remoguda. E de les fillas la
primera era appellada Creusa, e daquesta se diu que
fo muller de Enea, del qual la present ystoria re-
comptara moltes coses, e del qual Virgili, apres la 1900
[V 27 b] distruccio de la gran Troya, *es*criui moltes coses [A 25 c]
en los libres de les sues obres. La segona era appe-
llada Cassandra, la qual jassia que resplendis de
virginal honestat, encara resplendia mes per erudi-
cio de liberals arts, hauent noticies daquellas e 1905
sciencia de les coses esdeuenidoras. La terça e la
darrera era appellada Polixena, donzella de gran
balea e de sobirana especiositat.

Part aço lo dit Priam hauia .xxx. fills naturals,
de diuerses fembres conçebuts, molt nobles per 1910
dignitat cauellaril e molt forts batayladors. Lo pri-
mer daquells hauia nom Odiual; lo segon Anthoni;
lo terç Exdron; lo quart Delus; lo quint Sincilen;
lo .vj. Quintilen; lo .vij. Modem; lo .viij. Cassibi-
lans; lo .ix. Dinadaro; lo .x. Darascol; lo .xj. Pic- 1915

84 *m.* hauia A. 97 *m.* fo remoguda A.

tagor; lo .xij. Sinalor; lo *.xiij. Eliastar; lo .xiiij. [*V 27 c*]
Menalaus; lo .xv. Ysodor; lo .xvj. Cayras; lo .xvij.
Celidonio; lo .xviij. Emargoras; lo .xix. Madian;
lo .xx. Sardus; lo .xxj. Margariton; lo .xxij. Achi-
1920 lles; lo .xxiij. Ffamel; lo .xxiiij. Bran; lo .xxv.
Methan; lo .xxvj. Almedian; lo .xxvij. Diloes; lo
.xxviij. Gadelans; lo .xxix. *Duglas; lo .xxx. Cado- [*A 25 d*]
ne de les ylles.

E lo Rey Priam, ab sa muller e ab tots sos fills,
1925 vagant o entenent axi com dit es enuers les batayles
e lo setge del dit Castell, a ell aquella orrible fama
peruench que son pare lo Rey Laumedonta era mort
per los Grechs, e Troya presa e de tot en tot dir-
ruida, e tots los cauellers, nobles e ciutadans
1930 daquella morts, e sa germana Exiona duyta en exili
e en seruitut. E mudas tot oltra manera e no sens
*raho Priam, en relacio daytals nouelles, e per gran [*V 27 d*]
dolor fet congoxos e en continues lagremes traent
la sua vida plorosa, ab complanyents veus gita
1935 plors anxiosos, e trist e ploros aiusta sanglots e
sospirs a plors. E en continent dissolue tota la sua
host, e posa fi a batayles e desempara les tendes
del Castell assetjat, e ell cuytos acuyta son cami
deuers Troya; lo qual, com la vee axi de tot en tot
1940 aduersa e conculcada en terra e en cenra, esguardant
los dempnatges irreparables de si e dels seus, mol-
tes lagremes produhi per .iij. dies *continuant dies [*L* 20]
de plor. *Mas finalment, ab cor amargos e excolo- [*A 26 a*]
rades les pluges de les sues lagremes fluuials, reebut
1945 alcun repos, apres los plors deposats, ab examina-
cio de lonch consseyl, plach li que Troya axi ad-
uersa fos instaurada e altre vegada *construida, la [*V 28 a*]

31 tot a altre manera A. 40 en era e en cenra A. 43 e colorades V.

qual delibera en aquella tan gran magnitut e fortalea
esser fabricada, que alcunes impugnacions de ena-
michs no hagues a tembre, e que fos axi forts e de tan 1950
gran estabilitat que tots temps pogues entendre e es-
tar en offencio dels enamichs. E feu cerchar e hauer
de totes parts mestres e persones expertes en hedifi-
car e construyr obres de pedra marbre, e que sabes-
sen fer entretayladures e totes altres coses quis per- 1955
tanguessen a aytals obres de pedres marbres enno-
bleydes per lur natura de diuerses colors. E daque-
llas feu taylar e hauer dels murs on eren en copia
infinida; e feu denejar e purgar lo loch en lo qual
era construida la primera Troya; e regi la Ciutat de 1960
molt maraueylosa longuea e amplea, sots nom da-
[*A 26 b*] quell deu Neptuni, sots lo *qual ia la primera Troya
[*V 28 b*] era appel*lada. E aquesta segona Troya tania en lo
seu enuironament de longuea de .iij. iornades, e
de semblant amplea; ne hanc, de la fundacio da- 1965
quella ença, ne abans, se lig que sia estada james
ciutat de tan gran magnitut ne de tan gran ballea o
de semblant. Los fonaments daquella foren cons-
truyts molt pregont, en lo fonament de la terra,
qui fou taylada e cauada molt pregonament, axi 1970
com es dit, e de tan gran amplea. E de la superficia
de la terra a amunt, entro a la sua sobiranea, foren
hedificats los murs en maraueylosa composicio,
laltea dels quals murs hauia .cc. coltzes a totes
parts. E la cara daquells era tota escacada de pedres 1975
de marbre, en diuersitat de moltes colors, en tant
que als guardants era molt afalagant e plasent. E la
circungitacio de la corona dels murs, la vna torra
[*V 28 c*] nos lunyaua molt de la altre, les quals torres *ap-

---

53 hauer mestres e per expertes A. 66 ença ne apres se legi A. 77 afalagament A. 78 la circona dels murs A.

1980 parien de sobrecrexent altitut sobre los dits murs.
La entrada e la exida de la Ciu*tat era constituhida [*A 26 c*]
en .vj. portas, la vna de les quals hauia nom Dardanides, la segona Timbrea, la terça Elias, la quarta Cetes, la .vª. Troyana, la .vjª. Antinorides. Cascu-
1985 na de les dites portas era fermada per los costats
*de torres molt bellicoses e ennobleyda a totes parts [*L 20 v*]
de entretaylaments de ymages de marbre. E cascuna daquellas donaua entrada plahent als amichs volents entrar, e manaçaua e mostraua als enamichs ab su-
1990 perbiosa resistencia durs e forts acostaments. Eren encara los murs de la part forana fermats, per tot environ, de vall molt pregont e ab escurs badaylaments, la distancia del qual vall, entre si e los murs, era de longa planicia, axi quey hauia gran mija e gran
1995 espay entre los valls e los murs; e dins *la Ciutat [*V 28 d*]
foren construyts infinits palaus, e en aquells infinides cases de ciutadans, fabricades de molts bells hedificis, qui aquella hornauen en gran amplea de moltes plaçes. E per cert se aferma que noy hauia
2000 casa e alberch que almenys, de la altea que hauia
sobre *terra, no fos de .lx. coltzes en sus, tots fer- [*A 26 d*]
mats de pedres de marbre, en meraueyloses ymages de besties e doçells, e entretayladures domens; e en aquells hedifficis no hauia differencia, sis vol fos
2005 lupanar, es a seber loch deshonest, o sis vol fossen alberchs de ciutadans honests. E eren les dites places per longa e dreta masura fetes, en mig de les quals laer descubert refonia e donaua dolçes e diuerses flayres en los costats daquellas plaçes;
2010 en les quals, sobre colones de marbre innumerables e archs endreçats, circungirats hauia cobriments de

---

81 era construida A. 88 donaua entendre plahent V *m.* plahent A.

[*V 29 a*] grans hedifficis, on cascu podia entrar e exir *a son voler; los quals hedifficis e cobriments eren fets en los costats de les dites plaçes, per ço que aquells qui en les dites places volrien esser o estar en temps 2015 de pluge o de vent, se poguessen alli recolir e estar sens alcuna offença e anuig. Per les dites places e per aquells portxes aytals, eren allogades estacions propries de diuerses arts machaniques, en les quals los obrers daquellas estacions, departits per certs 2020 [*A 27 a*] lochs, entenien, lauo*rauen e trebaylauen cascun dia e en obres cotidianes de diuerses officis e artificis.

Alli estauen maestres de fusta e qui obrauen cases e alberchs; item pintors; item estatuers, qui 2025 fan ymages; item pica pedres, es a seber de pedres marbres e altres; item fabres, qui fan claus e altres artificis de ferre; item aquells qui fan carros; item maestres qui pinten e dauren les ymages ab fulla [*V 29 b*] dor; item argenters; item vedri*ers, qui feyen calt- 2030 zes de vidre; item qui feyen campanes de matayl; item qui feyen sagells; item que feyen camises e bragues; item qui feyen fuses; item ollers; item qui feyen obres de plom; item qui feyen mirayls; item palicers; item perayres; item tintorers; item fusters; 2035 item fabridors; item forners; item taxidors; item gometros, es a seber masuradors de terra; item pescadors; item tauerners; item qui feyen ciris e altres obres de cera; item corredors doreyla; item mercaders; item venadors dargent; item molts altres 2040 maestres de arts macaniques.

Per mig de la Ciutat decorria vn riu, per nom [*A 27 b*] Xantus, qui partia la Ciutat en *dues parts eguals,

---

12 *m.* on A. 15 volien esser estants V. 29 dauren e pinten A.

ab perpetual cos, per lo qual molts profits perue-
2045 nien als habitadors de la Ciutat. Car a la riba daquell riu hauia innumerables molins qui, a hus de vida dels habitans *de la Ciutat, conuertien lo for- [V 29 c]
ment concus e acedat en pols de farina. Aquest ffluui, per sos passaments artificiosament composts,
2050 e per cequies o albelloris daius terra decorrent, continuament e per tots temps aquella Ciutat invndaua per hordonats decorriments, per lo lauament dels quals totes les inmundicies e coses leges de la Ciutat eren purgades e denaiades. A semblança
2055 daquest fluui fo hordonat Tiberi de Roma, fet per Enea troya, qui, passant per mig de Roma, la Ciutat de Roma partia en dues parts. En aquesta Ciutat de Troya mana Priam que totes les gents del Regne, qui estauen per les altres Ciutats e per los altres
2060 lochs, vinguessen habitar e estar, per multitut de les quals gents aquesta Ciutat es feta molt populosa, emballeyda de molts nobles, *e daça e della [A 27 c]
tota plena per habitament diuers *de molts pobles. [V 29 d]
Los ciutadans daquesta Ciutat trobaren e esta-
2065 bliren en aquella, per diuerses inuencions, diuerses linyatges de jochs: primerament hi foren atrobats los jochs dels escachs, qui son de solaç e de plaer; item jochs iracibles de taules; item jochs de daus, per los quals venen iuerçosos dempnatges
2070 e guanys momentables; item molts altres linyatges de joch, per los quals los coratges dels homens se afalaguen, e les pençes e volentats daquells quils guarden sen alegren. Mas lo Rey Priam, per alberch de la sua habitacio e per receptable de la propria

---

48 concers e acedat A concus e aterdat V. 50 albellons V. 63 per habundament diuers A. 63 pobles e daço tota plena daquesta A. 66 de diuerses jochs A. 70 guanys no mentables A.

mancio, en lo pus alt loch de la Ciutat, hon hauia 2075
vna natural rocha molt alta, constituhi fer e esta-
blir lo gran e el famos Ylion appellat, lo seu gran
palau, en lo qual hauia molt gran fortalea, feta ab
gran maestria. En aquella rocha nadiua violentment
[*V 30 a*] taylada, fo construyt e fermat lo noble Ylion, *en 2080
forma redona conclus de baix entro en alt; laltitut
[*A 27 d*] del qual *atenyia sobiranea de .D. passos, vltra la
altea de les torres qui li eren en torn, per no gran
distancia veynes, les quals molt mes eren pus altes;
e les sumitats daquellas torres, per lur gran altea, 2085
eren cubertes o vestides de vestadures de les nuus
per continues infusions, e de la sumitat de les quals,
qui eren tan altes, totes les prouincies adiaens, e
encara les partides qui eren molt lunys plenerament
podien esser mirades. La superficia dels murs da- 2090
quest Ylion quis presentaua a tots aquells quil guar-
dauen no penssets que fos enblanquida de let nedea
de calç, ans era tota encastada de pedres de marbre,
distincta per diuersitat de moltes colors en entretay-
laments de diuerses ymages, qui eren fort merauey- 2095
loses a tots aquells qui les guardauen. Ne penssets
[*V 30 b*] *que les finestres fossen de obres de marbre, ans les
maiors partides daquellas eren construydes per
quadres de cristayls resplendents, e aytals eren les
colones daquellas finestres, aytals los capitells, e 2100
aytals los setis. E de la part de dins del palau en-
[*A 28 a*] *trels altres hedificis merauey losament construyts,
lo Rey Priam instituhi vna sala de molt gran lon-
guea e de consonant amplea, les parts foranes de la
qual eren vestides de taules de marbre e de fusta de 2105
cedre e de ebani, e aytal era la volta daquella.
E lo payiment era de materia diuersificada de obres

89 plenament A.

ytoriades departides en diuerses colors. En lo cap daquesta sala era instituyda la cadira reyal, e la
2110 taula del Rey allogada, de molt gran longuea, tota composta de vori e de ebani per subtils junctures e entretaylaments. E a cascun costat de la dita sala hauia orde *retglat de moltes taules, en les quals [V 30 c] aquells qui hi venien menjar seyen molt hordona-
2115 dament. E en laltre cap de la sala hauia hedificat vn altar en nom del subiran Jupiter, de merauey-losa obra de pedres precioses e dor, al qual per .xx. graus, tots fets de obra figurada e ystoriada molt resplendent, pujaua hom sens alcuna fatigacio e
2120 lassament. En la sumitat daquell altar resplendia vna ymage daur alli posada, daquell deu Jupiter, en longuea *de .xv. coltzes, tot dor net e pur com- [A 28 b] posta en infinida estimacio de valor, la qual era molt ennobleyda per impressio de diuerses pedres
2125 precioses, e no poch la innobleya gran substancia daur daça e della posat per diuerses operacions. En la qual ymage daquell deu Jupiter lo Rey Priam hauia sobirana fiança e per aquella ab longa felicitat cuy*daua esser, e per infinida perpetualitat de temps [V 30 d]
2130 obtenir la potencia de son regne e de la senyoria daquell.

E pus quel Rey Priam segons lo desig del seu coratge aquella Ciutat de Troya hac acabada, ab cor ardent penssa e guarda totes les coses fetes, e ab
2135 diligent coratge considerant la Ciutat per ell bastida florir de tan gran fortalea e en potencia de tan gran firmitat, e ell si esser poderos de poble tan copios e de multitut de nobles barons e ciutadans, e habundant de tantes rīqueses, ab dura cogitacio conuerti

---

10 taula reyal del Rey A. 22 dor elet e pur V. 37 fermetat V.

[*A 28 c*] son coratge *a les greus iniuries en temps passat 2140
a ell fetes per los Grechs. E fet quaix impacient de
repos, mana en aquella Ciutat celebrar solepnial cort,
a la qual vinents tots los ciutadans e tots los seus
fills, saluant Hector qui de menament seu senyo-
[*V 31 a*] raiaua per ell en les parts de Pannenia, e *vinents 2145
aximateix a la dita cort tots altres a ell conjuncts,
lo dit Rey, estant en sa cadira reyal, a tot lo poble
qui dauant li era, fet scilenci segons que per ell fo
manat, dix aytals paraules: «O, barons molt faels
» e a mi molt amats! De les mies injuries parçoners 2150
» per participacio de tant mal quens es seguit, be
» hauets conagut e sabets de fet en qual manera,
» per tan freuol raho e per tan inepte, los Grechs,
» instigats per elaciosa superbia, vengueren contra
» nostra terra, e ocieren, a mi e als meus, e a uos e 2155
» als vostres en tan gran crueltat nostres pares; e
» ma germana Exiona, de tan noble linyatge engen-
[*A 28 d*] » rada, es estada transduyta per ells ig*nominiosa-
» ment, e, vituperada per manera maretrical, es
» detenguda sots vil iou de seruitut; vostres germa- 2160
» nes e vostras fillas e mullers, de les cases paternals
[*V 31 b*] » *tretes, son forçades a ells seruir a vils ministeris
» e greu seruitut; la Ciutat mia, que era ladonchs
» de Troya possehida pacificament per mos pro-
» genitors, per ells maluadament esuehida e occu- 2165
» pada, donaren a extermini e subuercio, e semblant
» faeren de les vostres cases e de tots los vostres.
» E les riqueses de nostres pares e vostres, ab gran
» trebayl e ab longuea de temps aiustades, e totes
» les facultats nostres e vostres, habandonaren a 2170
» robaria, e daquellas som per ells perpetualment
» despuylats. Seria donques dret e raho que, ator-
» gant los Deus qui als superbioses han acostumat
» resistir e noure, de comu assentiment de tots

2175 » nosaltres comuna venjança fos requesta e hauda
» de tants mals. Sabens que nos hauem Ciutat, gran
» e segura e fermada de molta defencio; sabens que
» nos som ennobleyts de gran copia de barons
[A 29 a] » *molt corat*iosos e pugnants; e sabents que nos [V 31 c]
2180 » som molt poderosos en gran cauelleria e habun-
» dants en moltes armes e en moltes riqueses e en
» moltes viandes, e que haurem grans ajudes e mol-
» tes de innumerables e de poderosos amichs e con-
» junts a nos, par donques a mi que assats es lo
2185 » temps acceptable que contra los nostres enamichs
» qui axins han ofeses e injuriats girem los nostres
» coratges e les nostres mans a les armes, e en nostra
» venjança e en lur destruccio baronilment aspi-
» rem. Mas, car la fij de les batayles es per tots
2190 » temps duptosa, e duptosos son los fets dels com-
» batents, e seria vist cosa pus segura temprar los
» mouiments de les batayles si no era la iniuria
» tan greu e la deshonor no constrenyia lo meu
» coratge, qui, estant ab gran dolor, daço raho-
2195 » nablement nom pusch abstenir, sabent Exiona,
» germana mia, esser donada a exil e detenguda
» per hom estrany, no pas en amistança de *matri- [V 31 d]
» moni, mas en continua pollucio de adulteri, parria
» que almenys, abans de totes coses *e abans quens [A 29 b]
2200 » moguessem a fer venjança de les dites iniuries,
» deguessem requerir los Grechs, ab suacions e
» amonestacions, quens deguessen restituir ma sor
» Exiona. E siu fan, cessara de nos a ells tota com-
» planta, e sots callament, jassia no de bon grat,
2205 » dissimularem totes les iniuries per ells a nos fetes,

---

79 pugnants sabents A. 80 poderosos de gran A. 83 moltes e innumerables de poderosos A. 84 a nos que A. 85 exceptable A. 86 gitem A. 04 complanta desots A.

» per tal que de la perpetual securitat del nostre
» repos la ordonança enueiosa dels ffats sia repellada
» e nons puxa noure.» E aço dit, feu fij Priam a
ses paraules; e tots aquells de la cort loen vniuer-
salment lo consseyl del Rey, axi com aquell quils 2210
paria profitos e discret. Per que Priam, entesa la
aprouacio de sos feels, per execucio dels affers
elegi per missatger e legat seu Anthenor, hom de
[*V* 32 *a*] molta discrecio e molt *industrios, e erudit en leys;
lo qual lo Rey, ab pregaries e ab menaments, indueix 2215
a reebre lo carrech daquesta legacio, e que volen-
teros se offira a exercici daquesta cosa e deuot a
execucio daquests affers. La qual cosa feu Anthenor
[*A* 29 *c*] *volenterosament, e no entreposa alcunes dilacions
o escusacions a exequir aço, ans dix que era appa- 2220
raylat de complir los menament del Rey. Apparay-
lat donques lo nauili e totes aquellas coses que fan
mester a nauigacio, puja Anthenor en la nau; e
siulant lo notxer, e los vents donats a ells, aquell
bon temps que hauien mester tan longament per 2225
espay de dies e de nits nauegaren, que arribaren,
sans e sauls, a vna Ciutat appellada Menuse, de
les parts de Thesalia, en la qual lo Rey Paleu per
fet de ventura era ladonchs. Lo qual Anthenor, ree-
[*V* 32 *b*] but primerament ab alegra cara *per lo Rey Peleu, 2230
lo dit Rey li demana la raho de sa venguda. E An-
thenor li dix: «Yo son trames a uos per lo Rey
» Priam, qui per mi a uos tramet a dir que no
» penssa queus sien oblidades, axi com nou son a ell,
» les greus iniuries irreuerentment fetes a ell per vos, 2235
» com, sens causa de greu offencio, vos vengues-
» sets e irruissets en lo Regne de son pare, lo qual
» malament liurats a mort, euertin de fons a fons

24 vents a ell donats a ells A. 38 *m.* de fons a fons A.

» la sua Ciutat, e, morts los seus ciutadans, aquells
2240 » masquins los quals volgren *los ffats restaurar [*A 29 d*]
» a vida adugues en seruitut e exili. Mes auant sa
» germana Exiona, donzella molt noble, filla del
» Rey Laumedonta, vos ne aportas; e, si a Deu
» hagues plagut que fos collocada en matrimoni,
2245 » nou portara tan greu, mas aquell qui la te la con-
» tracta deshonestament e a manera meretrical. E
» com vos siats Rey de molta discrecio, pre*gueus [*V 32 c*]
» lo Rey Priam e us amonesta que, per tal que çes
» tota rabia e occasio de guerra e de barayla, e escan-
2250 » dels esdeuenidors no resurten, qui porien esser
» molt detestables e greus, vuylats obrar o donar
» obra, si a uos plau, e façats fer ab acabament que la
» dita sua germana li sia restituida, e per ell sera do-
» nada fij a totes altres injuries e dempnatges.» Les
2255 quals coses com les hac hoydes lo Rey Peleu, sopto-
sament sobrisque en furor, e, no obtemperant a la
sua ira, ab paraules ampulloses se irasque contra lo
Rey Priam, imputan a leugeria sua e de son seny
com aytal missatgeria hauia comanada a Anthenor.
2260 E ab iniurioses menaçes *mana a Anthenor que [*Llacuna*
sen partis, dientli, que si per moment en sa terra *en A*]
aturaua, quell faria liurar a mort maluada. *La [*V 32 d*]
qual cosa hoyda per Anthenor, sens que no demana
licencia al Rey Peleu, cuytadament sen torna en la
2265 sua nau. E partint del port comanes en lalta mar,
e axi nauegant per couinents dies e nits, peruench
a Salamania sa e saul. E en la ciutat de Salamania
era lauors lo Rey Thalamon, al qual vench Anthe-
nor; e no fo pas reebut ab cara amigable per Tha-
2270 lamon, car sabia que la retencio que ell fahia de
Exiona hauia nodrit continuu e perdurable oy a

---

51 *m.* obrar o A. 58 imputan ho a A.

tots los Troyans. E request Anthenor per Talamon
a que era trames, dixli Anthenor: «Lo Rey Priam,
» senyor del regne de Troya, requer afectuosament
» la vostra noblea que li restituissets Exiona, jer- 2275
» mana sua, la qual tenits e tractats inhonestament;
» car no es gloria ne honor filla e jermana de rey
[V 33 a] » contractar per in*honest consorci, la qual, per
» semblant de vos e encara per major esguardada
» la sua noblea, deuia esser contractada ab deguda 2280
» honor; ne de les coses que per vos contra ell son
» fetes detestablement no curara molt, si per vostra
» benignitat li restituhits sa jermana, la qual per
» ventura poria encara lo Rey Priam encontinent
» a matrimoni collocar.» 2285

Fenides donques per Anthenor ses paraules, e aquelles enteses greument per Thalamon, escalfas Thalamon en hira greu, e soptosament, ab cara irable, dix a Anthenor: «Amich, qual que tu sies,
» de la leugeria del teu Rey me merauell, com ell 2290
» a mi ne yo a ell no sia conjunt de noticia de al-
» guna amistat; per que nom torna a plaer exausir
» les sues pregaries. Sap be lo teu Rey, que yo en
» venjança dalguna gran maluestat feta per lo Rey
» Laumedon a mi, ensemps ab altres nobles de 2295
[V 33 b] » Grecia, anam contra *lo dit Rey e ab escampament
» de nostra sanch ab armes bellicoses entri primer
» en la Ciutat de Troya; per la qual cosa, de con-
» sentiment de tota la caualleria, en guardo de
» vichtoria me fon donada Exiona, per fer della a 2300
» tota la mia volentat. E nous penssets que yo ho
» tinga en poch do, com ella sia molt noble e en-
» nobleyda de gran bellea e de moltes bones custu-
» mes; perque, no es cosa leugera retreho ne relexar

84 encontinent matrimoni V. 96 e en escampament V.

2305 » cosa tant preciosa e guanyada en tant gran perill
» de ma vida. Digues, donques, al teu Rey, que ell
» daço nol ne cal parlar, que james no pot hauer
» ne obtenir Exiona, sino per punta de coltell tro-
» cidant; e tinch a tu per foll, com te enpatxist de
2310 » aytal misatgeria, car dagueres pensar quet sots-
» meties a greu perill en potençia daquells qui tu
» e semblants de tu odiosament perseguexen. Par-
» teix, donques, cuytosament daquesta terra; *e, si [V 33 c]
» nou fas, sapies sens tot dupte que no pots esca-
2315 » par a la mort.» La qual cosa hoint Anthenor,
cuytadament sen torna a la nau, e entrant en
aquella, feu donar vela. E axi nauegant peruench
en Acaya, on eren los Reys Castor e Polluix, als
quals vench Anthenor deuallant de la nau; e de-
2320 clarada a ells la sua misatgeria, segons la forma ha
ell donada per Priam, es assaber, de la restitucio
de sa jermana Exiona, e de les injuries a ell fetes
sens causa, e de la mort de sos progenitors, e de la
destruccio de Troya, e de la [des]populacio de
2325 aquella, requeri tant solament que Exiona li fos
restituhida. E recitades les dites coses per Ante-
nor, resposli Castor ab hirada cara e dix: «Amich,
» quis [vulla] que tu sies: no creem ne cuydam
» hauer hofes Priam no degudament, com Laume-
2330 » don, pare seu, haja dada raho de son mal, que
» axi com a inprouis *e mal aconsellat feu ofensa [V 33 d]
» primerament contra alguns majors de nostra terra.
» Per que nos desijam mes hauer ab ell guerra que
» pau, com per les coses ja dites, e per aquelles qui
2335 » despuys se seguiren, sperit de enamistat hajam
» pres incessantment contra ell els seus; ne cuyt
» que molt te amas aquell quit induhi a pendre ne
» seguir lo tractament daytal misatgeria; e tu, axi
» mateyx, par que ajas poch seny e preus poch la

» tua vida, cor per aytal cosa has presumit venir en 2340
» nostra regio. No metes, donques, alguna triga en
» partir daquesta terra, car si cuytosament tu noy
» parteixs, la mort te esta apparellada per guardo.»
E com Anthenor hac hoides aquestes paraules, ja
no demana licencia de partir: cuytas a la nau, e, 2345
[*A 30 a*] tretes les ancores de la nau, la nau fa vela; *e na-
uegant dretament vers la prouincia de Pilon, aqui
[*V 34 a*] arriba, sa e saul, on *era lo Duch Nestor en comi-
tiua de molts nobles seus e barons. Al qual vinent
Anthenor, e afermant si esser legat de Priam, dix la 2350
forma de la sua legacio, axi com hauia dit als altres.
Enteses per Nestor les paraules a ell dites per An-
thenor, exardeix tot en ira, e fet de dues colors per
rabia de furor, guarda Anthenor ab rigorosa cara e
ab olaligua, dient li impetuosament aytals paraules: 2355
«O, missatge maluat ¿don presumeys tu ne has tal
» audacia, que hages gosat ensutzeyr les mies orey-
» les per prolacio daytals paraules? Si la mia noblea
» nom refrenas, encontinent manara la tua lengua
» esser arranchada de tes gautes, ab la qual tals 2360
» paraules has gosades dir; e, en vituperi del teu
» Rey, te fera tirasar per terra ab caualls, e tots los
» teus menbres du en .j. departir. Parteix, donchs,
[*V 34 b*] » iuaçosament da*uant la mia presencia, car si nou
» fas, aço ten seguira que te dit.» E Anthenor, es- 2365
pahordit no sens raho per terror daytals paraules,
[*A 30 b*] dubtant la tirannia e la inumanitat de *Nestor,
partent se en continent dell vench sen a la sua nau;
e velas esteses desempara les riberes dels cossaris;
e ell taylant les altes mars per son retornament, 2370
vna rabia odiosa de tempestat ab tenebrosa escura-

---

49 dels seus molts nobles e barons **A**. 50 *m*. esser **A**. 55 *m*. e ab olaligua **V**. 66 per error **A**. 67 la suamanitat **A**.

dat abriga laer, e per buffaments de contraris vents son escampades pluges, e, per terrible brugiment de trons e per odioses lamps e corruscacions con-
2375 citades, les ones de la mar pugen en alt a manera de grans munts. E ades la nau pujada en les altees daquellas ondes, e en los badaylaments de la mar caent, demana la profunditat e les parts jusanes; e ades tornant, per fluctuacio de les ondes, releuada
2380 en alt, demana les altees *muntuoses de les tempes- [V 34 c]
tats. Adonchs se atança als nauegants en aquella lo perill de lur vida, e, per delibaracio e restauracio daquell tant gran perill, ells fan vots e promissions diuerses a lurs Deus. Axi, donques, aquella nau
2385 per .iij. dies sotsmesa als perills manifests, lo quart dia cessa la angustia daquella tempestat, e fo mitigada la furor dels *vents; asuaugen se les mars; [A 30 c]
reposen se les ondes; e los dits nauegants, restaurats dels laços de la mort, prenen sperit de confor-
2390 tacio, e axi nauegants peruenen al port de Troya. E deualats en terra, per lo tan gran perill passat ans de totes coses sen van als temples dels Deus, als quals humilment donen e paguen los vots que hauien fets e promissions. E fetes les dites oblacions
2395 e sacrificis als Deus, Anthenor sen vench a la gran sala del Rey Priam, qui alli estaua en compan*yia [V 34 d]
de molts, qui del seu retornament hagueren alagria e plaer. Seent, donques, lo Rey Priam, en companyia de tots los seus maiors, en la gran sala, e
2400 presents aqui los dits fills seus e molts altres, Anthenor fa relacio per orde de tot ço que li era esdeuengut en Grecia. E recompta la greu resposta a ell feta per Paleu, e les manaçes injurioses a ell dites per Telamon, e la resposta vituperosa de Castor e

---

80 altees multuoses V. 90 al loch de Troya A.

de Pollux, e les terros dures e aspres a ell inflictes 2405
[A 30 d] per Nestor. Les quals totes co*ses quant les hac hoydes lo Rey Priam, fo molt torbat e de molta dolor congoxat, veent e sabent lo seu legat esser axi reebut opprobriosament en Grecia; e fo quaix desesperat del recobrament de Exiona, germana sua. 2410

ACI ES ACABAT LO .Ve. LIBRE; COMENÇA LO .VJ. DEL CONSSEYL DONAT PER PARIS
[V 35 a] QUI ANA EN GRECIA*

Pus quel Rey Priam per la missatgeria e relacio de Anthenor fo fet cert del hoy 2415 e enamistat dels Grechs, la qual per tants temps continuats hauien contra ell e los seus ab ençeses furors, e que los coratges daquells no hauia poguts enclinar, axi com en primer hauia proposat, a restitucio de sa germana, tot se escalfa 2420 ardentment; e ab gran cura, de tot en tot anela que trametes de sa gent, ab gran nauili aiustat, en offencio dels Grechs. Mas digues, Rey Priam ¿qual
[A 31 a] cas deseuenturos dels ffats ha instigat *lo coratge de ton repos a audacia de tan gran infelicitat, que per 2425 madurs e sauis consseyls no poguesses reffrenar los primers mouiments de ton coratge, jassia que no sien en poder del hom? E, dementre que leer nauies e fer ho podies, traguesses lo teu peu de mal-
[V 35 b] uats consells, *e axi mateix, dementre que ferho 2430 podies, sabesses dissimular los mals passats qui per corriment de diuerses anys podien esser delits per oblidança! Cuyt que no auertist a aço que vulgarment se sol dir e que es esdeuengut a molts,

---

05 les erros dures AB. 29-31 *m.* traguesses... ferho podies A.

2435 qui, dementre que contenen venjar lurs ontes exercents los mals, son enuolupats en creximent e doblament de maior onta. Pus segura cosa, donques, fora de tanir lo consseyl lo qual axi mateix vulgarment se diu: «Qui be esta nos cuyt a
2440 » moure, car qui seu en pla no ha don caure.» Est te volgut sotsmetra als fats duptosos, per ço que del desauenturos cas teu e de la destruccio tua e de tos fills, e del redoblat dempnatge e ruyna de tan gran Ciutat com era Troya, donasses longa materia
2445 a les gents esdeuenidores de parlar, e de recomptar ho axi com a faules detestables. Car les *gents mes [*V 35 c*] acostumen de parlar e de recomptar lo mal quel be, e assats *volenterosament les oreyles dels homens se [*A 31 b*] afalaguen en hoyr les coses sinistres dels altres.
2450 Mas, ques que sen sia seguit a tu e als teus, la hordonança de la present ystoria ho manifesta.

Adonchs lo Rey Priam, appellats tots los maiors de Troya, e aiustats ensemps en la gran sala reyal appellada Ylion, dix los: «Veus que, segons que
2455 » procehi de vostra consseyl, Anthenor he trames » en Grecia per recobrar dels Grechs ma germana » Exiona, per ço quel hoy que hauiem contra ells, » per esquiuar escandils de guerres e de batayles en » esdeuenidor, pogues cessar. Es tornat axi com sa-
2460 » bets; e aximateix sabets com daquells ha obtengu- » des sinistres e opprobrioses respostes, ells no con- » siderants aquells tan greus dempnatges quens ha- » uien fets, e tan greus injuries, sens mereximents. » E plagues a Deu que almenys sen penedis*sen, e [*V 35 d*]
2465 » les paraules mostrassen que mal han fet! Mas, ela- » uats en elacio de maior superbia, a nos manasen

47 parlar e retrer lo mal A. 51 *m.* ho A. 58 *m.* escandils A. 66 en elauacio A.

» pus greus coses. E ia Deus no vuyla que sinis-
» trant ffortuna, a nos esdeuenga ço que ells nos
[*A 31 c*] » *manassen, ne vuyla Deus que, de tantes iniuries
» sens causa per ells contra nos comeses, passen 2470
» sens pena per nos a ells infligidora, atorgant los
» Deus. Car creem que nos som a ells pus pode-
» rosos en forçes, e hauem Ciutat fornida marauey-
» losament, e molt segura de totes impugnacions e
» aguayts de enamichs, encara si la maior partida 2475
» dels homens del mon nos eren contraris; e som
» forts per molta estrenuitat e noblea de cauellers
» e de pehons esprouats en duricies de pugnar. La
» qual Ciutat es plena de copia de viandes indifi-
» cients, e habundam de totes coses a nos necessa- 2480
[*V 36 a*] » ries e de moltes grans riqueses, e veem *que res
» nons defall qui puga esser en ajuda e defencio,
» e foragitar totes molesties e tots greuges quens
» fossen assajades de fer per offencio. Per que
» a mi par agradable, si a uosaltres plau, que 2485
» contra los dits Grechs, tan maluats enamichs
» nostres, esprouem almenys en alcuna cosa les
» nostres forçes. E que en los començaments desta
» agressio trametam en lurs terras e en lurs partides
[*A 31 d*] » alcuna gent nostra ab ma poderosa, qui *en les 2490
» terras daquells e en les personas lurs, ells inpro-
» uises e no sabents los nostres aguayts, iuerçosa-
» ment se abriuen e sen pugnen ab impugnacions
» bellicoses, els façen aquell maior dempnatge que
» poran, abans que ells axi inexcogitats se puguen 2495
» endressar a armes. Car aquest es aytal cas, que
» cascu de nos les personas e els bens deu comanar
[*V 36 b*] » a ffortuna per instaura*cio de nostres dempnatges

---

80 habundants A. 83-84 *m.* e foragitar... offencio A. 91 terras aquellas A.

» e per venjança de tan gran iniuria a nos feta.
2500 » Nens espauent si los dits Grechs contra los nostres
» predecessors han obtenguda victoria, car no es
» cosa maraueylosa ni nouella quel vençedor moltes
» vegades es sobrat per los vençuts.» Adonchs, a
les paraules del Rey e als amonestaments, tots
2505 aquells qui presents hi eren dun coratge consenti-
ren; e ab deuot cor se offiren, axi en personas com
en bens, a complir tot son voler. Per que el Rey
Priam, a les ofertes per ell fetes de tan gran agrada-
ble cor, en audacia de maior volentat e en feruor
2510 de animositat encara los obri mes la sua volentat.
E alegrat *no poch de la lur bona resposta, e faent- [*A 32 a*]
losen gracies ab affectuoses paraules, los dona licen-
cia de partir, romanent lo Rey en son pelau, ab
*tots sos fills axi vers com naturals qui lauors eren [*V 36 c*]
2515 ab ell. Hector hi era present, qui era tornat de les
parts de Pannenia a menament del Rey son pare.
Los quals, tots fet scilenci entre ells, escomoguels
lo Rey de paraules. Mas, abans que procehis a
parlar, rega sa cara de lagremes; e, entre lagremes
2520 e sanglots, declara aytals paraules: «O, ffils cars!
» ¿donques no regirats en la vostra memoria la
» mort de vostres hauis e la seruitut de Exiona,
» germana mia, qui a manera dauol fembra es trac-
» tada, vosaltres viuents e en tan gran potencia cons-
2525 » tituyts? Digne cosa es, donques, e iusta, que a
» venjança de tan gran vituperi deguessets insurgir
» e ab totes vostres forces aspirar; e si ia nou feyets
» en venjança de vostres hauis, fessets ho almenys
» en satisfaccio de ma voluntat, qui de tan gran an-
2530 » gustia e per innumerables do*lors incessantment [*V 36 d*]

2500 contra nos o los nostres A. 06 se offeren A. 08 a les forces A. 25 *m.* que A.

» son trebaylat. Axi com yo de vostres anys tenres
» ença uos he nodrits, axi per natural e aprouable
[*A* 32 *b*] » *raho deuets esser parçoners de les mies dolors.»
E, girant se a Hector, dix li: «E tu, molt car fill
» Hector, primer engenrat de tots los teus frares, 2535
» qui per sobrepugement danys e per estrenuitat de
» virtut vas dauant de tots los altres ffrares, abrassa
» aquests meus amonestaments, e coratios prin la
» execucio de mos menaments. Sies tu tot sol
» Princep e Duch daquest fet, e tots los altres frares 2540
» teus obeesquen a tu, e axi mateix tots los altres
» del Regne. Car tu en potencia de les tues vir-
» tuts has esprouat domdar los erguylosos, e en
» ardiment de la tua animositat constrenys enclinar
» los rebelles. E yo daquest dia a auant, de tot ço que 2545
» daquest present nagoci se hage a fer, de tot en tot
» me despuyl e als teus muscles qui son pus forts
[*V* 37 *a*] » ho *coman. Car tu en la tua juuenil duricia est
» poderos cometre batayles e preualer altament a
» tots pugnadors, la qual cosa natura flacha no soffer 2550
» en mi aço poder fer, car ia los meus dies declinen
» a vellea.» E donada fij per lo Rey Priam a les sues
paraules, Hector, ab cara quaix vergonyosa, e ab
prolacio de paraules honestes, a les paraules del
[*A* 32 *c*] Rey *son pare respos dient: 2555
«Senyor Rey e pare a mi molt car: ¿E donques,
» no es cosa inhumana e departent de tota natura
» humanal, que aquells qui han soffertes injuries
» non demanen venjança? E si nos qui de tan gran
» noblea som poderosos, e qui tan gran iniuria e 2560
» tan gran vergonya hauem soferta, com la calitat
» de les personas cresque o aminue la calitat de les
» iniuries, si venjançes de les iniuries a nos fetes

37 virtut tu dauant A.

» demanam, no som degenerans a natura domens,
2565 » com encara les besties *irrahonables veem que [V 37 b]
» husen daquesta raho; ne hic ha nagu, car pare,
» entre vostres fills, qui de la mort de nostres hauis
» sia mes tengut demanar e hauer venjança, que yo
» qui son primer de tots en orde de genitura. E axi
2570 » deig esser primer en feruor de pendre venjança,
» dauant tots los altres: ab gran auiditat desig la
» dita venjança entant que la mia ma dreta sangonosa
» ocia aquells cruelment qui escamparen maluada-
» ment la sanch dels meus auis e dels vostres ciuta-
2575 » dans. Vna cosa pero, Rey molt discret, deman esser
» reduit a la vostra memoria: que axi com a saui con-
» *siderets no tan solament lo comensament daques- [A 32 d]
» ta agressio, mas encara les mijanes seguents, e la
» exida qui pot succehir en la fij. Car no seria cons-
2580 » seyl de loable discrecio si hom no encerchaua ni
» penssaua sino los comensaments, e no aduertia a
» la fij daquells. ¿Que profita a alcu, per ventura,
» be fer en los comensaments, los quals final*ment [V 37 c]
» sesdeue termenar a la fij sinistre? Pus loable cosa
2585 » es, donques, aquells comensaments abstenir qui
» han en sij duptosos eximents, e qui mes declinen
» a coses desauenturoses que benauenturoses; e
» aquell principi pot esser dit benauenturat, del
» qual la fij es bona. Aquestas paraules, Rey molt
2590 » discret, dic per aço, e en audacia de dir aquestas
» coses me son abriuat, que la auiditat de la ven-
» jança inconsultament no proceescha en ço de que
» la fij es duptosa, mas ques faça ab delibarat cons-
» seyl, e que depuys la fij sia prospera o aduersa.
2595 » Sabets, molt car pare, tota Affrica e Auropa esser
» vuy sotsmesa als Grechs. Sabets de quant gran
» multitut de cauellaria son *molt poderosos e en [A 33 a]
» quant gran noblea de pugnadors, e quant son plens

» de riqueses, e quant han gran senyoria e poder.
[V 37 d] » No es vuy el poder d Asia agual al poder *lur, 2600
» e que jassia que en Asia hage molts homens, em-
» pero no son en exercici de pugnar molt acostu-
» mats. Donques, mes pot esser enuers nos cert que
» duptos, si pendre inconsultament armes contra
» tan poderosos, apenes e no james podem perue- 2605
» nir a la fij desijada. ¿Per que, donques, lo nostre
» estament qui vuy de tan gran repos sesforça e de
» tan gran felicitat resplendeix, volem de greus
» vexacions perturbar, e venir dalagria reposable a
» mort miserable e a destruccio de nostres persso- 2610
» nas? Verament Exiona no es per tan gran preu ree-
» medora, per la qual per ventura, ço que Deus no
» vuyla, dels millors de nos, o per uentura de tots,
» hauria a esser la sua redempcio. Donques, ab
» disimulats vyls couinents, no seria descouinent 2615
» cosa dissimular la fortuna de Exiona, qui ia en
» tants anys passats es acostumada de soferir aquells
[V 38 a] » mals e deshonors que soffer, e *la qual breument
» la mort poria tolra del mon, e nos romandriem
[A 33 b] » en repos. *Ne creega la vostra oppinio, car pare, 2620
» que yo aquestas paraules diga per temor de batay-
» les, ne per pussillanimitat e volpallea de coratge;
» mas dupte los esdeueniments sinistres de ffortuna,
» e que la dignitat de la tua reyal senyoria sots casos
» insidiosos o aguaytosos ffortuna no faça vacillar; 2625
» de lo qual, dementre que es laeriuol, hom se guar-
» das o sabstingues. Car cosa es leguda, e rahonable
» e de bon consseyl, escusar los comensaments que
» plaen, ans que seguida mijana desauentura, la fij
» daquells esdeuinga continuar e seguir ab doloro- 2630

---

26 letriuol A.

» sos dempnatges.» Adonchs calla apres aquestas coses lo noble e discret Hector.

Mas Paris, qui les paraules de Hector diligentment hague hoydes, dre*çant se encontinent en [V 38 b]
2635 peus, dix axi: «Molt car pare, hoges: ¿qual de nos
» pot rahonablement duptar de aconseguir en aquest
» fet fij benauenturosa, si contra nostres enamichs
» prenem armes? ¿no som donques nosaltres tan
» nobles barons, e tan poderosos e tan richs, e en
2640 » tan forts *Ciutat allogats? ¿qui pot rahonablement [A 33 c]
» albirar, nos, axi benauenturadament e segura allo-
» gats e assetiats en nostres cases, poder esser con-
» fuses? Ffaçes, donques, ardidament, molt car
» senyor, ço que per vos es estat dit, es a seber, que
2645 » sien trameses nauilis destruydors en Grecia qui
» la nostra gent de cruels iniuries ha aflicte e per
» dempnatges irreparables robada. E placiet, car
» pare, que tu hordons e mans a mi anar en aquells
» nauilis, car yo son cert quels Deus volen que yo
2650 » puga greument confondre e ofendre Grecia, e
» dels millors de Grecia la pus noble dona pen*dre, [V 38 c]
» e, presa, menar en lo Regne de Troya, per cambij
» de la qual Exiona, germana vostra, leugerament
» pora esser reemuda. E si demanats com se yo aço
2655 » que dich, daruos ne cert senyal, lo qual per cert
» yo he reebut dels Deus. Car no ha molts dies
» passats, dementre que yo era en la manor India
» per menament vostra, lo sol celebrant solstici
» estiual, dementre quel sol sots principi de Cranch
2660 » faes son cos, vn diuendres yo era anat als boschs
» *per deport de caça ab companya de molts caça- [A 33 d]
» dors, e jassia quey fos vengut mayti e hagues molt

---

37 desauenturosa A. 44 vos estat A. 45 *m.* en A. 62 *m.* mayti A.

» trebaylat daça e della si alcuna caça poria trobar
» quim plagues, non pogui gens trobar; e era passat
» ia mig dia e el sol se declinaua al vespre, e final- 2665
[V 38 d] » ment, ministrant ffortuna, vn ceruo me ap*parech
» en los lochs solitaris dels boschs vagabunde, lo
» qual yo segui ab cos iuerços cuydant lo aconse-
» guir; entant que desempari tots aquells qui ab mi
» eren, em lunye molt dells; e fuy en mig daquells 2670
» boschs molt tenebrosos e espessos, e el ceruo
» sesuenehi e desparech que nol viu, per ventura per
» lespessura del bosch o que fugi ab gran celeritat.
» E yo lassat, e mon cauall aximateix, desempari
» de seguir lo ceruo, cor mon cauall era tot muylat 2675
» de suor e axi com a pluge corria de gotes. E de-
» ualli e ferme mon cauall a les rames dun arbre
» quim era aqui prop, e gitem en sol de la terra
» cuberta de molta viror de gram, car la ombra dels
» arbres vedaua que nos podia sechar. E, deposat 2680
[A 34 a] » larch *e el carcaix, fiumen trauesser, posant lo
[V 39 a] » cap sobre aquell; e pres me molt gran son, *que
» nom era viares que james hagues dormit. E estant
» yo axi adormit fermament, en aquell dormir viu
» vna meraueylosa visio, es a seber, quel deu Mar- 2685
» curi menaua en sa companyia .iij. Deesses, es a
» saber Venus, Pallas e Juno. E acostant sa a mi, les
» dites Deeses vn poch romanents luny, dix me:
» — Hoges, Paris: vet que te amenades aquestes tres
» Deesses per tal com entre elles han .j^a^. gran ques- 2690
» tio de la qual han elegit que tu tot sol sies arbitre,
» per ço que aquella questio entre elles per ton juy
» sia diffinida. La questio es aquesta: Que elles es-
» tants en vn sollempnial couit vn pom de mera-
» ueylosa entretayladura e de materia preciosa fo 2695

86-90 es a saber... tres Deesses *m. en* A. 90, 92, 93 ells A.

» gitat entre ellas, en lo qual ab letres gregues era
» scrit «*A la pus bella dellas sia donat*». E con cascuna
» dellas contena sobrepujar laltre de ballea, e per ço
» cuyt cascuna hauer e merexer lo pom, sobre aço
2700 » sotsmetense a ton juy, e cascuna *dellas te promet [*V 39 b*]
» per mi guardo, per remuneracio de ton juy, sens
» tota falla aconseguidor, es a seber, aquella la qual
» tu en ballea e en guanyament del pom jutgeras
» esser dauant posada. E si tu declararas dauant
2705 » metre Juno, ella *te constituyra maior entre totes [*A 34 b*]
» les personas magnifiques e poderoses del mon; si
» jutgeras esser Pallas, per ella aconseguiras per
» guardo tota la humanal sciencia; e si Venus decla-
» raras esser pus bella, reportaras per guardo que
2710 » aconseguiras la pus bella e la pus noble dona de
» tota Grecia.—E yo, hoydes aytals coses de Mercuri
» e enteses les dites promissions e dons, responguili
» que yo daço vertader juy no podia donar si totes
» tres nos presentauen a mi nues, per ço que yo les
2715 » pogues guardar e contemplar en totes *les partides [*V 39 c*]
» de lurs cors. E de continent Marcuri dix: — Ffaces
» axi com tu ho dius. — Deposades, donques, les
» vestadures de cascuna de les dites .iij. Deesses, e
» cascuna dellas presentant se a mi tota nua, ffo a
2720 » mi vist, segons iuy de veritat, que Venus per sa
» ballea sobrepujas les altres .ij^es^.; e axi declari a
» ella pertanyer lo pom. E ella, feta molt alegre per
» obteniment del pom, ab sotsmesa veu me conferma
» la promissio feta per Mercuri. E partents se de mi,
2725 » yo fuy *solt del dormir e del sompni. Donques, [*A 34 c*]
» molt car Rey ¿cuydes tu que les coses promeses
» per los Deus sien frustratories e vanes? Verament,

---

06 magnificants A. 09 *m.* per A. 14 presenten A. 27 sinistratories A.

» yo cuyt esser de tot en tot cert que, si tum tramets
» en Grecia, yo men amanare, sens tot dupte, alcuna
» noble dona, segons les promissions diuinals. Tra- 2730
[*V 39 d*] » mit me, donques, pare piados, car *lo meu
» trametiment per tot cert recomplira lo teu coratge
» de alagria.» E, aço dit, Paris feu fij a son sermo.
E leuas Deifebo, qui era terç fill del Rey, qui
molt estaua desijos de parlar; e dix: «Molt car Rey: 2735
» si en tot nagoci que alcu ha a fer volia tots los
» perills qui si poden esdeuenir ab delibaracio en-
» cerchar, apenes seria alcu qui coratjosament se
» volgues sotsmetra a carrech dalcun fet. Car si los
» lauradors tots temps, ab delibaracio diligent, pens- 2740
» sauen com les sements que ells deuen lançar en
» la terra sen poden portar los oçells, e altres casos
» quey poden esdeuenir, james no sembrarien ne
» gitarien lo gra per los camps. Appareylen se
» donchs, molt car pare, los nauilis per anar contra 2745
» Grecia; cor el consseyl de Paris rahonablement
[*A 34 d*] » no pot esser contra *dit. E si sesde*ue que ell [*V 40 a*]
» alcuna noble dona traga de Grecia, leugerament
» per cambij daquella porem cobrar Exiona, per la
» qual tot lo nostre linyatge esta difamat.» Mas He- 2750
leno, qui era lo quart fill del Rey en orde de geni-
tura, pus que Deifebo hac feta fij a sos dits, leuant
se en peus obri son coratge ab aytals paraules: «Molt
» gran Rey: placiet, per Deu, que los teus desigs
» no angan cobaiança cega de venjar! Car sabets 2755
» que, los Deus volents e per vostra gracia, yo son
» instruyt e molt informat en sciencia de les coses
» esdeuenidores, e ha ho esprouat la vostra indus-
» tria per les coses passades, car james no dix ne
» pronostique alcunes coses que nos sien seguides e 2760

32 vostre coratge A. 60 dix ne pronuncie A.

» no hagen contengut pura veritat. Per que ja Deu
» no vuyla que Paris vage en Grecia: car si ho fa, e
» ell hi fa al*cuna aduersio, haiats per cert que [V 40 b]
» aquesta noble Ciutat vostra sera de tot en tot
2765 » destruyda per los Grechs, e los vostres ciutadans
» e nosaltres qui som deuallats de vostres ronyons,
» serem liurats a mort. Abstenits uos, donques,
» daquestas coses, de les quals la fij es dolor, e per
» les quals mort amar*gosa se seguira a nos e a uos, [A 35 a]
2770 » e vos romandriets tronch en la arena, e la molt
» cara muller vostra e mara nostra sera liurada a
» destruccio final, e tots los vostres serien trunchats
» per cruel coltell. E sapiats per ver que totes aques-
» tas coses se han a seguir, si Paris va, axi com se
2775 » diu, contra Grecia.» E dites aquestas coses, quaix
tot doloros e trist, torna seure.

A les quals paraules de Heleno vacilla lo corat-
ge del Rey, e fo *molt espaordit e torbat. Per que fo [V 40 c]
fet entre tots ells scilenci de tota part, ni era algu
2780 de ells qui presumis res dir; entro que aquell Tro-
yol, lo pus ioue dels fills del Rey e darrer nat, com
vee los altres per molta turbacio callar, abriuas a
parlar e dix: «O, barons molt nobles e molt animo-
» ses! ¿e queus torbats axi a la veu dun volpell sa-
2785 » cerdot? ¿E no es cosa, donques, propria dels
» sacerdots tembre e esquiuar los encontres de les
» batayles, los quals sola pusallinimitat e volpallea
» fa amar delits, e tota lur cura es que puguen be
» menjar e beure? ¿Qual saui es que per cert puga
2790 » tanir que les consciencies dels homens ignorants
» puguen seber les coses esdeuenidores ne lo po*der [A 35 b]
» dels Deus? No es aço dom saui a creure, com *aço [V 40 d]
» procehescha de sola leugeria e estoltitia. ¿Per

88 puguen fer menjar A. 92 com aço... estoltitia *m. en* A.

» que, noble Rey, vos torbats a les paraules sues
» tan vanes e tan freuols? Manats, donques, los 2795
» nauilis e la vostra host apparaylar al cami belli-
» cos, com daqui auant carrech de tan gran vergo-
» nya no sia sostenidor ni la iniuria per los Grechs
» a nos feta dege passar sens venjança.» E, aço dit,
calla Troyol. La animositat del qual e lo dit seu 2800
loaren tots aquells qui presents hi eren, e tots pro-
uen son consseyl. E axi, solt lo consseyl a mena-
ment del Rey, los damunt dits fills del Rey ab ell
van a taula per menjar.

E pus quel Rey Priam hac menjat e fo en la gran 2805
sala, escalfant se en son proposit e en execucio
daquell, appella a si Paris e Deifebo, e a aquells es-
[*V 41 a*] pressament mana *que sen vagen a la Prouincia de
Pannenia, per amenar cauellers molt nobles, qui ab
ells en grans nauilis sen vagen en Grecia. Los quals 2810
Paris e Deifebo aquell dia, presa licencia de son pare
el Rey, van sen son cami. E lendema lo dit Rey
Priam appella a parlament general tots los ciutadans
[*A 35 c*] de Troya, e, aquells vinents, dix*lus: «O, feels e
» amats ciutadans! Assats es cert a uos de quantes 2815
» iniuries, opprobris e dempnatges innumerables
» som vituperats per superbia dels Grechs; ne nos
» ignorem la dita injuria ne la seruitut manifesta de
» Exiona, germana nostra, per recobrament de la
» qual sabets que trametem Anthenor en Grecia, qui 2820
» no fo exausit, ans sen torna vituperat e injuriat,
[*V 41 b*] » per que *es a nos duplicada dolor de dolor. E car
» les naffres qui no senten benifici de medicina se
» han a curar ab ferre, he proposat de trametra, ab
» ma poderosa e ab gran estol e ab gran cauelleria, 2825

---

95 donques sobre los A. 2800 del fet e lo dit loaren A. 10 gran nauili A. 22 duplicada materia de dolor A.

» Paris en Grecia, per ço que los nostres enamichs
» poderosament esueescha els dampnifich aytant
» com mes pora. E si per ventura pora pendre alcu-
» na noble dona de les millors de Grecia, aquella
2830 » aduga a nos, per comutacio de la qual pugam
» cobrar Exiona, germana nostra; la qual cosa he
» delibarada de no fer sens aprouacio de vostre
» consseyl, e per aço ho pos ara a uos dauant, per
» tal que, sius es viares que aquest consseyl sia bo,
2835 » sia perseuerat pus instantment en lo meu pro-
» posit començat. E jassia que *aquestas coses molt [*A 35 d*]
» toquen a mi, aximateix toquen comunament a
» uosaltres tots, e, *segons la paraula del saui, ço [*V 41 c*]
» que a tots tocha per tots deu esser aprouat.» E
2840 feta fij per lo Rey a son sermo, dementre que tots
callauen, vn caueller dells qui alli era present, per
nom Penteu, fill de Euforbi gran filosoph, leuant se
en peus dix: « O, molt noble Rey! car son tot ences
» per zel de feeltat enuers la vostra reyal magestat,
2845 » placieus benignament aquestas coses que yo ara
» reduyre a la vostra memoria obtemperar, axi com
» aquellas qui son dites ab intencio feel. Per scien-
» cia de mes de .Clxxx. anys sab la vostra serenitat
» mi hauer ahut pare, per nom Euforbi, qui mes
2850 » de .Clxxx. anys visque en aquest mon, e era abeu-
» rat e instruyt de totes sciencies de ffilosophia, e
» hauia plena conaxença de les coses esdeuenidores.
» E dix me moltes vegades *e per cert me aferma, [*V 41 d*]
» que si vostre fill Paris anaua en Grecia e robaua
2855 » alcuna dona dels Grechs, que aquesta vostra gran
» Ciutat de Troya seria reduyda de tot en tot en
» cenra per los Grechs, *e vos e tots los vostres cruel- [*A 36 a*]
» ment e maluada liurats a mort. Per que, molt saui

35 sia bo que he perseuerat A.

» Rey, la vostra noblea no menyspreu creure a les
» mies paraules, com no sia cosa segura menysprear 2860
» les paraules dels sauis, maiorment en aquellas
» coses en la abstinencia de les quals no es lesa la
» vostra dignitat reyal. E si perseuerats en vostre
» proposit, pot esser causa e occasio, ço que Deus
» no vulla, de perpetual destruccio vostra. ¿Per que 2865
» volets, molt saui Rey, posar aguayts al vostre
» repos, e la vostra pau e trenquilitat sotsmetra a
[V 42 a] » casos fortunosos qui han en si *linatge de tots
» perills? Placieus, donques, queus abstingats, e
» los vostres dies passats e finats benauenturada- 2870
» ment, sens anuyg dalcuna vexacio, no trametent
» vostre fill Paris en Grecia; e si a trametra hi hauets,
» altre hi vage e no ell.»

Adonchs a les paraules de Penteu es fet gran
rumor entre aquells qui alli eren, reprouans les 2875
deuinayles de son pare e impugnant violentment
les suacions de Penteu, fill seu. A les quals a Deu
hagues plagut que haguessen obtemperat e lur con-
sentiment donat; car siu haguessen, nos foren
seguits tants mals e tants escandels com son. Mas, 2880
car los ffats constituexen los perills esdeuenidors,
[A 36 b] no poden esser esquiuats. *Plach, donchs, comuna-
ment a tots, que Paris anas en Grecia ab nauili po-
deros. E axi, feta fij al colloqui, cascun parteix
[V 42 b] daqui. E quant fo peruen*gut a noticia de Cassandra, 2885
filla del Rey, esser deliberat e fermat per consseyl
Paris deura anar en Grecia, axi com a exida de seny
prorumpleix en grans vdolaments; e, cridant en
altes veus, dix aytals paraules: «A, molt noble
» Ciutat de Troya! ¿don tan cruels e tan durs ffats 2890
» te segueixen, que a greus perills en breus dies

68-70 *m.* qui han... vostres dies *m. en* A.

» deges esser sotsmesa e finalment esser subuertida,
» e les altees de les tues torres sien dissoltes e do-
» nades en ruyna? A, desauenturat Rey Priam, pare
2895 » meu! ¿quin peccat se diu que tu hages comes,
» que tu hages a plorar los morts e les perpetuals
» seruituts de tu e de tots los teus? E tu, malauen-
» turada Reyna, mara mia Heccuba ¿de quin peccat
» est dita esser contaminada, que tots los teus parts
2900 » e infantaments veges a cruel mort perir? ¿Per que
» tu no vedes e tolls que Paris no vage en Grecia,
» qui de *tan gran pestilencia se espera esser causa [*V 42 c*]
» *e occasio?» E, feta fij a les sues clamors, leuas e [*A 36 c*]
anassen a son pare, e ab pluges de lagremes ins-
2905 tantment lo amonesta ques iaquis daytal proposit
com hauia començat, dient li aço, axi com aquella
qui per instruccions de la sua sciencia los mals
esdeuenidors hauia preuists e aquells ab veus plo-
roses manifestaua. Mas, lo contrari cas de ffortu-
2910 na, qui als ffats volentaris hauia donat son cos,
acuytaua la fij a mouiments desauenturats, hordo-
nant procehiments cobeiosos. E si lo conseyl de
Hector, e los amonestaments de Cassandra, e les
suacions de Heleno, e les induccions de Penteu,
2915 fossen ab aficacia exausides, tu, noble Ciutat de
Troya, estigueres e perdurares tots temps en la tua
sublimitat e benauenturança. Mas, pus los ffats qui
han estatuyts los mals esdeuenidors presenten a les
*pensses dels homens coses contraries e aduerses, [*V 42 d*]
2920 aquellas les ensenyen els fan hauer per agradables.

---

10 als instituts volentaris A. 17 tua solempnitat e benauenturança V. 19 contraries e diuerses A.

[A 36 d] *ES ACABAT LO .VJ^c^. LIBRE; COMENÇA LO .VIJ^c^. DE PARIS QUI ANA EN GRECIA E SEN AMENA HELENA

EMPS era lauors quel sol entraua en aquell cercle que es dit Vades e Peleyades e 2925 hauia acabat son cos; e com fos en lo senyal de Taur, aquell mes de maig hauia ornats les planicies dels camps de diuerses flors, e los arbres, verdejants de noueyles fuyles, en fecunditat de flors prometien breument donar molts 2930 fruyts. En lo qual temps Paris e Deifebo, tornats de les parts de Pannonia, amenaren ab sij .iij. milia cauellers molt nobles e instruhits en exercici [V 43 a] darmes. *E apparaylades .xxij. naus per compte, molt grans e carragades en gran habundancia de 2935 tot ço quels feya mester, lo Rey Priam mana a Anthenor e a Enea, dels quals dessus es estat parlat, e a Polidames, fill de Anthenor, que ab Paris sen vagen en Grecia ab lo dit nauili; los quals deuota- [A 37 a] ment a ell obeyren. Conuocats tots aquells *qui 2940 en lo dit viatge deuien anar, dix los Priam: «No » es ops daqui auant que sobrel nagoci daius scrit » sia fet lonch sermo, com a vosaltres sia certa la raho » que ha constret e constreny mi trametra vosaltres » en Grecia. E si aquella raho deu esser principal, 2945 » es a seber de les iniuries fetes a uos e a mi en » demanar venjança dels Grechs, empero la raho » qui mes me pesa es que yo puga cobrar Exiona, » germana mia, la qual sots molta deshonor e an- [V 43 b] » xiosa infelicitat esta deshon*rada entrels Grechs, 2950 » a la qual a recobrar deuets entendre ab tota ani-

25 Peleyades hauia A. 33 *m.* e instruhits A. 43 *m.* fet A.

» mositat, com per ella a recobrar siam vists iusta-
» ment pendre armes contra aquells qui iniusta-
» ment la tenen. Mes auant sabets quels Grechs
2955 » nos han offeses molt iniustament, e per les offen-
» ses iniustes per ells a nos fetes nos, segons iusti-
» cia, podem esser prouocats contra ells, per pendre
» e hauer ne venjança. Per que, ious amonest que
» donets tota aquella bona obra que porets virtuo-
2960 » sament en recobrar la germana mia, car ara es lo
» temps acceptable que contra nostres enamichs la
» vostra bonea sia diuulgada e apparega manifesta-
» ment la vostra noblea, la qual es virtuosa*ment [*A 37 b*]
» en vosaltres. E sapiats mi esser apparaylat e vo-
2965 » lenteros per obtenir los vostres desigs, volents
» los Deus, ab tot aquell maior poder que pore,
» per ministrar a uosaltres *subsidi axi com vosal- [*V 43 c*]
» tres requerrets e demanarets, de guisa que la vos-
» tra potencia espahordescha los Grechs e en lo
2970 » bras de la vostra forts virtut ells ploren perpetual-
» ment lurs greus dempnatges. E sobre execucio
» daquest nagoci hajats Paris en princep e en duc-
» tor, e secundariament Deibebo, ab consseyl de
» Anthenor e de Enea, qui en lo present viatge
2975 » iran.» E finit aquest parlament tota la host puja
en les naus, e Paris e Deifebo ab lagremes, obten-
guda licencia del Rey lur pare, entren en aquellas.
E soltes les cordes e leuades les anchores, e alçades
les velas en alt, les naus, en nom dels deus Jupiter
2980 e Venus, en la alta mar se empenyen, e axi naue-
gant arribaren en vnas ylles de Romania appellades
Ciclades; los quals, dementre que ells aquellas
ylles, les *quals los eren ignotes, sesforçauen de [*V 43 d*]

64 mi apparaylat A. 68 requerits e demanats A. 70 ploren personalment A. 79 del deu A.

[*A 37 c*] passar, los nauegants en aquellas *atançant se con
pus estretament podien enuers les riberes de Gre- 2985
cia quils eren vehines, casualment encontraren vna
nau, en la qual nauagaua .j. Rey dels maiors de
Grecia, per nom Menalau, qui, a pregaries del duc
Nestor, anaua a la Ciutat appellada Pira ab la dita
nau. Lo dit Rey Menalau era frare del Rey Agame- 2990
neon, e hauia per muller Helena, la qual en aquells
dies de meraueylosa especiositat e ballea era en-
nobleyda, germana de Castor e de Pollux, qui lauors
eren en vna Ciutat de lur Regne appellada Senestra,
ab los quals era Hermiona, naboda lur, filla de la 2995
dita Helena. E com los Troyans veessen la dita nau,
[*V 44 a*] la qual de lur *encontra era queacom luny, aquests
no pogren conexer aquells ne aquells aquests. E
anants axi los dits Troyans ab bon vent, venen en
vna ylla appellada Citarea, del destret de Grecia, la 3000
qual ylla vuy comunament per los nauegants es
appellada Crinis; en la qual ylla los dits Troyans
arribats, e les naus allogades en lo port, ells hixen
[*A 37 d*] en terra *ab les barques. En aquella ylla hauia .j.
temple en honor de Venus, antigament construyt 3005
de gran ballea e ple de moltes riqueses, los habita-
dors de la qual ylla e de les prouincies adjaents a
manera de Gentils colien aquella deessa Venus e en
ella hauien gran fiança, e cascun any ne feyen grans
festes, e souen hauien resposta daquella Deessa 3010
daço que li demanauen. E en aquells dies se cele-
[*V 44 b*] braua la principal festa d*aquella Deessa en lo dit
temple, per la qual raho infinides personas, axi
homens com fembres, e de infinides parts eren alli
venguts per complir lurs vots e promissions. E 3015
pus que aço peruench a noticia de Paris, ell en

89 Nescor A *passim*.

companyia de molts, hornat couinentment, sen ana al temple, e, segons la manera dels Grechs, en presencia de molt poble quiy era, fetes per ell de-
3020 uotes oracions, offeri en gran prodigalitat e en gran copia dor e dargent grans dons al temple. Era lo dit Paris meraueylosament bell hom, sobrepujant los seus e tots altres de sobres ballesa, *lo qual com [A 38 a]
lo veeren aquells qui presents eren en lo temple,
3025 foren molt meraueylats de la sua ballesa e dels seus reyals apparaylaments. Per que, ab freuor de saber qui es, demanen tots e *sesforçen de conexer lo, e [V 44 c]
qui son sos companyons, e don sien, e especialment qual es Paris. E finalment es los manifestat e
3030 dit aquell esser Paris, fill del Rey de Troya, e esser vengut en Grecia en companyia de molts nobles per menament de son pare, per tal que dels Reys de Grecia recobre vna germana sua, per nom Exiona, la qual los dits Reys de Grecia donaren al Rey
3035 Telamon ladonchs quant, viuent Laumedonta Rey, fo destruida Troya per los Grechs. E com aquells hagren hoydes aquestas noues, gran parleria fo entre ells; e la fama parlera, qui moltes coses escampa, anant per les parts vehines, aporta a les
3040 oreyles de Helena com Paris era vengut al temple de Venus, e com era sobiranament bell *hom. De [V 44 d]
la qual cosa a ella cresque desig deshordonat, qui los coratges de les fembres ha acostumat per soptosa leugeria enclinar a mals, en tant, que ella fo
3045 escalfada *en son coratge, e per desig deshordonat [A 38 b]
pença que anas veura les festes quis feyen en lo temple, e que vees aquell Duch de Troya. E a con-

18 *m.* e A. 20 oferi ab gran V. 21 dons en lo temple V. 23 altres en forma de ballesa A. 26 ab furor de seber A. 28 e don son V. 29 es lurs V. 37 aquestas coses A. 45 desordenat que los coratges de les fembres an acostumat penssa V.

sumacio de son desig, Helena, appellats alcuns familiars seus, mana que sien appareylades totes aquelles coses qui son necessaries per anar al tem- 3050
ple on se fahia aquella festa tan sollempnial, e en la qual ella ha a complir alcuns vots e promissions. E la dita ylla Citharea era luny per alcun poch de freu del Regne de Menalau: segueix se, donchs, que sens triga foren apparaylats cauallers e caualcadu- 3055
[*V 45 a*] res, e companya aquella que fa mester a *Helena per son viatge; e ella vinent ab sa companya a la riba de la mar, dalli sen passa en la dita ylla Citarea, en la qual, axi per los habitadors de la ylla com per tots los altres, fo reebuda ab gran honor, axi 3060
com aquella qui era Reyna lur. E finalment, per complir son vot, entra en lo temple e aqui feu sa offerta ab molt preciosos dons. E pus que peruench a noticia de Paris que alli era peruenguda Helena, muller del Rey Menalau, ell se apparayla excellent- 3065
[*A 38 c*] ment en companyia *dels seus, e entra en lo temple de meraueylosos appareyls hornat. E hauia hoyt dir per fama que Helena, germana daquells Reys Castor e Pollux, era sobiranament bella; e aytan tost com la vee escalfa sa amor en ella, e, fican la sua 3070
[*V 45 b*] vista en ella, contempla tots los seus men*bres du en .j., de meraueylosa ballea ennobleyts, en los quals natura no podia mes auant hauer fet de ballesa e de especiositat. E ab sobira estudi Paris se atança a Helena axi com mils poch, cortesament guardant 3075
[*Llacuna en V*] e endresant sa vista enuers Helena. *E diligentment fermant son esguart en ella e curosament contemplan sos membres de tanta ballesa hornats,

48 desig concebut A. 49 appaylades coses qui A. 55 apparaylats caualls e caualcadures A. 56 que fa obs a Elena V. 58 passa a la dita V. 66 *m.* e A. 3076-3145 E diligentment... noy ha fallit. *manquen aquestes seixanta-nou linees en els texts* VC.

merauеylas molt dels seus cabeyls resplendents de
3080 gran rossor, los quals per aguals parts departia vna
clenxa de blancor de neu passant per mig del cap
e alcuns fils daur qui, deuallants de cascuna part,
los tanien detras ligats sots certa ley e regla; daius
los quals cabeyls era lo front axi blanch com let o
3085 neu, en lo qual naguna ruga no feya solch. Mera-
ueylas *encara, en les parts jusanes del front, [*A 38 d*]
aquellas ceyles que paria fossen fetes per ma dom,
axi couinentment leuades en alt, no hauents nagru-
ra de molta espessura de pels, mas estans per dreta
3090 masura, departien les circunstancies dels huyls en
maior resplendor. Merauеylas encara de sos huyls,
qui ressemblauen raigs de .ij. estels; les redoneses
dels quals huyls axi com si fossen de aiustament
fets artificiosament de pedres precioses, no pas gi-
3095 rant se vagorosament, mas reffrenants per esguarts
temprats, paria que prometessen ferma constancia
de cor. Encares merauеyla de la linea retglada del
seu nas, de merauеylosa ballea, qui la fas departent
en dues eguals parts, nos baxaua per molta larguea
3100 ne, leuat per molta curtaria, lo sobira labij tiraua
en alt, aximateix ne per massa gruxa inflat se es-
campaua per molta amplesa, ne los termens de les
narils se acostauen per molta estretura, ne per
examplament de molta obertura se manifestauen.
3105 Merauеylas encara de tota la ballea de la cara, *de [*A 39 a*]
tanta resplendor de blancor com a neu escampada,
los mols de la qual cara paria que fossen roses
mesclades ab roses, com per naguna variacio de
temps aquella color de rosa nos mudas ne saflaquis.
3110 Axi mateix, mesclada color de neu entre la cara e
los labis, altra vegada paria que ressemblassen lalba

---

90 depertins L. 08 roses mesclades ab liris L.

com esclareix o resplendeix a color de rosa, los
quals labis, no ab molta primesa, podia hom veura
que rabujassen dolços basars, mas, couinentment
altajans, paria que couidassen a besaments dolços 3115
e plasents a aquells quils guardauen. E aximateix
se meraueyla de les dents sues, blanques com a
vori e be posades per lur orde, que la vna no sobre-
pujaua laltre, e lorde de les quals les ginyiues com a
roses per linea abrassants, verament paria que fossen 3120
liris mesclats ab roses. E axi era bell tot lenuirona-
ment de la cara, quaix a resplendor de cristayl. En-
cara se meraueyla del seu coll, redon com a colona,
qui representaua resplendor de neu, lo qual execat
per .j. poch de grexesa, se mostraua blanch com 3125
[*A 39 b*] a let. Axima*teix miraua e contemplaua les sues
espatles, estants eguals per humil planesa, entre les
quals era la esquena aytal com se pertanyia, e de
les quals .j. solch partia en mig qui cascun costat
aiustaua per redonea prima. Miraua encara sos 3130
braços, per couinent gruxa esteses e demostrants
dolços abrassaments; e les sues mans qui per .j.
poch de lauament son graces; e les extremitats de
sos dits, anants per lur masura, mostrauen les vn-
gles que parien vori; los quals braços, mans e dits 3135
resplendien axi com a blancor de let. Encara mi-
raua en Helena la egualtat dels pits, en la plenesa
dels quals ses mamelles, axi com .ij. pomes resplen-
dents, natura hauia compostes. E finalment, mirant
e contemplant tota sa perssona, la qual era de coui- 3140
nent altea e de molt noble egualtat, pença e enten
que encara son de pus plasent forma e ballesa los
menbres amagats; com verament se cuyt e mani-

---

13 no en molta A. 25 poch de se A. 37 planesa del qual A plenea dels quals L.

festament vege en la disposicio e composicio de sa
3145 perssona, que natura en alcuna cosa noy ha fallit.* [*Reprèn V*]
[*A 39 c*] E semblant*ment Helena endreçaua la sua vista
enuers Paris; e plach molt a Helena la ballea de
Paris, mes que per fama non hauia entes, entenent
en son cor james no hauer vist hom de semblant
3150 ballea ne qui tant li plagues. E no pensets que ella
als jochs festiuals quis feyen en lo temple endre-
ças sa vista ne son enteniment, mas tota sa penssa
e tota sa cobaiança era en guardar e contemplar
enuers Paris; qui, quant vee que Helena la sua
3155 vista endresaua enuers ell, fo molt alegre quels
raigs de la sua vista e de Helena se mescla*uen [*V 45 c*]
ensemps; e axi, per entremesclades e plasents vi-
sions, manifesten la .j. a laltre la amor concebuda
entre ells. E dementre que abdosos pensen en si
3160 mateys en qual manera la .j. a laltre pora reuelar
los secrets de la sua intencio, presumi Paris que
per senyals de paraules declaras a Helena lo seu
desig; e aquella matexa entencio e desig hauia He-
lena. En tant que Paris, jaquida tota vergonya,
3165 entrels tabustols que alli *eren per aquells qui feyen [*A 39 d*]
aquells jochs e aquellas festes, se atança al loch on
seya Helena, e ço que ab senyals amagadament
hauia fet, declara manifestament ab veu amagada e
callable. E semblantment feu Helena; e aço, demen-
3170 tre que tots aquells qui eren en lo temple vagauen
e entenien en aquells iochs, en tant que nagu no
aduertia als parlaments *de Paris e de Helena. E [*V 45 d*]
declarat per cascu dells la .j. a laltre ço que tanien
en lur cor, e feta fij a lurs paraules e pres comiat
3175 per Paris de Helena ab gran reuerencia e honor,
hix se del temple ab los seus; lo qual no vaga de

69 Helena aço V.

guardar Helena, aytant com lo poch veer. E anant
sen Paris alegrament, mas empero trebaylat per
amor de Helena, vench sen a les naus, e, appellats
tots los seus, dix los: «O, barons molt forts! Certa 3180
» cosa es a vosaltres per qual raho plach al Rey
» Priam, pare meu, que nos venguessem en Grecia,
» es a seber, per recobrar Exiona, germana sua, la
[*A* 40 *a*] » qual si co*brar no podiem, almenys que damp-
» nificassem los Grechs en tota aquella manera que 3185
» poriem. E, segons que apar, lo recobrament de
» Exiona es a nos impossible, car sabem quel Rey
[*V* 46 *a*] » *Telamon la te e la guarda com pus diligentment
» pot, e es baro molt forts e qui aquella nons res-
» tituiria sens greu conflicte per ço com es molt 3190
» torbat en la sua amor; ne nos som tan poderosos
» que a ell pugam preualer en força, ne que pugam
» alcuna Ciutat de Grecia a nos sotsmetra: tan gran
» es la copia e la plenitut dels Grechs en aquestas
» parts. Resta, donques, que aquest loable do, lo 3195
» qual segons que yo cuyt los Deus nos offeren en
» aquest loch, nos no jaquischam en aquesta ylla
» en la qual, los flats e los Deus volents, som arri-
» bats. Veem que ha venguts dels maiors de Grecia
» e de les millors donas daquesta prouincia, per 3200
» celebrar festa en aquest temple de Venus; lo qual
» temple, segons que hauets vist, es ple de nobles
» donas, e entre les altres es la Regina, muller del
» Rey Menalau; e el temple, qui es molt aceat e
[*V* 46 *b*] » *ennobleyt de grans riqueses. E si nos aquellas 3205
[*A* 40 *b*] » porem *hauer e pendre, e menar ab nos capti-
» uats aquells quiy son, sera infinida la presa que
» nos haurem feta e infinit lo guany que farem,

---

84 no podem A. 06 manar A.

» axi per les personas com per los grans tresors qui
3210 » hi son. Donchs ¿quens cal demanar ne encerchar
» altre cosa mellor ne pus acceptable que aquesta?
» Dich uos, si a uosaltres par loable, que, vinent
» la nit, tuyt calladament prengam armes e anem
» contra lo temple e en depopulacio daquell, e per
3215 » pendre e captiuar tots aquells quiy son, axi
» homens com fembres, e quels nos na amanem
» preses a les naus, e maiorment Helena, la qual,
» si la podem manar presa en Troya, per la sua
» preso podem hauer certa esperança que, per
3220 » cambi della, lo Rey Priam pora recobrar Exiona,
» germana sua. Donchs, cascu de vos*altres vege [*V 46 c*]
» daço que sen deu fer, ans quens defalga la aui-
» nentea que ara nauem.» E, donada fij a ses pa-
raules, molts daquells qui presents hi eren dien
3225 que allo no es faedor; e axi matex molts ho loen e
tenen ques deu fer. Mas finalment, ab exami*nacio [*A 40 c*]
de gran consseyl, en aço comunament han finat:
que vinent la nit e la luna amagant los raigs de la
sua claror, ab ma armada sen vagen al temple, e
3230 que prenguen e occupen tot ço que poran. Don ses
seguit que, vinent la nit e la luna ja posta, los
Troyans en aquell callament de la nit prenen ar-
mes; e, lexades les naus en segura guarda, sopto-
sament entren en lo temple, e irruents en aquells
3235 quiy eren e qui de sospita de tots enamichs cuyda-
uen esser segurs, trobant los axi descuydats e sens
armes, prenenlos, e presos los sen menen a les
naus, tots *lurs bens prenen, despuylen lo temple, [*V 46 d*]
e tot quant hi ha roben. E Paris personalment pres
3240 Helena e totes ses companyones, en la qual Helena

---

09 tresors e altres joyes que hi son V. 25 loen e dien ques faça es deu fer V. 37 sen amanaren A.

Paris no troba alcuna resistencia, com mes fos ia induyda a consentir que a dissentir. Adonchs es menada ab tots los seus per Paris a les naus, e ella jaquida en les dites naus sots feel guarda, altra vegada torna Paris a fer la presa del temple. E fo 3245
[*A* 40 *d*] fet gran brogit e gran clamor en lo cridament *dels presos, en tant que lo callament de la nit torna en gran tabustol, maiorment per aquells qui mes amauen morir que esser catiuats. E aquell brogit peruench a les oreyles dalcuns habitadors qui eren alli, 3250
en .j. castell ben forts, damunt lo temple; los quals, escomoguts a les veus daquells qui axi eren presos e morts, e daltres qui, per escapar lur vida, sesfor-
[*V* 47 *a*] çauen de venir al *castell e de recollirse en aquell, leuantse de lurs lits prenen armes; e armats, ab 3255
iuerços cos deuallants del castell, van contra los Troyans; car en lo dit castell hauia gran companya domens iouens, qui, esprouats en armes, agrament irruexen contra los Troyans, e ab dura resistencia los forçen tornar atras, cuydants aquells liurar a 3260
mort e que puguen recobrar les personas captiuades. E fo fet entre ells gran conflicte e molts morts, mas finalment los Troyans, qui a les .iiij. parts los sobrepujauen en nombre de perssonas e darmes, reuenen contra ells e giren los en fuyta, e antro a 3265
les raels del damunt dit Castell, en bocha de coltell
[*A* 41 *a*] crucidant, los perseguexen; en tant que *es feta fij a la batayla. E obtenguda victoria per los Troyans, tornensen alegres a les naus, no lexant res qui fos de preu ne de valor en lo temple; per la qual 3270
[*V* 47 *b*] pre*sa moltes e innumerables riqueses conqueriren. Adonchs pugen en les naus plenes de riqueses

56 deuallats A. 57 Troyans e ab dura resistencia gran companya A. 67 coltell trocidant V.

e de multitut de catius, e teses les velas, nauegants
enuers Troya, al .vij^e^. dia foren en lo Regne de
3275 Troya, al port dun Castell appellat Tenidon qui per
.vj. milles tan solament era luny de Troya. E aqui
gitades les ancores e les naus fermades, deuallen en
terra; e per los habitadors quiy eren foren reebuts
ab gran honor. E Paris trames missatge al Rey
3280 Priam, qui li compta com Paris era vengut e que
era a Tenidon, sa e saul; e axi com aquell qui pre-
sent hi era estat, recomptali per orde tot ço que
en los affers se era seguit. A la relacio del qual lo
Rey Priam fo molt alegre; e feta per ell relacio de
3285 totes aquellas coses als maiors de Troya e a tot lo
poble, instituexen sollempnial festa celebradora per
ells. E stant Paris a Tenidon on segons que es dit
era arribat, la Regina Helena, entrels altres catius,
[*V* 47 *c*] era turmentada de *gran angustia, *segons que ap- [*A* 41 *b*]
3290 paria a aquells qui presents hi eren, e la cara e els
pits regaua continuament de ses lagremes, e ab
ploroses veus e sanglots ploraua e sospiraua lo Rey
Menalau, son marit, e los reys sos frares Castor e
Pollux, e sa filla qui era ab ells, e la sua terra e sos
3295 amichs. La qual, feta axi inquieta e no reposada,
no menjaua ne beuia, en tant que Paris nera molt
despagat. E car no la podia reduyr a esperit de
confortacio, ab humils paraules e piadoses, quaix
mogut de ira enuers Helena, dix aquestas paraules:
3300 «¿Que es aço, noble dona, que tu axi continuament
» es trebaylada de tan gran dolor, sens alcun repos?
» ¿Qui es aquell qui tantes doloroses veus hoys,
» molt ho pogues sostenir, com dia e nit no hages
» vagat ne vachs de plorar e de sospirar? ¿E com
3305 » cuydes tu, noble dona, que aço no sia fort damp-

74 en la regio de Troya A.

[*V 47 d*] » nos a *la tua persona? Verament, sadolla deus
» esser de tantes lagremes; e si tanta aygua hagues-
» ses haguda com has lagremes dels teus huyls gi-
» tades, los teus pits na degren esser plens. Placiet,
[*A 41 c*] » don*ques, que vuyles donar fij a les tues lagre- 3310
» mes, e que vuyles resumir e pendre sperit de
» confortacio e de repos, car en lo Regne de mon
» pare nagun defalliment tu hauras, ne nagun dels
» altres catius los quals tu diras e nomenaras. E tu
» en la tua excellencia seras honrada, axi com a 3315
» maior, e bastada de totes riqueses e delits; e
» aquells catius que tu manaras, seran deliurats e
» en lo Regne de mon pare poran viure segurs e
» habundantment, axi com en lurs cases propries.»
E Helena, torchades les lagremes, respos axi a Pa- 3320
ris: «Senyor: yo se que, vuyla o no, necessaria-
» ment he a seguir vostra volentat, car la potencia
» femenil no poria esser contiral al poder del hom,
[*V 48 a*] » *maiorment la fembra estant en captiuitat. E si
» alcuna cosa a mi catiua, e als altres catius qui ab 3325
» mi son, sera feta de be, aquell quil fara ne pot
» esperar gracia e guardo dels Deus; car bes per-
» tany de humanitat hauer compassio als aflictes, e
» les pietats humanals son plasents als Deus.» E
Paris li dix: «Molt noble dona: tot ço que tu ma- 3330
[*A 41 d*] » naras, sens falla sera complit.» E pres la per *la
ma, e per ella alcuna pocha de violencia entremes-
clada, leuant la dalli on seya, menala en .j. altre
loch, en gran apparaylament be hordonat, per ço
que aqui pus secretament poguessen parlar entre 3335
si de lurs affers; e dix li Paris: «Molt noble dona:
» si als ffats ha plagut que tu sies estada treta dels
» teus, e han volgut que sies venguda en la mia

13 tu no hauras ne naguns A.

» prouincia, not cuyts que aytal mutacio te sia
3340 » dampnosa ne que *tu no habundes de maiors ri- [V 48 b]
» queses e de maiors delits; net cuyts que Troya
» no sia pus habundant que Acaya, car molt es pus
» preciosa e pus aseada de totes coses. Ne cuyts que
» yo vuyla ensutzeir la tua reyal magestat e digni-
3345 » tat per manera deshordonada. E dich te verament
» que tu habundaras e hauras la tua vida ab maiors
» riqueses e ab pus honorables delits, e hauras mi
» per marit, qui no son de manor dignitat, ans de
» maior, que no es ton marit. Car mon proposit es
3350 » que yot hage per cara muller, e que per tots
» temps vischa ab tu en amistança de les sanctes
» nupcies. *Net deu tornar a enuig si aquell petit [A 42 a]
» Regne, en lo qual entro ara has estat, mudes en
» amples e grans regnes; car al Regne de Troya
3355 » molts regnes d Asia li son sotsmesos, los quals
» tots a tu ab deuota subgeccio obey*ran. Net deu [V 48 c]
» dolra la perdua de ton marit, com ell no sia sem-
» blant a mi en noblea ne en valor, ne agual en
» feruor de dileccio a tu. Car yo de flama de gran
3360 » dileccio e amor son ençes, e desig a tu seruir; e
» axi deus esperar mes donor daquell qui mes te
» ama. Cessa, donques, daqui auant dolre, e tempra
» tes lagremes e tos sospirs, e en aço vuyles exau-
» sir les mies humils pregaries.» E ella li respos:
3365 «¿Quis poria abstenir de lagremes, qui de tanta
» dolor sia turmentada com yo son? Mes amara que
» los Deus en altre manera haguessen hordonat de
» mi, que no han. Mas, pus que als no si pot fer,
» forçada reebre les tues pregaries, com yo no
3370 » hage poder de contrastar a la tua volentat.» E en-
continent retorna en soptoses lagremes e sanglots;

---

44 o dignitat A. 61 donar daquell A.

[*V* 48 *d*] la qual Paris sesforça de blandir e fer callar *ab
[*A* 42 *b*] humils paraules. E lexant e ces*sant Helena de les
lagremes, Paris ab humil veu demana licencia della.
E vinent lo vespre, tot son estudi es de Paris que 3375
la seruescha, axi de preciosos menjars com de
totes altres coses que li puguen tornar a delit. E
passada la nit e vinent lo dia, Paris feu pujar Hele-
na, hornada de vestadures reyals per Paris a ella
liurades, en .j. cauall de gran ballesa, ensellat e en- 3380
frenat de sella e de fre dor; e axi mateix aquells qui
eren catiuats ab ella en lo temple, cascu segons lur
condicio, feu pujar a cauall e anar denant, ab gran
companya donrades gents e de caualcadors, per
fer sequela e honor a Helena. E Paris, Deifebo, 3385
Anthenor, Eneas, Polidames e molts altres nobles,
pujants en lurs nobles caualls, acompanyaren He-
[*V* 49 *a*] lena en appar*aylament e honor molt gran. E par-
tents de Tenidon, van sen a gran espau enuers
Troya; e ells vinents prop la Ciutat, isquels a 3390
carrera lo Rey Priam, en companyia de molts no-
[*A* 42 *c*] bles barons e *ciutadans; e saludant los seus e ree-
bent los ab alegra cara, atanças a Helena, la qual
reebe ab deuota affeccio e ab cara alegra, e a ella
se sotsmes humilment ab paraules molt plasents. 3395
E axi ells peruinents a la porta de la Ciutat, a la
qual gran infinida multitut de poble era acorreguda
celebrants goigs, festes e balls en tot linyatge des-
truments, lo Rey Priam deualla de son cauall, e a
peu reebe Helena, es a seber, les regnes dor prenent 3400
de son cauall, en multitut dels maiors de Troya
ab gran honor la amena, entro que la hac mesa en
[*V* 49 *b*] *la sua cambra reyal. Grans son los goigs e grans
son les festes les quals per tots aquells de la Ciutat

---

03 reyal que mes grans A.

3405 de Troya son celebrades, per la venguda de Paris
e dels seus, qui son venguts sans e sauls. E vinent
lo dia seguent, Paris, ab consentiment e ab plaer
del Rey Priam, son pare, en lo temple de Pallidi
pres per muller Helena, per la qual raho tots los
3410 Troyans sobiranament se alegren, aiustants festes
a festes e goigs a goigs; *e per .viij. jorns continua- [*A 42 d*]
ment seguents enteseren en aquells iochs, festes e
alagries. E pus que a noticia de Cassandra, filla del
Rey Priam, fo peruengut Paris hauer presa per
3415 muller Helena, prorumpi en veus e en vdolaments
complanyoses, cridant poderosament e dient: «A,
» masquins Troyans! ¿e per que duyts goigs de les
» nupcies de Paris e *de Helena, per les quals a [*V 49 c*]
» uos tants mals son esdeuenidors, e per les quals
3420 » plorarets la mort vostra e de vostres fills, los
» quals en presencia dels pares veurets trucidats, e
» les mullers viduades ploraran les cruels morts de
» lurs marits? A, Troya molt noble, qui tantes du-
» res ruynes deus soferir, e tan malament deus
3425 » esser euersa e endarrochada! A, masquines de
» mares, e de quantes dolors les claustres dels
» vostres coratges seran trenchades, con dels vos-
» tres fills les entramenes veurets esser arrancha-
» des, els veurets peça per peça esser disjunts!
3430 » A, masquina Heccuba, mare mia, Regina molt
» noble! ¿don poras tu tantes lagremes gitar en la
» destruccio de tos fills, los *quals segara e taylara [*A 43 a*]
» lo coltell cruel dels *maluats? A, gent cega e no [*V 49 d*]
» conaxent la mort cruel quius ha a venir! ¿per que
3435 » ab ma poderosa no tollets Helena al seu marit
» injust, e que sia restituida al seu marit just ans
» quel coltell cruel se encruelescha en vostra sanch

29 peça a peça A.

» e dels vostres? ¿Cuydats uosaltres quel furt fet
» per Paris de Helena puxa passar sens greu ven-
» jança, per la qual final destruccio vos ha a venir? 3440
» A, Helena desauenturada, e quantes dolors nos
» han a venir per tu! O, ciutadans masquins de
» Troya! gitats de vostres cases aquesta mort mal-
» uada, dementre que leer nauets, per restaurar
» vostra vida.» E dementre que aquestas coses e 3445
altres ab continues complantes no cessas dir, e per
amonestament del Rey Priam no sen volgues jaquir,
[*V 50 a*] ell mana que fos *presa e en lo Castell mesa en
grillons. Los plors e les querimonies de la qual, si
en los coratges dels Troyans fossen enteses, Troya 3450
per uentura no hagra plorats los desastres seus per-
petuals que li esdeuengueren, e los quals a les
[*A 43 b*] oreyles dels homens *entro a huy plorosament son
peruenguts, no passadors en nagun temps per calla-
ment doblidança. 3455

LO .VIJ^e^. LIBRE ES ACABAT; COMENÇA LO .VIIJ^e^. DELS GRECHS ALS QUALS PERUENCH FAMA DEL ARRAPAMENT O PRENIMENT DE HELENA, E HAN CONSSEYL ENTRE SI QUE SEN DEU FER 3460

DEMENTRE que aquestas coses en la Ciutat de Troya benauenturosament, ans ab aguayts cechs e amagats desauenturosament fossen fetes, no arribats encara los
[*V 50 b*] Troyans a la ylla de Tenidon, ffama *parlera volant 3465
ab tumultuoses relacions esuehi les oreyles del Rey

52 les quals A. 53 entra on plorosament A. 64 fets A. 65 volant peruench ab A.

Menalau, ab gran espaordiment; lo qual encara no era partit de Pera ne de la companyia del duch Nestor. Al qual, apres que son manifestades totes
3470 e sengles coses del disrobament del temple de la ylla Citharea, sots mesa a la sua senyoria, e de la mort *dels seus alli cruelment feta per los Troyans, [*A 43 c*] e de la captiuitat de homens e de fembres menats en Troya, e, finalment, del preniment de la Regina
3475 Helena, muller sua, la qual amaua mes que si mateix de tenra amor, es fet axi angoxos de punyiments de tantes dolors, que mantinent caent en terra, fo debilitat desperit e li falgue la paraula. Mas, apres de longa hora, en molta impietat de
3480 dolor de son cors, plora la *perdicio dels seus, [*V 50 c*] menats catius en Troya; e la absencia de Helena, muller sua, ab tant de vituperi presa e captiuada; e la sua ballesa, contractadora per mans estranyes: plora los delits que ella solia hauer, los quals no
3485 estima que ella puga ne dege hauer entre la nacio dels Troyans. E en tal manera es axi congoxat e torbat, que no podia donar fi a sos plors ne a ses lagremes. E aço significat a Nestor, vench a ell car lo auia per car amich; e, fet parçoner de ses lagrimes,
3490 ab blanes paraules e ab piadoses esforças de confortar ell, qui era molt trist; e com per alcuns amonestaments no donas fi a ses lagremes e plors, tornassen lo dit Rey Menalau cuytadament a son Regne; lo qual Nestor acompanya ab los seus. E apres que
3495 fo en son Regne, *trames per Agameneon, frare [*A 43 d*] *seu, e semblantment als Reys Castor e Pollux, los [*V 50 d*] quals tots, haut son missatge, iuerçosament venen a ell. E com Agameneon uehe lo Rey Menalau, son

79 molta anxietat de son cors A. 88-91 E aço... trist *m. en* A car lo auia... confortar ell *m. en* V.

frare, esser turmentat de tanta dolor, dix li ab
paraules consolatories: «Ffrare: ¿per que de tanta 3500
» dolor es congoxat? E jassia que justa raho te moga
» a dolre, empero nos pertany dom saui mostrar
» defora lo mouiment de son coratge; car la dolor
» mostrada defora prouoca los amichs a dolre, e dona
» goig als enamichs; e val mes que fenyes manifestar 3505
» alagria, que dolor, e que façes semblant de no
» curar daço de que cura rahonable te deu mordre e
» punyir. Car ab cures anxioses, ne ab fluui de lagre-
[V 51 a] » mes, honor ne venjança no es aconseguida: *car
» venjança ab lespasa deu esser demanada, e no ab 3510
» brogit de complantes; e la bonea del hom saui
» lauors appar examinada com per casos contraris
» sab sostenir les coses aduerses, e lo seu coratge no
» es sotsmes a carrechs congoxosos ne de mals. Per
[A 44 a] » que, yot prech que tu *vuyles excitar lo teu coratge 3515
» a aquestas paraules, e que açi on iusta dolor te
» prouoca, prengues forts coratge de venjança, en
» tant que la injuria a tu e a nos feta no pas sens dura
» pena; la qual, no ab lagremes, mas ab gran virtut
» de offencio deu esser demanada. E tu sabs que nos 3520
» habundam de grans forçes, e en aquesta venjança
» hauem molts companyons, car tot limperi de
» Grecia sera ab nos en aquest fet, e tots los Reys,
» amonestats per nos, pendran armes contra los
[V 51 b] » Troyans, e ab gran poder *e ab gran nauili irem 3525
» tots dun coratge contra Troya. E com en la ribera
» de Troya nos hajam ficades nostres tendes, dura
» cosa sera e impossible als Troyans quens puguen
» dalli fer partir; ans seran liurats a mort tots los
» maiors de Troya e los populars dells a seruitut 3530

---

07 de ço que cura V. 12 appar com examinada A. 14 per quet prech A. 16 iusta cosa te prouoca A.

» perpetual. Car en nostra potencia la Ciutat de
» Troya sera de fons euertida, e aquell Paris, co-
» mensador de tants mals, se coue ell esser pres e
» axi com a ladre penjat en la forcha; car comprara
3535 » les amargoses penes que mereix. Cessar deuets,
» donques, de tota tristicia e dolor, e trame*tam [*A* 44 *b*]
» nostres escrits a tots los Reys de Grecia, Duchs,
» Comtes e barons, que en lo fet daquesta ven-
» jança e de la deshonor quens es feta poderosament
3540 » sien ab nos.» E feta fi per Agameneon a les sues
paraules, aquellas ob*tempera lo Rey Menalau. E [*V* 51 *c*]
encontinent trames letres per tots los princeps de
Grecia: e entrels altres vengueren primers aquells
barons nobles Achilles, Patroclo e Diomedes. E de-
3545 clarada a ells la materia del nagoci, tots proposen
dun coratge ab gran host e ab gran nauili anar po-
derosament contra Troya, per recobrar Helena e
pendre venjança de la injuria a ells feta. E, per exe-
cucio daquest fet, dauant totes coses hordonaren
3550 elegir alcu en Duch e en Princep, al qual tota la
host obeescha, e sots guiament e retgle del qual la
host profitosament sia gouernada. E axi, de comu
aconsentiment de tots aquells qui alli eren presents,
reeberen per lur Duch e Emperador lo Rey Agame-
3555 neon, baro de molta estrenuitat e noblea, *e en [*A* 44 *c*]
*lo qual se esforça discrecio e gran consseyl. E dat [*V* 51 *d*]
a ell plenitut de poder, los dits ffrares Castor e
Pollux, cuydants los Troyans encara no esser ven-
guts en Troya, ab alcunes lurs naus se meten en
3560 mar, si per ventura porien cobrar Helena, ans que
fos peruenguda a Troya. E alcuns digueren quels
dits frares, no esperada la sabuda de Menalau,
tantost que del arrapament de Helena peruench a

43 a aquells A. 49 *m.* dauant totes coses A.

ells fama, se meteren en mar ab alcun nauili. Mas,
ques que sia, los dits frares entrants en la mar e 3565
volents perseguir los Troyans, diu la ystoria que
encara no hagren nauegat ab bon temps per .ij.
dies, lo cel cubert soptosament de nuus dona a totes
parts tenebres obscures, e molts lamps e trons, es-
[V 52 a] pauentants de *gran temor los coratges dels naue- 3570
gants, e les nuus son conuertides en gran pluge.
E fehia tan gran rabia de vents, que la mar se infla
e se execha en grans fluctuacions e ondes, e los
[A 44 d] arbres de les naus se tren*quen, e les veles sesquin-
cen, les cordes se rompen, les entenes ne van a 3575
baix, e tots los apparaylaments de les naus perexen,
e escampense les naus es departexen la vna de la
altra per gran turbacio de vents. E aquella nau en
la qual eren los dits ffrares, per occasio de la gran
tempestat trenchats los timons e els arbres, e des- 3580
emparada per los notxers e mariners qui la guiauen,
va per la mar sots incert, ades ça, ades lla; la qual,
con ab gran fatigacio per la mar hagues molt dis-
[V 52 b] corregut, finalment per los badayla*ments de la
mar descosida en la carena, e les taules rompudes, 3585
entrassen en lo fons de la mar. E aqui los dits .ij.
frares e tots los altres quiy eren, segons que per
ver hom cuyda, periren, e per semblant tempestat
periren les altres naus en diuerses lochs. La mort
daquests .ij. frares, com no fos sabuda a les gents 3590
e nagu non pogues hauer alcuna certitut, alcuns
volgueren creure que, per menament diuinal, foren
[A 45 a] fets Deus, e que son vius; e *segons que los Gen-
tils creyen, foren transportats en lo cel, e digueren
los poetes que ells hauien constituyt senyal en 3595
aquell cercle zodiach, lo qual vuy es dit senyal

64 se meten en A. 70 tremor A.

dels Gemells, axi com ha instituit per aquells .ij. frares, jassia que los antichs philosophs hagen dit que aquell senyal *per ço es appellat axi, car en [V 52 c]
3600 dobles dies mes que en altres senyals lo sol decorrent, sots lo dit cercle zodiach esta aquell senyal. E, ques que sia dit, los dits .ij. frares per recobrament de Helena, germana lur, foren los primers qui moriren.

3605 En aquest pas descriu lactor la forma de molts Grechs e Troyans, segons la relacio de Dares troya, qui present era estat en la host de Troya, e, mentre que treues se dauen entre ells, anaua a les tendes de cascuns, e aytant com mes podia se prenia cura
3610 dels maiors, e de lur forma e de lur condicio. E yo, per abreujar, jaquesch aquell recomptament, car no fa molt al fet.* [V 52 d]

AÇI ES ACABAT LO .VIIJ. LIBRE, E COMENÇA LO .IX. DEL NOMBRE DE LES NAUS LES
3615 QUALS LOS GRECHS AMANAREN CONTRA TROYA* [A 45 b]

RA lauors lo temps en lo qual començaua la primavera, es a seber en lo mes de març, quant tota la host dels Grechs
3620 foren aplegats al port de Athenes. E sapien los legidors de la present ystoria que, del començament del mon a ença, james tan gran nauili no fo aplegat ne ab tan gran plenitut de cauellers ne de personas combatents, segons que la ystoria
3625 manifesta. Agamèneon, Rey e guiador e regidor de la host dels Grechs, hauia amanades de la sua Ciu-

17 temps lo qual A.

tat de Micennes cent naus carragades de cauellers;
[V 53 a] e Menalau, germa seu, *marit de Helena, del Regne seu qui es appellat Sparten, .lx. naus carragades de cauellers; e Archelau e Prothenor, senyors del 3630
Regne de Boecia, .l. naus; Astelaus Duch e el Comte Holinuy, de la prouincia de Ortemenia, .xxx. naus; lo Rey Epistrofus e lo Rey Cedi, del Regne de Ffortida, .l. naus; e lo Rey Thelamon Ayachs,
[A 45 c] del seu *Regne e de Celemenia, noble Ciutat sua, 3635
.l. naus, en companyia del qual hauia molts Duchs e Comtes, es a seber lo Duch Teuter, lo Duch Amfimaco, lo Comte Dorion, lo Comte Xelisanar, e el Comte Teseu; lo Duch Nestor vench de la prouincia de Pilon ab .l. naus; lo Rey Cohas, de son Regne 3640
de Tolia, .l. naus; lo Rey Doxinoy amena de son
[V 53 b] *Regne, qui per semblantment era nomenat, .l. naus; e Telamoni Olieus amena de son Regne, qui era appellat Denionium, .xxx. naus; Polites e Amfimatus, senyors de la prouincia de Cassadonia, ame- 3645
naren .xxx. naus; lo Rey Ydomeni e lo Rey Merion, de Cret, .lxxx. naus; el Rey Vlixes, del Regne seu de Tracia, .l. naus; e el Duch Melius, de la Ciutat sua dita Pigris, .x. naus; lo Rey Methau e el Rey Pollidrix, frares, fills del Rey Colesis, del Regne 3650
lur dit Cristiomes ne amanaren .xxij.; e Achilles,
[A 45 d] de la Ciutat sua dita *Phiros amena .l. naus; lo Rey Celopalus, de vna ylla de son Regne qui es dita Redon, .xx. naus; lo Rey Antipus e lo Rey Amfimatus, senyors de vna prouincia rusticana qui es 3655
dita Gida, ne amenaren .xj. naus; lo Rey Polipe-
[V 53 c] des, de son Regne qui es dit Rita, e el *Duch Lesias, cosi seu, amenaren .lx. naus; e aquell noble

---

29 *m.* appellat A. 32 de prouincia A. 34 *m.* e lo Rey A. 56 *m.* ne A.

baro Diomedes, e en companyia sua Telenus e Eu-
3660 rialus, amenaren .lxxx. naus; lo Rey Polifebus, de son Regne qui encara no era en gran fama e era appellat Melideu, amena .vij. naus; lo Rey Firmus, de son Regne que tania dels Grechs, amena .xj. naus; lo Rey Protoylus, de son Regne qui es dit
3665 Amanassa, amena .l. naus; e aytantes ne amena lo Rey Capanor de la sua prouincia de Acapedia; Treorius, Rey de Mersia, .xxij. naus; Menesteu, Duch de Athenes, .l. naus. E feta suma dels dits Reys e Duchs, son per nombre .lxix., e les naus .Mccxxij.,
3670 menys de Palamides, fill del Rey Nauli, qui vench
[*V 53 d*] darrerament ab ses naus *se*gons que dauall sera [*A 46 a*]
recomptat. Mas Omeri dix en ses obres que les naus eren estades .Mclxxxvij., mas per ventura per enuig no scriui lo nombre entegre.

3675 ACI ES ACABAT LO .IX. LIBRE; COMENÇA LO .X^e^. DELS GRECHS QUI TRAMETEN AL DEU APOLLO A LA YLLA DITA DELFON PER HAUER RESPOSTA DELL DAÇO QUELS HAUIA ESDEUENIR

3680 pus quels dits Reys e Princeps e Duchs dels Grechs foren aiustats ab lurs naus en lo port de Athenes, aquell molt noble baro Rey Agameneon, qui era princep e regidor de totes les hosts dels Grechs, hauent
3685 cura e ancia del nagoci e daço que daqui auant se deuia fer sobre aquell, estant en .j^a^. gran planicia fora de la Ciutat, e a*qui apparaylades selles, los [*V 54 a*]
Reys dels Grechs, Duchs e Princeps mana a si ve-

60 ne amenaren A. 64 dit de A. 87 fora la A.

nir. E ells encontinent vinents deuant ell e seents
cascu per son orde, e fet scilenci a menament de 3690
Agameneon, dix los: «O, nobles barons, qui en
» forçes de les vostres virtuts en aquest orde sots
[A 46 b] » aiustats! Clarament po*dets veura e entendre
» quanta sia la potencia de les vostres virtuts, e
» quanta sia la multitut dels barons molt nobles en 3695
» affers de batayles qui son en nostra companyia.
» ¿Qui fo james que hage vist en los temps passats
» tants Reys, Duchs e Princeps aiustats ensemps en
» vna consonancia de volentat, tants iouens aiustats
» ensemps nobles per bellicosa animositat a pendre 3700
» armes baroniuolment contra enamichs? ¿Nol mena
[V 54 b] » manifesta follia e no *es be escurehit de sperit
» de ceguetat qui contra vosaltres presumescha re-
» pugnar ne les vostres forçes conuocar o irritar a
» batayles? Certament, de nosaltres tots, qui som 3705
» en aquesta host aplegats, ne conech .c. podero-
» sos, cascu dels quals seria suficient e bastant a
» exequir e benauenturosament termenar ço per
» que nos tots ensemps som aiustats. Ne ve en dupte
» a nagu de vosaltres, de quina vergonya e quant 3710
» gran siam tochats, e de quants dempnatges a nos
» fets no ha gayra, siam prouocats pendre iustes
[A 46 c] » armes contra los Troyans, e moura e fer *contra
» ells durs conflictes, en tant que ab ardents corat-
» ges anem contra ells per aconseguir venjança de 3715
» les nostres iniuries. E a aço necessitat rahonable
[V 54 c] » nos *induu e iusta dolor nos en força, per ço que
» tanquem les bochas dels contra parlants e purguem
» los vituperijs de nos e dels nostres, axi que los
» Troyans, daqui auant, a semblants coses a fer no 3720
» sabriuen, ne passen sens pena de les coses per

94 *m.* e A.

» ells comeses. Car si daço que han fet contra nos
» per penes degudes no eren punits, no tembrien
» procehir daqui auant a cometra pus greus coses,
3725 » ço que Deus no vuyla. Ne los maiors de nos no
» han acostumat passar sots callament alcuna cosa
» vergonyosa, quils pogues esser imputada a carrech
» per diffamacio de mals parlants; ne nosaltres ay-
» tanpoch ho deuem dissimular, maiorment que
3730 » tants siam concorrents en desig duna volentat *e [V 54 d]
» en amplea de tan gran potencia constituyts. ¿Qui
» es vuy qui les nostras potencies albiraua, e de fet
» les vesia, que a offencio nostra sens gran pahor se
» gosas moure, exceptada la folla gent dels Troyans,
3735 » *qui, duyts per cech e per foll consseyl e ab folls [A 46 d]
» proposits han gosat venir en offença nostra? ¿No
» sap la maior partida del mon en qual manera al-
» cuns dels nostres irruiren contra lo Rey Laume-
» donta, pare daquest Rey Priam, ab armes bellico-
3740 » ses, e liuraren a mort a ell e infinits dels seus, e
» euertiren de fons a fons la Ciutat de Troya, la
» qual lo Rey Laumedonta possehia? ¿No ha encara
» vuy enuers nos molts daquells en Grecia amenats
» violentment *de Troya e sotsmesos a perpetual [V 55 a]
3745 » seruitut? Donques, no es cosa impossible ne di-
» fficil que .M. pus poderosos façen ço que .iiij. o
» .v. menys poderosos faeren. Empero se que ells
» saben nos esser apparaylats per anar contra ells,
» per que ells hauran penssat de hauer moltes aju-
3750 » des e molts subsidijs, per mils e pus poderosament
» impugnar a nos e defendre contra nos: per que,
» a mi parria, si a uosaltres plau, que abans que
» daquest port partischam, trametam a la ylla Del-

35 ab feels proposits A. 40 e infants dels A. 47 Empero ço que V.

» fon al Deu Apollo deuotament nostres specials
» missatgers, reebedors de aquell Deu e dels altres 3755
[A 47 a] » Deus nostres certa res*posta nos que deuem fer
» en aquests afers.» E feta fij per Agameneon a ses
paraules, tots loen son consseyl, e aprouen que
axis faça. Per que, sobre la execucio daquell fet, tots
[V 55 b] *corcordablement eligen Achilles e Patrocol, per 3760
anar a la dita ylla Delfon, segons que es dit. Los
quals sens triga metents se en la mar, e nauegants
ab bon temps, iuerçosament peruenen a la dita ylla,
la qual era enuironada de mar, e la qual, segons que
hom creu, era la ylla appellada Delos, jassia quey 3765
defalga .f., la qual .f. per ventura per vici de scri-
uants hi fo aiustada. La qual ylla per cert es en mig
de les ylles Ciclades constituida, ço es seber en la
mar Elespontica, per que de les dites ylles Ciclades
es aquella .j^a^. principal. E en aquesta ylla, segons 3770
que recompte Ysodorus, Liacona infanta Apollo e
Diana. E per aço en aquest temple, hedificat en
meraueylosa construccio de murs, era colt aquell
[V 55 c] deu Apollo. E es dita *Delos per ço con, passat lo
diluui, primerament fo illuminada dauant totes les 3775
terras de raigs de sol, e la luna hi fo vista; e *Delos*
[A 47 b] vol dir manifestacio, car *delon* en *grech vol dir
manifest en lati; e daquella ylla primerament foren
vists lo sol e la luna, e per ço los Gentils volgren
dir aquesta ylla esser patria del sol e de la luna, 3780
e que en aquella nasqueren lo sol e la luna, car
Apollo vol dir sol e Diana vol dir luna. En aquest
temple hauia vna gran ymage, tota composta dor,
en honor del dit Apollo, la qual, jassia que fos
dor, e segons veritat fos sorda e muda, empero, 3785

---

65 era ylla A. 78 *m.* ylla A. 80 a aquesta A. 81 *m.* que A.
84 *m.* la qual A. 85 fos dor composta e segons A.

segons les errors dels Gentils colents la ydolatria,
la qual principalment enuers ells ses*forçaua, e ha- [V 55 d]
guessen jaquit lo ver coliment del ver Deu, es a
seber lo fill de Deu nostre senyor Jhesu Christ qui
3790 de no res tots crea, atansaren se als Deus sorts e
muts, cuydants aquells esser Deus la potencia dels
quals era nulla. Mas les respostes que donauen no
les donauen ells, mas los sperits inmundes qui en-
trauen en les ymages daquells Deus, per ço que los
3795 homens qui aquells Deus colien fossen retenguts
en perpetual ceguetat. E en qual manera la dita
ydolatria cresques e hagues comensament, e en
qual manera per los sperits inmundes eren dona-
des *les respostes, açi compendiosament se descriu, [A 47 c]
3800 e en qual manera a la dita ydolatria fo donada fij
e cessa per tot lo mon per lo glorios aueniment de
nostre senyor Jhesu Christ. Car cert es en les Es-
criptures ecclesiastiques, segons la veritat del sant
E*uangeli en lo qual lum de cenceritat es fermada, [V 56 a]
3805 que com Herodes Rey fos escarnit per los .iij. Reys
orientals, e per ço com ell volgues destrouir lin-
fant, es a seber nostre senyor Deu Jhesu Christ,
saluador del mon, langel apparech en sompni a
Josep, e manali que sen manas la mara e lo fill en
3810 Egipte; on, peruinent linfant ab la mara, totes les
ydoles de Egipte ensemps caygueren e sesmanua-
ren, ne hac en tot Egipte .j^a^. ydola que manuda-
ment no fos trenchada, segons la paraula del pro-
pheta Ysayes, dient: «Pugera nostre Senyor en la
3815 » nuu leugera, e entrara en Egipte, e mouran se les
» ydoles de Egipte.» A demostrar que, per lo aue-
niment de nostre senyor Deu Jhesu Christ, saluador

---

98 *m.* per A. 09 *m.* e manali A. 16 per aueniment A.

nostre, tota la ydolatria deuia esser euertida, e
[V 56 b] deuia cessar. Don los Judeus *dien que Ysmael
[A 47 d] *primer feu .jª. ydola; e los Gentils la primera 3820
ydola appellada Promotheu feeren de brach, e daquella procehi la art de ydolatria e de fer estatues; e son dits Gentils car per tots temps foren sens ley. Lo començament de la ydolatria es dit hauer procehiment de Belus, Rey dels Assirienchs. E aquest 3825
Belus fo pare de Minus Rey; e mort lo dit Rey Belus, son fill Minus construhi .jª. ydola dor a semblança de son pare, a consolacio sua e a memoria de son pare, axi que, veent la ydola, li fos viares que vees son pare. Aquella ydola colia lo Rey Mi- 3830
nus axi com a Deu, e la manaua colre per los seus, e feu creure a tots los Assirienchs que aquella ydo-
[V 56 c] la era hedificada en los cels. E nos triga molt *de temps que lesperit inmunde entra en aquella ydola, e donaua resposta als demanants. E fo dita per los 3835
Assirienchs aquella ydola Belus; altres la nomanaren Bel; altres, Beel; altres, Baal; altres, Baalam; altres, Bellfogor; altres, Belzebuch. E per eximpli
[A 48 a] daquesta ydola los Gentils procehiren *a coliment de les ydoles, fenyents los homens morts esser 3840
Deus, e per Deus los adorauen. On digueren lo primer dels Deus esser estat Satorni, lo qual fo Rey de Cret, e pres nom daquella planeta que es dita Saturnus; lo qual mort, aquell digueren esser Deus, no hauent pare ne mara. E daquell fabulosament 3845
es dit que, com ell fos molt saui de art mathematica, vee e conech que dell deuia exir .j. fill, del
[V 56 d] qual era prenys sa muller, quil de*uia gitar del Regne e exallar; per que ell mana a sa muller que lo fill que hauria faes deuorar e destrouir. E com 3850

18 *m*. nostre A. 30 ydola creya lo Rey A.

la mara hac infantat e hac haut lo fill, mostra al pare .j[a]. pedreta pocha, dient que aquella hauia infantada, e no res als; la qual pedra aquell pare degloti, e despuys na nasqueren .iij. fills e vna filla:
3855 los fills son Jupiter, Neptuni e Pluto; e la filla, Juno. Tots aquests digueren los Gentils esser Deus; don Jupiter hac lo nom daquella planeta Jouis, e aquell los Gentils colgueren en nom daquell Jupiter o Jouis, daqui auant. Item, altre deu Març; lo *qual [*A 48 b*]
3860 digueren esser Deu de batayla. Item, lo sol; lo qual appellaren Apollo, e lo qual principalment, segons que ja es dit, era celebrat en *la dita ylla Delos. [*V 57 a*] Item, Venus, appellat daquella planeta Venus. Item, Mercuri, appellat daquella planeta Mercuri; lo qual
3865 afermaren esser fill de Jupiter. Item, Luna; la qual es dita Diana, segons que damunt es dit. E axi, segons diuerses nacions domens, los Gentils colgueren diuerses ydoles. Encara constituiren esser molts Deus de altres ydoles, en los quals cascu, se-
3870 gons que li pleya, hauia se afeccio. E per entrament dels dimonis en aquellas ydoles mudes e sordes, les quals los Gentils colien, hauien resposta daço quels demanauen.

E com Achilles e Patrocol foren peruenguts a
3875 la dita ylla, presa hora couinent dentrar en lo temple de Apollo, ab consseyl dels sacerdots qui seruien a *aquell Deu qui alli era colt, entraren en lo [*V 57 b*] dit temple. E fetes ab deuot cor e humil lurs oblacions, en grans quantitats de dons, e de*manants [*A 48 c*]
3880 hauer certa resposta dels afers dels Grechs, es a seber com los succehiria en lo viatge que hauien emparat, lo dit Apollo los respos, ab veu baxa, per

---

55 *m.* son A. 56 aquells A. 59 auant altre A. 68 constituiren a si molts noms de altres ydoles A.

aytal forma: «Achilles! Achilles! tornaten als Grechs
» qui tan trames, e digues los per cert que iran sal-
» uament a Troya, e que alli seran fetes grans ba- 3885
» tayles; mas sens falla en lo .x^e^. any seran vençe-
» dors, e daran en ruyna de tot en tot la Ciutat de
» Troya, e liuraran a mort lo Rey Priam, e sa
» muller, e sos fills e tots los maiors de Troya, axi
» que tan solament romandran a vida aquells que 3890
» ells volran.» La qual cosa entesa per Achilles,
[*V 57 c*] daquella *resposta ell fo molt alegre. E estant en-
cara en lo temple, esdeuenchse cas meraueylos: que
vn troya, bisbe, per nom Calcas, espert en molta
sciencia, de menament del Rey Priam e axi com a 3895
missatger seu, entra en lo temple, per ço que sem-
blantment hagues resposta del deu Apollo ques
deuia seguir als Troyans de la batayla dels Grechs.
[*A 48 d*] E apres les oblacions per ell fetes a aquell *Deu,
fo li respost per Apollo: «Calcas! Calcas! sobira- 3900
» nament te guarda que tu no torns a Troya, mas
» encontinent ten ve segurament al nauili dels
» Grechs, qui es en aquesta ylla, ab Achilles, ab lo
» qual ten iras a la host dels Grechs, e james not
» partiras dells; e sapies per cert que es volentat 3905
[*V 57 d*] » dels Deus quels Grechs *hagen victoria contra
» los Troyans, e tu seras molt necessari als Grechs
» en tos consseyls e per ta doctrina, entro que ells
» hagen obtenguda victoria.» E com Calcas, dema-
nant, hagues conagut que aquell era Achilles qui 3910
era en lo temple, mantinent sen ana a ell, e, estants
ensemps, tan tost se appariaren entre ells, e fo dit
e manifestat de vns a altres les respostes que hauien
ahudes en lo temple del deu Apollo. Per que
Achilles hac gran cura de fer tota aquella honor 3915

91 *m*. resposta A.

que poch al dit Calcas, bisbe. E ab tant, meten se en les naus, e tornen sen a Athenes; e Achilles presentant lo dit bisbe al Rey Agameneon e als altres Reys, Duchs e Princeps de *Grecia, e fet re- [A 49 a]
3920 comptament per Achilles a ells de la resposta dels Deus e de la victoria ob*tenidora contra los Tro- [V 58 a]
yans, e en qual manera lo dit bisbe, missatger del Rey Priam, hauia obtenguda resposta contraria, e com li era estat dit que no tornas a Troya mas que
3925 romangues ab los Grechs durant la turbacio de les batayles, tots los Grechs foren fort alegres; e, per gran goig, celebraren gran festa el reeberen en lur companyia, e hagren per fel amich lo dit bisbe, e li prometeren de fer tot ço que fos a son plaer e a
3930 son voler. E ab aytant fo feta fij a aquella festa.

ACI ES ACABAT LO .X^e^. LIBRE; E COMENCA LO .XJ^e^. DEL ESTOL DELS GRECHS QUE PARTEIX DE ATHENES

De les respostes agradables reebudes dels
3935 Deus hauien *ia celebrades lurs festes [V 58 b]
los Grechs, con lo seguent dia apres les dites festes lo dit Calcas, bisbe de Troya, en companyia de Achilles *e de Patrocol, sen vench [A 49 b]
a la tenda del Rey Agameneon, hon ia hauia molts
3940 Reys, Duchs e Princeps dels Grechs. E feta salutacio e reuerencia al Rey Agameneon e als altres qui ab ell eren per los dits Achilles, Patrocol e Calcas, e ells allogats aqui en lurs seyles e fet scilenci entre ells, Calcas dix aytals paraules: «O, molt nobles
3945 » Reys, Duchs e Princeps qui açi sots aiustats! ¿no » es estada, donchs, vostra intencio principal pen- » dre armes contra los Troyans, publichs enamichs

» vostres, qui ab tan gran maluestat han excitades
» e escomogudes les potencies de les vostres forçes?
» ¿Per que, donques, posats triga a les coses co- 3950
» mensades, la qual triga es noyble tots temps al
» nagoci, pus que les coses son apparaylades ne-
» cessaries a aquell? ¿Per que no pensats vosaltres
[V 58 c] » quel Rey Priam te aci entre uos *ses espies, qui
» li signifiquen la vostra triga e tot ço que vosaltres 3955
» fets? E no es als a dir, sino que vosaltres donats
[A 49 c] » espay a ell de libertat, e temps *que ell puxa
» aiustar defeniment e aiuda a ses defencions. Car
» tant temps ha passat que pogrets hauer podero-
» sament esuehit son Regne ¿e no ha passats ja del 3960
» present estiu molts mesos, en los quals era temps
» acceptable de nauagar, com de tot en tot les
» mars sien asuaujades e son plasents als volents
» nauagar? ¿Per que, donchs, en lescalfament del
» estiu no sescalfa lo vostre coratge a anar per 3965
» la mar, en tant que ab aquest dolç temps que
» fa vosaltres benauenturosament pugats peruenir
» a la Regio de vostres enamichs, e que la fama
[V 58 d] » de la vostra curosa ~~ancia~~ *espaordescha les lurs
» oreyles, e no pas que salegren de la vostra tar- 3970
» dança per la qual vostres desigs se perlonguen?
» ¿Creets, donques, vosaltres, que sien vanes les
» promissions a uos fetes per los Deus, qui, per
» ventura, per vostra desconaxença e triga se porien
» en contrari mudar? Posats, donques, a part les 3975
» vostres trigues, e soluets les naus, e les velas
» daquellas leuats en alt, per ço que cuytosament
[A 49 d] » *contra vostres enamichs cuytets vostre cami, e
» que, volents los Deus, les promissions per ells a
» uos fetes breument e benauenturosa aconseguis- 3980

64 acceptable a nauagar A. 65 coratge anar A.

» chats.» Adonchs, enteses les paraules del dit bisbe troya, e aquellas per tuyt aprouades, lo Rey Agameneon encontinent mana que tots aquells de la host a veu del trompeta se moguen, e encontinent
3985 pugen en les naus, per partir del port de Athe*nes [V 59 a]
E sens triga tots aquells de la host, a veu del dit trompeta, pugen en les naus; e soltes les cordes ab les quals les naus fermament eren ligades, e tretes les anchores de la mar e reebudes en lurs naus, en-
3990 dressen les velas en alt e meten se en lalta mar. E encara no seren alongats per .xv. milles del port de Athenes, lo bell temps que fahia sescurehi e fo cubert de nuus, en tant que parech que fos nit. E la mar brogia fort asprament e dura, e fahia tan grans
3995 corruscacions e lamps, que per lurs grans resplendors la nit ficticia con*uertia en dia. E dissoltes les [A 50 a]
nuus, les pluges molt grans ne venien; e per lo gran vent que feya les mars se inflauen e feyen ondes muntuoses e tempestuals, per la qual raho *los na- [V 59 b]
4000 uegants foren espaordits de gran pahor e tremor, car se veyen en lo perill de la mort constituits. Mas aquell bisbe troya, fetes ses conjuracions, car era en aytals coses entenent, dix que ell sabia la raho daquella tan gran pestilencia. Car dix: «que
4005 » aquella Deessa Diana era escomoguda de gran » ira, per ço com, abans que partissen del port de » Athenes, no li fo fet sacrifici per nosaltres, qui » voliem comensar aquest nostre viatge, com axis » degues fer.» Per que ell dix al Rey Agameneon:
4010 « que totes les naus fessen girar en aquella ylla appe- » llada Aulida, en la qual hauia .j. temple on la » dita Diana era colta e celebrada, e que alli lo dit

87 soltes les gumenes ab les quals les naus eren ormejades e tretes V. 98 mars se inillauen e feyen A.

[*V 59 c*] » Rey Aga*meneon offeris de sa ma sacrifici a la
» dita Diana; e ella, assuaujada, fara asuaujar la
» present dita tempestat, eus dara temps acceptable 4015
[*A 50 b*] » per nauagar.» Al consseyl del qual *bisbe, Agameneon mana totes les naus girar en la dita ylla, a la qual peruengren sauls, car no era molt luny dells. E Agameneon cuytosament deuallant en terra, vench al temple de la dita Diana, a la qual, ab deuot 4020 cor e ab ses propries mans, feu sacrifici e ses oblacions. E encontinent la tempestat de la mar cessa, e laer fo cerenat e esclarit a totes parts, e les mars foren axi reposades, que en gran planicia e suauitat se mostrauen benignes als volents nauagar. E en 4025
[*V 59 d*] aquest loch dien al*cuns sauis quis trebaylen en art de Estronomia, que Diana, qui es la Luna, sia dona dels camins e de les vies. E com ells desigen elegir als caminants dia loable, e donar mouiment a aquells, tots temps constituexen la Luna fortuna- 4030 da en lo cercle de la figura que sia confirmada, en la casa decima o vndecima, de bons esguardaments de les altres benauenturoses planetes. E daquesta raho husen los estronomians entro en lo present dia. 4035

[*A 50 c*] E *asuaujada la tempestat de la mar, axi com es dit, apres lo sacrifici fet per lo Rey Agameneon a la dita Diana, encontinent totes les hosts dels Grechs pugen en les naus, e nauegants ab bon temps peruenen a les pertinencies dels Troyans, e foren a 4040
[*V 60 a*] *.j. port dun Castell, en lo qual meseren totes lurs naus, com lo port aquell fos bastant a reebra aquellas naus; en lo qual los Grechs fermaren lurs naus.

---

27 es la Luna sia luna dels camins A es la Luna qui es dona dels camins V. 31 comformada V. 33 de les arts benauenturoses A. 34 astrolomians V.

Lo nom del qual Castell e del port aquell Dares
4045 Troya no posa en son libre, per ventura per ço com
la host dels Grechs pochs dies atura en aquell port.
Mas aço es cert, segons que en los altres libres es
atrobat, que aquell port era appellat Sarronalia per
los habitadors daquella terra. Los habitadors del
4050 dit Castell, ab ma armada e ab cos iuerços, peruen-
gueren a riba de la mar, cuydants constrenyer los
Grechs que no deuallassen en terra, conspirants
contra ells ab foll proposit; per la qual raho ells se
empenyen contra los Grechs, qui ja eren deual*lats [*V 60 b*]
4055 en terra, lassats per fa*tigacio de la mar, e conti- [*A 50 d*]
tuexen contra ells batayla follament e fada. Mas los
Grechs, deuallants en terra armats en quantitat
sens nombre, paguen a aquells les penes de lur
follia, car en bocha de coltell los perseguexen; los
4060 quals, no podents sostenir los Grechs per lur gran
multitut, metense en fuyta e desigen cuytosament
venir a les alteses del dit Castell, fugents se e es-
campants se denant la faç dels Grechs. E aquells
masquins dels Troyans, qui per fuyta nos podien
4065 defendre, eren liurats a mort. E los Grechs força-
dament pugen en lo Castell, les portas del qual
trobaren vbertas per ço com aquells qui fugien si
recollien, e tots aquells que alli *trobaren foren [*V 60 c*]
liurats a cruel mort, e preseren lo Castell el roba-
4070 ren. E feta la robaria, los murs del Castell e totes
les fortalees daquell darrocharen; e tornen sen a les
naus, e pugen en aquellas; e, donades velas, venen
sen al port de Tenidon. E arribats aqui, e meses
*les ancores en la mar, e baxades les velas, entren [*A 51 a*]
4075 alegrament en lo dit port. Era lo dit Tenidon .j.
Castell, ab gran fortalea construyt e ple de molts

48 Saromilia V.

habitadors e richs de moltes riqueses; e era loch
molt delitable e vicios de totes coses, axi de terra
com de mar; e era luny tan solament de Troya per
.vj. milles, axi com dessus es dit. E los habitadors 4080
daquell Castell, tement lur destruccio, encontinent
prenen armes e guarnexen lo Castell de personas
[V 60 d] *bellicoses e darmes, e hordonen si mateys pode-
rosament, e ab gran coratge, a oposarse a defencio
contra los Grechs. E los Grechs, fermades les naus 4085
en lo port, armats deuallen en terra en gran multi-
tut de combatents, e roben tot ço que troben, e
lexen se anar cruelment contra los habitadors del
dit Castell, qui a ells sesforçauen de contrastar de
tot lur poder, en tant que entre ells e els Troyans 4090
del dit Castell es feta cruel batayla, don caen molts
dels Troyans morts per coltell, e molts na caen dels
Grechs. E los Grechs, anelants a destruccio e a
[A 51 b] uenjança daquells, *presenten se coratjosament a
mort e a naffres, per que molts na moriren, e molts 4095
aximateix dels Troyans. Mas finalment los Troyans,
[V 61 a] *no podents sostenir la multitut, qui era sens
compte, dels Grechs, requeren subsidi de fuyta.
E a nagu altre loch no hagren leer de fugir, sino a
la Ciutat de Troya; e aquells als quals la fuyta no 4100
aprofita, foren liurats a mort cruel. E axi los Grechs,
enuironant tot lo Castell, contra aquell se lexen
anar, combatent lo de tot lur poder. E los Troyans,
hordonades lurs batayles en les sobiranees dels
murs, contra los Grechs se opposen, faents dura e 4105
cruel defencio, e ades los trebuquen ab gits de pe-
dres, ades los maten ab gits de lançes e ab gits de
darts, e ades ab trametiment de sagetes espesses
los naffren greument els ocien. Mas los Grechs,

09 greu els ocien A.

4110 hordonats diuerses linyatges de ginys e en diuerses
lochs, e moltes *escales dretes en alt, mortalment [V 61 b]
se abriuen per dur combatiment contra los Troyans;
en lo qual combatiment molts dels *Grechs son [A 51 c]
darrochats de les escales, e axi trebuçants e caents
4115 en terra ab colls e ab caps trencats finen lur vida.
E axi moren molts dels Grechs, dementre que ells
sesforçen pendre los encastellats. Mas, finalment,
los Troyans, lassats de molt trebayl, eran ja en tant
languits e defallits en lur força, que nos podien
4120 defendre. E los Grechs ab gran copia e aiustament
de combatents oposants se contra los Troyans, pu-
gen per les escales, los vns per finestres, e los altres
per les subiraneses dels murs, entrants e alçants e
posants alli lurs senyeres. E en recompenssacio dels
4125 lurs Grechs *qui eren morts, aytants com troben dels [V 61 c]
Troyans ells maten ab coltell, els endarroquen per
lo mur auall. Axi que no perdonen a grans ne a
pochs, que tots no muyren. E com alcu dels Troyans
no apparegues viu entre ells, encerquen los ama-
4130 gatayls del Castell, e tot quant troben quels parega
de profit roben e prenen, e sen porten ab sij. E, fi-
nalment, buydat tot lo Castell de totes quantes
riqueses e bens *hi hauia, delibararen aquell Cas- [A 51 d]
tell de tot en tot subuertir. E andarrochats tots los
4135 alts murs del Castell e posats en faç de la terra, axi
per endarrochament com per sotsmetiment de foch,
e degostat e pres tot quant hi hauia, los dits Grechs
axi vencedors ab gran presa sen tornaren a lurs
naus.* [V 61 d]

---

10 linyatges de gents A. 24 *m.* alli A. 36 sosteniment de foch A. 38 sen tornen A.

ACI FENEIX LO .XJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XIJ. COM DIOMEDES E VLIXES FOREN TRAMESES AL REY PRIAM PER RECOBRAMENT DE HELENA

DONCHS, obtenguda victoria per los Grechs dels damunt dits Castells e dels habitadors daquells, dementre que en lo port de Tenidon e en la planicia daquell estiguessen axi alegrament, lo Rey Agameneon, hauent cura e ancia del seu regiment, tots los Grechs als quals la presa era peruenguda de les riqueses e
[*A 52 a*] ioyes e bens dels *dits .ij. Castells, mana venir dauant si, e aportar tot ço que hauien pres. E encontinent, hoynt lo menament de lur Princep e Regidor,
[*V 62 a*] obseruants a ell tota obediencia, ab totes *les coses per ells preses se presenten en presencia del dit Rey Agameneon; de les quals, fetes per ell eguals distribucions, a cascu dona e distribui sa part, segons los merits e qualitats de cascuns, es a seber a aquells qui no hauien duptada la mort e abandonar les perssonas en obtenir victoria dels dits .ij. Castells. E fetes les dites porcions e distribucions, axi com es dit, entre aquells qui hauien cabut en los affers de les batayles e en la preso dels .ij. Castells desus dits, lo dit Rey mana que fos publicat ab veu de crida que tots los Reys, Duchs e Princeps de la host, en lo seguent dia, es a seber en lalba, ab tots los altres maiors daquella host, fossen en aquella planicia, en la qual lo dit Rey Agameneon entenia a celebrar parlament general. Los quals alli alegra-
[*V 62 b*] ment *en lo mati del endema peruinents, e en lurs

53 *m*. hoynt A.

seyles allogats, lo Rey Agameneon, fet scilenci entre
ells, los dix: «Amichs Reys, Duchs *e Princeps, e [*A 52 b*]
» tots los altres maiors qui en lo cercle de la present
» congregacio sots aiustats: Assats es per totes les
4175 » parts del mon la vostra potencia conaguda, com
» tot lo mon comunament preycha la granea de les
» vostres forçes. Empero aquella potencia es agra-
» dable e acceptable als nostres Deus en la qual no
» ha superbia, ne vici de elacio hi es conagut. Cosa
4180 » es manifesta a tots, quants mals peruenen de vici
» de superbia e de erguyl; e los Deus ab merauey-
» losa opposicio contrasten als erguylosos, car los
» erguylosos no han amichs, ans *a totes parts aius- [*V 62 c*]
» ten a si enamichs. E si alcu es fet amich dalcu su-
4185 » perbios, coue que de molts sia enamich. Per que,
» donchs, nosaltres esquiuem vici de superbia, aytant
» com pugam, en nostres affers, especialment en lo
» present nagoci; en axi que los nostres fets resplen-
» desquen per sola retgla de dretura e de iusticia, e
4190 » alcu no puxa contra nos imputar ne posar alcuna
» cosa de vicij ne de superbia. Vosaltres sabets que
» nos, en gran partida de la nostra potencia, som ven-
» *guts entro açi per obtenir venjança de la iniuria a [*A 52 c*]
» nos feta per lo Rey Priam; e en bras poderos hauem
4195 » esuehits los termens del seu Regne. E ia li hauem
» donats tants de dempnatges en aquesta venguda,
» que si abans los Troyans eren nostres enamichs,
» ara son *fets pus cruels e pus durs enamichs [*V 62 d*]
» nostres. Sabem que ells se son prouehits e guar-
4200 » nits de gran potencia, e manifestament conexen
» e saben que nos los som açi vehins; e, si fer ho
» podien, dels dempnatges que nos ara nouellament

---

71 lo dit Rey A. 72 dix adonchs Reys A. 76 preych A.
85 coue de molts A. 93 *m* obtenir A.

» los hauem fets, ne pendrien venjança cruel. Han
» Ciutat fort poderosa e poderosament a totes parts
» fortificada, axi que lurs forçes entenem que hagen 4205
» duplicades contra nos. E de gran prorogatiua deu
» mes valer qui en son alberch mateix e entrels seus
» conaguts se defen; e ja la cornella se defen, estant
» en son niu, contra lo falcho, e jassia que sia pus
» flacha en ses forçes que ell si li lança aquells 4210
» pichs que pot, ans que per ell se jaquescha pen-
[*A 52 d*] » *dre, e sesdeue souen quel falcho sen parteix naf-
[*V 63 a*] » frat e malma*nat. Aquestas coses yo no dich entre
» uosaltres que hage dupte que nos no pugam con-
» fondre los Troyans e destruir lur Ciutat, quant que 4215
» sia forts, e ells tots donar a final destruccio. Mas
» enten que merexem esser loats de gran lahor, si
» tot ço que nos hauem a fer en aquests afers nos
» esforçem de fer ab discrecio e ab madurea, esqui-
» uada tota superbia; e leugeria de seny ha acostu- 4220
» mats molts metre al baix e aportar a mort, si ço
» que fan no sesforçen de fer ab virtut de sauiesa.
» Nos sabem quel Rey Priam no ha molt requeri a
» nosaltres, per sos specials missatgers, que li de-
» guessem restituyr Exiona, germana sua; e nos, 4225
» imflats de molta elacio de superbia, la sua requesta
» no desijam sol escoltar, la qual si fos exausida no
[*V 63 b*] » hagrem reebuts tan *greus e tan grans dempnat-
» ges com hauem, en la ylla Citharea, ne la Regina
» Helena, la qual per virtut de si e dels seus era 4230
[*A 53 a*] » iutjada de les pus nobles e de les milors *de
» Grecia, de la sua magnificada estacio de son Reg-
» ne e de sa patria no fora estada leuada; ni nos,
» qui per recobrament della e per les iniuries a nos
» fetes demanam venjança, no forem en tan grans 4235

---

20 e la leugeria A. 31 dels pus nobles e dels milors A.

» trebayls e despeses; ne forem tant lunyats de nos-
» tres cases com som; ne sabem quens deu seguir
» daquest fet, ne si la fij sera a nos agradable o
» contraria. E axi, si a uosaltres pleya eu hauiets
4240 » per sa conseyl, e que esquiuassem trebayls aiustar
» a trebayls, e que en gloria de nostra honor me-
» resquessem tornar en nostres Regnes, a mi plauria
» que deguessem trametra nostres *specials mis- [V 63 c]
» satgers al Rey Priam, quens restituys voluntaria-
4245 » ment la Regina Helena, e quens faes satisfaccio
» de ço que contra nos es estat fet e comes per
» Paris, fill seu. E si lo Rey Priam aço sauiament
» volra aceptar, lo retornament en nostres Regnes
» sera honorable, ni per dret mes auant podem de-
4250 » manar ni deuem dels Troyans. E si ell aço recu-
» sara, dues coses loables sen seguiran per nos e per
» nostre dret, es a seber: sera *blasmada, per aquells [A 53 b]
» qui aço sabran e hoyran, la follia dels Troyans; e
» lo nostre proçes sera loat en tota part e escusat
4255 » de tot vicij de superbia. E si nos, en apres, en
» venjança nostra infligirem dures penes contra los
» Troyans, e lur Ciutat dirruirem, e les mullers
» daquells liurarem a perpetual seruitut, no sera
» *nagu qui rahonablement nos en puxa blasmar. [V 63 d]
4260 » Per queus prech que vosaltres penssets si, segons
» ço que yous dich, deu esser fet e seguit.» E dites
aquestas coses per lo Rey Agameneon, molts qui
presents hi eren digueren que aço nos deuia fer; e
los altres ho loaren, e digueren esser expedient que
4265 axis faes com lo Rey Agameneon hauia dit. E final-
ment, com tots se acordassen que axis deuia fer,
elegiren per missatgers lurs Diomedes e Vlixes,
qui encontinent prenen lur cami, ja entorn hora de

48 volra exceptar A.

mig dia, e van sen a la Ciutat de Troya; e, entrants
en aquella, venen sen al gran palau del Rey Priam, 4270
e, deuallats de lurs caualls, pugen sen per les es-
[A 53 c] cales *de marbre. E con fossen peruenguts a les
[V 64 a] portas *daquell palau, molt se meraueylaren de la
gran ballea daquell, e com axi era decorat e enno-
bleyt per artificiosa e meraueylosa obra. Mas, en- 4275
cara foren mes meraueylats, com en mig del palau
veeren .j. arbre manualment fet e construyt per
subtil enginy de art matemetica, la calç del qual
arbre era dor, prima axi com vna asta de lança, en
altitut de .xij. coltzes, e en la sumitat daquella calç 4280
larbre sescampaua per meraueylosa amplesa en
branques e rams que tot lo palau cobrien. E los
rams daquell arbre eren composts en part dor e en
part dargent, e aytals eren les fuyles e aytals eren
les flors; e los fruyts daquell arbre eren e resplen- 4285
dien en molta diuersitat de pedres precioses. E com
[V 64 b] los *dits missatgers a lur plaer hagren mirat lo dit
arbre, pugen sen en les cambres ab moltes gens
quils acompanyauen. E, peruinents al loch on lo
Rey Priam seya acompanyat de molts nobles, no 4290
[A 53 d] li digueren *naguna salutacio; mas, assitians se a
vna part, començа de parlar Vlixes e dix: «Rey
» Priam: not meraueyls si abans de totes coses not
» hauem saludat, com te hajam per capital enamich;
» e lanemich no deu pregar per salut de son ene- 4295
» mich. Lo Rey Agameneon, per menament del qual
» a tu som tramesos, te fa a seber que façes resti-
» tuir la Regina Helena al Rey Menalau, marit seu,
» la qual violentment fo presa de son Regne e aci
[V 64 c] » aportada; e axi mateix li *façes restituyr los greus 4300
» dempnatges que Paris, fill teu, ha fets en Grecia.

---

83 *m.* arbre A. 95 salut del enamich A. 98 *m.* Menalau A.

» E si tu aço fas, husaras de saui consseyl, car lo
» dit Rey Agameneon encontinent, ab tots los seus,
» sen tornara en Grecia, e cessara daqui auant tota
4305 » occasio de discordia entre tu e nos. E si, per
» ventura, aço menysprearas de fer, pensa en tu
» mateix quants mals finalment sen poden esdeue-
» nir a tu e als teus: car tu e tots los teus perirets de
» mort cruel e desauenturada, e aquesta tua noble
4310 » Ciutat tota *sera cassada e dissolta en cenra.» [*A 54 a*]
E lo Rey Priam, enteses les paraules de Vlixes, sens
alcuna delibaracio de consseyl respos li: «Molt
» son meraueylat e comogut del recomptament de
» les tues paraules, com de mi requires tals coses,
4315 » les quals no per*tanyarien esser demanades a .j. [*V 64 d*]
» Rey vençut e posat en article de destruccio. Ne
» cuyt quels teus Grechs contra mi vallen en tan
» gran força, que a fer les coses que demanes yo
» dege esser constret; car ells sens alguna raho
4320 » demanen de mi satisfaccio, qui a juy de satisfac-
» cio a mi faedora son sots mesos, com ells, sens
» alcuna raho, me hagen donat tan gran dempnat-
» ge. E si per uentura alcuna causa hi hague, fo
» nulla, per la qual sens tot mereximent mataren
4325 » a mi mon pare e mos frares, e tots mos amichs,
» e meseren a fons la Ciutat de Troya, e liuraren a
» mort e exili los Ciutadans daquella, e sen dugue-
» ren ma germana Exiona; la qual, si encara era
» tractada segons ques pertany a filla de Rey, nou
4330 » portara tan greu, mas es tractada e ensutzeyda
[*V 65 a*] » per *manera meretrical e deshonesta. E *dema- [*A 45 b*]
» nen a mi a ells esser constret de satisfaccio, e yo
» no res menys hauia volgut sots callament de tan

---

05 occasio e discordia A. 10 sera cessada A. 19 *m.* sens alguna raho A. 23 alcuna cosa A.

» greu mal passar me vida, e no esser congoxat de
» brogit de guerra ne de batayles; e per ço hauia 4335
» trames a ells mon missatge Anthenor, que al-
» menys me volguessen retra la dita germana mia,
» e que daqui auant me callas de totes altres iniu-
» ries. E ab quanta deshonor e ab quantes menaçes
» ells ne hagen trames lo dit missatger, assats es 4340
» cert a uos e a mi. Donques, noy ha loch que les
» paraules de la tua missatgeria exausescha: mes
» amaria legement perir e morir. Per que, lo Rey
» Agameneon se tenga per dit e sia be segur, que
[*V 65 b*] » null temps yo no demanare pau ab *los Grechs, 4345
» qui de tantes dolors me han afligit. E tu, qui de
» tals paraules mas husat, sino que officij de legacio
» te deffen, a vil mort te fera morir. Tornats uosen,
» donques, alli don sots venguts, car mentre queus
» veig no puch esser sens gran fluctuacio de ira.» 4350
A la qual cosa Diomedes, faent alcun sotsris, dix
[*A 54 c*] axi: «O, Rey! si tan solament per nostre *esguar-
» dament o per la nostra presencia no sots sens ira,
» en tot lo temps de la vostra vida no serets sens
» ira, com los Grechs ab tan gran potencia vos sien 4355
» vehins. E ia no es temps de dilacio, per veura
» a nos e a ells dauant la tua Ciutat contra tu e els
» teus impugnants continuament ab armes. E si de
[*V 65 c*] » nosaltres sols, qui som *sens armes, de tan gran
» dolor es punyit ¿quant mes te dolras quant veu- 4360
» ras contra tu mes de .C. milia Grechs armats,
» contra los quals naguns deffeniments te poran
» conseruar que tu e los teus no sintats morts cruels
» e desauenturoses? Empero tu pots dir aquexas
» paraules que dius, axi com a vanes, ab segura li- 4365
» bertat, ans que aquests mals se esdeuenguen.»

---

40 missatger e aço es cert A. 58 a armes A.

Adonchs molts daquells qui alli eren presents, comoguts a les paraules de Diomedes, se volgueren lexar anar contra ell, e greus iniuries a ell infligir
4370 leuants se contra ell ab les espases nues. Mas, com lo Rey Priam vee aço, leuant se de la sua cadira, poderosament crida contra los seus: «Que alcuna
» iniuria no pre*sumesquen fer contra aquells, com [*V 65 d*]
» nos pertanga *del hom saui respondre al foll se- [*A 54 d*]
4375 » gons la sua follia, e cosa propria sia al foll de
» mostrar les sues follies, e es cosa propria del saui
» sofferir en sa sauiesa les erros dels folls. E axi
» com al foll es franch arbitre escampar folles pa-
» raules, axi torna a leer al saui escoltar aquellas,
4380 » e daquellas riure e no respondre. Car en les pa-
» raules folles es conaguda la follia daquell qui les
» diu; e yo amaria mes en ma persona sofferir alcun
» mal o alcuna iniuria, que no que la soferis alcun
» missatger qui fos en la mia cort. E per alcuna
4385 » pocha cosa e vil se pot leugerament cascu fer vi-
» tuperar. Seyts, donques, tuyt, ne daqui auant
» alcu de vosaltres no presumescha dir alcunes pa-
» raules inonestes.» E axi aquells cessants, *Enea, [*V 66 a*]
qui seya prop lo Rey, sens tot altre mija no podent
4390 obtemperar en paraules, dix axi: «Senyor: no es
» cosa desagual si alcu respon al foll segons la sua
» follia; car qui paraules folles diu, digna cosa es
» que de la sua follia report condigne disciplina.
» E yo en vostra presencia poria dir tals e tantes
4395 » paraules *inhonestes, que dignament e per dret [*A 55 a*]
» me poriets fer ociure. E si no fos la vostra pre-
» sencia, aquell qui axi com a foll ha parlat no fora
» indigne cosa que fos mort. ¿E es cosa soferidora
» que ell, ab aytal audacia e ab paraules ampulloses

78 com a foll A. 79 torna a llahor V.

» e monsonagueres, no hage duptat offendre la 4400
» vostra reyal magestat, e a uos e a nos escometra
[V 66 b] » de pa*raules tan leges? Mester li es que deconti-
» nent daquest loch partescha, si donques la sua
» follia presumptuosa en sauiesa no conuerteix.» E
Diomedes, per les paraules de Eneas en res no es- 4405
paordit, respos li axi: «O tu, quis qui sies! en tes
» paraules conech be que tu no est dreturer jutge,
» mas parler oltrocuydat. E desig fort quet trobas
» en loch couinent, en lo qual yot pogues retra
» aquellas gracies que mereys de les paraules les 4410
» quals tan agradablement has dites. Be veig que
» benauuyrat es aquell Rey quit te per conseyler,
» pus tan be has sabut aconseylar a ton Rey que sia
» actor de injuries, e que leugerament procehis a
» fer coses a ell vergonyoses.» E Vlixes, estronchant 4415
[V 66 c] *sauiament les paraules de Diomedes, diu li que
[A 55 b] call, e que daqui auant *no hage cura de parlar.
E aquell mateix Vlixes dix axi al Rey Priam: «O
» Rey! plenerament hauem enteses les paraules
» quens has dites; e daqui auant partim nos de tu, 4420
» e recitarem feelment totes les coses que per tu
» nos son estades dites al Rey Agameneon.» E en-
continent abdos deualants del palau e pujants en lurs
caualls, cuytadament sen venen a la host. E vinents
a la tenda del Rey Agameneon, on eren los maiors 4425
de la host, recomptaren a aquells tot ço que per lo
Rey Priam lus era estat dit e respost. De la qual
[V 66 d] resposta foren molt meraueylats *los Grechs, e
encercharen entre ells e tengren molts consseyls
en qual manera fora procehidor contra los Troyans, 4430
segons que dauall per orde sera recomptat. Mas,

17 e daqui A. 20 dites daqui A.

abans que vingam al recomptament de la ystoria, direm alcunas coses del damunt dit Eneas.

Aquest es aquell Eneas qui, concebut e nat de
4435 la deessa Venus e de Anchise, apres la destruccio de Troya fugi ab alcuns dels Troyans, per mar, ab alcunes sues naus; e nauegant molt per la mar, *apres molts succehiments e moltes coses que li [*A 55 c*] esdeuengueren, fo fet Princep de la Ciutat de Roma
4440 e de la cosa publica dels Romans; del linyatge del qual procehi e succehi en gran felicitat aquell noble e gran Cesar August. A*quest es aquell del qual [*V 67 a*] lemperador Justinia, en los libres de les sues leys, es a seber en los libres de les *Autentiques,* en la ru-
4445 brica qui parla quel nom del Emperador sia proposat ab legitims documents, feu alta mencio, dient que si del gran Cesar August los altres Emperadors deuen esser dits Cesars, molt mills, segons los temps primitius, tots los altres Emperadors per
4450 Enea deurien esser dits *Eneades;* car lo dit Eneas primerament gouerna la cosa publica dels Romans per imperial senyoria. Daquest Eneas scriui moltes coses, dementre que visch, Virgili en la sua obra dels *Eneydenchs,* axi que per maior partida tots los
4455 succehiments e procehiments fets per lo dit Eneas escrigue en aquella obra, *jassia que, pervengut [*V 67 b*] de mort, aquella obra no poch complir entegrament.

---

48 molt mes A.

[*A 55 d*] *ACI ES ACABAT LO .XIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XIJ^e^. QUI PARLA COM ACHILLES E TELAFUS FOREN TRAMESOS PER LOS GRECHS A VNA YLLA DITA MECINA PER HAUER GRAN COPIA DE VIANDES A OPS DE LES HOSTS DELS GRECHS 4460

EMENTRE que aquestas coses fossen fetes, segons que damunt son recomptades, lo 4465 Rey Agameneon, ab veu de crida, mana venir en la planicia de Tenidon tots los Reys, Duchs e Princeps a general parlament. Los quals vinents en lo dit loch, lo dit Rey Agameneon lus declara sa intencio ab aytals paraules: «Entre les 4470
» altres coses qui manifestament son necessaries a
[*V 67 c*] » la nostra host, es vna *cosa sobiranament neces-
» saria que hajam curosa ancia en qual manera la
» nostra host, com sera en conflicte de batayles,
» hage habundancia de viandes; car, sens moltes 4475
» viandes, tan gran host com es aquesta no poria
» passar. Per que, si a vosaltres es acceptable, a mi
[*A 56 a*] » par *que nosaltres dejam trametra a Mecina per
» hauer continuament viandes, car alli ni ha gran
» habundancia; e que sobre aço sien trameses per- 4480
» ssonas bonas e asenyalades e feels, qui en tal mane-
» ra endressen e hordonen lo fet de les viandes, que
» aquellas pugam hauer continuament e sens falta,
» en tota aquella maior copia que hauer se puscha.»
E feta fij a les paraules del Rey Agameneon, tots 4485
[*V 67 d*] aquells *qui presents hi eren loen son consseyl.
E encontinent elegiren aquells nobles barons Achi-

---

66 lo dit Rey A. 67 en planicia A. 69 lo Rey A. 75 de les viandes A. 77 vosaltres par acceptable A. 79 alli na gran A.

lles e Telafus, fill de Hercules, per exequir aquest nagoci, delibarants que ab gran companya de caue-
4490 llers e de personas combatents sen vagen a Mecina, per exequir lo fet de les viandes. En aquella Prouincia regnaua vn Rey, per nom Teotran, qui son Regne en longa pau hauia tengut, com alli hagues gran copia de molts cauellers e jouentut de barons
4495 pugnants. Molts volgren dir aquesta esser Sicilia, qui per tots temps habunda en gran fertilitat de viandes, dita Messa per vna Ciutat quey ha per nom Massana, la qual en vulgar sapella Mecina; e es si-
[A 56 b] tuada *la dita Ciutat en la entra*da daquella ylla, [V 68 a]
4500 e hay bon port e meraueylos, en lo qual moltes naus e en gran nombre poden arribar e estar segurament. E per aço alcuns volgren dir que la dita Ciutat de Messana es axi dita, car per raho del dit port les messes, ço es seber lo gra quis cuyl en los
4505 termens daquellas partides, forçadament es alli aportat, e depuys, per los nauegants, per diuerses parts del mon portat per raho de guany. Jassia que alcuns hagen dit la dita Ciutat de Massana per nom dun Rey appellat Messanus, ennobleyda de laors,
4510 lo qual Rey, mentre que regnaua en aquella ylla, volch aquella Ciutat esser appellada Massana segons la confermitat del seu nom. Mas Ffrigius Dares daço no posa res en la *sua obra, sino que simpla- [V 68 b]
ment hi posa que Achilles e Telafus foren trameses
4515 a Messa, per hauer copia de viandes. La qual Messa, com per ventura fos altra que no Sicilia, poch esser pus prop als Grechs que *la ylla de Sicilia, quels era [A 56 c]
fort luny, jassia que aço es cert que Sicilia fo subgecta a la senyoria dels Grechs. En aquesta pro-
4520 uincia de Messa vengren Achilles e Telafus ab .iij.

94 *m.* gran A. 98 Mecina es sitiada A. 03 *m.* de Messana A.

milia cauellers e ab gran nauili. E ells arribats en aquella ylla e deuallants en terra, lo Rey Teotran ab molts cauellers e ab moltes companyes de peu vengren a la riba de la mar, on Achilles e Telafus eren arribats en companyia dels seus. E com saberen e 4525
[V 68 c] veeren quel dit Rey *venia contra ells, e que no volia que en naguna manera ells romasessen en sa terra, encontinent se prenen a les armes, e ab virtut coratiosa se presenten a la batayla, la qual sospitauen contra ells esser apparaylada. Segueix se, donchs, 4530 entre ells batayla molt aspra, e los corsos trucidats de coltell caen daça e della. Molts caen dels Grechs e molts de lurs contraris; e jassia que los Grechs en molta virtut sesforçassen, empero no podien contrastar al nombre dels aduersaris, qui era en .iij. 4535 parts maior. E verament tots los Grechs foren aqui
[A 56 d] morts, si no fos aquell *Achilles, meraueylos en fet darmes, qui esguarda ab gran estudi la quantitat dels combatents e la qualitat, e vee quel Rey Teo-
[V 68 d] tran, *en mig del conflicte dels combatents, mera- 4540 ueylosament e poderosa infligia gran dempnatge als Grechs. Per que lo dit Achilles, ab gran furor, se lexa anar en aquella part, e trencha totes les hosts, e mata tots aquells qui dauant ell se oposen e qui a son passatge no li obren carrera; e, axi com a leo 4545 brugen, sen ve enuers lo Rey Teotran, e ab espasa nua fer lo de colps molt espessos e fa li moltes naffres, e deslaçat lelm de son cap per força, pres lo dit Rey violentment el darrocha del cauall en terra; e alsada lespasa, estant en sa furor aquell en- 4550 tenia a ociure. Mas Telafus, qui apres Achilles sesforçaua de combatre contra sos aduersaris, quant
[V 69 a] vee Achilles *axi contra lo Rey Teotran cruelment

28 a armes A. 49 *m.* del cauall A.

enfellonir, e que ia tania la ma dreta alçada e li
4555 volia tolra lo cap, metent se en mig dells reebe en
son escut lo colp que Achilles volia donar al Rey
Teotran, e ab alta veu e piadosa prega *Achilles [*A* 57 *a*]
que al dit Rey, axi mortalment naffrat e quaix mort
e vençut, per sa benignitat li vuyla remetre lo darrer
4560 article de la mort, e ell, qui es vençedor, do al
vençut espay de vida. E Achilles encontinent res-
pos a Telafus: «¿Quina raho te mou, que tu vuy-
» les exercir gracies de pietat enuers aquest nostre
» publich enamich, qui axi cruelment, en sola con-
4565 » fiança de la sua virtut e de ses armes, primera-
» ment nos ha escomoguts e agreujats? Justa cosa
» *es, donchs, que ell caja en lo laç lo qual contra [*V* 69 *b*]
» nos paraua.» E Telafus li dix: «Senyer: aquest
» Rey en temps passat es estat conjunt de gran fa-
4570 » miliaritat ab mon pare, e yo vna vegada, qui per
» fet de ventura arribe en aquesta sua terra, reebi
» moltes cortesies e honors dell, e grans e asenya-
» lats serueys me feu. Per que yo aorresch lo seu
» dempnatge e la sua mort.» E Achilles li dix: «Pus
4575 » que axi es, vel te aci: prin lo e fen tot ço que a
» tu plaura.» Adonchs, lo Rey Teotran axi escapat
de les mans de Achilles e deliurat del perill de la
mort, fo posada fij a la batayla. E partexen se les
hosts, *e los Grechs sen tornen vençedors a lurs [*A* 57 *b*]
4580 naus. E lo Rey Teotran, mig uiu, es portat a la sua
Ciutat; e, a grans e humils *pregaries sues, Tela- [*V* 69 *c*]
fus e Achilles venen sen ab ell, e foren reebuts e
acollits per ell ab gran honor. E no passaren molts
dies quel Rey Teotran, qui axi era naffrat mortal-
4585 ment per Achilles, fet ia quaix mig mort e alanguit

---

54 e ia que tania A. 67 *m.* donchs A. 69 estat couinent de gran A.

de ses forçes, veent que la sua vida no era longa,
mana venir dauant si Achilles e Telafus; los quals
vinents e trobants lo dit Rey jahent en son lit reyal,
dix los lo dit Rey: «Molt nobles barons: longa
» salut hajats! Dich, empero, a tu, Telafus a mi 4590
» molt car, que yo son vengut als darres dies de la
» mia vida, e daqui auant no pusch escapar a la
» mort. E com los ffats a mi no hagen atorgat que
» yo puga jaquir a mi hereu ledesme e de mi en-
[V 69 d] » gen*drat, per ço que lo present Regne meu, lo 4595
» qual ab gran trebayl he conquest e mantengut
» entro al dia de vuy, no venga a decahiment, e lo
[A 57 c] » qual ia conquest, sens falla *hagre perdut si no
» fos aquell molt noble e virtuos baro, pare teu,
» Hercules, qui a mes pregaries cuytosament vench 4600
» e occorrech en aiuda mia, e per la sua virtut fo
» fet cap e maior en la guerra e en la occupacio
» que feyen los enamichs daquest Regne, en tant,
» que a mi era defalguda tota esperança de recobrar.
» E ell tot sol, en sola potencia de la sua virtut, 4605
» esuehi tots los meus enamichs poderosament, e
» molts daquells sens nombre ocis; per la qual cosa
» aquest Regne lauors e depuys tota vegada fo libe-
[V 70 a] » rat *de egressio de enamichs, e a mi restituyt e
» liurat en pau e en repos. Per que, no per mos 4610
» merits ne per virtut de la mia potencia, entro ara
» yo he husat en pau de la senyoria daquest Regne,
» mas per sola afectuosa virtut del teu benigne
» pare.»

E en aquest loch aquells qui cuydaren aquesta 4615
prouincia de Messa esser Sicilia, molts fortifiquen
lur opinio afermants Hercules esser vengut en Si-
cilia, per que es dit en vna partida de Sicilia, es a

88 *m.* jahent A. 99 e victorios baro A. 02 guerra en A.

seber en la partida dels Barbarenchs, Hercules per
4620 raho de memoria hauer *ficades ses colones, lo [A 57 d]
qual loch encara vuy es dit Colones. E la terra qui
en temps passat hi era, era appellada Hercules,
jassia que alcuns volgren, corromput lo nom de
Hercules, nomenar *Ercolia; mas aquestas coses no [V 70 b]
4625 son certes. En aquesta terra, en lo temps passat per
los Barbarenchs arada, e donada de tot en tot en
ruyna, encara romanen alcunes colones, les quals
vulgarment son appellades Colones d Ercules; e en
aquesta terra Ffrederich, Princep segon de la cosa
4630 publica dels Romans e Rey de Sicilia, feu construir
vna Ciutat, considerant aquell loch per son citi
esser profitos als habitants, jassia que aquell seti sia
en fas de la mar e nagun bon port noy ha; la qual
terra, per la bonea del seti on es, es plena de poble,
4635 e entro lo dia de vuy es dita terra noua. E lo dit
Rey Teotran, qui vehia que saprohismaua als
dar*rers dies de la sua fij, continuant ses paraules [V 70 c]
que hauia començades enuers Telafus, dix li: «E
» donchs, fill Telafus, com aquell pare teu molt
4640 » virtuos, Hercules, aquest Regne *per sa virtut [A 58 a]
» hage conquest, e yo no entena que per ell sia
» estat a mi restituyt, mas quel mage comanat, lo
» qual ell axi com a propri haguera si los ffats ha-
» guessen volgut que ell hagues sobreviscut a mi,
4645 » han lo a tu rahonablement los dits ffats atorgat,
» com tu, fill e hereu seu, sies romas en loch dell.
» Per que yo, ab aquest meu testament, te insti-
» tuesch hereu meu vniuersal, axi en aquest Regne
» com en tots los altres bens meus, axi que tu daqui

---

23 volgren corrompre A. 24 nomenar Herculia A. 29 en aquella A. 30 feu constituir A. 31 son seny esser A. 43 axi ell A. 46 sies remes A.

[V 70 d] » auant pugues e deges husar de la corona e *de 4650
» la senyoria daquest Regne; e aquest poble, qui
» als vers senyors per tots temps es estat vertade-
» rament sotsmes e obedient, endreçes e manten-
» gues e gouernes en pacifica tranquillitat. E curaras
» lo meu cors liurar a sepultura, ab aquella honor 4655
» reyal ques pertany, e celebraras aquellas exequies
» e funeraries de mi, axi com se pertany e es de
» costuma reyal.» E dites aquestas coses e escrites,
sobreuinent la mort, lo Rey Teotran fini sa vida.
Lo qual mort, Telafus, entristat de la sua mort, ab 4660
los promens de son Regne feu soterrar lo cors de
Teotran honorablement e reyal. E feu li construyr
[A 58 b] vna tomba de pedra pre*ciosa, molt meraueylosa,
[V 71 a] en la *qual lo cors del Rey Teotran establi esser
conseruat. E en la faç daquella tomba feu entretay- 4665
lar e posar .j. epitaphi, lo qual contenia aço, en
acabament, ab uersos metrificats: *« Lo Rey Teotran
» jau açi, lo qual per Achilles fo mort, e lo qual establi
» que Telafus succehis en son Regne.»*

Aço fet, tots los maiors del Regne e tots los 4670
pobles, cascuns per ses Ciutats, al dit Telafus qui
ia en temps passat per son dret e per titol de son
pare era ennobleyt de nom de Duch, fet nouell Rey,
axi com a lur Rey e senyor faeren homenatge e
sagrament de feeltat; e daqui auant lo dit Rey reebe 4675
los gouernaments de son Regne. E Achilles, pus
que hac carragades les naus de gran copia de viandes
[V 71 b] e daltres *coses necessaries a regiment de vida, se
apparayla son partir. E lo Rey Telafus de tot en tot
sen volia anar ab ell a la host dels Grechs; mas 4680
Achilles, ab amonestaments e ab pregaries e induc-

---

56 exequiaries A. 62 feuli constituyr A. 74 homenatge sagrament e feeltat A.

cions e menaments, lo feu romanir quaix forçat.
E *sots aquellas matexas induccions e amonesta- [A 58 c]
ments, li dix que donas tota cura e tota ancia en
4685 trametra continuament e incessant a les hosts dels
Grechs copia de viandes e totes coses que li para-
guessen a ells esser necessaries; qui, ab tota deuo-
cio, se offeri a ell esser complidor sens tota falla.
E axi Achilles, partint ab les sues naus e del Rey
4690 Telafus, demana les altes mars; e, nauagant ab bon
temps, vench sa e saul a Tenidon, on encara era la
host dels Grechs. E encontinent deuallant en terra
en companyia de molts, vassen a la tenda del Rey
Agameneon, on mantinent tots los Reys, e Duchs,
4695 e Princeps, e los maiors daquella host, se aiustaren
e ab gran alagria reeberen Achilles, ab molts
*abrassaments e afalagaments de besars, axi com [V 71 c]
aquell lo qual dauant tots los altres en totes coses
hauien molt car. E recomptades per ell totes aque-
4700 llas coses que seren seguides en la prouincia de
Messa, e com Telafus era estat fet Rey, e com ell
hauia amanades les naus carragades de viandes, e
com era estat empres, conuengut e promes entre
ell e el dit Rey Telafus *quel dit Rey no cessaria [A 58 d]
4705 de trametra continuament viandes a la dita host;
per que, certa cosa era que, daqui auant, aquella
host naguna fretura de viandes no podia hauer.
E tots de gran goig se alegren sobiranament, e loen
a totes parts, axi com rahonablement ho podien
4710 fer, ço que era estat fet per Achilles. E feta fij a
totes les paraules, Achilles sen torna a les sues ten-
des, on fo reebut ab gran goig e ab alegra cara per

88 se offeri allo complidor A. 95 *m.* e princeps A. 07 hauer tots A. 08 se alegraren A.

los seus Mermidonenchs, faens apares que hauien gran goig de la sua venguda.

En aquest loch Ffrigius Dares exampla la mate- 4715
[V 71 d] ria de la sua *ystoria, ans que dels procehiments dels Grechs quis seguiren alcuna cosa recomptas; e per orde e nomenadament, scriui en aquest loch quals Reys e quants, quals Duchs e Princeps vengueren en defencio de la Ciutat de Troya. E axi 4720 com dessus hauem scrit dels Reys e Duchs e altres vinents en la host dels Grechs, axi es digne cosa que nos, en aquesta part, dells fassam mencio; e, si no de
[A 59 a] tots, almenys dels maiors. Donques, es *a seber que dels Regnes aquells, jassia que Dares Frigius non 4725 hage res dit, vengueren .iij. Reys ab mes de .iij. milia cauellers armats; es a seber: lo Rey Pandalus, e el Rey Gapar, e lo Rey Adastri. Item, de vna prouincia que es dita Calofon, la qual alcuns digueren
[V 72 a] esser ylla *de gran especiositat e ennobleyda de 4730 plenitut de Ciutats, vingueren .iiij. Reys ab .v. milia cauellers; dels quals Reys la .j. era appellat Carias; laltre, Rey Ytasius; lo tercer, Rey Nestor, lo fort; e lo quart, Rey Amfimatus. Item, del Regne de Licia vench lo Rey Trauelon, ab son fill qui era 4735 molt forts, per nom Sarpedon, ab .iij. milia cauellers; el qual Rey Trauelon era coniuncte per deute de consanguinitat al Rey Priam. Item, del Regne de Lichaonia vench lo Rey Enfenis, ab .M. cauellers esprouats en batayles. Item, del Regne de Arisso 4740 vengueren .ij. Reys, ab .MD. cauellers; es a seber: lo Rey Vpon e lo Rey Epodus. Item, del Regne qui es dit Cabaria vench lo Rey Rem, ab .iij. milia
[V 72 b] cauellers; e *en sa companyia vengueren .iij. Comtes e .iiij. Duchs, qui eren feels e de dret vassalls 4745

15 Ffrigujs exempla A. 40 Regne Arisso A.

al dit Rey Rem. *Tots aquests portauen armes de [*A 59 b*]
color groga, sens alcun entre senyal, en axi que
entre les hosts de les batayles lo Rey Rem e los seus
leugerament podien esser conaguts, jassia que ni
4750 hagues alcuns altres qui semblants armes portauen.
Item, del Regne qui es dit Tarcia, lo qual es assi-
tiat en la plage oriental, vench lo Rey Pilon, e Al-
camus Duch ab ell, ab .Mcc. cauellers. Item, del
Regne de Pannonia vench lo Rey Protemesus, e .j.
4755 cosi seu, Duch de Escopos, ab .M. cauellers tan
solament, car la prouincia daquest Regne tota esta
en munts escurs e de boschs e de selues ombroses,
e *hay poques vilas e quaix noy ha nagunes plani- [*V 72 c*]
cies, e hay diuerses linyatges dauçells e de besties
4760 feres. E la cauelleria daquella terra dauant totes
altres es prouada, en virtut de lançes e de archs e
de sagetes. Item, de la prouincia de Boerina vin-
gueren .iij. Duchs ab .Mcc. cauellers; es a seber:
lo Duch Amfimus, e lo Duch Ffortinus, e lo Duch
4765 Sanius. Item, del Regne Brotino, qui es fort sub-
posat *a la plage oriental, ple de tot linyatge de [*A 59 c*]
speciaria, vengueren .ij. Reys, frares, ab .M. caue-
llers; es a seber: lo Rey Boetes, e el Rey Episcrius.
Item, del Regne de Passagonia, qui es molt prop
4770 vers lo sol oriental, e es Regne al qual apenes pot
hom anar per la sua gran lunyaria, vench lo *Rey [*V 72 d*]
Ffilomenis, ab .ij. milia cauellers, qui hauien aytals
escuts la materia del quals no era construyda de
fust, mas tan solament de cuyrs cuyts, resplendents
4775 empero de molt or, e hornats de diuerses pedres
precioses; car lo dit Rey Ffilomenis era molt rich
dor e dargent e de pedres precioses, les quals souint
se atroben en lo flum de Tigris e de Eufatres, en

58 e han poques A. 65 fort suposat A. 70 Regne el qual A.

les riberes dels quals lo dit Regne, qui ha nom Pagafoni, es assitiat. Era lo dit Rey molt gran destatura, no manor que de gigant. Item, del Regne de Etiopia vench lo Rey Persers, e en sa companyia lo molt noble Rey Mennon, ab cauellers, Duchs e Comtes a ell sotsmesos, ab .iij. milia cauellers daltres; e en lur companyia vench Sigameon, frare del
[*A 59 d*] dit Rey Mennon. Item, del *Regne Tecorio vench lo Rey Teseu, e Archilogus, fill seu, ab .M. cauellers; lo qual Rey Teseu era conjunt de consangui-
[*V 73 a*] nitat al Rey Priam. Item, de la ylla qui es *dita Agresta vengueren .ij. Reys ab .Mcc. cauellers; los noms dels quals Reys açi no son expressats. Item, del Regne de Lisio, lo qual es vltra lo Regne Ematzanim, vench .j. Rey molt veyl, mas noble de molta discrecio, per nom Epistropus, instruhit en les .vij. liberals arts; e amena ab si molts cauellers, e .j. sagitari o arquer meraueylos de veura, la .j^a^. meytat del qual, del lombrigol a enjus, era cauall, e del lombrigol a ensus era hom; e aquella maytat que era hom tota era cuberta de cuyr pelos, axi com a cuyr de cauall; e hauia los huyls flamejants e vermeyls axi com a foch, e era molt sabent en arch, e hauia la vista molt espauentable; lo qual contra los Grechs, en les batayles, dona moltes temors e
[*V 73 b*] molts dempnatges, e molts dels Grechs mata. *E
[*A 60 a*] foren tots los *cauellers qui ab aquests Reys vengueren, oltra los cauallers del Rey Priam e del Rey de la menor Hindia, per nombre .xxxij. milia cauellers. En axi que, de la constitucio del mon a ença, hom no lig tants cauellers ne tants jouens bataylarosos aiustats ensemps; e la flor de la cauelleria de

---

92 vltra Regne A. 01 sabent en tech e hauia A. 06-07 oltra los... Hindia *m. en* A.

tot lo mon, axi de part dels Troyans con de part dels Grechs, eren alli aiustats. Auertesquen, donques, los lectors de la present ystoria, per quant leugera causa e per quant flacha raho, tantes morts de tan
4815 forts e de tants maiors del mon procehiren. Certes, grans e molt abhominables foren los escandels e els mals que sen seguiren, jassia que per fort flacha raho peruinguessen.

*AÇI FENEIX LO .XIIJe. LIBRE, E COMENÇA [V 73 c]
4820 LO .XIIIJe., DELS GRECHS QUI PARTIREN DE LA YLLA DE TENIDON E SEN ANAREN AL SETGE DE LA CIUTAT DE TROYA; E DE LA PRIMERA BATAYLA DELS GRECHS E DELS TROYANS

4825 NCARA no eren partits los Grechs del loch de Tenidon, com aquell noble Palamides, fill del Rey Nauli, arriba alli ab .xxx. *naus carragades de cauellers; del aue- [A 60 b]
niment del qual tots foren fort alegres, jassia que
4830 de la sua triga alcuns li donassen carrech, ço es com pus tost no era vengut e maiorment a Athenes. Mas ell escusa la sua triga rahonablement, per ço com era estat detengut de *greu malaltia. Aquest [V 73 d]
Palamides entre los Grechs era haut en gran honor,
4835 car enuers los maiors dels Grechs era primer e segon; e jassia que fos poderos en virtut de batayles, empero ell era molt noble en tot consseyl e en especial en fets de batayles, e era molt rich e molt copios en cauelleria. Ffo pregat per los Grechs que

---

13 leugera cosa A. 14 morts e tan forts A. 15 procehi A. 38 batayles era A

fos .j. dels consseylers, e ell a lur requesta ho 4840
atorga agradablement. Molts dies e moltes nits los
Grechs, e especialment los maiors, se aiustaren
ensemps, conseylant e encerchant per qual manera
e pus profitosament porien assetjar Troya. E pri-
[V 74 a] merament acordaren que en la nit exequissen *lur 4845
obra, mas preniels temor de departiment de les naus
[A 60 c] del loch on lauors eren, e que *satanssassen a la
ribera de la Ciutat de Troya, e, per raho de la es-
curadat de la nit e car los nauegants de les naus no
hauien noticia daquellas partides, pogrels seguir 4850
gran dempnatge; per que no estigueren en aquell
proposit. E tornant de cap a lurs consseyls, e cascu
sobre allo dient son enteniment, romas ferm lo
consseyl de Diomedes, qui, entrels altres consseyl-
lers dels Grechs, dix aquestas paraules: «O, Reys, 4855
» Duchs e Princeps qui sots presents, e aytants com
» podets entendre a les mies paraules, vos prech
» que entenats al seny daquellas! Dich uos que molt
[V 74 b] » deuem penssar en *la vergonya, la qual rahona-
» blement nos pot esser carragada; car .j. any ha e 4860
» pus que nos som venguts en aquesta terra, ne lo
» nostre coratge nons ha poguts induhir que po-
» guessem veura Troya. ¿Que, donques, hauem fet
» entro açi? Certes, no res, sino que hauem donada
» auinentea a nostres enamichs, els hauem aguat 4865
[A 60 d] » e asoptiliat lur seny e lur enginy *a trobar ma-
» teria contra nos, que pus leugerament e pus po-
» derosa nos puguen deduhir en ruyna. Veus que,
» depuys que nosaltres som açi e noy som partits,
» es cert a nos que als Troyans son estades aiusta- 4870
» des e multiplicades moltes ajudes, e han apparay-

---

49 car les naus e los nauegants en aquellas no hauien A. 52 consseylers A. 60 ha e pus ha passat que nos A.

» lada e endreçada la Ciutat de nouells murs, e de
» valls e de caues, e fetes grans paliçades; e han
» ne ahuda *gran auinentea en aquest endemig, de [V 74 c]
4875 » fer totes les dites coses, e prouocar causes e mate-
» ries de lur victoria; e han concebut e tenen per
» cert nos no hauer audacia ne coratge de gosar
» procehir contra ells. E axi, en quant mes aquest
» fet se perlonga, aytant mes procuram a nos demp-
4880 » natges e deshonors. E yo cuyt que si en los dies
» passats nostres coratges fossen estats tan feruents,
» que dreta via e continuant nostre nauili fossem
» peruenguts a la ribera de la Ciutat de Troya e con
» pus iuerçosament haguessem pogut, que pus leu-
4885 » gerament forem de*uallats en terra; car ladonchs [A 61 a]
» los Troyans no eren avisats, e ara es nos de ne-
» cessitat de exir en terra, ells prouehits e guarnits.
» Per que yo consseyl, si a uosaltres plau, que en-
» continent apparaylades *les naus, dema ans del [V 74 d]
4890 » dia prengam nostre cami, e, hordonats tots los
» nostres apparaylaments de batayla, ab cos iuerços
» nos en anem a la ribera de Troya, e en poderosa
» virtut de combatre nos auallem en terra, fermants,
» ab aquella maior cuytança que porem, nostre setge
4895 » ferm e segur de prop la Ciutat. Car seber deuem
» que aço james nos pot fer contra volentat dels Tro-
» yans, sino per cas de batayla e per gran aiustament
» de nostres forçes; per que, tota altra delibaracio
» a part posada, en aço no metam triga, e gitem
4900 » part lasquena tot ço que en contrari sen poria dir
» e sen poria seguir enuers nos, sis vol fos be, sis
» vol fos mal; car verament axi sa a fer de necessi-
» tat, com per altra via no poriem venir *pus pro- [V 75 a]
» fitosament a la fij de nostres proposits.» Aquest

91 *m.* nostres A.

[*A 61 b*] consseyl donat per Diomedes plague *a tots absolutament, segons que dessus es estat dir. Per que, leuant se lalba del seguent dia, les naus soltes, ab molta discrecio hixen del port. E aqui, pres ple consseyl quals naus degen anar dauant e quals en apres seguir, comanense en lalta mar. E primerament establiren que anassen dauant .c. naus, ab velas teses, ab lurs senyals e banderes ventilants, e los castells per a batayla endreçats en aquelles, fornits de gran copia de personas armades. E en apres ne fan seguir altres .c.; e daqui auant los romanents seguints per la mar, e procehints per orde, ab dret
[*V 75 b*] *cos naueguen enuers Troya. E sens triga los nauegants en aquellas esguarden les riberes vehines de Troya, e les estacions qui eren en lo suburbi de la Ciutat. E en apres veen la dita Ciutat de Troya; per que, per gouernacio dels timons de les naus, ells se atançen a la ribera de la Ciutat de Troya, faents tot lur esforç per deuallar en terra.

[*A 61 c*] E los Troyans, veents les dites naus en tan *gran multitut e poder esser vengudes e atançades a la lnr ribera, soptosament prenen armes, e armats pugen en lurs caualls. E no esperada licencia de lur Rey, ab cos iuerços e no hordonat se cuyten a la ribera de la mar. E els Grechs, veents tan gran copia
[*V 75 c*] de cauellers armats esser venguts a *defencio de la ribera, de la multitut daquells son fort meraueylats. Mas, encara foren mes meraueylats com axi los veeren tan noblement, tan coratiosa e tan sauia si comportar sots lo cobriment de les armes. Axi que no fo nagu entre los Grechs tan ardit, tan coratios, ne tan forts qui, a la vista de la multitut dels Troyans, no hagues son coratge vacillant e temoros.

13 aquells A.

Mas, car en altre manera los dits Grechs no podien
en terra deuallar, sino per colps despases nues e per
4940 conflicte de batayla mortal, tots prenen armes, al-
cuna animositat en sij resumida. Per que Prothe-
salau, Rey dels Ffilans, qui primer era en orde de
les naus, vinent ab les primeras .c. *naus, primer [*V 75 d*]
en *molta animositat, segur se esforça baroniuol- [*A 61 d*]
4945 ment deuallar en terra. Mas moltes de les dites
naus, per gran tempesta de vents que feya, ab velas
teses ne venien en terra, de les quals moltes sen
trenquen e perexen; per que molts dels nauegants
en aquellas la mar obsorbi tot vius, e aquells qui
4950 vius pogren peruenir en terra en molt martiri, son
morts per los Troyans e farits cruelment de molts
flagells e de molts colps; axi que lo combatiment
e lo brogit era tan gran, que laer paria que tronas,
e les nuus eren espessides en laer per continu gita-
4955 ment de sagetes, e les aygues vehines de la ribera
se enuermeylien per la sanch dels morts, per la mort
dels *quals manifestament es dat a entendre quant [*V 76 a*]
sia estat mortal lo deuallament dels Grechs en terra;
en tant, que nos lig que james naguna host ne na-
4960 gun nauili ab tan gran infelicitat ne ab tan gran
perill isques en terra denamichs. Mas, apres les
dites primeras .c. naus, altres *.c. naus seguints [*A 62 a*]
aquellas venen a aquell mateix loch; mas no fariren
en terra axi iuerçosament com les primeras, mas les
4965 velas daquellas baxades, axi com se pertanyia, ab
aquella maior discrecio que poden sesforçen de
atançar en terra. E los nauagants en aquellas anauen
axi mateix deuallar en terra; los quals reeberen los
Troyans ab ma poderosa e armada, vedants baro-
4970 niuolment lo deuallament daquells en *terra. E los [*V 76 b*]

68 reeben A. 69 vedades baroniuolment A.

Grechs, estants en les dites naus, parades lurs ballestes en quantitat innumerable, en espessos colps de sagetes colpegen los Troyans els forçen lunyar de la ribera; per los colps mortals de les quals sagetes molts na caen morts. E lunyant se .j. poch 4975
los Troyans, per temor de les ballestes, los Grechs salten de les naus en terra, e esforçense de secorrer als nauegants en les primeres naus, si alcuns ni hauia, e establexen dura e mortal batayla contra los Troyans. E aquell Rey Prothesalau, qui ia era 4980
deuallat en terra, feu contra los enamichs moltes coses merauеyloses per estrenuitat de sa persona,
[*A 62 b*] *e ocis infinits dels Troyans ab sa espasa, e feu e dona merauеylosa ajuda als seus Grechs; e, si no
[*V 76 c*] fos *ell tot sol, tots los Grechs qui en terra eren 4985
exits sens dupte foren morts. Mas ¿que aprofita la coratiosa defencio de Prothesalau, com tan solament .vij. milia, pochs mes o menys, dels Grechs fossen en la batayla, contra .c. milia dels Troyans? Adonchs fo mortal batayla entre ells; mas veent 4990
los Grechs que nagun subsidi ni refugi no pot esser a ells de tornar en les naus, com no sia a ells segur ni profitos de tornar en aquellas, ni comanar se a les ondes e als badaylaments de la mar pregona, mes amen en terra lur vida fenir, que offegar ni 4995
morir en la pregonea de la mar. Per que, instauren e tornen a la batayla ab aquella maior animositat que poden. Empero molts dells perexen per colps
[*V 76 d*] de ferre, e les *arenes beuen lo riu de la sanch daquells qui caen per colps despases e de sagetes, 5000
com gran fos la multitut dels Troyans qui cruelment se esforçen e sempenyen contra los Grechs.
[*A 62 c*] A*donchs los Grechs, en molta angustia, se defe-

91 *m.* los Grechs A. 97 instaren A instauraren V.

nen, e en molta perdicio de lurs personas entro a
5005 les estremitats de la ribera son forçats de retornar,
e tots soptosament foren perits a cruel mort, sino
que Archelau e Prothonor, ab lurs naus, se atança-
ren e ab gran força e virtut de batayla, volguessen
o no los enamichs, deuallaren en terra, e podero-
5010 sament secorren als seus e contrasten als enamichs,
e ab violencia se defenen. E instaurada la batayla
ab los altres lurs, qui, resumida animositat, en
*la batayla durament se presenten, aquella batayla [*V* 77 *a*]
sostenen agrament, e sens dupte, en gran perill e
5015 perdicio de lurs personas, combaten. E lauors so-
breuench lo Duch Nestor, qui ab les sues naus se
atança en terra, e ab cor sedejant de secorrer als
seus, sauls deuallen en terra e soptosament se mes-
clen en la batayla. Trenquen se les lançes, e siulen
5020 moltes sagetes volants per laer; fan ço les espases,
caen los morts, e laer es confus per gran clamor
dels combatents. E Archelau e Prothonor, axi *com [*A* 62 *d*]
a nobles barons, se empenyen fortment contra los
Troyans, e molts daquells maten. E lauors lo Rey
5025 Ascalus e lo Rey Antilogus, ab lurs naus, se atançen
a la riba de la mar, e, ab lurs barons combatents,
deuallen en *terra; e coratiosos salten en la batayla [*V* 77 *b*]
e abriuensa baroniuolment contrals Troyans axi
durament e axi agra, quels forçaren tornar atras.
5030 Mas, innumerable multitut dels Troyans, qui en-
cara no eren ateses a la batayla, ab gran impetuo-
sitat e ab gran força se endrecen contra los Grechs.
E la batayla axi mesclada en maior feruor, los
Grechs son forçats tornar atras, qui, ia no hauens
5035 poder de contrastar als Troyans, tornants atras
peruengueren a la estremitat de la ribera de la mar.

---

05 les estrenuitats A. 24 matauen A. 36 estrenuitat A.

E lauors lo Rey Vlixes, ab son nauili, arribant a la ribera, e ab iuerços cos e ab gran companya de combatents deuallant en terra, mes se en la batayla; la qual es mesclada entre ells, molt dura e molt 5040
[*A 63 a*] aspra. *E per la venguda de Vlixes los Grechs re-
[*V 77 c*] cobren lur *força, e, empenyents se contra los Troyans, impugnen los baroniuolment. E Vlixes, axi com a leo brugen en mig de les hosts, ennobleit de ses armes e ab la sua lança, la qual portaua en 5045 la ma, molts ocis dels Troyans, naffra los vns, e endarrocha los altres dels caualls. E com Ffilomenis, Rey de Passagonia, vees Vlixes ab tan gran estrenuitat combatre e ab tan gran pestilencia dampnificar los Troyans, empes se a cauall furiosament 5050 contra Vlixes, lo qual andarrocha del cauall; e Vlixes necessariament se hac a combatra a peu. Mas Ffilomenis, vibrada la lança que portaua en uers Vlixes, feril de colp molt dur, axi greument e aspra, que, trenchat lescut, la lança li passa la loriga; e 5055 Vlixes, no podent sostenir lo colp de la lança, caygue ressubinat en terra, no empero molt espaordit per lo colp ni per la naffra qui li era feta. Ans, iuer-
[*V 77 d*] çosament *se leua, e vibrada contra Ffilomenis la lança que portaua, en gran força de sos braços en 5060
[*A 63 b*] la sumitat del escut feri de *colp mortal Ffilomenis, enuers la gola; e rompuda la loriga, la lança aguda e segant de Vlixes tayla les venes organals de la gola de Ffilomenis; per la qual raho ell mortalment naffrat caygue del cauall mig viu; lo qual cuydants 5065 los Troyans esser mort, ab gran virtut de combatre sostraen lo de les mans dels Grechs, e posat en .j. escut, axi mig mort trameten lo a Troya. E car los Troyans se cuydaren que Ffilomenis fos mort,

45 ab la lança A.

5070 foren ne molt torbats; e si no fos aquell cas que se
sdeuench de la naffra de Ffilomenis, tota la host
dels Grechs qui era deuallada e combatia en terra,
fora ven*çuda, e sens falla hagren plorats los darrers [*V 78 a*]
dies de lur vida. Mas lo Rey Cohas e lo Rey Tolis
5075 ab ses naus, e el Rey Agameneon, Emperador dels
Grechs, e el Rey Menalau e el Rey Thelamon ab
les sues, se atançen a la ribera e soptosament de-
uallen en terra. Los Troyans, entenents enuers la
batayla molt aspra contra los Grechs, aquells qui
5080 vn poch abans eren exits en terra e qui bataylauen
contra los Troyans, e los Reys ara prop *dits qui [*A 63 c*]
eren arribats en terra, giten tots lurs caualls de les
naus, e ells pujants en aquells, en gran virtut de
combatre mesclen sa en la batayla, e empenyen se
5085 fortment contra los Troyans, e trenquen les lançes,
e en lo trencament daquelles molts dels *Troyans [*V 78 b*]
sens nombre andarroquen dels caualls, los vns
morts e los altres mortalment nafrats, e, instaurada
la batayla, molts perexen dels Troyans. E lauors lo
5090 Rey Prothesalau, qui tan grans trebayls darmes
hauia soferts aquell dia, lassat per los dits trebayls
lunyas .j. poch de la batayla, e, per tal que reebes
alcuna respiracio e reueniment, vench sen a la ribera
de la mar, en aquell loch on la batayla era estada
5095 primerament comensada, e aqui sabe que quaix
tots los seus eren morts en la batayla, per la mort
dels quals produhi moltes lagremes amagadament.
E mogut molt a ira per la mort daquells, resumi en
si sperit que encara tornas a la batayla, esperant
5100 aconsseguir venjança de la mort dels seus per ociure
molts dels Troyans. En axi, foragitats *de les naus [*V 78 c*]

85-86 trenquen... dels Troyans *m. en* A. 87 nandarroquen A. 96 batayla en la mort A.

los seus caualls e dels altres seus, daquellas es a
[*A 63 d*] seber que eren escapades salues de la ra*bia dels
vents, puja en son cauall, poderosament cobajant
venjar la mort dels seus. E anant furiosament ab 5105
lespasa nua contra los Troyans, molts mata daquells
e molts na naffra, e molts na escabranta dels caualls.
Lauors Perseu, Rey de Etiopia, ab gran copia de ca-
uellers vinent de la ciutat de Troya, ab coratge furios
entra en la batayla; e en la venguda dell e dels seus 5110
Ethiopenchs batayla molt dura e molt forts es ins-
taurada. E los Troyans, per la venguda daquells,
resumiren tan gran audacia de virtut, que foren fets
quaix freschs en lurs forçes; e rompen impetuosa-
ment les hosts dels Grechs, e aquells naffren de 5115
[*V 78 d*] dures naffres, e greument *los oppremen; e axi
oppremuts los forcen tornar atras, a la riba de la
mar, per gran violencia; en tant, que los Grechs
vertaderament foren aqui vençuts si no fos aquell
noble Palamides, qui, ab les sues naus, arriba en 5120
terra; qui, encontinent trets los caualls de les naus,
[*A 64 a*] ell ab sos ca*uellers, en desig de combatre e de
secorrer als seus, puja a cauall; e metent se en la
batayla, mortal combatiment es aqui instaurat, e en
lo seu aueniment los Grechs se esforçen recobrar 5125
per ell coratge. E el dit Palamides, entenent tot
furios en destruccio dels Troyans, ana contra Siga-
meon, ffrare del Rey Mennon e nabot del Rey de
Persia, qui lauors en noblea darmes feya de si me-
[*V 79 a*] *raueyles. E empesa enuers ell la sua lança, feril 5130
per mig de les costes e passali lo ventre, e gital mort
del cauall. E aquell lexat, endressas en lespessura de
les hosts dels Troyans, e romp e trencha aquellas
hosts e mata infinits Troyans; los quals, com lo

---

14 *m*. impetuosament A. 17 a riba A.

5135 veyen, duptants lo daça e della, axi com a la mort
en lo seu aueniment li fan via. Adonchs es feta gran
clamor en la destruccio e perdicio dels morts; e los
Troyans, no podents sostenir la furor de Palamides,
per lonch espay de terra son forçats tornar atras, e
5140 per subsidi e remey de fuyta los dits Troyans gi-
rauen lasquena. *Mas, aquell molt noble de tots [*A 64 b*]
los cauellers e molt forts Hector, excitat quaix a les
veus dels cridants, hix de la Ciutat de Troya en
*companyia de molts, furios axi com a flames en- [*V 79 b*]
5145 ceses, e resplendent en ses armes. E portaua escut
resplendent axi com a or, e figurat de .iij. leons; e
ab son planço o lança en la ma poderosament es-
ueeix les hosts dels Grechs, e aquellas departides
daça e della, ell passant per mig, ab virtut no lassa-
5150 ble de bataylar vench contra lo Rey Prothesalau,
qui los Troyans en bocha de coltell no cessaua de
matar. E irruent contra ell ab lespasa nua, com ia
debans en los Grechs hagues trenchada la lança, e
alçat son braç, en virtut de la sua potencia feri lo
5155 Rey Prothesalau axi fortment e terrible, que del cap
entro al melich lo tayla per mig, no contrestant
defencio darmes que tengues. Adonchs *cau mort [*V 79 c*]
lo noble Rey Prothesalau; e aquell jaquit, Hector
se empeny con*tra los altres, e aytants con ell ne [*A 64 c*]
5160 ateny ab colp de la sua espasa, cert es a aquells los
lurs dies termenar. E ia no hauia molt discorregut
per les hosts dels Grechs, pero tants ni hauia ja
morts, que los altres, espaordits per temor dell, se
esquiuen axi com a la mort, e interrogant la .j. a
5165 laltre qui era aquest, per la gran destruccio e per-
dicio que fehia en ells lo conexen, e creen aquell
esser Hector, pus fort de tots los altres. Adonchs

35 com la mort A. 64 axi com a perill de mort A.

fugen los Grechs de la faç de Hector, no podents
sostenir los seus mortals colps; e dementre que ell
axi sesforçaua en la batayla, los Grechs defallen; e 5170
com ell fos llas e fa loch a la batayla, los Grechs
[V 79 d] recobren camp *e força; la qual cosa esdeuench
en aquell dia .ix. o .x. vegades. E lo sol se giraua ja
enuers hora de vespres, com Hector caucom lassat
per fatigacio de les armes, sen entra en la Ciutat, 5175
lexats los altres qui cometien entre si molt aspra
batayla. E los Troyans esforçants se baroniuolment
[A 64 d] contra los Grechs, ja eren *quaix vençuts los Grechs
e girauen les espatlles, quant aquell molt forts
Achilles, ab les sues naus de Mermidonenchs, arriba 5180
e deualla en terra, e encontinent ab tots los seus
entra en la batayla, e molt agrament va contra los
Troyans; e los Grechs se esforçen per la venguda
de Achilles, en companyia del qual vengueren mes
de .iij. milia combatents. Adonchs es feta gran ba- 5185
[V 80 a] tayla e molt *gran mort, e los corssos dels morts
caen daça e della; mas mes dels Troyans, car aquell
forts Achilles los ensegueix en bocha de coltell e
infinits na mata en trebucha en naffra, en gran es-
campament de sanch. E totes les altres naus ja eren 5190
ateses, e tots los combatents qui eren en aquellas
eren exits en terra e seren mesclats en la batayla,
la potencia dels quals no poden sostenir los Troyans
per la gran multitut daquells. E Achilles axi aquells
mortalment opriment, son forçats de girar lasque- 5195
[A 65 a] na, e per subsidi de fuyta se esforçen recollir *en
la Ciutat de Troya. Alli es feta molt gran clamor,
e anxioses vituperacions e crits hi resplendexen,
en lo cayiment e perdicio daquells qui moren, e en

---

71 com ell es lassat e fa loch A. 73 Lo sol A. 93 *m.* los Troyans A. 98 votiferacions A.

5200 les dolors daquells *qui son farits. Alli Achilles [V 80 b]
per la sanch dels morts es tot banyat, e molts cor-
sos iaqueix darrera sij, e molts dels fugents aiusta
a aquells. E ja los Troyans fugents a les portas de
la Ciutat eren ateses, esforsants se en aquella en-
5205 trar, ab gran aiustament e cumulacio que feyen vns
sobre altres. Alli es fet gran estrayl de morts; e los
Troyans, preses per los enseguints qui en la Ciutat
no podien entrar, morints caen alli. E dauant la faç
dels pares los fills trucidats fenexen lur vida; gran
5210 e innumerable estrayl de morts es feta en la entrada,
e fora molt maior si noy fossen secorreguts aquell
molt virtuos Troyol e Paris e Deifebo ab molts ca-
uellers, qui contrastaren *als volents entrar en la [V 80 c]
Ciutat, en lo secorriment dels quals cessa aquella
5215 destruccio. E sobreuinent la nit, la batayla hague
fij. Adonchs los Troyans fermen aytant com mils
po*den les portas de la Ciutat, e Achilles ab los [A 65 b]
Grechs sen torna ab gran gloria a la ribera de la
mar. E ladonchs lo Rey Agameneon, encerchat loch
5220 couinent, mana alli parar ses tendes, e amonesta a
tots que saloguen com pus profitosament poran.
E departits los Grechs a cascu dels maiors, e lurs
tendes e pauallons alçats, cascuns se allogaren axi
com mils pogueren; e aquells qui tendes o paua-
5225 llons no hauien, construydes nouelles cases, noue-
lles mancions e receptables apparells, cascu a si e
a lurs caualls fan estables, axi com pus profitosa-
ment poden. E totes coses necessaries tretes de les
naus, e aquellas naus en forts gumenes fermament
5230 colligades, e con pus segurament fer se pot *esta- [V 80 d]
blides, en pes de moltes anchores gitades en la mar,
aquella nit fermaren lur setge a menament del Rey

17 *m.* ab los Grechs A. 29 en forts cordes fortment A.

Agameneon, axi com pus profitosament fer pogueren. E feren molts fochs e moltes fayles cremants, foragitants les tenebres de la nit, en tant que en tota 5235
[*A 65 c*] la host hauia tan gran *resplendor com pogra donar la claradat del dia. E establides a lur defencio moltes lices entorn de la host, e cascu en ses estacions, luny la vna de la altra axi com per orde e per raho mils los parech faedor, los Troyans aquella nit a 5240
ells no faent alcun empatxament, com estiguessen les portas tanchades e alcu aquella nit non isques; e establit e fermat lo setge, aquella nit, axi com mils fer se poch, lo Rey Agameneon, qui de repos de dormir no podia esser occupat, hordona ses 5245
guaytes e ses vigilies entorn de la host, ab gran tochament o sonament de caramelles e ab gran mul-
[*V 81 a*] titut de ho*mens armats qui aquella host defençen dels aguayts de la nit, e per la vigilia daquells los altres poguessen dormir e reposar ab ferma segura- 5250
tat. E axi, sots porcio de la nit romanent, aquells qui per gran fatigacio de les armes eren lassats e qui per tempestat de la mar eren congoxats, prenen aqui repos, deposants lurs armes e gitants se en lurs tendes, entro que lalba clara demostra lo dia 5255
[*A 65 d*] seguent. E *aço fo la primera batayla entrels Grechs e los Troyans, com los Grechs deuallaren en terra.

---

34 *m*. E feren A. 37 Establides A.

ES FINIT AÇI LO .XIIIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XV. APRES QUEL SETGE FO POSAT EN TROYA

ADONCHS, foragitades les tenebres daquella nit, les *quals lalba leuant encalça en lo mati, lo sol ab sos raigs illuminant la faç de la terra, aquell molt noble baro e molt bataylaros Hector, Duch de la host de Troya, enuers lo seu Duchat o Regiment estant ancios, vinent lo dia tots los seus bataylers mana esser armats, e aquells feu venir en la planicia dun camp qui era construyt en mig de la Ciutat de Troya, on era construyt lo temple de la deessa Diana. E aquells distribuyts per companyons, cascuns a sa batayla, e hordonades les hosts sufficients a la batayla daquell *dia, mana obrir vna de les portas de la Ciutat de Troya, la qual hauia nom Dardanides. E appellats a si .ij. de sos cosins, es a seber Glato, fill del Rey Licia, e Sinalor, frare seu natural, lo regiment de *la primera host comana a ells, en la qual establi que hagues .M. cauellers combatents, barons molt forts e esprouats en batayles, axi del Regne de Licia com de Troya. E aquells, en nom dels Deus per ell donada licencia en senyal de victoria, hixen fora la porta Dardanides; e anants ab sauis e suaus anaments, atancen se a la host dels Grechs. E a la dita primera host Hector aiusta altres .M. cauellers, los quals comana sots guiament de Theseu, Rey de Tracia, e Artilogus, fill seu, qui eren barons molt nobles; e en nom dels Deus los dona benignament licencia que saiustassen a la primera host. En apres

[*V 81 b*] [*A 66 a*] [*V 81 c*]

58 *m.* libre A. 60 *m.* en Troya A.

establi e hordona la segona host, en la qual deputa
[*A 66 b*] e assigna .iij. milia ca*uellers, *molt forts e molt [*V 81 d*]
combatents, la qual comana sots guiament daquell
bataylaros Rey de Ffrigia, e del Rey Cantipo e del
Rey Alcamus, barons de gran virtut; e a menament
de Hector, sots senyal de victoria, hixen de la
Ciutat per la dita porta, anants sauiament enuers 5295
la host dels Grechs. La .iij[a]. host, constituida de
.iij. milia cauellers, comana sots guiament de Tro-
yol, germa seu, qui era baro molt bataylaros; e
amonestant lo ab paraules afectuoses, dix li: «Car
» ffrare: sobirana alegria del meu cor me fa molt 5300
» duptar la tua inmoderada animositat, es a seber,
» que tu inconsultament e no guardant alcuna tem-
» prança, te hages en la batayla. Prech te que tu
» guarts lo teu cors ab tota cura e ancia, e que no
[*V 82 a*] » vuyles husar *de folls abriuaments, ni vuyles 5305
» massa fiar en la estrenuitat e noblea de la tua
» persona, mas axi sauiament vuyles husar en los
» affers de la batayla, que los nostres enamichs, qui
[*A 66 c*] » molt desigen lo nostre *cayiment e la nostra des-
» truccio, de la tua infelicitat no salegren. Ve, don- 5310
» ques, benauenturadament en lo nom dels Deus,
» de guisa que vençedor e sa e saul retorns a la tua
» Ciutat, axi com yo desig.» Al qual Troyol res-
pos: «Car senyor: volent los Deus, nous cal de res
» duptar, car dels vostres menaments, axi com de 5315
» car frare e de senyor, yo no menten a departir.»
E aquestas coses dites, hix se de la Ciutat per la
dita porta Dardanides, en companyia dels .iij. mi-
lia cauellers, ab sos senyals de les armes, lescut del
[*V 82 b*] qual era tot dor, depints en aquell .iij. leons *ver- 5320
meyls; e ab coratge ferm atanças a la host dels

20 depint A.

Grechs. La .iiij^a^. batayla hordona Hector, en la qual posa .iij. milia .dcc. cauellers, los quals hordona sots guiament del Rey de Larissa, dit Hupon
5325 lo gran. Era aquest Hupon hom molt forts e molt bataylaros e molt desijant batayles, en tant que en tota la host dels Troyans no hauia alcu lo qual hom cuydas esser pus forts dell, saluant Hector; en companyia del *qual era Cupissus, baro molt noble del [*A 66 d*]
5330 dit Regne de Larissa. Los quals, dun coratge anelants anar a la host dels Grechs, obtenguda licencia de Hector per la dita porta hixen de la Ciutat. E a aquesta .iiij^a^. host Hector constitui esser guiador, ensemps ab lo dit Rey de Larissa, Dimarch, natu-
5335 ral e *amat frare seu, per la estrenuitat de la sua [*V 82 c*] persona. La .v^a^. batayla constituy Hector sots guiament del Rey de Cisonia, ab la sua gent de Cisonia. Aquests Cisons eren molt forts e molt grans destatura, axi que eren semblants a gigans; e les armes
5340 daquest Rey eren rosses sens alcun entresenyal. E daquesta host constitui guiador, ensemps ab lo dit Rey de Cisonia, Polidames, frare seu; qui, obtenguda licencia, en companyia dels seus se cuyta enuers los enamichs. La .vj^a^. host establi Hector
5345 de la gent de Pannonia, sots guiament del lur Rey Procomesi e del Duch Sterapos, barons molt nobles; e aquesta gent anaua desarmada *en batayla; no [*A 67 a*] hauien mester loriga, ni helm, ni escut. Lestudi daquesta gent era tirar ab arch e ab longues sa*getes, [*V 82 d*]
5350 ab les quals mortals naffres infligien als enamichs; e caualcauen caualls molt forts e molt corrents. A aquesta host Hector aiusta Deifebo, frare seu natural e ledesme, el feu Duch maior de la host; qui, obtenguda dell licencia, sen va coratios, en

30 *m.* de A. 34 *m.* Dimarch A.

companyia dels seus, enuers los enamichs. E encara 5355
hi ajusta multitut de innumerables cauellers armats,
e especialment aquells qui eren dits del Regne de
Agresta, sots guiament del Rey Esdras e del Rey
Ffion. Aquest Rey Ffion hauia .j. meraueylos carro,
tot construyt de integritat de vori, e les rodes da- 5360
quell eran debenus vestides, empero dessus de pur
or, e la volta del qual, qui era sobreposada, era tota
contexta o encrustada de pedres precioses e dor e
dargent. Aquest carro era menat leugerament per
[*V 83 a*] .ij. *dromedarijs, e era environat e guardat de 5365
cauellers forts e combatents. Encara mes Hector
[*A 67 b*] preposa a *aquests dos Esdras e Ffion, son frare
Pictagor, qui iuerçosament, sens demanar licencia,
ab los dits Reys sen ana enuers los enamichs. E mes
Hector, entenent e perseuerant anciosament en- 5370
uers lo seu proposit, aquell noble Enea, del qual
dessus es feta mencio, preposa a la .vij^a^. host; en
companyia del qual deputa tots los cauellers del
destret de Coni, qui eren regits per .j. noble almi-
rayl, per nom Aufren; los quals tots, obtenguda 5375
licencia de Hector, hixen de la Ciutat e ab deguda
festinancia se aiusten a les dites altres hosts. En
apres constitui Hector la .viij^a^. host, del Rey Per-
[*V 83 b*] *sis, qui era Rey de Persia, ab tota la sua gent; a
la qual host preposa Paris, frare seu, amonestant 5380
lo que, jassia que ell se acuyt atançar a les altres
hosts, empero que nos mescle en la batayla entro
que ell hi sia present, «car ara mantinent, sens
» triga, uos enten a seguir»; als menaments del
qual se offeri Paris deuotament obeyr. E, obtenguda 5385
afectuosament dell licencia, en companyia de la
[*A 67 c*] gent *a ell deputada per Hector, hix de la Ciutat

60 tot instruyt A. 61 eren de banut A.

de Troya per la dita porta Dardanides. Segueix se
la .ix^a^. e la darrera host, la qual establi Hector sots
5390 lo seu regiment, constituyn en aquella los nobles
e forts barons e cauellers de la Ciutat de Troya.
E mena ab sij en aquella host .x. de sos *frares [*V 83 c*]
naturals, los quals sabia e conaxia pus coratiosos e
pus esprouats en batayla; hordonats en aquella .v.
5395 milia cauellers combatents, qui, en companyia sua
hixen a la batayla. E Hector, guarnit de ses armes
feels e necessaries, puja en son cauall per nom
Galatea, de la granea del qual, fortalea e ballea, e
altres virtuts, Dares scriui coses merauеyloses. E
5400 pus que Hector fo a cauall, va sen deuers lo Rey
Priam, pare seu, al qual dix aytals paraules: «Molt
» car pare: hages ab tu .M.d. cauellers los quals
» sien continuament en ta companyia, e ab los
» quals e ab tots los altres homens combatents da-
5405 » questa Ciutat, siats envers les lices dels Grechs,
» aquellas, ço es seber, qui son pus luny de les
» altres lices; e stau sauiament, *en manera que [*V 83 d*]
» alcu no gos exir fo*ra les dites lices, sino lauors [*A 67 d*]
» com yo ho manare, per tal que, com sera mester,
5410 » vos hajam en seguratat e en refrigerij nostre e
» ajuda, e en castell; e yo haure ab mi certs missat-
» gers qui vagen de mi a uos, e vinguen e diguen
» e recompten continuament lestament de la batay-
» la, e daço quens couinga a fer, segons quels affers
5415 » de la batayla se esdeuendran. E uos estarets, ab
» la dita vostra companya, en guarda vetlable e an-
» ciosa, que per alcun engan ni per alcuna estucia,
» ni per alcun enginy, los enamichs, dementre que
» la batayla se fara, no puguen esuehir, pendre ni
5420 » furtar la Ciutat; ans uos siats a ells mur contra-

96 sua ab ell hixen A. 10 e refrigerij nostre e en ajuda A.

» posat, e a nos siats columpne de regiment e casa
[V 84 a] » *e guarda de seguratat.» Al qual lo Rey Priam
respos: «Ffill car, ffaçes axi com tu ho dius eu
» hordones; car, apres la ajuda dels Deus, alcuna
» altre fiança ni esperança no es a mi, sino en lo 5425
» braç de la tua virtut e en la discreta gouernacio
[A 68 a] » del teu discret seny. On, supplich hu*milment
» als Deus que tu guarden a mi sa e saul, et defe-
» nen de tota aduersitat e de tot mal.» E demanada
licencia per Hector del Rey son pare, mesclas ab 5430
la sua host la qual a si hauia diputada. Era Hector
en molta virtut, molt coratios e molt forts pugna-
dor, e james no vençut ne lassat en batayles, e molt
saui Duch e Princep de regiment de host; e lo
senyal de les armes que acostumaua de portar eren 5435
[V 84 b] aytals: lo camp era *tot dor, e en mig daquell era
.j. leo tan solament, depint de color vermeyla. Ab
tant, en lo nom dels Deus, ell hix de la Ciutat ban-
deres esteses, en companyia dels seus. E jassia que
fos darrer en lexir, empero trespassant totes les 5440
altres hosts peruench a la primera, e preposant se
a la primera host fo fet primer. E les nobles donas
e tots los altres qui eren romasos en la Ciutat pugen
en los murs de la Ciutat, per ço que puguen veure
los conflictes de la batayla; e entre les altres hi 5445
pugen les fillas del Rey Priam e la Regina Helena,
les quals, dementre que de moltes coses en lur cor
duptassen, la temor e la dubitacio que hauien en-
[A 68 b] genrauen *en ellas moltes e diuerses dubitacions.
[V 84 c] E si Hector, *axi com es dit, hordona les sues 5450
hosts, gens lo Rey Agameneon no fo negligent ne
remis en ordinacio de les sues, les quals foren .xxvj.;
en la primera de les quals institui ductor e guiador

31 hauia appellada A.

Protocol, qui en la sua host mena tota la sua gent
5455 e la gent de Achilles, es a seber los Mermidonenchs, qui eren gent bellicosa; car Achilles aquell dia no isque a la batayla, ans romas en la sua tenda faent se curar dalcunes naffres que li eren estades fetes en la batayla passada. Era lo dit Protocol baro
5460 molt noble e Rey per linyatge de sos progenitors, e clar per bonas costumes, e molt rich de grans riqueses; lo qual Protocol Achilles hauia axi estret en tanta consideracio *damistança, que la anima [*V 84 d*] dells abdosos e lesperit era .j., e ço que era de la
5465 .j. dells era del altre. A la segona host preposa lo Rey Merion e lo Rey Ydomeni, en la qual constitui .iij. milia cauellers e Menesteu, Duch de Athenes, ab tota la sua gent. La .iij^a^. host atorga al Rey Telafo e a son fill Ffilomeno, sots la qual constitui
5470 tota la gent *dita dels Cumans, prouada molt en [*A 68 c*] batayles. La .iiij^a^. host establi sots guiament del Rey Archelau e del Rey Prothonor; e ab ells fo aquell molt forts Securidan, ab tota la gent de Boecia deputada sots aquella host. La .v^a^. host fo cons-
5475 tituida sots regiment del Rey Menalau, ab la gent de la prouincia d Esparten, qui eren sots*mesos al [*V 85 a*] regiment del seu Regne. La .vj^a^. host mena lo Rey Epistropus e lo Rey Celides, ab la gent de la prouincia de Ffondissa. La .vij^a^. host mena Thelamon,
5480 ab la gent de la sua prouincia de Salamenia; en companyia del qual hac .iiij. Comtes, ço es: Testris, Amfimatus, Dorius e Polisarius. La .viij^a^. host mena lo Rey Cohas. La .ix^a^., Ayachs Sileu. La .x^a^., lo Rey Ffelicon. La .xj^a^., lo Rey Ydomeni e lo Rey
5485 Merion. La .xij^a^., lo Duch Nestor. La .xiij^a^., lo Rey fill de Mambet. La .xiiij^a^., Vlixes. La .xv^a^., lo Rey

60 *m.* e Rey A. 63 tanta confederacio A.

Vmeli. En la .xvj^a^. fo la gent del Rey Prothesalau,
[*V 85 b*] qui molt cobaia*uen venjança de la mort de lur
senyor, lo qual era estat mort en la primera batay-
[*A 68 d*] la, segons que dessus es estat *recomptat. La .xvij^a^. 5490
host menaren Palamides e lo Rey Mecaon. La
.xviij^a^., lo Rey de Rodes. La .xix^a^., lo Rey Euri-
pulus. La .xx^a^., lo Rey Xantipus e lo Rey Amfima-
tus. La .xxj^a^., lo Rey Philotetes, senyor de Larissa.
La .xxij., Diomedes e Celenus. La .xxiij. mena 5495
Eneu, Rey de Xipre. La .xxiiij., lo Rey Prothori.
La .xxv^a^., lo Rey Capanor de Capedia. La .xxvj^a^. e
[*V 85 c*] la darrera mena lo dit Rey *Agameneon, axi com
Emperador e regidor de tota la host dels Grechs.
Adonchs, instituides e hordonades axi solempnial- 5500
ment totes les hosts de cascuna part, la vna part e
laltra hix en lo camp per raho de combatre. Mes
aquell molt forts Hector, qui en fet de batayla no
sabia que era repos, primer e dauant tots los altres
poderosament brocha son cauall, forios e anelant, 5505
contra la primera host dels Grechs. Lo qual com lo
senti Protocol, qui, segons que es dit, era guiador
[*A 69 a*] de la primera host dels Grechs, contra Hector *ana
dreta via en iuerços cos de son cauall, e feri Hector
[*V 85 d*] ab *la sua lança e li forada fortment lescut lo qual 5510
Hector li contraposa, axi que peruench a les armes
de dins e alcunes daquellas li rompe, empero no li
passa a la carn nua. E Hector, no trepidant ni dup-
tant per la violencia daquell colp, mas ençes per
ardor de molta furor, no ab colp de lança requeri 5515
Patrocol, mas ab lespasa nua irrui contra ell, e
aquell axi cruelment feri en lo cap de colp despasa,
que el cap li departi en .ij^es^. parts, en tant que Pa-
trocol nos poch sostenir en lo cauall; axi com

15 no en colp A.

5520 aquell qui era peruengut als darrers dies de la sua
fij, caygue mort en terra, en mig dels combatents;
e Hector qui axil vee caygut del cauall, guardan e
contemplan les sues armes, e hauent gran de*sig [*V 86 a*]
que les pogues hauer, deualla del cauall, e, retinent
5525 lo per la vna regne, atanças a Patrocol, volent des-
puylar aquell de les sues armes resplendents. Mas
lo Rey Merion, atançant se en aquella part, ab .iij.
milia cauellers armats, en defen*cio del cors de Pa- [*A 69 b*]
trocol, se opposa contra Hector que no pogues
5530 despuylar ne hauer les armes daquell; e iradament
dix a Hector aytals paraules: «O, lop rabat, qui sa-
» dollar not pots! Certes, tu daquesta vianda no
» testaras; en altra part te coue sercar vianda, car
» encontinent veuras contra tu mes de .L. milia
5535 » combatents en destruccio tua.» E axi lo dit Rey
Merion, e los altres qui ab ell eren, vinents tots
ensemps contra Hector, esforcen se virtuosament
e poderosa trebucar *lo en terra e tolre li lo cauall [*V 86 b*]
que tania per la regne, en tant que Hector, per
5540 sobres de tants que eren contra ell, hague a ficar los
jonoyls en terra. Mas, en virtut de la sua potencia
dreçan si mateix, vuylen o no los Grechs puja en
son cauall poderosament, e acuytant se contral Rey
Merion, axi com a forios se volgue dell venjar. Mas
5545 lo Rey Tlaucon e lo Rey Theseu, ab son fill Archilo-
gus ab altres .iij. milia cauellers armats, secorregue-
ren a Merion, opposants se baroniuolment contra
Hector. *Mas Hector, firent ab lespasa nua aquell [*A 69 c*]
qui primer dels Grechs li occorrech, ocis lo e caech
5550 mort del cauall en terra; e axi mateix feu de molts
dels altres qui no dub*tauen venir contra ell. Entre [*V 86 c*]

---

23 armes hauent A. 37 esforçants se A. 48 ab espasa A.

tant la batayla sençen molt asprament, e Hector
torna altra vegada al cors de Patrocol e deualla del
cauall, proposant despuylar a aquell les armes; no
donant se cura quel Rey Ydomeni, ab .ij. milia 5555
combatents, venia contra ell en aquella batayla. E
dementre que Hector fahia son esforç en despuylar
les armes de Patrocol, lo Rey Merion altra vegada,
ab gran companya domens a cauall, se empes contra
Hector, combatent lo axi fortment, que no li dona 5560
leer de complir son desig en auer les armes de Pa-
trocol, ans fo ferit e soptat de molts colps e espes-
sos; lo qual, com se vees a peu e tants cauellers
contra si combatents, no espaordit per tot allo,
[*V 86 d*] ajustan for*çes a forçes requer agrament e cruel 5565
los Grechs ab lespasa nua, matant molts caualls, e
braços e cuxes e peus de molts cauellers estroncha,
[*A 69 d*] axi que en breu hora ne hac morts .xv. daquells *quil
volien pendre. E lo Rey Merion, entre tant, reeb
en son cauall lo cors de Patrocol, e portal sen a les 5570
tendes dels Grechs. E los Grechs qui eren en la ba-
tayla sesforçauen, ab gran companya de combatents,
quel presessen o que li tolguessen lo cauall, entrels
quals era .j. caueller per nom Eurion de Petra, lo
qual contra Hector pus assenyaladament se esfor- 5575
çaua. Mas .j. seruent de Hector, veent lo posat en
tan gran perill, com hagues .ij. lançes forts e guar-
nides de bons ferres e aguts, contra lo dit Eurion
de Petra, qui ab altres .c. cauellers contra Hector
sesforçaua mes que alcuns dels altres, vna de les 5580
[*V 87 a*] dites lançes *vibra o lança en virtut fort poderosa,

52 senten molt A. 63 a peu atants A. 79-87 de Petra se lexa anar e vibrada la sua lança en virtut poderosa dona li tant gran colp quel gita en terra mort del cauall; e puys lo dit seruent crida en altes veus V.

en axi que del colp daquella fo ferit Eurion mortalment, e caygue mort en terra. E tan tost laltre lança vibra en .j. altre qui semblantment sesforçaua
5585 oppremir Hector, e daquell colp per semblantment caygue mort soptosament. E crida lo dit seruent en altes veus enuers los *Troyans que venguessen [*A 70 a*] ajudar a Hector, qui era constituit e posat en tan gran perill; e Cinalor, .j. dels frares de Hector,
5590 quant hoyi la veu daquell qui axi cridaua, primer ab tota la host en la qual ell era ab gran virtut de combatre se lexa anar contra los Grechs; e feta carrera a ell per los Grechs, ab gran força peruench a aquells .c. cauellers qui axi agrament infestauen
5595 Hector; dels quals encontinent ocis .xxx. Per que los Troyans, resumida e cobrada animositat, recobren lo camp; e los Grechs foren *forçats de tornar [*V 87 b*] atras. De la qual cosa Hector hauent plaer, puja en son cauall, e tot furios mesclas en la batayla contra
5600 los Grechs, firent de grans colps despasa; e desesperat de les armes de Patrocol oceya molts dels Grechs qui li venien a encontre, en axi que aytants com lin venien dauant ols mataua ols trebuchaua del cauall mortalment naffrats. E com los Grechs
5605 volguessen esquiuar la mort, fugen li tots dauant, e fan li carrera, axi *que trespassant la multitut de [*A 70 b*] les hosts, tot banyat de la sanch dels morts, a penes trobaua alcu en qui pogues exercir o prouar les sues forçes. Ladonchs Menesteu, Duch de Athenes,
5610 vench a la ba*tayla ab .iij. milia cauellers combatents, e anant ab tota aquella gent per la part sinistre, peruench a la host daquells de Ffrisia en la qual era Troyol, qui meraueylosament oppremia los Grechs, e en la qual era lo Rey Xantipus, lo [*V 87 c*]

---

03 *m*. dauant A.

Rey Mecaon e lo Rey Alcamus, qui ia menauen la 5615
dita host ab lo dit Troyol. E fet mesclament de les
dites hosts, escomou se mortal batayla entre ells.
E lo Duch Menesteu esueeix poderosament Troyol,
empenyent lo axi fortment ab la lança, que, vuyla
o no, lo gita en terra, en mig de tants combatents 5620
e als peus de tants caualls e caualcadors qui hauien
entre si mortal batayla. E Menesteu anelaua e metia
tota sa punya que pogues pendre Troyol e hauer
per catiu; e tant feu e trebayla, quel trasch dels
[*A 70 c*] *peus dels caualls, e ab gran companya sesforçaua 5625
[*V 87 d*] es cuytaua de menar lo sen pres. Mas *.j. caueller,
per nom Misers, crida poderosament enuers aquells
de Troya, dient: «O, barons molt forts e molt
» nobles! ¿a que sots venguts a la batayla? ¿Sots
» hic, donques, venguts per aconseguir honor, o 5630
» per aconseguir vergonya? ¿No veets, donchs,
» vosaltres Troyol, fill del Rey Priam e frare de
» Hector, en lo qual es nostre esperança, que sen
» menen pres e catiu los Grechs? Certes, si vosaltres
» soferits que ell sia catiuat, a tots temps serets 5635
» soylats e tachats, vos e vostres hereters, de per-
» petual deshonor e vergonya. E donchs, per reco-
» brar lo, conuertits les vostres forces, e cuytats hi
» aytant com mes porets, abans que no sia sostret
» e lunyat de vostre poder.» Lauors lo Rey Alcamus 5640
[*V 88 a*] escalfant se tot *en ira, presa vna lança lexas anar
cuytadament contra los Grechs, qui sesforçauen e
cuytauen de menar sen Troyol pres e catiuat; e
axi baroniuolment feri .j. daquells ab la lança, que
[*A 70 d*] de soptosa mort landarro*cha; daqui auant girant se 5645
contra .j. altre, nafra lo mortalment; e axi, ell e los

---

15 menauen de la dita A. 18 Troyol qui combatia empenyent lo A. 44 baronilment A.

altres qui en ajuda sua vengren, sesforçaren contra los Grechs en gran virtut de combatre, que Troyol fo deliurat. E, abtant, puja en son cauall, en espe-
5650 cial per aiuda del Rey Alcamus e del Rey Xantipo, qui semblantment era vengut ab la sua host en deliurament de Troyol. Aquest Rey Xantipo ab tan gran furor lo Duch Menesteu hauia esuehit e fortment lo hauia ferit al traues, que si no fos la bona
5655 *guarda de les sues feels armes, sens dupte lo hagra [*V 88 b*]
mort. E abtant, dolent se e complanyent se Menesteu de la perdua de Troyol, catiu seu, pus fortment es induhit a combatre; e sobreuinents los Grechs en ajuda sua en gran multitut de combatents, es
5660 mesclada mortal batayla entre ells, en tant que dels corssos morts gran estrayl es fet duna part e daltre. Entre tant Hector, qui per trebayl de batayla ja*mes [*A 71 a*]
no era las, en gran furor se lexa anar contra los Grechs, los vns matant, los altres naffrant, los altres
5665 escabrantant. Mas Menesteu, qui molt se trebaylaua per tal com Troyol catiu seu hauia perdut, en gran partida de la sua gent discorre per les hosts, axi con a fu*rios; e dementre que axi discorria malmenant [*V 88 c*]
los Troyans, aquell Misers, per lo qual Troyol ca-
5670 tiu seu hauia perdut, li vench a encontra; per que aquest, endressant se baronilment contra ell en lo cos de son cauall, e per empenyiment forts de la sua lança, aquell andarrocha del cauall el gita entre los peus dels combatents. Lo qual, con mes auant
5675 agreujar nol pogues, desemparant lo empes se contra .j. altre, lo qual semblantment endarrocha del cauall. E abtant, de part dels Troyans sobreuench Vpon, e Euripulus en companyia sua, ab .ij. milia combatents e ab tots aquells del Regne de Larissa;

---

56 complanyent Menesteu A.

contra los quals lo Rey Prothonor e lo Rey Arche- 5680
[V 88 d] laus, ab la gent del Regne de Boe*cia, vengueren
[A 71 b] a encontra, e mesclas entre ells fort *dura batayla.
Mas nos triga que de part dels Troyans sobreuench
Polidames, fill d Anthenor, ab gran multitut de
combatents; lo qual veent tantes hosts de Troyans 5685
ensemps aiustades, penssa que la sua host ab la
qual era vengut se apartas de les altres, e que ell
daltre part se combates ab los Grechs. E axi fo fet:
que la dita sua host endreçant se de la altre part
contra la host dels Grechs, sobreuench lo Rey Rem, 5690
hixent de la Ciutat de Troya ab .iij. milia cauellers
armats, contra lo qual encontinent se lexa anar Me-
nalau ab tots los cauellers de Spartia de la sua gent.
E en axi lo Rey Menalau e lo Rey Rem ensemps se
[V 89 a] *combaten; los quals, per colps poderosos de les 5695
lurs lanços, sendarroquen abdos dels caualls. E Po-
lidames se lexa anar contra Mereu, nabot de Hele-
na, qui era Duch de edat de .xx. anys, e lo qual
en la flor de la sua juuentut era ahut per noble
caueller. E Polidames axi greument feri lo Duch 5700
Mereu ab colp de lança, que, rompudes e esuehides
[A 71 c] les armes ab *les quals deuia esser defes e guardat,
nafrat mortalment caygue del cauall mort en terra.
Lo qual, com lo vee Menalau caure mort, fo con-
goxat de gran dolor, car molt tenrament lamaua. 5705
E cobajant venjar contra los Troyans la sua mort,
axi agrament esuehi lo Rey Rem contra lo qual ja
combatia, e axi poderosament lo feri de colp des-
[V 89 b] pasa, que, *trenchat lelm e rompudes les armes,
aquell dur colp del Rey Menalau li peruench entro 5710
a la carn e axi greument lo naffra en lo cap, que
mig mort caygue del cauall; e los seus, cuydants

85 hosts de Grechs A. 89 que de la dita A.

se que fos mort, no hagren cura de venir li aydar, ans eren en proposit de lexar la batayla. E axi ho
5715 hagren fet, sino que Polidames los força de aturar; e ladonchs ells en recobrament de lur Rey entenents ab tota lur força e estudi, trasqueren lo quaix mort dels peus dels caualls, e menaren lo sen a la Ciutat mig viu. En aquest aytal conflicte o batayla era lo
5720 Rey Celidus, qui en sos dies sobrepujaua tots los altres de sobirana balea, del qual *scriui Dares que [V 89 c]
la ballea *daquell alcu no la pogre de tot en tot [A 71 d]
escriure, e lo qual tan cordialment e ab tan gran ardor lo amaua la Regina de Ffemenia, que molt
5725 pus car lo amaua el tania dins son cor que si matexa. Aquest Rey Celidus, vinent contra Polidames, feu tot son esforç que ab colp de lança lo gitas del cauall; per que Polidames, mogut e ençes de gran furor, esueeix ab lespasa nua lo dit Rey Celidus, e
5730 axi en potencia de la sua virtut lo feri greument en lo cap, que mort lo gita del cauall en terra. E abtant Hector, ab aiuda dels seus, força los Grechs de tornar atras, e mesclant se entre les hosts e rompent aquellas, molts *ociu e naffra dels Grechs, entro que [V 89 d]
5735 peruench a la host en la qual la gent de Salamenia baronilment debellaua sots guiament del Rey Thesal, Rey lur. Aquest Rey Thesal, qui era molt noble e valent taueller, oceya molts dels Troyans e molts na naffraua mortalment. *E vench lo Rey Teuter, [A 72 a]
5740 de la partida dels Grechs, qui, endreçant se contra Hector, axi fortment lo feri de colp de lança, quel naffra greument; e com Hector, entenent en sa venjança, preses les regnes de son cauall, endreças contra ell, en tant se fo aquell lunyat e desat del
5745 encontra d Ector, que non poch hauer vista. Mas

22 que de la ballea A.

Hector la ira de son coratge no podent retanir, ab
[V 90 a] gran furor leixas anar contra .j. *Almirayl dels
Grechs, qui primer li occorrech, e donali axi dur
colp despasa, que cruelment lo gita mort en terra.
Adonchs gran partida de les hosts dels Grechs en- 5750
uirona Hector, per pendrel o per ociure lo, entrels
quals era Thesal qui, ab affectuoses e amigables
paraules, prega e amonesta Hector humilment que
ischa de la batayla, per tal que axi inconsultament
no perescha entre tants, la qual cosa tornaria en 5755
dempnatge quaix de tot lo mon que aytal caueller
moris. E Hector lin ret gracies molt afectuosament.
Adonchs, dementre que la batayla se scalfa molt
[A 72 b] asprament, los Troyans esfor*çants se contra los
Grechs, e Polidames se combates baroniuolment 5760
entre ells vn poch luny de Hector, Menalau e Te-
[V 90 b] *lamon se lexen anar contra Polidames, en tant que
Thelamon, qui primerament lesuehi poderosament
ab lança, lo gita del cauall; e, aiustades lurs forçes
Menalau e Telamon, preseren Polidames qui era a 5765
peu, e lespasa que hauia trenchada, e lo cap que
tania desarmat per los enlaçaments del helm que
hauia romputs; per que axi pres lo sen menauen a
les tendes dels Grechs. E com Hector, qui no era
dalli molt luny, reguardas en aquella part e vees 5770
Polidames esser environat de molts Grechs, e a la
veu dels cridants hoys aquell esser endarrochat e
pres, e que pres lo sen manauen, encontinent se
lexa anar tot furios contra aquells quil tanien enui-
[V 90 c] ronat, e molts dells mata e *molts na naftra mor- 5775
talment en andarrocha. Per que, feta a ell carrera,

---

51 ociure entrels A. 52 Theseu A. 74-75 contra aquells quil sen menauen pres o qui axil tanien enuironat A contra aquells e molts dells mata V.

vuylen o no, com fos peruengut a aquells qui Polidames sentenien a menar pres, *axi furiosament [*A 72 c*]
se lexa anar contra ells, que mantinent ne hague
5780 morts .xxx., e los altres se conuertiren en fuyta, lexant Polidames solt. E axi, en uirtut meraueylosa de Hector, Polidames fo deliurat. E ladonchs lo Rey Epistropus e lo Rey Menalau e lo Rey Telamon, ab totes lurs hosts, aplegants se tots ensemps,
5785 axi poderosament se esforçen contra los Troyans, que per força los conuertexen en fuyta e son forçats quaix de necessitat desemparar lo camp, no contrestant que Hector era lauors entre ells, qui, de si faent coses meraueyloses, com enuers tants no po-
5790 gues contres*tar e com lo seu cauall daius ell fos [*V 90 d*]
estat mort, estant axi a peu se defen dells baronilment, que no es nagu dels Grechs tan ardit ne tan esforçat que contra ell gosas girar les mans. E los frares naturals de Hector, veents les hosts dels Tro-
5795 yans quaix vençudes e que Hector no veyen en naguna part, aplegaren se tots ensemps encerchants anciosament Hector entre les hosts, entro *que vir- [*A 72 d*]
tuosament foren peruenguts a ell; e naffren mortalment Telamon; e Dinaradon, .j. dels frares na-
5800 turals de Hector, va contra Polizonon, qui era .j. noble Almirayl dels Grechs e qui caualcaua .j. destrer forts e poderos, e ferint lo poderosa*ment gital [*V 91 a*]
en terra del cauall, e pres lo dit cauall per les regnes e menal a Hector quis combatia a peu; en lo
5805 qual mantinent puja Hector. E alli tots los dits frares naturals de Hector faeren meraueyles de si mateys, en virtut de lurs armes e de lur esforç, contra los Grechs; e lauors sobreuench Deifebo ab tota la sua host, la qual li hauia deputada Hector,

---

78 sen entenien A. 81 soltament A. 95 vençuda A.

es a seber, ab aquells de Pannonia hauents archs e 5810
sagetes, ab les quals nafraren e mataren molts dels
Grechs. E Deifebo naffra greument en la cara lo Rey
dels Grechs appellat Teutre. E los Troyans, qui
ia seren conuertits en fuyta, recobrat coratge tornen
[V 91 b] a la batayla, don aquella batayla es instau*rada 5815
[A 73 a] du*rament. E com Theseu desus dit sesforças molt
contra los Troyans, Quintilini, .j. dels fills naturals
del Rey Priam, e ab ell lo Rey Modern, lexen se
anar contra Teseu, e ia quel tanien pres el volien
matar, crida Hector contra ells que naguna offença 5820
no li facen. Per que ells lo iaquexen anar per me-
nament de Hector; don lo dit Teseu ne ret laors
e gracies a Hector, e, deliurat per aytal manera,
vasen als Grechs. Lauors de part dels Grechs vench
a la batayla lo Rey Cohas, ab aquells de Calcedo- 5825
nia, e ab ell lo Rey Philicoas, e meten se en la
batayla; e lo Rey Cohas leixas anar contra Cassibi-
[V 91 c] lans, .j. dels fills naturals del Rey Priam, *e veent
aço Hector, frare seu, faril axi greument, que mort
lo gita en terra del cauall; de la mort del qual 5830
Hector, part tota manera encruellit e escomogut
de dolor, aspira en confusio dels Grechs; car molts
na mata, ara naffra los vns, ara trebucha los altres
dels caualls, axi que, en virtut de la sua potencia
[A 73 b] e per lo bon esforç dels seus, los Grechs *son for- 5835
çats de girar lasquena e conuertir se en fuyta. Entre
tant de part dels Grechs sobreuench Nestor ab .v.
milia combatents, contra lo qual vengren lo Rey
Esdras, e lo Rey Ffion en son carro, e ab aquells
qui eren de Agresta, qui venien sots guiament del 5840
fill de lur Rey, lo qual fill hauia nom Jacomas.
[V 91 d] Adonchs es feta entre ells batay*la molt aspra per

31 manera eneruellit e A. 32 dolor del qual Hector aspira A.

la qual se segueix gran estrayl de morts entre ells. E lo Rey Phion combatia molt baronilment, e mata
5845 molts dels Grechs; mas, finalment, los Grechs lo environen acuytants matar lo o pendre; e com aço vees Jacomas, dix al Rey Esdras: «Donques ¿no » veets Phion qui es pres per los Grechs? Placieus » que iuerçosament li soccorragam.» E ladonchs los
5850 Troyans vinents impetuosament contra los Grechs, secorren al Rey Phion, e, volguessen o no los Grechs, de lurs mans lo deliuraren. Entretant Hector se dressa a la batayla ab sos ffrares naturals, e ab Deifebo e ab Polidames, qui, de si faents coses
5855 merauevyloses en armes, ab lurs Troyans se esforçen en lurs virtuts o en *lurs forces a menar a aço [*A 73 c*] los Grechs que desemparassen lo camp e vençuts fusquessen de la fas dels Troyans. *Mas Menalau e [*V 92 a*] Telamon los contrasten axi baronilment, que los
5860 Troyans no aconseguexen pas lurs desigs. Ladonchs sobreuench Eneas ab aquells de Coni, sots guiament de Eufreni qui era lur Duch; ab los quals e ab altres Hector axi durament e poderosa se sforça contra los Grechs, que forçat los es de girar la squena e des-
5865 emparar la batayla. Mas Ayachs, qui per los Grechs baronilment combatia, veent los seus conuertir en fuyta, hac ne gran dolor; e girant se enuers los Grechs, vee moltes hosts dels Grechs qui encara no eren entrades en la batayla, e feu los menament
5870 que ab banderes esteses se acuyten a la batayla; en les quals *hosts tota la flor de la cauelleria dels [*V 92 b*] Grechs venia. Per que lo dit Ayachs amonesta los Grechs que per res no fusquessen, ans se empenguen a la batayla, car gran aiuda los es de prop.
5875 E abtant la batayla durament es instaurada, e Eneas

49 li occorragam A. 73 no fusquen V.

e Ayachs venen la .j. contra laltre, ab coratges ahi-
[*A 73 d*] rats; e en *forts cos de lurs caualls la .j. empeny
contra laltre axi baronilment e poderosa, que abdos
se trebuquen dels caualls, caens entrels peus dels
caualls dels combatents. Mas, de part dels Grechs lo 5880
dit Philicoas de Causidonia, ab .iij. milia combatents
secorre Ayachs; car entro alli los Troyans hauien
lo millor de la batayla, e en lur virtut sesforça-
[*V 92 c*] uen que los *Grechs fusquesen e desemparassen
la batayla. Mas aquellas .ij. hosts qui eren vengu- 5885
des ab Philicoas a la batayla no leixen complir lo
desig dels Troyans; e axi la batayla escalfant, Phi-
licoas se empeny contra Hector e trencha en ell la
sua lança. Mas nou porta sens pena, car Hector lo
feri de sa lança en tal virtut, quel gita del cauall 5890
mortalment nafrat, e mig uiu caygue entrels peus
dels caualls. E ladonchs de part dels Grechs sobre-
uench Vmers, ab la sua host ab gran multitut de
combatents, e Vlixes ab los seus de Tracia, qui eren
esprouats en fet de batayles, e lo Rey Vmeli; los 5895
quals tots Reys dels Grechs ab si hauien amenats
[*A 74 a*] .x. milia cauellers a la batayla. *¿Que *podien, [*V 92 d*]
donchs, fer los Troyans, com quaix aquell dia totes
les lurs hosts eren estades en la batayla, e qui lassats
de molt trebayl no podien los altres offendre, com 5900
apenes haguessen poder de defendre si mateys?
Mas entre tant, ab aquells de Persia sobreuench de
la part dreta Paris, e mes se en la batayla; e irruent
en lo Rey de Ffrigia, cosi de Vlixes, tan mortalment
lo feri, que en terra lo trebucha mort; de la mort 5905
del qual foren trists tots los Grechs. E Vlixes, co-
bajant venjar la mort de son cosi, tot furios se leixa
anar contra Paris, e feri axi poderosament ab sa

82 secorre e ajuda car A. 94 combatents Vlixes A.

lança lo cauall de Paris, que caech mort en *terra [V 93 a]
5910 e per conseguent caygue Paris. E con Troyol vees
Vlixes qui sesforçaua contra Paris, leixas anar contra
ell e faril axi poderosament ab lespasa en lo cap,
que, trenchat lelm e deslaçat, les launes de la loriga
axi senclotaren en la sua cara, que la li cruentaren
5915 de rius de sanch. Mas Vlixes, estant ferm en son
cauall, feri ab la sua espasa poderosament Troyol,
qui sesforçaua de offendre a ell, en tant quel *naffra [A 74 b]
greument en la cara. Ladonchs verament los Tro-
yans hagren girada lasquena forçats de fugir, si no
5920 fos aquell molt forts Hector, ab sos frares Troyol,
Deifebo e Paris, e ab los altres frares seus naturals,
qui baronilment contrastaren; car tot aquell dia
Hector, discorrent deça e della, se era partit de la
sua host, *la qual se hauia deputada dels Troyans; [V 93 b]
5925 e combatent en altres parts, la dita sua host hauia
leixada sens cap. Mas, veent que los Grechs valien
contra los Troyans, tornasen a la sua host propria,
e aiustas a aquella. Alegren se, donchs, los Troyans
qui eren constituits en la dita host, com veeren
5930 que hauien cobrat lur senyor e gouernador; e axi
Hector afalagals ab paraules afectuoses, e redui los
a memoria les iniuries passades a ells fetes per los
Grechs, e aximateix los redui a lur pensa que farien
dells los Grechs si, ço que Deus no vuyla, eren
5935 vençedors; e amonestals aytant com poch que fort-
ment e valent se hagen en la batayla, e espiren e
entenen de tot lur coratge a victoria. E ells, ab *de- [A 74 c]
uo*ta volentat atorgants a tot aço que Hector los [V 93 c]
hauia dit, Hector menals de la part dreta per vna
5940 vall contra los Grechs a la batayla. Alli es feta gran
mortaldat dels Grechs, car Hector sens fij ni con-

27 e ajustat A.

fon. E com lo Rey Cohas, qui hauia mort Cassibilans, fill del Rey Priam, discorregues per les hosts contra los Troyans als quals hauia donats grans dempnatges, e aquell los fills del Rey Priam certament conaguessen, ajusten se tots dun coratge, entenents a venjança de la mort de lur frare, e axi tots ensemps coratiosament se leixen anar contra lo dit Rey Cohas, quel giten del cauall; e, trenchat lo seu escut, nos podia defendre, e desenlaçat per ells lo seu helm e a ell tolt, esforcen se de tolra li
[*V 93 d*] lo *cap, lo qual tania desarmat, e leugerament pogra esser fet, sino que sobreuench lo Duch de Athenes, qui agrament se leixa anar contra ells e naffra greument e gita del cauall Quintili qui pus durament oppremia lo Rey Cohas. E dementre que
[*A 74 d*] ell poderosament sesforçaua contra *.j. altre, Paris, dreçat larch, ab vna sageta farilo en les costes. Mas lo Duch de Athenes daço no hauent cura, ab sa potencia e virtut lo Rey Cohas, qui era naffrat en molts lochs de sa persona, de lurs mans deliura. E lo dit Duch, ab aiutori de molts qui li vengren secorrer, escapa quiti de les lurs mans. E com Hec-
[*V 94 a*] tor enteses fermament ab los seus en destruc*cio e venço dels Grechs, lo Rey Vmers, de part dels Grechs, dressat son arch, gita ab aquell vna sageta e naffra Hector en la cara; contra lo qual se leixa anar encontinent, tot forios, Hector, e ab lespasa nua faril axi fortment en lo cap, que en dues parts lo li departi; don lo dit Rey Vmers caygue mort, ne daqui auant tendra arch ne gitara sageta. E los Grechs a ço dun corn fan aplegar contra Hector mes de .vij. milia combatents; lo qual Hector ab

42 e lo Rey A. 46 e aiustants se A. 51 esforsauen se A. 53 que esdeuench lo Duch A.

los seus fortment se defen. Entre tant Hector, tirant
5975 se de la batayla, cuytas al Rey son pare, amonestant
lo que ab la sua gent secorrega *als Troyans; lo [*A 75 a*]
qual ab .iij. milia combatents e en lur virtut venen
freschs a la batayla. Adonchs es fet alli gran con-
flicte, e segueix se maiorment *dels Grechs gran [*V 94 b*]
5980 mortaldat. E Ayachs e Hector venen la .j. contra
laltre, e abdos se giten dels caualls. E Menalau ocis
.j. Almirayl dels Troyans; Calidomas mata Moles
de Orep, qui tan durament lo fari en la cara, que
luyl li trasque; e Sardell ocis .j. altre Almirayl dels
5985 Grechs; e Mergariton se leixa anar contra Telamon,
mas Telamon nafra aquell greument; e Ffamel gita
del cauall lo Rey Prothenor; e axi tots los altres
frares, fills naturals del Rey Priam, offenen greu-
ment e mortal los Grechs, e contra aquells se me-
5990 naren baronilment. Entrels altres era aqui lo Rey
Duglas, quis leixa anar contra Menesteu, Duch de
Athenes, e fari lo fortment ab la lança; mas Menes-
teu, com no tengues lança, lo requer ab lespasa
nua, e tan poderosament lo feri so*bre lelm en la [*V 94 c*]
5995 cara, que romput lo nassal del helm naffral en lo
nas. E com Deaccior vee *son frare axi naffrat en [*A 75 b*]
la cara e en lo nas, irruis axi poderosament contra
Menesteu e tan fortment lo fari, quel gita a terra
del cauall; mas Menesteu encontinent, en virtut de
6000 son coratge, se leua, e .j. altre frare del Rey Duglas,
per nom Toras, se leixa anar contra Menesteu, axi
com era a peu, e sesforça de trebaylar lo malament;
e tots los dits .iij. frares, esforçants se cruelment
contra Menesteu, ab tota lur intencio se acuyten o

---

74 *m.* fortment A. 75 amonestant que A. 80 gran mort Ayachs A. 92 mas Menesteu Duch de Athenes com A. 95 massal A. 02 sesforça de trebucar lo V.

a quell maten o a quell prenguen. Mas Menesteu dels 6005
dits .iij. frares se defen baronilment; mas, car tots
temps molts contra .j. han acostumat de preualer
e esser sobrers, los dits .iij. frares ab colps despases
[V 94 d] li rompen ses armes e li cas*quen lelm e lescut, e
especialment Toras, frare maior dels dits .iij., lo 6010
infesta el oprem malament. Ladonchs lo Rey Teuter,
qui vee Menesteu en tan gran perill constituit, ab
gran cuyta ve en aiuda sua. Mas Hector occorre
aqui, esforçant se oppremir violentment lo Duch
Menesteu e lo Rey Teuter, e sens dupte a ells abdos 6015
[A 75 c] fora mal pres, si noy sobreuengues aquell *molt
forts Ayax, qui ab .M. combatents, los quals hauia
amenats en sa companyia, se leixa anar contra
Hector. E en aço de part dels Troyans sobreuench
lo Rey de Persia, ab .v. milia cauellers sots guia- 6020
ment de Paris; e tochant Paris .j. corn, empeny se
[V 95 a] baronil*ment contra los Grechs ensemps ab altres
hosts dels Troyans qui sobreuengren. Per que la
batayla sescalfa entre ells molt asprament, e los
Troyans sobrepujants e preualents contra los Grechs 6025
en virtut de Hector, forçen los Grechs metra en
fuyta; lo qual Hector lauors, segons que scriui
Dares, ocis dels Grechs .M. homens a cauall. E de-
mentre que Hector combatent discorregues per les
hosts, Merion li fo a lencontra dauant vna tenda 6030
dels Grechs, al qual com lo vee Hector dix: «Maluat
» traydor! ara es venguda la tua hora, que reports
» aquell loguer que mereys daço que presumist
» tolra a mi Patrocol.» E empenyent se contra ell,
gitalo del cauall; e encontinent Hector deuallant e 6035
[V 95 b] estant a peu, ab lespasa *violentment *tolch li lo [A 75 d]
cap. E apres volia li despuylar les armes que tania;
mas Menesteu, Duch de Athenes, qui aço vee, presa
vna lança ve al traues contra Hector, qui a la ven-

6040 guda daquell no auertia, don fo naffrat greument Hector per lo colp de Menesteu; qui, tement la furor de Hector, encontinent sen ana. E Hector, sintent se naffrat, hix se de la batayla, e feu se ligar sauiament com mils pogue la naffra que no li pogues 6045 sanguejar, e encontinent tornassen a la batayla, e ab gran impetuositat e furor de la sua ira mata molts dels Grechs. Car, segons que lo libre de Dares testimoniaiaua per veritat, apres de la dita naffra presa aquell dia, ocis mes de .M. cauellers dels Grechs; 6050 e en *tanta debilitat e flaquea hauia deduyda la [*V 95 c*] host dels Grechs, que nagu dells no hauia coratge de defendre, ne Agameneon, Princep dels Grechs, hauia francha libertat que pogues venir a la batayla. Per que la host dels Troyans, procehin en 6055 molta virtut, encalcen e seguexen los Grechs fugents, entro a lurs tendes, e aquellas tendes los *Troyans, axi com a vençedors, baronilment esueexen e roben, preses dalli moltes armes e gran copia [*A 76 a*] dor e dargent, lo qual trobaren en los escrinys dels 6060 Grechs; e ab tota aquella presa sen tornen los dits Troyans vençedors. Aquest fo aquell dia en lo qual pogra esser donada fij perpetual a la batayla, e los Troyans foren absolutament de tot en tot *vence- [*V 95 d*] dors. Mas los ffats qui establexen coses contraries 6065 esdeuenir, ab sechs aguayts tollen ço que es de present, per ques complesquen les coses contraries, segons la disposicio dels dits ffats.

O, quant fo freuol causa e vana aquella qui encega los huyls dels Troyans, e especialment de 6070 Hector, qui la mort de la sua persona e la distruccio esdeuenidora de si e dels seus no poch esquiuar,

---

45 sangaiar A. 59 en los estoigs dels V. 65 ab certs aguayts A.

com en aquell dia en tan gran potencia fossen los
Troyans, que tots los Grechs qui eren venguts
contra ells hagren pogut finalment liurar a mort, e
si mateys deliurar dels perills apparexents e esde- 6075
uenidors! Certes, en alcun hom saui no es loable
discrecio que, quant es empetxat dalcun greu e
[*A 76 b*] mor*tal nagoci, e ffortuna li complau e es per ell, [*V 96 a*]
com no reeb ab agradable ma los succehiments
plasents e benauenturosos, los quals soptosament 6080
Ffortuna li aministre e per los quals ell pot esser
deliurat del dit greu empatxament. E si ell, axi com
a ingrat o menys conaxent, no reeb e no persegueix
ço que Ffortuna o benauenturos succehiment en
aquella hora li prepara, ans ho met en dilacio, james 6085
a allo que pogra obtenir en .j. punt no pora peruenir; car los ffats, si per alcun menys conaxent no
es reebut mantinent lo be que preparen, neguen ho
depuys, preparant que ho perda e que james nou
aconseguescha aquell qui per vicij de ingratitut ho 6090
leixa perdra quant aconseguir ho podia. E axi li
[*V 96 b*] succehi e li es*deuench al maleuenturat Hector en
aquell dia, en lo qual en molta gloria hagra pogut
obtenir victoria de sos enamichs. Mas, dementre
que ell discorregues axi per les hosts, perseguin 6095
sos enamichs qui axi com a vençuts fugien de la faç
dell e dels Troyans, li vench a encontre Telamoni
[*A 76 c*] Ayax, cosi seu, fill de Exiona *e de Thelamon; lo
qual en virtut bellicosa lo esuehi durament, com
fos baro en ses forçes molt poderos e molt forts 6100
combatador. E entre ells abdos molt fort es feta
batayla molt dura, e dementre que entre si combatents parlasen la .j. a laltre, conague Hector que
aquell era cosi seu, fill de sa thia, a ell conjunt en

84 ffortuna e A. 89 depuys preparar e que ho perda e james A.

6105 linea de sanch. Per que Hector fo molt alegre, e deposades les armes, en gran affeccio li blandeix e li promet de complaure en totes coses, e pregal afectuosament que vinga *a Troya, per veura la [*V 96 c*] molt gran e ampla parentela de son linyatge. E
9110 aquell no liu atorga; mas, no oblidant la saluacio dels seus Grechs e de la sua patria, prega Hector que si tan gran affeccio com diu ha enuers ell, fassa e procur quels Troyans mes auant aquell dia no combaten, ni perseguesquen pus auant los Grechs
6115 fugents. E Hector, axi com a malauenturat, liu atorga: e que fara tornar los Troyans a la Ciutat, e los Grechs romendran aquell dia en pau. Per que, decontinent tochada la trompeta, mana Hector tornar atras los Troyans, e de tot en tot los *fa cessar [*A 76 d*]
6120 de la batayla. Ja hauien mes los Troyans foch a les naus dels Grechs; ja ffinalment totes les naus foren cremades, sino que, a *veu e a menament de Hec- [*V 96 d*] tor, Duch e Princep lur, ho hagren tot a jaquir, e comoguts de molta dolor, tornen sen a la Ciutat.
6125 E aquesta fo aquella tan leugera causa per la qual los Troyans aquell dia cessaren de obtenir lur victoria, a la qual, contradients los ffats, null temps en apres pogren peruenir.

---

10 la salutacio dels seus A. 21 Grechs ffinalment A.

LO .XV. LIBRE ES COMPLIT; E COMENÇA LO .XVI. LIBRE, DE LA TERCERA BATAYLA DELS GRECHS E DELS TROYANS, DONADA EMPERO TREUA A .IJ. MESES

Epus que los Troyans sen foren tornats en la Ciutat e, vinent la nit, les portas ab fermes baldes e ab altres tanchaments foren fermades, los *Troyans, qui eren
[V 97 a] barons combatents e saus e abtes a combatre, vn
[A 77 a] poch abans *dalba leuants, prenen armes e daquellas se armen, esperans la lum del dia e que, a menament de Hector qui era lur Duch, isquen a la batayla contra los Grechs. Mas, con dies fo [fet], los Grechs trameteren lurs missatgers al Rey Priam, demanants treua de .ij. meses. La qual cosa lus fo atorgada per Priam e per Hector, de conseyl dels maiors de lur host. E los Grechs soterraren aquells ques volgueren dels lurs morts, e los altres cremaren. Mas Achilles, qui de la mort de Patrocol nos podia aconortar, passa per la sua mort molts dies ab plors
[V 97 b] e ab lagremes; e final*ment construhida per ell sepultura a ops de Patrocol, de pedra marbre molt bella, feu alli soterrar lo cors de Patrocol e estoiar ab molta honor. Semblantment, los maiors dels Grechs lo cors del Rey Prothesalau feeren soterrar, ab gran honor, segons que ladonchs era de costuma dels maiors nobles, en vna tomba de marbre preciosament fabricada. E los Troyans, durant la dita treua, tots los lurs qui eren estats nafrats en la batayla a conseyl dels millors metges que hauer

---

33 E pus los A. 37 e sauis e abtes A. 49 constituida per ell A.

poden fan cu*rar e metjar, en tant que, a la fij dels [*A 77 b*]
6160 dits .ij. meses, aquells qui eren estats nafrats foren
garits e sanats. E lo Rey Priam, qui de la mort de
Cassibilans, fill seu natural, nos podia conortar,
per ço com lo amaua molt tenra*ment vltra tota [*V 97 c*]
amor paternal, apres de molts dies que per la mort
6165 daquell hac dolgut e plorat, feu lo soterrar en lo
temple de Venus, en .j^a^. sepultura molt preciosa.
E Cassandre, hoynt los gemechs e los plors dels
Troyans, sobrisque en veus molt furioses, dient:
«O, masquins Troyans! ¿per que sostenits aytals
6170 » mortaldats dels vostres, car de vosaltres mateys
» semblants son esdeuenidores? ¿Per que no dema-
» nats e hauets pau ab los Grechs, ans que, ab
» coltell taylant, perischats tots malament, e ans
» que la vostra noble Ciutat de Troya sia donada
6175 » de tot en tot en ruyna e en trebucança, e ans que
» les mares freturades de lurs fills ellas e ells plo*ren [*V 97 d*]
» perpetuals seruituts? Certes, Helena no deuia
» esser comprada ne reemuda per tan doloros preu
» ne per tantes morts, en tant que tots, entro lo
6180 » dar*rer, sots tan gran martiri perischam.» E com [*A 77 c*]
Cassandra a aytals clamors naguna fij no donas, lo
Rey Priam, son pare, la mana pendre; e axi molt
de temps la feu estar presa. Veus que Palamides
molt se complany, entre los Grechs, de la perfeccio
6185 e senyoria de Agameneon, dient ell no esser digne
de tan gran senyoria sobre tants Reys e Duchs, e
que ell nes pus digne que no Agameneon; ne daqui
auant es son proposit ne son voler quel hage per
son major, com no sia estat elet per ell ne per molts
6190 Reys, qui alli son per nombre mes de .xxx., mas tan

---

60 dits meses A. 61 senats A. 76 de bons fills A. 88 hage per amor com no A.

[*V 98 a*] solament *per .iij., sens consentiment dels altres.
E sobre aço ladonchs no fon pus auant procehit. E
passades les treues donades, Agameneon, axi com
aquell qui era vetlable e ancios en exercir lofici de
la sua potestat, hordona ab gran estudi totes les 6195
sues hosts, ço es en qual manera hordonadament e
sauia degen procehir a la batayla. E la primera host
comana a Achilles; la segona, a Diomedes; la .iij^a^.,
al Rey Menalau; la .iiij^a^., a Menesteu, Duch de
Athenes; e totes les altres coses subseguents dispos 6200
e hordona molt sauiament. No res menys Hector
[*A 77 d*] consti*tui les sues hosts ab molta discrecio: en la
[*V 98 b*] primera posa Troyol, *e en les altres ductors e
guiadors barons molt nobles e prouats en gran es-
trenuitat e noblea, segons que mils li fo viares. E 6205
sens triga Hector, ab totes les sues hosts, ab molta
animositat isque de la Ciutat; e trespassant les
liçes dels Grechs, ab ells se met coratjosament en
lo camp. Adonchs se dressa primer Hectòr en lo
conflicte contra Achilles, lo qual be conech; e de- 6210
mentre que la .j. contra laltre, forçans lurs caualls
en cos iuerços, encontraren se abdos, e la .j. ferin
laltre baronilment, abdos son trebuchats dels ca-
ualls. Mas Hector se leua primer, e cuytadament
puia en son cauall, e desempara Achilles; e met se 6215
[*V 98 c*] entre les companyes dels com*batents furiosament,
e la maior partida daquells qui dauant li occorren
ociu, los vns naftra, los altres cruelment endarro-
cha dels caualls; e, en virtut de la sua potencia,
combatent fortment contra les hosts dels Grechs 6220
aquells departeix e forada, e en qualque part ques
vol, muylat de la sanch dels Grechs, entreferint

---

92 *m.* fon A. 94 *m.* qui era A. 95 hordonada A. 97 bataya A. 6200 dispes A. 10 forsas son cauall A.

*los Grechs cruelment ab lespasa nua. Mas Achilles, [*A 78 a*]
no apres gran hora leuant se, puja en son cauall; e
6225 ab gran impetuositat vassen contra les hosts dels
Troyans, e molts daquells mata; e tant discorre per
les hosts, naffran e matan, que vench a encontra de
Hector. Adonchs sescalfa la .j. contra laltre, en
virtut de combatre e en fortalea de lurs lançes.
6230 Mas Hector axi poderosament empes Achilles, que,
jassia que la sua lança trenchas en molts trenchs,
Achilles no podent se sostenir en lo cauall, daquell
es trebuchat en *terra; e Hector volch pendre lo [*V 98 d*]
cauall de Achilles, mas car molts dels Grechs li ho
6235 contrastaren, Achilles cobra son cauall e cuytos
puja en aquell; e requer Hector ab lespasa nua, e
axi poderosament lo fari en lelm sobrel cap, que
Hector apenes se poch tanir en la sella ferm. Em-
pero, ençes de molta furor, lexas anar contra Achi-
6240 lles e requeri aquell en gran potencia, e ab lespasa
nua faril de .iij. colps, .j. apres altre, cuytosament
e poderosa sobre lelm; en tant que la sanch li dis-
corre per la persona auall. Adonchs es mesclada
entre ells *mortal batayla, axi que, si longament [*A 78 b*]
6245 duras, o la .j. matara laltre o per ventura abdos se
foren morts. Mas, sobreuinents de les hosts molts
en aiuda de cascu, apenes abdos pogren esser se-
parats. E Diomedes *de part dels Grechs entra en [*V 99 a*]
la batayla ab gran host de combatents; e al contrari
6250 Troyol, ab maior host. Veus que abdosos ensemps
sencontren e dels caualls se trebuquen; mas Dio-
medes se leua primer e puja en son cauall, e fari
axi fortment sobre lelm Troyol qui estaua a peu,
que lo cercle del helm li rompe; e Troyol no es-
6255 paordit ocis lo cauall de Diomedes, e axi combaten

27 encontra Hector A. 30 Achilles jassia que A. 48 *m.* e A.

se abdos fortment [a peu]. Mas los Grechs vinents
en ajuda de Diomedes e los Troyans en aiuda de
Troyol, fan los pujar a cauall, e ladonchs abdos se
departexen e retornen a la batayla. Mas Diomedes,
preualent en molta potencia e violencia, pres Tro- 6260
[*V 99 b*] yol e sesforça de *menar lo sen pres a ses tendes.
Mas los Troyans qui ho veeren, vinents agrament
contra Diomedes e fet gran conflicte entre ells e no
sens perill de lurs personas, sostraen li Troyol el
[*A 78 c*] traen de ses mans. Ladonchs discorrent *per les 6265
hosts sobreuench Menalau de part dels Grechs, e
de part dels Troyans vench Paris; don la batayla es
instaurada durament. E Hector en la batayla axi
com a furios anela, e tots aquells qui li occorren
mata. E com fos vengut contra ell .j. caueller 6270
nouell, per nom Boetes, fari poderosament Hector;
mas Hector nou porta pacientment, ans axi greu-
ment lo fari en lo cap ab lespasa, que del cap entro
al melich lo departi en .ij. parts; lo qual encontinent
[*V 99 c*] nent *caygue mort. E Hector pres lo seu cauall, e 6275
per .j. seu seruent lon feu menar. E com lo Rey
Archilogo, cosi de Boetes qui era mort, ho vees,
esforçant se venjar la mort de son cosi, durament
fari Hector. E Hector se leixa anar poderosament
contra ell, e axi cruelment lo feri ab lespasa nua, 6280
que no contrastant ses armes lo departi per mig, e
caygue mort aqui entre los combatents. E lo Rey
Prothonor, mogut per gosament foll, vench al tra-
ues contra Hector, e axi poderosament lo fari, sens
que Hector noy auertia nes talayaua de son aguayt, 6285
quel gita en terra del cauall. Mas Hector, leuant se
encontinent, puja en son cauall e leixas anar contra
[*A 78 d*] lo Rey *Prothonor, e axi durament ab gran poten-
cia lo fari, que lo cors li departi en .ij. parts. E con
[*V 99 d*] *Achilles vee axi mort lo Rey Prothonor, qui li era 6290

molt coniunct en linea de sanch, molt fo entristat de la sua mort; e de semblant dolor fo mogut lo Rey Antilogo per la mort del Rey Prothonor, axi com aquell qui molt li pertanyia per consanguini-
6295 tat. E ells abdos, Achilles e Archilogus, feeren lur esforç que poguessen hauer lo cors de Prothenor, mas no pogren complir lur desig, car, preualents en molta virtut los Troyans, los Grechs necessariament foren forsats de fugir. E los Troyans los en-
6300 calsen els perseguexen entro a lurs tendes, matant e nafrant molts daquells. E car lo dia defalgue, sobreuinent la nit cessa la batayla aquell dia.

*ES COMPLIT LO .XVJ. LIBRE; COMENÇA LO .XVIJ. DE LA QUARTA BATAYLA [*V 100 a*]

6305 INENT donques la nit, e aparexents les estelas per lo cel, les quals mils se demostren per les tenebres e escuradat de la nit, tots *los Reys dels Grechs, Duchs e [*A 79 a*]
Princeps se apleguen en la tenda del Rey Agame-
6310 neon, e alli tan solament tracten e encerquen molts consseyls en qual manera porien liurar a mort Hector, dients que si Hector daquesta vida defall, com tots temps ell esforç poderosament en les batayles, james los Troyans no poran esser en tant
6315 ofeses que dells los *Grechs puguen peruenir a [*V 100 b*]
victoria, car tot sol es defenedor de tots los Troyans e mortal offenedor dels Grechs. E finalment tots ells romangueren en aquest conseyl: que Achilles reebe en sij aquest nagoci termanedor e menador
6320 a acabament, no tan solament en virtut de sa força,

91 molt couinent A.

mas encara ab son saui enginy. La qual cosa exequidora, Achilles reebe en si ab ancios coratge, com mes se pertanga a ell que a nagun altre, per tal com Hector molt cobege la mort de Achilles. E si Achilles noy aten e noy peruen leugerament, 6325 sinistrant fortuna pora perir per mans de Hector. E fenit consseyl sobre aço, cascuns sen van a lurs [V 100 c] tendes *per tan de reposar aquella nit. E vinent lo seguent dia per lo mati, los Grechs cascuns per ses hosts prenen armes, car aquell molt forts Hector, 6330 [A 79 b] impacient de tot repos, ia *era exit de la Ciutat e era peruengut en lo camp de la batayla, ab la sua host, la qual se hauia deputada de tots los pus combatents, especialment nadius de Troya. E apres dell Eneas ab la sua host, e semblantment Paris, e axi 6335 mateix Deifebo, e axi Troyol, e axi tots los altres ab les lurs hosts per Hector en los dies passats ja hordonades. Adonchs Hector, tot primer e dauant tots, se met a la batayla ab totes les hosts dels [V 100 d] Troyans, en los quals *foren, segons que scriui 6340 Dares, de part dels dits Troyans .CL. milia combatents. E entre caschuna part es comesa batayla mortal: e Paris ab aquells de Persia combatents en archs e en sagetes, entrant en la batayla, mata innumerables Grechs, e mortals naffres infligeix contra 6345 ells. De la altre part lo Rey Agameneon entra en la batayla, lo qual encontinent Hector esueeix el trebucha del caual greument naffrat. E Achilles ve contra Hector e lesueeix, e tants colps li sopta sobrel cap en lelm, quel li ròmp. Mas encontinent Eneas 6350 e Troyol venen contra Achilles, en moltitut de

---

23 pertanga dell que de nagun A. 36 Troyol e exiren tots A. 42-43 E entre... Persia combatents *m. en* A. 44 e entrant Hector en la batayla A.

combatents. E aquell molt forts Diomedes va contra
Eneas, *lo qual fort greument naffra; e dixli per [*V 101 a*]
escarn: «Deus te sal, bon consseyler, *qui al Rey [*A 79 c*]
6355 » Priam donest feel conseyl de mi en sa presencia
» offenent. Mas sapies per cert, que si aquesta ba-
» tayla souinegeras et coue caura en mes mans, per
» cert tu morras per mi.» E lauors faril ab gran
poder e gital del cauall. Abtant Hector esueeix
6360 Achilles, el oprem el agreuge meraueylosament; e
ia li hauia trenchat e romput lelm e sesforçaua de
pendrel, mas lo fill de Tideu, qui vee Achilles axi
pres, lexas anar furiosament contra Hector, e, al-
çada lespasa, en fortalea de sos braços faril poderosa-
6365 ment e greument lo naffra. Mas Hector, no espaordit
per la dita naffra, pres lespasa en *molta rabia de [*V 101 b*]
fellonia, e lexas anar contra Diomedes, qui axima-
teix contra ell greument sesforçaua, e gita lo del
cauall. E Troyol, veent Diomedes en terra, deualla
6370 del cauall e a peu se leixa anar ab lespasa nua contra
Diomedes; e Diomedes se defen de Troyol baro-
nilment; e Achilles e Hector ensemps se combaten.
E entre tant Menalau e Vlixes, Palamides, Nepto-
lomus, Polomites, Stemilus, Menesteu, lo Duch
6375 Nestor, lo Rey Cohas, Hurial, Ffilitoris e Theseu
de part dels Grechs venien en lo conflicte. E de part
*dels Troyans venen tots los Reys qui en aiuda sua [*A 79 d*]
eren venguts, ab moltitut de la lur gent, e ab totes
les hosts per Hector en *temps passat hordonades. [*V 101 c*]
6380 Ladonchs es comesa meraueylosa batayla entre ells;
e lo Rey Agameneon e lo Rey Pondalus, entre si en-
semps combatents, amdos se trebuquen dels caualls;
e lo Rey Menalau ve contra Paris, e amdos lauors
se conagueren e la .j. sesforça offendre laltre. E Me-
6385 nalau ab colp de la sua lança naffra Paris; mas Paris,
defes per tutela o custodia de les sues armes, no es

greument naffrat, mas no res menys, com no pogues
tanir al poderos colp de Menalau, caygue del cauall
en terra; de la qual cosa ell se tench molt per en-
uergonyit per raho de Helena, com axi Menalau 6390
[*V 101 d*] lagues greument naffrat. E entre lo Rey *Adistre e
Vlixes es feta gran batalla, e Vlixes gita lo Rey
Adistre del cauall e trames lo a la sua tenda. E Pa-
lamides sendreça contra Vpon lo veyl el feri mor-
talment, en tant, que daquella naffra mori. Nepto- 6395
lomus esueeix lo Rey Archilogus, e amdos se feren
poderosament e sendarroquen dels caualls. Polida-
mes fer Palamides poderosament, el naffra el trebu-
cha del cauall en terra, e ab paraules vergonyoses
se trau escarn dell. Lo Rey Salem e lo Rey Carias, 6400
[*A 80 a*] entre *si combatents, sencontren; mas lo Rey Sa-
lem gita lo Rey Carias naffrat del cauall. Ffilomenis
se empeny contra lo Duch de Athenes, el feri po-
derosament el gita del cauall, e pres lo cauall el
trames a ses gents. Ffilicohas se irrueix contra lo 6405
Rey Rem, e amdos se giten dels caualls. Lo Rey
Teseu e lo Rey Curial, amdos combatents, se venen
es naffren la .j. al altre, e ab gran virtut se giten
la .j. a laltre dels caualls. Los ffills naturals del Rey
Priam faeren aquell dia coses meraueyloses de lur 6410
[*V 102 a*] estrenui*tat e noblesa, matant molts dels Grechs e
molts de lurs Reys confonent. Lo Rey Thelamon
esueeix lo Rey Sarpedon, e amdos, per forts em-
penyiments de les forts lançes, greument naffrats
se trebuquen; axi que quaix mig morts en mig dels 6415
bataylans caygueren. Lo Rey Cohas e Achilles, qui
eren cosins, abdos ensemps requeren Hector, e ab
durs colps e espesses lo impugnen; e de son cap li
gitaren lelm e en molts lochs de sa perssona lo fe-

91-93 E entre... sua tenda *m. en* A. 05 contra lo dit Rem A.

6420 riren, de que molts rius de sanch li decorrien. Mas
Hector, empenyent se fortment contra lo Rey Cohas,
faril en la cara sobre lelm, e romput lelm menalin
la meytat del nas; lauors los ffrares naturals de
[A 80 b] Hector *venen acuytosament en aiuda *sua, e me- [V 102 b]
6425 raueylosament oppremen los Grechs; e prenen lo
Rey Cohas e naffraren mortalment lo Rey Thela-
mon el gitaren en terra del cauall, axi que quaix
mort lo sen hagren a portar a les tendes dels Grechs;
e lo Rey Cohas, pres e catiuat, sots custodia de
6430 Anthenor e Deifebo trameteren a la Ciutat de Troya.
Lo Rey Menalau molt cobege e enten en offencio
de Paris; mas Paris, auertint a la intencio de Me-
nalau, lo qual conaxia que anelaua e sesforçaua
contra ell, tes .j. arch, e posada la sageta entuxaga-
6435 da, trames la contra lo Rey Menalau e axi greument
lo naffra, que los seus quaix mort lo sen hagren
a portar a les tendes. Mas encontinent, per aiuda de
metges ligada la naffra a Menalau ab dolç vntament
danguents, lo dit Rey Menalau torna a la batayla e
6440 *encercha Paris, cobaiant tot furios pendre ven- [V 102 c]
jança dell. Troba Paris, e, ab empenyiment e colp
de la sua lança, lexas anar contra Paris, lo qual
mortalment hagra naffrat o mort, sino que Eneas,
ab tutela de son escut, se mes en mig de la .j. e del
6445 altre; e Paris ladonchs era sens armes, car desarmat
se era per son voler; e per ço com *ho hauia sentit [A 80 c]
lo Rey Menalau, lo cuyda leugerament liurar a mort.
E Eneas, en gran companya de cauellers, per tal
com Paris era desarmat, lo acompanya entro a la
6450 Ciutat, per que Menalau ne altro nol pogues offen-
dre. E Hector escomou lo Rey Menalau, el requer
furiosament esforçant se de matar o de *pendrel; [V 102 d]
mas no poch complir son desig, per tal com en
ajuda sua vengren innumerable multitut de caue-

llers; per que, aquell jaquit, dressas Hector ab los 6455
seus en les altres hosts dels Grechs, e aquells mata
e oprem malament en tant que, en virtut de la sua
potencia e dels seus, los Grechs son forçats de fugir
e de girar lesquena; e fugent, los Troyans los en-
calcen tro a les tendes. Mas, [per] defalliment del 6460
dia, com lo sol fos a la posta, es donada fi a la ba-
talla aquell dia, e les hosts de la .j^a^. part e de laltra
son separades.

LO .XVIJ. LIBRE ES COMPLIT; E COMENÇA
[*V 103 a*] LO .XVIIJ^e^. LIBRE, DE LA .V^a^. BATAYLA* 6465

ADONCHS entrants los Troyans en la Ciutat,
e les portas daquella en necessaria fir-
mitat tanchades e hordonades sufficients
guaytes, aquells qui eren hujats e lassats
per la batayla se donaren al repos de la nit axi com 6470
mils pogren. E, vengut lo mati, lo Rey Priam deli-
[*A 80 d*] bera no esser combatador en aquell *dia, mas tra-
mes per alcuns secretaris seus, es a seber, Hector,
Paris, Troyol, Deifebo, Polidames, Anthenor e
Eneas, que venguen a ell; los quals vinents e estants 6475
en sa presencia, dix los lo Rey Priam aquestas pa-
raules: «Vosaltres sabets en qual manera lo Rey
» Cohas, lo qual es pres en nostre poder, en gran
[*V 103 b*] » audacia e follia, *sens que neguna ofença no
» hauia rebuda de nos, es vengut en destruccio de 6480
» la nostra Ciutat e de les nostres personas. Per que,
» a mi es viares que fos iust que per nos peris a

57-63 en tant... e de laltra son separades *m. en* A, *acabant aquest llibre ab els mots* oprem malament. 78 pres en nostra cort A. 78-80 en gran audacia de vos es vengut en destruccio A.

» iniqua mort, axi com aquell a nos volia fer perir,
» ço es, que sia penjat en la forcha o en altre ma-
6485 » nera cruelment detrunchat. E a uos deman quem
» consseylets, a uos queus nes viares.» E tot primerament a les paraules del Rey respos Eneas, e dix humilment: «Senyor: ja Deus no vuyla que la
» vostra gran noblea se enclin a tan gran maluestat;
6490 » com lo Rey Cohas sia dels millors de Grecia e dotat
» de molts cosins e amichs, e com uos ne haiats
» molts quius son cars, alcun daquells poria esser
» pres per los Grechs, lo qual, aytant com pus car
» uos *seria, los Grechs farien morir per semblant [*V 103 c*]
6495 » pena; la qual cosa per auentura per gran partida
» del mon vos no volriets que fos axi feta. On, par
» *pus rahonable cosa e millor quel Rey Cohas sia [*A 81 a*]
» conseruat axi pres, per tal que per alcuns dels
» vostres, qui semblantment poria esser pres en la
6500 » batayla, fos donat e cambiat.» E Hector loa lo consseyl de Eneas, el aproua axi com bo e loable. Mas lo Rey Priam, encara perseuerant en sa intencio, dix: «Si axi delibarats ques faça, jas cuydaran
» los Grechs e diran que nos som axi temerosos e
6505 » espaordits, que daquells quins offenen no gosam
» fer justicia ne pendre venjança, jassia que yo vuyla
» seguir lo vostre consseyl.» E donada fij al dit conseyl, dix Eneas que *volia anar veura Helena. E [*V 103 d*]
mena ab sij Troyol e Anthenor; e ells entrants en .j^a^.
6510 sala de gran ballea, en la qual ladonchs era la Regina Heccuba ab Helena, en companyia de moltes nobles donas, Eneas e Troyol sesforsaren de confortar Helena ab moltes afectuoses paraules. Mas no res menys la Regina Heccuba, axi com a molt sauia e
6515 discreta, prega e amonesta ells, ab gracioses parau-

---

03 *m*. Si A.

les, a restauracio de lurs personas e de la Ciutat de Troya e del Rey Priam.

Mas los Grechs, dels lurs dempnatges e de la
[A 81 b] mort dels seus, qui *per los Troyans malament eren
estats morts, entre si callablement se complanyen 6520
es rancuren; e dien que de gran fetuitat foren mo-
[V 104 a] guts e detenguts com a tan *greus dempnatges de
lurs coses e de lurs personas se volgren sotsme-
tre, dels quals profitosament se podien abstenir.
Aquella nit laer fo axi cubert de tanta escuradat de 6525
tenebres, e tan gran habundancia de pluges sobre-
uench, axi com si les nuus per null temps no ha-
guessen donada pluge, o axi com si los Deus per
ventura altra vegada volguessen fer retornar lo di-
luui de Deucalion, e, ço quels fou pijor aquella 6530
nit, fo tan gran rabia de vents e tan greu, que totes
lurs tendes arrancha de terra; per les quals coses
los Grechs hagren gran affany e trebayl. Mas, final-
ment, la nit passada, fugiren les tenebres e les
[V 104 b] tempestats lurs companyones, *car lo dia seguent fo 6535
axi cere e clar, que tota la terra esclari. Lauors los
Grechs encontinent se vesten lurs armes, e cuyten
se de venir a la batayla. Achilles, primer entre les
hosts dels Grechs, ve al camp; e en apres, Diome-
des, Agameneon, Menalau e lo Duch de Athenes. 6540
[A 81 c] E Achilles pri*merament contra Vpon, lo gran Rey
de Larissa qui era semblant a gigant, vigorosament
se leixa anar, el fari axi de sa lança, que mort lo
darrocha del cauall. E lo Rey Ortomeri escomet
Hector, lo qual per Hector fo encontinent mort. 6545
Diomedes, ab molta virtut, ocis lo Rey Xantipo,
quis combatia ab ell. Lauors .ij. Reys, la .j. dels
[V 104 c] quals era appellat Epistropo e laltre Cedi, *se meten

---

26 *m.* de pluges A. 30 feu pijor A.

en la batayla, e contra Hector se lexen anar. E lo
6550 Rey Epistropo dix a Hector, lo qual be conech,
moltes paraules iniurioses; e apres les paraules lo
feri fortment ab sa lança, mas nol pogue moure de
la sella; per que Hector, irat de les paraules e dels
fets daquell, contra ell se leixa anar el ocis; e dix-
6555 li: «Les paraules que deyes malament entrels vius,
» ve e, si pots, dijles daqui auant entre los morts.»
E com Cedi vees mort lo Rey Epistropo, frare seu,
de molta dolor es mogut; e, entre les angoxes de
son dol, .M. de sos cauellers, los quals ab molts
6560 daltres en ajuda dels Grechs hauia amenats, encon-
tinent appella, els mana que ab ell ensemps ense-
guesquen Hector, per tal que ell lo puxa pendre *e [*A 81 d*]
de la mort del seu ffrare puxa en ell hauer venjança.
Nes tarda gayra quels .M. cauellers, ab lo Rey Cedi,
6565 enseguexen Hector, lo qual troben entre les com-
pan*yes; e, lexants se correr contra ell, lo darroquen [*V 104 d*]
del cauall. Mas, com lo Rey Cedi, alsat lo bras
tinent lespasa, cuydas Hector mortalment naffrar,
Hector, qui viu venir lo colp, feri lo Rey Cedi en
6570 aquell bras, e, partint lo li del muscle, lo li tolch.
E acostant se mes auant al Rey Cedi, qui cahia del
cauall, ocis lo de continent. Eneas ocis lo Rey Am-
phimato, quis combatia ab ell. E ia lo sol era a mig
iorn, com los Grechs, aiustants se tots ensemps, se
6575 lexen anar contra los Troyans, e en abriuament de
lur virtut los offenen greument, axi que per forsa
los meseren a fuyta. Lauors Achilles, ab lo poder
de ses forçes, ocis lo Rey Ffilus, quis combatia ab
ell. Axi mateix Hector mogut de molta felonia,
6580 ocis *.ij. Reys dels Grechs, ço es lo Rey Alpinor e [*V 105 a*]
lo Rey Dormis. Per que los Troyans, en virtut de
Hector axi agrament combatent, recobren *lo camp, [*A 82 a*]
pus durament los Grechs opprement. E en aquella

hora .j. Rey, appellat Epistropo, isque de la Ciutat
coratiosament ab .iij. milia combatents, los quals 6585
tots baronilment se mesclen en la batayla, e los
Grechs cruelment esueexen e confonen; e molt pus
fort, per ço com aquell Rey Epistropo hauia ame-
nat ab sij .j. Sagitari. Aquest Sagitari del lombrigol
auall era cauall e del lombrigol en sus era hom, e 6590
en totes les parts, axi desus com daius, era cubert
de pel de cauall, que hauia naturalment; e la cara
[V 105 b] daquell, jassia que fos de semblança *de hom, tota
empero era vermeyla, hauent color de foch axi com
si fos carbo ençes; e de la bocha li exien enillaments 6595
de cauall; los huyls daquell Sagitari eren pus res-
plendents que la cara en ardor de foch, com paria
que fossen .ij. fayles cremants, per que espaordia
de gran terror aquells quil guardauen. Aquest Sa-
gitari no vestia nagunas armes, mas ab .j. arch en 6600
la ma e ab .j. carcaix ple de sagetes entra en la ba-
tayla, en la entrada del qual los caualls dels batay-
lans, fort espaordits, no contrestant que aquells
[A 82 b] quils caualca*uen los destrenyessen fort dels espe-
rons, fets repropis se metien cuytadament en fuyta. 6605
Mas los caualcants en aquells ab gran trebayl los
retanien a la batayla; pero aytan gran dupte hauien
los cauellers com los caualls, del dempnatge quel
[V 105 c] Sagitari feya. E en aquesta *sao Hector ocis Polixe-
nar, Rey de Salonia, qui molt se metia contra ell. 6610
E dementre que lo Sagitari, ocient los Grechs, per
les companyes discorregues, e los Troyans vigoro-
sament se mesessen contra los Grechs, los Grechs
per força girats en fuyta se cuyten a lurs tendes; e
los Troyans tro en aquellas tendes los segueixen. 6615
Lauors sesdeuench que, dementre quel Sagitari los

92 pell de cauall V.

Grechs fugents agrament damnificas e los Troyans oppremessen los Grechs en lurs tendes, Diomedes qui axi mateix fugent se acuytaua a ses tendes, 6620 denant .j. dels pauallons esdeuench en lo Sagitari, del qual en naguna manera nos pogue desar, per los Troyans qui daltre part li estauen al dors es empenyien fort*ment contra ell. Per que fo neces- [*V 105 d*] sari a Diomedes, jassia duptos e forsat, ques com- 6625 bates ab lo Sagitari; *car si volgues tornar atras, e [*A 82 c*] ia que era greument naffrat, cayguera en mans dels enamichs qui nol hagueren lexat en naguna manera viure. Lo Sagitari, donchs, com ab sageta feris Diomedes, Diomedes ab sa espasa feri aquell en lo 6630 cap, que tania desarmat, axi que mort lo lança en terra. E en aço los Grechs recobren lo camp, e los Troyans han a tornar a rera. Hector, empero, en cos de son cauall, appellat Galatea, se lexa anar contra Achilles; e Achilles axi matex li vench a 6635 lencontra; e, en colps de lurs lançes, se darroquen dels caualls. Mas Achilles primerament puja leuger en lo seu, e este*nent les mans en lo cauall de Hec- [*V 106 a*] tor Galatea, aquell pres el sen volia menar. Mas Hector, irat crida los seus que non lexen anar lo 6640 seu cauall; per que molts cauellers, entenents en recobrament daquell cauall, se lexen anar contra Achilles, de que greu batayla se fa entre ells. E los ffrares borts de Hector, bataylants de molta virtut, tollen baronilment Galatea de les mans de aquells 6645 quil tanien, e aquell tornaren a Hector, quin fo fort alegra. E mentre que aquestas coses se fahien ab gran destruccio de vna part e daltre, e Anthenor entre les hosts *dels Grechs discorregues, los Grechs, [*A 82 d*] en gran multitut de combatents anants contra An-

17 dampnificats A.

thenor, lo preseren e pres lo sen menen a lurs 6650
[*V 106 b*] tendes. Mas com *ia lo dia se baxas a les vespres e lo sol se acostas a la posta, no contrestant que Polidames, qui no fo a la presa de son pare, per recobrar aquell hagues fetes moltes coses en la batayla, per les tenebres de la nit ho hac a lexar. 6655

FFENEIX LO .XVIIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XIX. DE LA .VJ^a^. BATAYLA

lalba del seguent dia leuada, e escampada la resplendor del sol de totes parts, pus les hosts foren exides en lo camp, mortal 6660 batayla se començа qui dura tot aquell dia tro a la nit. Molts dels Grechs hi foren aquell dia morts; mas, mes dels Troyans; car los Grechs ha-
[*V 106 c*] gren *lo millor de la batayla. Lo seguent dia los Grechs trameseren al Rey Priam lurs missatgers 6665
[*A 83 a*] Diomedes e Vlixes, per hauer treues de *.iij. meses; e aquells missatgers, com anauen a Troya, encontraren Dolon, .j. caueller assats rich e noble, nadiu de Troya; qui, acompanyant aquells, los presenta a Priam, qui en companyia de molts seya a sa taula 6670 plena de diuerses viandes. E los missatgers digueren al Rey Priam lur missatgeria; e ell los respos, ab gran cortesia de paraules, que ell hauria son consseyl sobre ço que dit li hauien. Per que, ahut acord sobre allo ab sos cauellers, tots concordaren ques 6675 donassen les treues, sino Hector, qui hi contresta
[*V 106 d*] e dix: *« Los Grechs per angan demanen les treues, » prenent occasio que ho fan per que puxen en » lendemig soterrar los corsos dels lurs morts: mas

53 preso A.

6680 » ells han fretura de viandes, e en lendemig hauran
» temps quen hagen procurades e nosaltres consu-
» marem les nostres, que hauem fort necessaries
» per la multitut de la gent qui es en Troya.» Mas,
pus que a tots plagueren les treues, Hector no hi
6685 poch contrestar, pero tot hom discret, demanat de
conseyl entre molts, encara que tots los altres sien
de vna opinio, si ell *es daltre, no deu callar que [*A 83 b*]
no diga ço que li es viares, com moltes vegades se
sia esdeuengut e sesdeuenga que la sentencia de .j.,
6690 encara de manor, molts sauis tira a sa opinio, axi
com cosa de millor consseyl; jassia *tots temps [*V 107 a*]
comunament la sentencia dels demes vage auant,
si be altre hi diu millor e pus sa consseyl. Per que
Hector del consseyl dels altres nos departi, jassia
6695 que alre lin fos viares, no volent contrestar al voler
de tants. E axi les treues de .iij. meses son atorga-
des; e a tots, axi als Grechs con als Troyans, plague
que reposassen de batayles dins aquells .iij. meses.
E, durant aquestas treues, en los cambis de .j. per
6700 altre lo Rey Cohas fo deliurat per los Troyans e
Anthenor per los Grechs. E Calcas, bisbe de Troya,
qui per menament dels Deus, jaquits los Troyans,
se era mesclat ab los Grechs, prega afectuosament
lo Rey Agameneon e los altres Grechs *que dema- [*V 107 b*]
6705 nen al Rey Priam que li restituescha vna filla que
ha en Troya, appellada Briseyda, qui es de gran
ballea. Per que los Grechs sobre aço faeren moltes
pregaries al Rey Priam, mas los Troyans molt hi
contrastaren, per hoy *que hauien de Calcas, del [*A 83 c*]
6710 qual moltes males paraules digueren e que, entre
les altres coses, era gran traydor, per que era digne
de mort. Pero lo Rey Priam, per la demanda dels

93 e pas son consell V.

Grechs, entrels cambis de Anthenor e del Rey
Cohas, leixa Briseyda als Grechs. Durant encara
aquestas treues, Hector sen ana a la host dels 6715
Grechs, lo qual Achilles volenter sesguarda, com
[V 107 c] james nol hagues vist desarmat. E, a prechs *de
Achilles, Hector, en companyia de molts dels seus,
deualla en sa tenda; e mentre que entre ells par-
lassen, Achilles dix a Hector aytals paraules: «Hec- 6720
» tor, Hector! Fort me ve de grat com te veig des-
» armat, com null temps not hage pogut veure sens
» armes; mas mes me vendra de grat si de la mia
» ma mors tost, axi com yo desig, car yo bataylant
» ab tu he sentit quel poder de la tua força es gran, 6725
» heu he prouat per escampament de la mia sanch
» en greus colps de la tua espasa. E jassia que daço
» lo meu coratge souin hage congoxa, maior em-
» pero la ha per Patrocol, qui era fort gran amich
» meu, que has mort; lo qual yo amaua no menys 6730
[V 107 d] » *que mi mateix, e *has ell de mi departit, lo [A 83 d]
» qual vertadera dileccio e afeccio qui nos podia
» departir hauia a mi aiustat. Mas tu hages de cert
» que, ans que pas .j. any, la mort de Patroclo
» greument sera venjada en tu, car mester es que 6735
» de la mia ma cruelment muyres; maiorment car
» yo conech be que tu entens en la mia mort.» A les
quals paraules Hector axi respos: «Achilles: si desig
» la tua mort e he tu en hoy de tot mon cor, inius-
» tament tan meraueyles, car no es iusta cosa ne 6740
» rahonable que yo dege amar aquell quim perse-
» gueix de hoy capital, e qui en la mia terra tre-
» bayla mi e los meus en brogit de tan gran guerra.
[V 108 a] » *Car de guerra null temps no proceeix amor, ne
» de hoy amor ne caritat; ans, amor de dolça aui- 6745

26 de me sanch A. 30 meu has mort A.

» nença pren neximent, e de hoy ve hom en des-
» amistat, la qual es mare de guerra. E vuyl que
» sapies que les tues paraules nom espahordexen,
» ans, si yo viu e la mia espasa ha vigor sol .ij. anys,
6750 » he esperança que no solament tu, ans *encara [*A 84 a*]
» tots los maiors de les hosts dels Grechs, de les
» mies mans morrets de mort amargosa. Car se que
» tu e tots ells de gran follia sots estats moguts; e
» tal carrech hauets asseiat de pendre que, oppre-
6755 » muts del pes daquell, non aconseguirets sino
» mort. E yo son segur que tu morras, abans que
» la tua espasa puxa mes que *la mia. Pero, si has [*V 108 b*]
» tant ardiment que entenes que puxes mes que mi,
» fe que tots los Reys, e tots los Duchs, e los Prin-
6760 » ceps dels Grechs en aço de bon cor consenten, e
» fermament tenguen: que feta batayla entre mi e
» tu, cors per cors, si tum pots vençre, yo e mon
» pare e ma mare siam exallats daquest e dels altres
» Regnes nostres, e quels hajam a lexar en mans
6765 » dels Grechs. Car ious fare daço ben segurs per
» couinent nombre de reenes e per sagraments cor-
» porals dels Deus. E, si aço fas, no solament pro-
» fitaras a tu mateix, mas encara als altres, qui, per
» estar se de batayles, hauran salut. E si per ventura
6770 » sera cas que yot *vençe, que tota la host dels [*V 108 c*]
» Grechs se hage a partir daquesta terra e *quens [*A 84 b*]
» laxets viure en repos e deliurats de tot tabustol.»
A les quals paraules de Hector, Achilles tot se es-
calfa; e vengut en suor per sobres de mouiment, se
6775 offeri a la batayla e aquella pres ab gran cor. E acos-
tant se a Hector, en senyal de fermetat li dona sos
guants, los quals pres Hector ab cor fort desijos,

---

46 auinença de coratges ha neximent de hoy de enamistat A.
47 de la qual es mara guerra A. 59 Duch A. 76 lin dona A.

mes que dir nos pot. Mas Agameneon, hoyt lo
brogit per molts qui daço parlauen, ab molts Reys
dels Grechs sen uench a les tendes de Achilles; on, 6780
aiustats tots los maiors dels Grechs, ensemps hi
contradigueren, no volents que fos ferm ço a que
[V 108 d] Achilles, sens conseyl, se era ofert; car *nols plau
ques sotsmeten als aguayts de Ffortuna, que en .j. sol
caueller estiga la vida e la mort de tants Reys e 6785
Princeps. Axi mateix los Troyans, per lur part, no
volen ques faça; exceptat lo Rey Priam, a qui pleya
ques sotsmetes a aytal ventura, per tal com sabia
be les forçes e lo poder de Hector; al qual era massa
leugera cosa hauer honor e victoria de .j. sol caue- 6790
ller. Mas, per que al voler de tants de qui era inte-
[A 84 c] res Priam no poch con*trestar, ab los altres dissenti
que la batayla dels .ij. nos faes. E axi Hector, par-
tint se de les tendes dels Grechs, sen torna a Troya.
E Troyol, despuys que sabe que a son pare pleya 6795
[V 109 a] relexar e restituir *als Grechs Briseyda, la qual de
molt gran amor amaua, mogut de gran calor damor,
de molta dolor es turmentat: lexas tot anar en la-
gremes angoxoses, e sospirs, e plors, e no es nagu
quil puxa consolar. E Briseyda, qui no ab manor 6800
ardor mas ab maior paria que amas Troyol, axi
mateix en veus ploroses demostra ses dolors; car,
tota plena de lagremes qui continuament li exien
dels huyls, banya ses vestadures e la cara e lo pits;
e tantes de lagremes hauia cahudes en son vestit, 6805
que quil premes molta aygua nisquera. Encara ab les
sues vngles esquinça la sua cara, e los seus cabeyls
daur, desligats e solts, arrancha de la conna del cap
qui era blancha com la neu. E dementre que ab les
[V 109 b] vngles arrapaua *la sua cara ia tenyida de sanch, 6810
paria que liris trocejats fossen mesclats ab roses
troceiades. E mentre ques complanyia del depar-

timent del amat seu *Troyol, souin se esmortia [*A 84 d*]
entre los brassos daquells qui la sostenien, dient
6815 que mes amaua morir que viure, pus ques hauia a
departir de aquell en la vida del qual tots los seus
solaços estauen. E, vinent la nit, Troyol sen vench
a Briseyda, e ab semblant de lagremes la amonesta
que de tanta dolor se vuyla temprar. E dementre
6820 que axi la confortaua, Briseyda entre los seus braçes
cahia mig morta; e Troyol, entre los dolços besars
banyats de lagremes ploroses, moltes vegades aque-
lla nit feu son poder que Briseyda *tornas en son [*V 109 c*]
seny. Mas, acostant se ia lalba, Troyol se parti de
6825 Briseyda ab moltes angoxes e dolor, e tornasen al
palau de son pare. Mas, o tu, Troyol! digues: ¿quina
folla creença de jouentut te feya errar, que creegues-
ses les lagremes de Briseyda e les sues falagaries
enganables? Car verament natura es comunament
6830 de les fembres, que en ellas no hage alcuna ferme-
tat, *ans, si la .j. huyl los plora, laltre per contrari [*A 85 a*]
riu; lo mudament e variament de les quals les induu
tots temps a enganar los homens, e com mes amor
demostren a .j. hom, si son requestas per altre tan
6835 tost variegen e muden la demostrança no ferma
*de la lur amor; e si per ventura no veen alcu quis [*V 109 d*]
cur dellas com se van deportar als palaus o estant
a les finestres, ne cerquen ab lurs esguarts amagats.
Per que, a la veritat, naguna esperança no es tan
6840 enganable com aquella que hom ha en les fembres,
e la qual dellas ve; ans pot esser be dit foll aquell,
e molt mes aquell qui ha molts dies qui en falaga-
ries de fembres dona fe o si comana. Ffinalment
Briseyda, de menament del Rey Priam, se apparalla
6845 de anar: la qual Troyol e molts dels altres nobles
de Troya bon tros de carrera acompanyaren. Mas,
com los Grechs vengueren per reebra ella, Troyol

e los altres Troyans sen tornen, e los Grechs la
reeben en lur companyia; entre los quals Diome-
[*V 110 a*] des, con la hac *esguardada, encontinent se escal- 6850
[*A 85 b*] *fa en amor sua, e de gran desig la cobeia. E com
acompanyant la ensemps caualcas ab ella, ab afec-
tuoses paraules e ab falagaries, e encara ab grans
prometençes, feu son poder que la induis a sa amor.
Mas Briseyda en aquells comensaments, segons que 6855
costum es de les fembres, no li volch dar son con-
sentiment, sino que, apres moltes paraules de Dio-
medes, no volent lin tolre tota esperança li dix axi:
« La offerta de la tua amor quant ara no la prench
» ne la rabuig, com lo meu cor sia axi encara torbat 6860
» que als no ti poria respondre.» De les quals pa-
raules Diomedes fo fort alegre, com per aquellas se
[*V 110 b*] cuyt que pot hauer esperança en Briseyda; per *que
la acompanya tro alla on ella hauia anar, e aparallas
que la deuallas del cauall on ella caualcaua, e pres 6865
se amagadament .j. dels guants que Briseyda en ses
mans portaua. E ella no feu apares que ho conagues.
Lauors lo bisbe Calcas vench a reebre la filla, e
aquella ab gran alagria mes en sa tenda. E com
Briseyda fos sola ab lo bisbe son pare, ab dures 6870
[*A 85 c*] *paraules plenes de lagremes lescomes dient li:
« ¿ Com, car pare, es tornat tan fat lo teu enteniment
» qui tanta sauiea solia hauer, que tu qui tant entre
» los Troyans eres fet e elet gran hom, com quaix
» te haguessen fet lur senyor e sol gouernador dells 6875
» en totes coses, qui de tantes riqueses entre ells
» habundaues, ja heretat de tan grans possessions,
[*V 110 c*] » *ara est tornat traydor lur, la tua terra has rena-
» gada de la qual deuies esser defenedor en totes
» coses, e ara per seguir ta volentat has elegit, re- 6880
» nagant ta terra, viure en pobrea e en exallament,
» e especial entre los mortals enamichs de la tua

» terra, qui a combatre e destrouir los teus e la
» tua terra ab enamistat son venguts? O, e quant
6885 » entre los homens del mon seras menyspreat, qui
» tan gloriosament dels teus eres acostumat de esser
» honrat! Null temps la infamia ni la confusio de
» tan gran deshonor te lexara: de tan mala e de tan
» sutze anomenada es ensutzeit! E not cuydes que
6890 » si entrels vius es menyspreat, que axi mateix,
» apres la mort, vers los inferns *per colpa de tan [*V 110 d*]
» gran traicio no plors e no *hages greus penes. [*A 85 d*]
» Mils, donques, fora a tu e encara a nosaltres qui
» som teus, que en alcun loch solitari o desert, o en
6895 » boschs luny de cami, o en alcuna ylla luny de
» habitacio de homens, despesessem nostra vida,
» qui de tan gran maluestat difemats viurem entrels
» homens. ¿E pensses te quels Grechs te tenguen per
» fel, qui est a la tua terra publich traydor? Vera-
6900 » ment, enganat te han los falces resposts de Apo-
» llo, per menament del qual dius que ho has fet,
» que les cases dels teus pares e los teus Deus pri-
» uats en tan gran crueltat desemparasses, e que
» axi te acostasses a tos especials enamichs. Certes,
6905 » aquell Deu no fo *Apollo, ans fo Pluto, Deu in- [*V 111 a*]
» fernal, en companyia de les Deesses infernals, del
» qual aytals resposts haguist.» E en aço Briseyda,
sobrada de moltes lagremes e sanglots, a ses plo-
ses paraules feu fij. A la qual Calcas, en breus pa-
6910 raules, axi respos: «A, dolça filla! ¿entens que sia
» segura cosa menysprear los menaments *dels [*A 86 a*]
» Deus, e especialment no seguir aquells per los
» quals entegrament nos podem saluar? Car yo se
» de cert, per prometences dels Deus qui no fallen,
6915 » que aquesta guerra no pot molt durar, ne que la
» Ciutat de Troya en breu temps no sia destruida e
» que nos perda, morts tots los seus nobles e tots

[*V 111 b*] » aquells del seu poble *a tayl despàsa troceiats.
» Per que, molt cara filla, mellor nos es que siam
» açi que si moriem a glay.» En lo aueniment de 6920
Briseyda plach a tots los Grechs lo seu bell esguardament, e a ueura la tots los maiors dels Grechs vengueren, demanant li noues de la Ciutat de Troya e del capteniment dels ciutadans, e encara del lur
Rey. A les quals coses Briseyda, ab sa bella parlaria, 6925
los respos; per que tots los maiors reeben aquella en amor filial, prometent li hauer la molt cara com a filla, e honrar la en totes coses. E, com se partiren della, donaren li molts dons e moltes ioyes. Aquell
[*V 111 c*] dia encara lo sol no sera girat a les vespres, *com 6930
ia Briseyda hauia de nou mudades ses volentats e lenteniment del seu cor, e ia li pleya mes esser ab
[*A 86 b*] *los Grechs que com era estada ab los Troyans; e
ja en lo seu cor se minuaua la amor del noble Troyol,
e en tan breu hora, axi tost e axi soptosament girant 6935
se, comensa en totes coses a variajar. ¿Que es allo, donchs, ques diu de la fermetat de les fembres, la natura de les quals ha en proprietat que, en .j. clucar duyl, ço que han en lur cor per la lur freuoltat
sia no res, e en breu hora mudablement se variegen? 6940
Cert, hom no bastaria que pogues scriure lurs mudaments e engans, con encara sien pus mals e pus mudables lurs enteniments que hom no diu.

33 Troyans ja A.

*AÇI FENEIX LO .XIX. LIBRE; E COMENÇA [*V 111 d*]
6945 LO .XXe. DE LA .VIJ^a^. BATAYLA

PASSADES les treues dels .iij. meses, lo primer dia qui vench los Troyans se apparellen de la batayla. E, hordonades lurs hosts per Hector, Hector hix primer,
6950 manant ab si .xv. milia homens a cauall, los quals asigna solament *a la sua host. E apres ell isque e [*A 86 c*] segui Troyol, ab .x. milia de cauall. E apres Paris isque de la Ciutat, hauent ab sij aquells de Persia, quis combaten ab archs e ab sagetes, e foren .iij. milia
6955 homens ab caualls forts e be armats. E apres Deifebo hix a la batalla, ab altres .iij. milia combatents. E apres Eneas *ab tots los altres qui foren appara- [*V 112 a*] llats a la batalla; los quals tots, foren lauors de part dels Troyans .c. milia homens a cauall, prouats en
6960 molta virtut de batallar, segons que Dares ho escriui en son libre. E de part dels Grechs vench a la batayla lo Rey Menalau, primer ab .vij. milia combatents. E en apres [ab atretants] Diomedes. E apres Achilles, ab atretants. E apres lo Rey Xantipo en companyia
6965 de .iij. milia de cauall. E en apres lo Rey Agameneon, ab multitut fort gran. E de part dels Grechs primerament lo Rey Philis, ab la sua host, esuehi los Troyans; al qual Hector vench tan tost al encontre, e axi poderosament lo fari de la lança, que
6970 mort lo dar*rocha del cauall. De la qual mort se [*V 112 b*] mou gran brogit, per que la batayla se fa molt cruel; de la qual se segueix gran mortaldat. E en aço de part dels Grechs vench lo Rey Xantipo,

---

54 *m.* e foren A. 55 *m.* homens A. 63 apres ab ells Diomedes A.

[*A 86 d*] volent venjar *la mort del Rey Ffilis, auoncle seu,
lo qual molts Troyans oceya, e persegueix Hector 6975
el esueeix. Mas Hector, mogut de gran ira, se leixa
anar contra ell, e axi greument lo naffra, que en
terra lo posa mort. Lauors los Grechs, dolents e
irats de la mort del Rey Xantipo, sesforcen mes
contra los Troyans e aquells greument perseguexen, 6980
per que molts na ocien. E Achilles molt los damp-
nificaua e molts de lurs nobles oceya; entre los
[*V 112 c*] quals *ocis lo Duch Licaon e Euforbi, homens
preats de gran virtut. Hector encara aquell dia fo
nafrat en la cara, no sabent per qui; de la qual naffra 6985
molta sanch exia, per que los Troyans hagueren a
tornar atras. E com Hector leuas los huyls, esguar-
dant vers los murs de la Ciutat, viu Helena e sa
muller e ses germanes, qui estauen en los murs
esguardant se les batayles de cascuna part. E ia los 6990
Grechs hauien tant tornats atras los Troyans, quels
hauien fort prop dels murs de la Ciutat acostats.
[*A 87 a*] Don Hector *hag gran vergonya; per que, ences
de gran fellonia, se leixa anar contra lo Rey Merion,
[*V 112 d*] *cosi de Achilles, lo qual ab la espasa axi cruel- 6995
ment feri de molts colps en lelm, que li trencha los
cercles; e taylat lelm, lespasa vench a la conna del
cap, e trenchant li los ossos del cap feu li gran
naffra; en tant, quel Rey Merion caygue mort. E
com Achilles lo viu, presa vna lança fort grossa 7000
lexas anar contra Hector, e axi fortment lo fari, que
li rompe la loriga, pero nol poch moure de la sella.
Mas Hector ab lespasa nua se leixa anar contra Achi-
lles, e colpegel en lelm e romp lo li; e, allenagant
la espasa li trencha de les malles del camisol, mas 7005
los colps no pogren pendre en carn. Empero Achi-

97 a la cotna V.

lles no hac tanta fermetat que als *colps de Hector [V 113 a]
se pogues tanir, e que no fos a punt de caure del
cauall. Al qual dix Hector: «Achilles, Achilles! molt
7010 » tesforces de acostarte a mi, mas tut vols acostar
» al foch e sens dupte tu te acostaras a la tua mort.»
E com Achilles volgues respondre a les paraules de
Hector, veus que sobreuench Troyol *ab gran mul- [A 87 b]
titut de combatents, qui, posant se en mig entre
7015 Hector e Achilles, los departi, feent son poder em-
pero de ociure Achilles e forçar los Grechs de fugir:
axi que lauors, de part dels Grechs, mes de .D.
homens de cauall moriren a tayl despasa; per que
hagueren a tornar atras per força. E en aço en aiuda
7020 dels Grechs sobreuench Menalau, en companyia
de .iij. milia homens a cauall armats, quis *mesclen [V 113 b]
en la batayla, per que los Grechs ab gran abriua-
ment en lurs forçes cobren lo camp. Mas de part
dels Troyans sobreuench lo Rey Odemon, ab gran
7025 host de la sua gent, e leixas anar contra Menalau,
e darrochal del cauall e naffral en la cara. Troyol,
axi mateix, e lo Rey Odemon, sesforçen que pren-
guen Menalau, e prenenlo; e feeren lur esforç que
pres lo menassen a la Ciutat. Mas, empatxants ho
7030 les companyes dels batallans, nol pogueren lunyar
de la batayla. Lauors aquell Diomedes bataylaros
sobreuench, acompanyat de molta cauelleria sua,
quis leixa anar contra Troyol, e del cauall lo *darro- [V 113 c]
cha e li tolch lo cauall; lo qual per .j. seu missatge
7035 especial tramet a Briseyda per *present, manant al [A 87 c]
missatge que diga a Briseyda que aquell cauall fo
de Troyol, son amat, del qual cauall en virtut de
sos braçes lo ha darrochat, e que la prech humil-
ment que Diomedes, seruidor seu, no leix en oblit.

---

38 e la prech A.

Lo missatge, donchs, ab lo present daquell cauall 7040
sen ana cuytadament a Briseyda, e presental li
de part de Diomedes, e dix li les paraules que
Diomedes li hauia dites. E Briseyda reebe alegra-
ment lo cauall, e al missatge dix aytals paraules:
« Dij secretament a ton senyor, que no puix voler 7045
[V 113 d] » mal a aquell qui de tot son cor me a*ma.» E ab
aço lo missatge se parteix della, e a son senyor se
acuyta, durant encara la batayla. E Diomedes, entre
los tabustols de les batayles, se alegra de les parau-
les del missatge. E los Troyans, esforsants se contra 7050
los Grechs, aquells meten en fuyta e entro en les
tendes los encalcen a tayl despasa. E si lauors Aga-
meneon no hagues acorregut als Grechs ab molt mes
moltitut de combatents, los Grechs foren estats
vençuts eu hagueren tot perdut. Per que torna la 7055
[A 87 d] batayla fort dura en*tre ells, e los Grechs recobren
lo camp, e los Troyans han a tornar atras. Mas Po-
[V 114 a] lidamas vench lauors ab gran multitut de com*ba-
tents, acorrent ab gran virtut als Troyans, los quals
ia per los Grechs hauien haut a tornar atras, tro als 7060
fossats. E Diomedes, com viu que Polidames axis
menaua contra los Grechs, leixas anar contra ell,
volent lo ociure ab colp de la sua lança. Mas Poli-
dames axi virtuosament feri Diomedes, que Diome-
des e lo seu cauall lansa en terra; del qual colp 7065
Diomedes fo fort naffrat, e Polidames pres per les
regnes lo cauall de Diomedes qui del recobrament
se leuaua, e presental a Troyol quis combatia a peu.
En lo qual cauall Troyol cuytosament puja; mas,
pus cuytosament Achilles esueeix Troyol; e Troyol 7070
en sa virtut lo reebe e en ses grans forçes se leixa
axi anar contra Achilles, quel darrocha del cauall el

56 contra ells los A.

naffra greument. E Achilles, ne daquest cas espaordit, ne curant del colp, jassia la naffra fos quaix
7075 mortal, ab *gran leugeria se leua, e esforsas que [*A 88 a*]
puig en lo *cauall, mas los Troyans baroniuolment [*V 114 b*]
li contrasten. Lauors Hector se acosta en aquell loch, e, segons que scriui Dares, Hector hi ocis pres de .M. homens a cauall, qui sesforsauen de
7080 defendre Achilles. En lo qual cas Achilles fo axi sobrepres e las de molt trebayl, que enuides hauia poder de defendres; e fora sens dupte estat mort o pres, si Thelamon e lo Duch de Athenes no li haguessen ocorregut, qui ab gran trebayl lo feeren
7085 pujar al cauall. Per que sobreuinent la nit, ladonchs nos combateren pus; e cascuna part dels combatents, partida la batayla, sen torna a son estatge. E per .xxx. dies se combateren agrament, e de cascuna part ne foren *sens nombre molts morts, mas mes [*V 114 c*]
7090 dels Grechs. E dels ffills borts del Rey Priam entre aquells dies ne moriren .vj.; e Hector fo nafrat en la cara. Per que lo Rey Priam tramet a Agameneon sos missatgers, e demana treues de .vj. meses; les quals li foren atorgades.* [*A 38 b*]

7095 ACI FENEIX LO .XX. LIBRE, E COMENÇA LO .XXJ. DE LA .VIIJ^a^. BATAYLA E DE LA MORT DEL NOBLE HECTOR

durant aquestas treues de .vj. meses Hec-
7100 tor se feu metjar de ses naffres, geent lauors en la sala de gran ballea del noble Ylion. De la qual sala Dares scriui meraueyles, car dix que tota era feta de .xij. pedres de

73 *m.* e A. 82 sen dupte A. 87 estatge per A.

[*V 114 d*] ala*bastre, e hauia de longuea prop de .xx. passes.
E lo payiment dix que era de cristayl e les parets
axi mateix, les quals eren encrostades de diuerses 7105
pedres precioses; en los .iiij. cantons de la qual sala
eren .iiij. colones daur, de couinent gruxa forma-
des. Axi eren de aquella manera matexa los capitells
e los fonaments daquells. E en lo cap daquellas
colones eren .iiij. ymages dor, ab meraueylosa art 7110
dancantament allogades, de les quals e de lurs es-
guarts Dares moltes coses escriui que mils paren
sompnis que veritats, jassia que Dares ne fassa tes-
[*A 88 c*] timoni de veritat; e axi non fem men*cio. En len-
[*V 115 a*] demig lo Rey *Priam los seus fills borts morts feu 7115
entre los altres frares molt honradament soterrar,
feta departidament a cascu dells sepultura fort bella.
Empero Diomedes, qui tot era escalfat en la amor
de Briseyda, no sab ques faça: ans lo seu cor, axi
com es costum dels amadors desijants lurs enamo- 7120
rades les quals no poden hauer, se fon en diuerses
ancies, no ha alcun desig de menjar ne de beure, e
dementre que per continues vigilies enmagreix, per
solas de sa dolor souin va veure Briseyda, e humil-
ment la prega ab lagremes que sa amor li consenta. 7125
Mas ella, qui gran seber hauia, la esperança de
Diomedes ab mestriuols maneras alongaua, per tal
[*V 115 b*] que ell, qui era ia prou turmentat per sa *amor,
mes auant turmentas, e la sua gran amor en puge-
ment de maior cremor cresques. On, ab sa mestria, 7130
no nagaua que nou volgues, ans feya son poder que
posas Diomedes en esperança que ella ho queses
voler. En apres, passats los .vj. meses de les treues,
per .xij. dies apres continus se combateren les hosts,

---

13 jassia Dares A. 18 *m.* empero A. 32 que ella ho volgues fer V.

7135 entrels quals *dies molts dels nobles de cascuna part [*A 88 d*]
moriren, com lauors, feent forts calor per lo gran
estiu, gran mortaldat hagues entrels Grechs qui
estauen per los camps. Per que Agameneon demana
treues de .xxx. dies, les quals lo Rey Priam li atorga.
7140 Passats empero aquests .xxx. dies, cascuna part se
aparalla a la batayla. E aquella nit que passades *les [*V 115 c*]
treues, que lendema deuia esser lo primer dia de la
batayla, Andromacha, muller de Hector, de la qual
Hector ia hauia ahuts .ij, fills, (.j. qui hauia nom
7145 Laumedonta e laltre Assinatan, manor de .iij. anys
qui encara memaua), viu de Hector en sompnis
assats terrible visio, ço es: que si aquell dia Hector
exia a la batayla, no podia escapar que noy moris.
Per que Andromacha, espaordida daytal visio, de-
7150 continent ab grans lagremes recompta a Hector, en
lo lit on ab ell dormia, aquella visio; e ab lagremes
piadosament lo prega que atena al seny de la visio e
que aquell dia no ischa a la batayla. Hector *empe- [*A 89 a*]
ro, a les paraules de la muller fort endignat, aquella
7155 repren e en molta aspresa de paraules la castiga,
dient li que *no es sauiesa creure a les vanitats dels [*V 115 d*]
sompnis, los quals tots temps los sompnians escar-
nexen. Mas, vinent lo mati, Andromacha recompta
al Rey Priam e a Heccuba, sa muller, la sua visio,
7160 humilment pregant los que Hector no lexen aquell
iorn exir a la batayla. E, lo mati vengut e totes les
hosts dels Troyans per Hector hordonades, Troyol
isque primer a la batayla; e apres Paris; e apres
Eneas; e subseguentment Polidames; e apres lo
7165 Rey Carpedon; e apres lo Rey Epistropo; e apres
lo Rey Erois; encara lo Rey Fforti, e lo Rey Ffilo-
menis, e puys los altres Reys qui eren venguts en
aiuda de Troya. E lo Rey Priam a tots los dits Reys
e lurs hosts dona licencia que isquesen a la batay-

[*V 116 a*] la, com ia los Grechs hi *fossen exits. E mana es- 7170
pressament a Hector que aquell dia no entras en la
batayla; de que Hector tot se escalfa en ira, e per
allo moltes iniuries e repreniments dix a sa muller,
[*A 89 b*] *per induccio de la qual era estat fet que ell no
isques a la batayla. E lexat encara lo menament de 7175
son pare, pres armes de sos seruidors, e aquells les
li liuraren. Mas, com aço viu Andromacha, sa mu-
ller, moguda de molta dolor e ab lo seu fill manor
que portaua en los brassos, ab moltitut de lagremes
se lansa als seus peus, e ab molts sanglots per sobres 7180
de dolor li supplicha humilment que pos les armes.
E mentre que Hector li deya que no sen estaria,
[*V 116 b*] Andromacha souin se es*mortia dauant sos peus,
dient li: «Si no has merçe de mi, hages la almenys
» daquest fill teu petit, per tal que yo e ell no muy- 7185
» ram de mort amargosa, o exallats per lo mon ab
» pobresa e vergonya no passem nostra vida.» E la
Regina Heccuba, mara sua, Cassandre e Polixena,
ses germanes, e Helena, lansades dauant sos peus,
ab moltes lagremes lo preguen que, lexades ses 7190
armes, repos segur en sa cambra. Mas ell nos mou
per lagremes ne per pregaries daquellas; ans armat,
[*A 89 c*] de son palau deualla e puja en son cauall, *e en tot
cas vol anar a la batayla. Mas Andromacha, congo-
xada per sobres de dolor, axi com a orada sen ana 7195
[*V 116 c*] al Rey *Priam, esquinçant ses vestadures, arrapada
la cara, e escampats sos cabeyls, cridant; e axi la
sua cara hauia esquinsada ab vngles e la sanch ne
anaua a totes parts, que enuides la podia hom co-
nexer. E lansant se als peus del Rey Priam, ab 7200
molta dolor lo amonesta el prega ab lagremes, que

86 e exallats AV. 87 vida la Regina encara Heccuba A. 92 anans armat A.

vage tost a Hector, e quel fassa tornar al palau ans
que ischa a la batayla. Per que lo Rey Priam, lexada
tota triga, puja tost en son cauall e segueix Hector
7205 cuytosament, e, ans que molt hagues anat, aconse-
gui lo. E prenent lo per la regne del cauall, ab co-
ratge irat lo amonesta ab lagremes, el coniura per
la virtut dels Deus que torn e que mes auant no
vage. E Hector, jassia molta contradiccio hi fees,
7210 pero al menament del pare obeynt, *torna per forsa [*V 116 d*]
e entrassen en son palau; mas nos despuyla les armes
ques hauia vestides. E en aquest endemig se fa la
batalla mortal e cruel entre les hosts; e Diomedes
*e Troyol se combaten ensemps, e ab iunta fort- [*A 89 d*]
7215 ment se encontren ab durs colps de lurs lançes, e
sens dupte lauors se foren morts la .j. o laltre,
sino com Menalau ab la sua host vench a ells, qui
parti lur batayla. Menalau encara contra Miserem,
Rey de Ffrigia, se lexa anar de gran coratge, el
7220 darrocha del cauall. E los Grechs prenen lo Rey
Miserem e fan lur poder de portar lo sen pres; sino
que Polidames hi occorrech cuytadament, qui ab
sa forsa e poder de la sua host ho veda. E com los
Grechs veeren que nol podien hauer per presoner,
7225 volgueren li tolra lo cap. Mas uench aquell molt
forts Troyol, qui molts dels Grechs lauors *ocis, e [*V 117 a*]
axi lo deliura de lurs mans. Lauors Telamon Ayax,
ab .iij. milia combatents, entra en la batayla e lexas
anar contra Polidames, e darrochal del cauall; e
7230 Troyol occorre cuytadament, qui feu Polidames
pujar a cauall, qui era en molta pressa. Axi matex
Paris en*tra en la batayla; e de la part dels Grechs [*A 90 a*]
vench Achilles, qui ab los seus axi poderosament
se lexa anar contra los Troyans, que los Grechs, en

16 a laltre A.

virtut de Achilles, meten los Troyans en fuyta; per 7235
que los Troyans, forsats de fugir, se volien metre
en la Ciutat. E en lendemig, com Mergariton,
(.j. dels fills borts del Rey Priam), volgues pendre
[*V 117 b*] Achilles, e Achilles *li contrestas, Achilles lo ocis;
per ques moch gran brogit en la host. Telamon axi 7240
mateix poderosament persegueix los Troyans; mas
Paris vigorosament los defen, e encara los altres
fills borts del Rey Priam. Empero los Troyans no
hagueren tanta de vigor que, tornats en fuyta, no
haguessen entrar en la Ciutat, on lo cors de Mer- 7245
gariton sen meseren. E com Hector sabe que Merga-
riton era mort, fo turmentat de gran dolor, e dili-
gentment demana quil hauia mort: e digueren li
que Achilles. Lauors Hector, torbat per ira, posant
se lelm, no sabent lo Rey son pare, entra en la ba- 7250
[*V 117 c*] tayla; e *decontinent en sa gran fellonia ocis .ij.
[*A 90 b*] grans Duchs, ço es Euripolo e *Asido. E en apres
vigorosament cercha les hosts dels Grechs, los vns
darrocha, los altres naffra, e los altres ociu. Lo qual
los Grechs encontinent conagueren en los mortals 7255
colps que feya de la sua espasa; e tots fugen dauant
ell. E los Troyans, qui ia fugents eren entrats en la
Ciutat, tornen a la batayla, e los Grechs esueexen
e poderosament los combaten. Los Grechs, empero,
prenen Polidames e pres lo volen trer de la batayla. 7260
Mas Hector lo deliura virtuosament, qui ocis aquells
quil sen manauen; la qual cosa com se hagues es-
[*V 117 d*] guardada .j. gran Almirayl dels Grechs, *appellat
Leophides, lexas anar contra Hector cuydant lo
ociure. Mas Hector, tot cremant en ira, leixas anar 7265
contra ell, e ab aquella fellonia sua ell lo mata.
E com Achilles viu que Hector tants nobles dels

48 quil ha mort A.

Grechs e sens compte dels altres axi tost hauia
morts, se penssa en son cor que si iuerçosament
7270 nol ociu, null temps los Grechs no hauran honor
dels Troyans. Per que diligentment encercha en sa
penssa com allo puxa tost acabar. E mentre aço
Achilles penssas diligentment, e Polimites, *Duch [*A 90 c*]
de la sobirana India, fort rich, qui per amor de
7275 Achilles en aiuda dels Grechs era vengut desijant
hauer per muller vna germana de Achilles, se fos
encontrat *ab Hector entre les companyes, Hector [*V 118 a*]
se leixa anar contra ell, e denant Achilles lo ocis;
per que Achilles ab gran fellonia se lexa anar contra
7280 Hector, volent venjar la mort de Polimites. Mas
Hector trames contra Achilles .j. dart, lo ferre del
qual en la punta era fort segant, e com lon hague
ferit en langonal, li feu greu naffra. E axi Achilles
naffrat se hix de la batayla. Mas, ligada la naffra,
7285 encara hi torna, ab proposit que matas Hector, si
ell na sabia morir. E en aquest endemig Hector
contra .j. gran Rey de Grecia se lexa anar, lo qual
prengue; e com pres lo volgues trer entre les com-
panyes, posas lescut detras, per tal que pus leuge-
7290 rament ho pogues complir; e romas *li lo pits [*V 118 b*]
descubert darmes. La qual cosa con ho viu Achi-
lles, pres vna lança bona e forts, e, no prenent sen
cura Hector, soptosament se lexa anar contra ell,
el naffra mortalment en lo ventre; axi quel darro-
7295 cha mort del cauall. E lo Rey Ydomon, tan tost que
viu mort Hector, vench *contra Achilles el darro- [*A 90 d*]
cha del cauall mortalment naffrat, si que los seus
Mirmidons quaix com a mort lo sen portaren a les
sues tendes. Los Troyans empero, quaix vençuts,

---

78 ell e veent Achilles A. 86 si ell no falleix murir V.

lo camp lexen e entren sen en la Ciutat; en la qual 7300
sen portaren lo cors de Hector, sens contrast dels
Grechs.

ACI FENEIX LO .XXJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XXIJ. DEL SEPULCRE DE HECTOR, E DE PALAMIDES QUI FO ELEGIT EN REGIDOR 7305
[V 118 c] E EMPERADOR DE LA HOST DELS GRECHS*

MORT, donques, Hector e lo seu noble cors
mes en la Ciutat de Troya, plant si fa
molt gran generalment entre los ciuta-
dans, cor no es nagu dells qui no volgues 7310
que son fill fos estat liurat a mort per la vida de
Hector, si los Deus o los fats ho haguessen hordo-
nat. Encara les fembres Troyanes, axi donzelles
[A 91 a] com maridades, en *lurs cases assats passen plorosos dies, e ab crits e ab grans plors manifesten lurs 7315
dolors; dient, les maridades, que daqui auant no
saben ques fassen ellas e lurs fills e marits, com,
pus Hector es mort, sia fellida tota lur seguratat
qui dels aguayts dels enamichs les feya viure segu-
[V 118 d] res, e que vuy mes lurs enamichs no *hauran cura 7320
sino de fer aguayts a lurs marits e a elles matexas,
per tal que lurs marits prenen e ocien, e ellas e lurs
fills sen menen en captiuitat. E axi angoxoses, e ab
gran plor e gemechs, molts dies passaren. E tots los
Reys, Princeps e nobles qui eren en Troya, al palau 7325
reyal del Rey Priam, esquinsades lurs vestadures,
ab lurs caps descuberts, ab gran vdolament porten
lo cors de Hector, e aquil posen. La qual cosa com
ho viu Priam, de estranya dolor es sobrat; e lanças

7300 lo cam lexen A. 13 les fembres encara Troyanes A.

7330 sobre lo cors de Hector, e souin se esmorteix per sobres de dolor; e li fora esdeuengut moltes vegades, si per força nol na haguessen lunyat, e sens dupte aquis fora mort. E axi mateix los ffrares de Hector *irats, estranyament cridauen, com mes [*A 91 b*]
7335 amasen morir que viure. *¿Que direm de la Re- [*V 119 a*]
gina Heccuba, mara sua, e de ses germanes, ço es Polixena e Cassandra, e que de Andromacha, sa muller, la freuoltat de la natura de les quals a angoxes de dolor e a moltes lagremes e a lonchs plors
7340 les fa pus enclinades? Mas en aquest loch dir ho particularment no par que sia necessari, axi com cosa no profitosa, con tot hom puxa ben penssar que, com de maior amor lo amauen, aytant maior dolor demostrauen per la sua mort, e sia a les fem-
7345 bres natural cosa que lurs dolors manifesten en molts plors e en piadoses e doloroses paraules. E, con lo cors de Hector (axi com es de la freuoltat humanal) no pogues molt durar sobre terra, que nos corrompes, lo Rey Priam, ab consseyl de molts
7350 mestres, curo*sament cercha si sens enclourel en [*V 119 b*]
sepultura podia estar tots temps, sens tota mala odor e faresa, e que a tot hom quil volgues veura quaix paragues cors de hom viu. Per que fo fet per aquells mestres, fort aptes en coses artificioses,
7355 quel cors de Hec*tor de menament de Priam fo mes [*A 91 c*]
en lo Temple de Apollo, lo qual ia antigament era estat fundat prop la porta Timbrea de la Ciutat de Troya. E faeren los dits mestres, apres del gran altar del dit temple, .j. tabarnacle de couinent es-
7360 pay, lo qual sobre .iiij. colones de fin aur estigues; e cascuna daquellas colones era ymage de angel, del baix de les colones tro al cap alt, axi que aque-

32 lunyat sens A. 48 molt axi durar A.

llas ymages eren colones e ymages, hauents los peus
[V 119 c] e los capitells de meraueylosos *entretaylaments.
La volta del tabarnacle era tota daur, e tots los seus 7365
encrostaments eren de pedres precioses de totes
maneras e en fort gran quantitat, les quals tanta
resplendor e claradat donauen, que de nits paria
que hi fos la claror del dia, e de dies paria que hi
farissen los raigs del sol. E aquell tabarnacle del sol 7370
de la terra fo execat, e foren hi baix fetes alcunes
graus de cristayl per on pujaua hom al tabarnacle.
E en la sobirana part de la volta del tabarnacle,
sobre laltesa daquell, los maestres faeren vna ymage
de haur, mostrant semblança de Hector, e tinent en 7375
[A 91 d] la ma vna espasa *nua. La qual ymage tania la cara
girada daquella part en la qual la host dels Grechs
[V 119 d] en lurs tendes *estaua, e ab lespasa paria quels
menasas. E aqui lo cors de Hector estech allogat
artificiosament, ab meraueylosa fermetat, que axi 7380
seya en son seti com si fos viu, vestit ab les vesta-
dures ques solia tro a les estremitats dels peus. E en
lo cap, on hagueren fet artificiosament .j. forat, li
posaren .j. vexell ple de pur e precios balçem, ab
alcunes altres mescles de coses qui hauien virtut 7385
conseruatiua; la liquor del qual balçem e de les
coses quiy eren mesclades, primerament li deuallaua
a les parts del front per partides amagades, e daquell
loch als huyls e al nas; e puys, per dret decorriment
auallant per aquellas parts de dins, venia a les gal- 7390
tes, per les quals les ginyiues conseruauen les dents,
axi que tota la sua cara, ab la multitut de sos cabells,
estaua en conseruacio; e daqui la liquor venia per
la gola, e, per los canons de la gola deuallant, ve-
[V 120 a] nia *als *pits, e per los ossos dels brassos de dins [A 92 a]
venia a les mans, e puys a les extremitats dels dits;
e encara deuallant per cascun costat, e escampada

copiosament en aquellas parts, axi conseruaua los costats en son estament, que paria fossen costats
7400 de hom viu; e per continus degotaments venia a totes les partides dels pits, e per aquellas venia a les cuxes, e de les cuxes continuament venia als peus, deius los quals estaua altre vexell, ple de pur balcem. E per aquestas coses lo cors de Hector demos-
7405 traua quaix cors de hom viu, e fo conseruat en guarda de molta durabilitat. Ffaeren encara los dits mestres .iiij. lanties daur, on hauia foch qui nos podia apagar. E axi, complida la obra del tabarnacle, faeren a la redor vna *tanchadura de fust debenuç, [*V 120 b*]
7410 la qual podia estar auagades tanchada e auagades vberta, per tal que aquells qui volguessen esguardar lo cors de Hector axi allogat ho poguessen fer. Part aço, lo Rey Priam en aquell temple hordona gran companya de sacerdots, qui continuament
7415 entesessen en dir oracions als Deus e guardassen continuament lo tabar*nacle, donades als sacerdots [*A 92 b*] grans rendes a sosteniment de lur vida.

Entre aquestas coses estant encara Achilles naffrat, segons que dessus es dit, Agameneon, appellats
7420 los Reys e los maiors de la host dels Grechs, e estants presents dauant ell, los parla axi: «Amichs » Duchs, Reys e Princeps: humils gracies ab deuot » coratge deuem fer *als Deus, als quals ha plagut [*V 120 c*] » quel dur e mortal enamich nostre, Hector, sia
7425 » mort per ma de Achilles. Car verament naguna » victoria nons calia esperar dels enamichs viuent » Hector, qui tants Reys nostres axi cruelment hauia » morts; car cert es que dels nostres maiors, ab sa » gran virtut, ha morts lo Rey Prothesalau, lo Rey
7430 » Patrocol, lo Rey Merion, lo Rey Cedi, lo Rey Po-

07 lantes A.

» licor, lo Rey Prothenor, lo Rey Xantipo, lo Rey
» Alpinor, lo Rey Archilogo, lo Rey Dorti, lo Rey
» Polixenar, lo Rey Iscido, lo Rey Poliber e lo
» Rey Locobon; e altres molts nobles de la nostra
» gent. ¿Que donchs, pus ell es mort, poden esperar 7435
» los Troyans sino la fij de lur destruccio? ¿E nos,
» que deuem esperar, sino que, sens triga de lonch
[*V 120 d*] » de temps, siam *dells vençedors? Empero, cor
» alcuna batayla ab certa esperança de victoria, sens
[*A 92 c*] » *la presencia del virtuos Achilles fer no podem, 7440
» bo seria e profitos, sius ho es viares, que tro que
» ell sia tornat en sa forsa trametam nostres missat-
» gers al Rey Priam, per tal que, obtengudes treues
» de .ij. meses, los corsos dels morts, la pudor dels
» quals nos confon, puxen en est endemig esser 7445
» cremats, e los nostres naffrats sien garits.» E ab
aytant Agameneon feu fij al seu parlament; e tots
aquells qui estauen denant ell concordantment di-
gueren que era bo ço que hauia dit, e consseylen
que axis faça. Per que, foren trameses missatgers a 7450
Priam; e, demanades treues de .ij. meses, son los
[*V 121 a*] atorgades. Durants les quals *treues Palamides fort
se clama entre los Reys de la senyoria de Agame-
neon. E com .j. dia los dits Reys en la tenda de
Agameneon fossen venguts, e Palamides ses parau- 7455
les acostumades contra lo Rey Agameneon hagues
dites, Agameneon, ab discrecio de son coratge res-
ponent, axi com aquell qui era temprat en totes
coses, en presencia de tuyt li respos axi: «Amich
» Palamides: del poder del meu regiment, tro ara 7460
[*A 92 d*] » a mi atorgat, *not pens que gran alegria hage yo
» ahuda; car ne al comensament ho cerque, ne ho
» procure quem fos donat, ne, si hi son estat posat,
» alcuns guanys non he demanats, mas que al meu
» esperit e al meu cors continues ancies e trebayls 7465

» ne aiustats, per tal quels Reys e los Princeps e los
» altres sien estats, sots la mia *gouernacio, saus e [V 121 b]
» segurs en totes coses. E sis fos esdeuengut que
» yo no hagues aquell poder, assats me pogra bastar
7470 » que fos sots regiment daltre Duch, segons que ha
» bastat e basta a cascu dels altres Reys e Princeps
» esser sots lo meu. E assats me penç que en lo
» meu regiment no hage fallit, ne alcuna cosa hage
» feta per engan o necligencia, de que puxa hauer
7475 » repreencio. Si, empero, en la eleccio mia lo teu
» consentiment no fo demanat, no ten deus mera-
» ueylar, com tu lauors no fosses ab nosaltres, ne
» tan tost venguist a la host, aus passaren abans .ij.
» anys, en los quals, si lo teu con*sentiment hom [A 93 a]
7480 » hagues esperat, per ventura lo nostre estol esti-
» guera encara en lo port de Athenes. Mas, per tal
» que nagu nos cuyt que daytal regiment yo sia
» molt cobejos, *plau me que altre hi sia elet; en la [V 121 c]
» eleccio del qual son apparaylat ensemps ab los
7485 » altres Reys trebaylar e ab gran afeccio consentir.
» Ne cuyts tu dir que la nostra host sens consseyl
» teu nos pogues regir, car tu absent e sens ton
» conseyl moltes coses si han fetes, qui a tuyt comu-
» nament son ben vengudes.» E com Agameneon
7490 a son parlament hagues feta fij, aquell dia nos tracta
mes daquell fet. Mas Agameneon, vers hora de
vespres daquell dia feu fer crida per tota la host,
que tot hom vengues lendema per lo mati a la sua
tenda, per parlament general, sens triga. E axi fo
7495 fet, que lendema mati los maiors e altres vengueren
al parlament; en lo qual Agameneon los dix axi:
« Amichs e frares: tro açi he portada *la carraga del [V 121 d]
» vostre regiment, sots lo pes de la qual en lo tre-

87 nos pogues reeger A. 98 qual ab trebayl A

» bayl he molts dies suat, cerchant bonas vies ab
[*A 93 b*] » tota me pença *per les quals, axi los maiors com 7500
» los altres, ab salut, sots la mia gouernacio, fossets
» ben regits. E es se esdeuengut, a plaer dels Deus,
» que sots mon regiment ia som venguts a bon
» punt de nostres affers. Empero, car es egual cosa
» que los fets de molts no deu hom solament lexar 7505
» a la .j., ans cascu deu portar sa part del carrech,
» com temps sia vuy mes, que altre prena lo carrech
» del regiment lo qual yo tants anys he portat sobre
» los meus muscles, prech uos que elegiam alcun
» dels Reys e dels Princeps, qui atretant nos reges- 7510
» cha saludablement, e en sa discrecio nos gouern.»
E feta fij al parlar de Agameneon, a tots aquells
quiy eren plague que fos elet dells altre gouernador,
[*V 122 a*] com *sia vicij natural dels homens souin hauer goig
de nouella senyoria, e alegrar se de nouell muda- 7515
ment. Per que, fet lescrutim de la eleccio, elegiren
Palamides en lur Duch, atorgants a ell poder de
regir tota la host. E axi, lexat lo parlament, cascu
[*A 93 c*] sen torna *a ses tendes. La qual cosa com vench a
hoyda de Achilles li desplague molt, e ab fort irat 7520
coratge, dauant aquells quiy eren, dix que aquell
mudament no era estat necessari ne bo, e que
aquell que han posat en loch de Agameneon no li
es semblant ne agual en discrecio de regiment. Dix
encara que los mudaments nos deuen fer sino per 7525
mes be. Empero la eleccio de Palamides, per tal
com per tants fos feta, romas ferma.

---

99 molt dia A. 18 reeger tota A. 22 ne era estat A.

ACI FENEIX LO .XXIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XXIIJ. DE LA .IX^a^. BATAYLA* [*V 122 b*]

7530 E con los .ij. meses donats de treua entegrament fossen passats, lo Rey Priam, cobeiant la mort de son fill ab colps despases venjar, ell mateix personalment hordona totes les hosts; e, posats sobre aquellas
7535 guiadors, acorda de entrar personalment en la batayla, ele*gits en sa companyia .xx. milia homens [*A 93 d*]
a cauall. E, segons que scriui Dares, .CL. milia homens de cauall de part dels Troyans aquell dia isqueren a la batayla: primerament hi isque Deife-
7540 bo; e apres Troyol; e apres Paris; e apres lo Rey Priam; e subseguentment Eneas; e apres lo Rey Merion; e apres Polidames, qui antro a les liçes dels Grechs abriuadament se cuyta. Palamides, empero, ia les sues hosts hauia hordonades, les *quals ven- [*V 122 c*]
7545 gren als Troyans al encontre. E mortal batayla se comensa, de ques segueix gran estrayl de mortaldat. Lo Rey Priam se lexa anar contra Palamides e del cauall fortment lendarrocha; e, lexat aquell, ab gran fellonia se lexa anar contra los Grechs: molts
7550 na ociu, molts ne naffra, e molts na darrocha dels caualls. Moltes coses feu aquell dia lo Rey Priam de la sua persona, e es quaix no creedor que hom tan veyl pogues en batayla hauer fetes tantes coses. Deifebo axi mateix no vaga de fer dan als Grechs;
7555 *e lo Rey Carpedon de part dels Troyans entra en [*A 94 a*]
la batayla, quis leixa anar ab gran cor contra Neptolomo, lo pus forts de tots los Grechs. Mas Neptolomo reebe lo Rey Carpedon en fort cos de son

45 encontre mortal A.

cauall, e en fort colp de la sua lança lo darrocha
[*V 122 d*] *del cauall en terra; e lo Rey Carpedon cahut, ab 7560
gran abriuament se leua, e com fo en peus ell se
lexa anar ab la espasa contra Neptolomo, e feril
poderosament apres la cuxa, si que li feu colp mor-
tal. Lauors lo Rey de Persia, ab la sua host, entra
en la batayla, e feu lo Rey Carpedon pujar en lo 7565
cauall ab aiuda dels altres Troyans; contra los quals
lo Duch de Athenes e Menalau, ab moltitut de com-
batents, se lexen anar de gran poder. E les hosts
daquells, de cascuna part escampades, encloen en
mig dells los Troyans, e ocien lo Rey de Persia. 7570
E, per la multitut dels combatents, los Troyans han
a tornar atras; en defencio dels quals lo Rey Car-
pedon feu moltes coses en virtut de sa fortalea. En
aço lo Rey Priam, ab sos fills borts qui per tot lo
[*V 123 a*] se*guexen, acorrent als Troy*ans, abriuadament va [*A 94 b*]
contra los Grechs, e moltes morts fa en ells. E ve-
rament nagu no fo de part dels Troyans tan ardit
aquell dia, qui tant en fet darmes fees com lo Rey
Priam feu tot sols, car dolor e ira de cascuna part
li donauen forces. Mas los Grechs, haut consseyl 7580
entre ells, venen en lo loch per hon los Troyans sen
hauien a tornar en la Ciutat, ab gran multitut de
cauelleria; e aquell loch prenen. Al qual, com los
Troyans qui hauien a tornar atras venguessen,
troben lo passatge daquell loch assetiat. E aquis fa 7585
fort dura e cruel batayla; e, si no fos lo Rey Priam,
qui de la subirana part hi vench ab gran multitut de
combatents, molts de la sua gent lauors haguera
perduts. Axi mateix Paris vinent al traues ab gran
[*V 123 b*] multitut de gent fort batayla*rosa, ab archs e ab 7590
sagetes, se lexa anar contra los Grechs; e ab aquella
gent ensemps oprem e naffra mortalment los
Grechs, e molts na ociu; axi que los Grechs, no

podents sostenir los mortals colps de les sagetes per
7595 les quals ia molts dells eren morts, tor*nants atras, [*A 94 c*]
a lurs tendes se acuyten. E com los Troyans los
veeren fugir no hagueren cura de seguir los pus,
ans sen entraren en lur Ciutat, a lur espau. Per que
aquell dia la batayla no dura pus, mas la laor de
7600 tota aquella batayla dona hom al Rey Priam. E com
uench lendema mati, los Troyans trameten lurs
missatgers als Grechs e treues los demanen; les
quals los son atorgades per los Grechs, lo temps de
les quals nos troba en escrit. Entre aquestas treues
7605 lo cors *del Rey de Persia fo portat en la Ciutat de [*V 123 c*]
Troya ab gran dol, per lo qual se fa molt gran plor
per los ciutadans, e especialment per Paris qui
aquell Rey hauia amat de gran affeccio. Per que
Paris feu que aquell cors fo portat per terra en lo
7610 Regne de Persia, per tal que fos soterrat lla on los
Reys de Persia, antessessors seus, hauien acostumat
a manera reyal esser soterrats, e en presencia de .ij.
fills qui al dit Rey romanien. Durans encara les
treues atorgades, ia era vengut *lo temps en lo [*A 94 d*]
7615 qual en la Ciutat de Troya se deuia fer lo aniuer-
sari de Hector, e en lo qual los Troyans hauien
hordonat que tinguessen ab sollempnitat .xv. dies
de plor. E apres daquells se hauien a celebrar alcu-
nes festes funeraries, segons que *era costum entre [*V 123 d*]
7620 los Reys e altres maiors. E entre aquestas treues los
Grechs tot segurament entrauen en la Ciutat, e los
Troyans venien a la host dels Grechs. Lauors folla
cobaiança pres Achilles, que entras en Troya per
veura la Ciutat e la sollempnitat del aniuersari; per
7625 que, tot desarmat, sen hi vench e entra en lo tem-
ple de Apollo, on era lo cors de Hector, segons que

22 venien segurament en les tendes dels Grechs V.

dessus es dit. E aqui moltitut de barons e de nobles
fembres gitauen angoxosos gemechs dauant lo cors
de Hector, car lo cors axi publicament de totes
parts se demostraua, que clarament lo podia veura 7630
tot hom qui veurel volgues. Era, certes, la semblan-
[*V124 a*] ça de Hector aytal com *primerament en aquella
[*A 95 a*] cadira fo allogat: encara la virtut *dels enguents e la
liquor del balcem lo conseruaua sens tot mudament.
E dauant lo cors, ço es als peus daquell, estaua 7635
la Regina Heccuba e la sua bella filla Polixena,
en companyia de moltes nobles fembres; les quals,
escampats lurs cabeyls per lurs pits e esquenas,
gitauen plorosos gemegaments, ab molta amargor
de cor qui exia de dins dels pits. ¿E cuydats uos 7640
que Polixena, estant en tans grans angoxes, hagues
mudada la ballea de la sua cara? ¿E cuydats uos que
la viua color de la sua cara, qui ab vermeylor de
roses era colorada, per angoxes de sa dolor fos ba-
guda, ho que hagues perduda la natural color de 7645
[*V124 b*] rosa dels *seus labis, o que per ventura les moltes
lagremes qui li deuallauen dels huyls haguessen
enfoschada la claror dels seus huyls? Certes, ans
era viares a aquells qui la guardauen, que les lagre-
mes qui deuallauen per la cara fossen axi com si 7650
hom, en vna taula de vori qui fos ben frescha e
blancha, degotas aygua ben luent e clara. Axi ma-
teix la sua rossor dor escampada en molts cabeyls,
[*A 95 b*] mostraua semblança daur, que *quaix no semblaua
fossen cabeyls, mas fils daur aiustats. E com les 7655
mans de Polixena se axecauen a romprels no paria
que mans de personas los tochassen, mas quey es-
campaua hom molta let desobre. E com Achilles
hac esguardada Polixena e hac contemplada sa ba-

48 enfosquida V.

7660 llesa, verament se pença en son coratge que james
no *hagues vista donzella ne altre fembra qui tanta [V 124 c]
ballesa hagues, e en la qual fossen axi dues coses
ensemps: ço es, tan gran noblesa de linyatge e
ballesa tan excellent. E dementre que ab desijos
7665 coratge en ella hagues fermat son esguard, la sageta
de cobeiança soptosament e greu lo naffra e vençe
la sua fortalea, e, passant a les parts pus de dins
del seu cor, aquell sobrepres e de molta cremor de
amor lo força follaiar. E com, esguardant la pus
7670 souin, cuydaua fer maior pler a si mateix e asuau-
jar lo greu desig del seu cor, assi mateix feya naffra
de maior tayl; axi que ell, la ballea de Polixena
pensant e concebent, destruia la sua mateixa per
molt desig *de amor, totes altres coses oblidant. [A 95 c]
7675 ¿Queus dire? que per amor de *Polixena es massa [V 124 d]
enlaçat Achilles; no sab ell mateix ques faça; totes
altres ancies lexa anar, e aquella sola li roman: que
guard Polixena mentre puxa. Per que exempla mes
les sues plagues, e les naffres de la sua amor mes
7680 met en la pregonea del seu cor. Mas, com ia lo dia
se acostas a vespres, e la Regina Heccuba ab sa filla
Polixena del temple partissen, feta fij a les lagre-
mes, Achilles dementre poch segui Polixena ab
dolços esguarts, los quals foren raho e comensa-
7685 ment de la sua malaltia. Meraueylant se, donchs, e
fet sens paciencia, de malaltia de molt desig sen
va a sa posada demanant lo lit. Lansas en *aquell; [V 125 a]
e, envolcant se en aiustament de moltes ancies, son
coratge se enaspreix de dins, e sent e enten que la
7690 gran amor de Polixena es la raho qui fa la sua ma-
laltia. Lauors entre si dix gint aytals paraules: «O,
» desestruch yo, lo qual forts homens e robusts no

63 e de ballesa A.

» han pogut vençre, ne encara aquell tan forts
» Hector qui tots los pus forts sobrepujaua! Per
[*A 95 d*] » esguart de vna freuol *donzella son vensut e de- 7695
» uorat! E si es ella la raho qui fa lo meu mal ¿de
» qual metge pusch esperar medicina, com ella sola
» sia quim pot esser metge e medicina de salut, la
» qual, ne pregaries mies, ne preus de moltes ri-
» queses, ne fortalea mia, ne la noblesa de mon 7700
[*V 125 b*] » linyatge, no poran moure a pietat? ¿Qui*na ora-
» dura, donchs, ha pres lo meu coratge axi, que am
» e desig aquella quim ha en oy mortal? E no sens
» raho, com yo en lo seu Regne sia vengut per tal
» que li ocia son pare e sa mara, e ia li hage mort 7705
» tan notable frare. E ¿ab quina cara, axi com fan
» los altres amants, la pore afalagar a mouiment de
» ma uolentat, car ellam sobrepuge de tot en no-
» blesa e en poder de riqueses, e puys que ha
» ballesa sobre totes les fembres, les quals totes 7710
» coses lo seu coratge tenen en erguyl? Verament,
» tota carrera me par quem sia tanchada per la qual
» puxa prouehir a ma salut.» E girant se a la paret,
tot se conuerteix en lagremes amagades, per tal
[*A 96 a*] que alcu no conega ses dolos. E *finalment, exu- 7715
V 125 c] gant ses lagremes, aquellas muda en *sospirs es-
pessos; e axi ab molta angoxa posat, callablement
cercha en sa penssa moltes maneras que puxa acon-
seguir ço que desige. E en apres leuas del lit, e,
demanada aygua a sos seruidors, leuas la cara e 7720
torchas los senyals de les lagremes.

ACI FENEIX LO .XXIIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XXIIIJ. PARLANT DE ACHILLES QUI ENCARA ESTA ENLAÇAT PER AMOR DE
7725 POLIXENA, E NO VOL ENTENDRE EN DEBELLAR CONTRA LOS TROYANS

vinent la nit, con encara duras la treua, Achilles, geent en son lit, tota aquella nit passa sens dormir. E penssa ab si
7730 mateix que a la Regina Heccuba secretament trameta son missatge, per tractar ab ella si li volria donar Polixena per muller, e que ell faça *que [*V 125 d*] tota *la host dels Grechs se partescha del setge de [*A 96 b*] Troya, e que, sens dan dels Troyans, sens tota altre
7735 condicio sen tornen en Grecia, cessat tot escandel. Per que, per lo mati en lalba, .j. seu secretari e a ell molt feel cuytadament appella, al qual manifestas los secrets del seu cor. E, manat a aquell que aço tengues ab si, li dix que sen anas secretament a la Regina
7740 Heccuba, e dona li forma daço que hauia a dir. Per que aquell missatge, decontinent feelment obeynt al menament de son senyor, se mes en cami; e vinent a la Regina Heccuba, la missatgeria de son senyor li dix feelment. La Regina, empero, qui
7745 hauia molta discrecio, les paraules daquell missatge ab plasent coratge enteses, jassia que *molts sos- [*V 126 a*] pirs hagues gitats dels pits, al missatger respos en aytals paraules: «Amich, tornaten a ton senyor, e » promit li segurament de la mia part que, quant
7750 » en mi es, ab alegra coratge son apparaylada de » complir son desig. Mas, per tal que aquesta cosa » hage acabament, mester es quen sapia la vo- » lentat del Rey Priam, *marit meu, e de Paris, [*A 96 c*] » mon fill. E com yon sere certificada per lur res-

» posta, lo terç dia tornaras a mi; e dir te sis pora 7755
» fer ço que demanes.» E axi, hoydes les paraules
de Heccuba, lo missatger sen torna a Achilles. Qui,
hoyda la resposta del seu missatge, de ses dolors se
aleuja, car la esperança daquellas paraules alegra
fort son coratge, e sots confiança daquellas queucom 7760
[*V 126 b*] reposa. E la Regina Heccuba, empresa hora ab *lo
Rey Priam, marit seu, e ab son fill Paris, secretament
li dix les paraules que Achilles per son missatge li
hauia trameses. Les quals hoydes, lo Rey Priam
per gran hora enclinat lo cap, no dix res, penssant 7765
en diuerses maneras sobre aquellas paraules. E, fi-
nalment, respos axi a la Regina Heccuba. «O, con
» al meu cor par dura cosa acostarme a aquell
» enamich, qui ab hoy de gran enamistat axi greu-
» ment me ha ofes, qui per la mort de Hector me 7770
» ha treta la lum dels meus huyls, per la qual mort
» los Grechs han pres ardiment contra mi, esperans
[*A 96 d*] » la destruc*cio de mi e dels meus! Empero, per
» tal que daqui auant esquiuem que pus greus mals
» nons puxen venir, e que almenys los altres fills 7775
» meus me sien saluats e que yo en me vellesa re-
[*V 126 c*] » pos e no *hage trebayls de batayles, forsat consent
» a la volentat de Achilles, sol que ell primerament
» acap ço que promet, per tal que ab alcuna falsa
» manera nons puxa enganar.» E Paris, hoydes les 7780
paraules del Rey, aproua lo seu consseyl, e leuge-
rament hi dona son consentiment, per tal que per
ventura, com en les prometenças qui sobre aços
farien, Helena, sa muller, no hauria a esser restituida
al primer marit, ans deuria a ell tots temps roma- 7785
nir. E lo dia tercer vinent, Achilles trames son
missatge a la Regina Heccuba; qui, com en secret
sen fos vengut a ella, la Regina Heccuba li dix que
hauia ahuda resposta del Rey Priam, marit seu, e

7790 de son fill Paris, e que a ells abdosos, e a ella axi
mateix, pleya complir lo voler de Achilles, si em-
[*A 97 a*] pero *ell complia ço que hauia promes: *axi que [*V 126 d*]
en poder de Achilles era de aconseguir lo seu voler
e desig daquest fet, ab que la cosa secretament e
7795 sauia se fees, tro que acabar se puxa. E axi, donada
licencia al missatge, lo missatge sen torna a Achi-
lles; al qual totes les coses que Heccuba li hauia
dites feelment manifesta. De que Achilles fo ligat
ab mes de laços de pus escalfada amor, com per
7800 altre via no vees que pogues aconseguir Polixena.
Gran trebayl e gran congoxa mena en sa penssa,
per tal com era fort difficil ço que hauia promes de
complir al Rey Priam, e no era pas de tot en son
poder que ho pogues fer. Mas, costum es e vicij
7805 propri dels amadors, que, escalfant los lo desig de
lur cobaiança, prometen grans *coses e a ells im- [*V 127 a*]
possibles, sens acord moltes vegades. Cuydas Achi-
lles, confiant de la gloria de sos merits, que si diu
que no vol daqui auant aiudar als Grechs, quels
7810 Grechs li consenten la partença, e que, jaquit lo
setge de Troya, sen tornen a lurs terras. Pero Achi-
lles, tots los Reys e los Prin*ceps dels Grechs, [*A 97 b*]
consintent Palamides, appellats a parlament, entre
ells preposa aytals paraules: «Amichs Duchs, Reys
7815 » e Princeps: vosaltres tots qui ab mi lo carrech
» daquesta guerra ensemps portats ¿qual mouiment
» e ab tan poch acord nos engana, que per la muller
» de .j., ço es de Menalau a cobrar Helena, lexats
» nostres Regnes que altres los destrouesquen, e,
7820 » lexades nostres mullers e fills, siam venguts en
» terra *estranya, per recobrament de la qual Hele- [*V 127 b*]
» na ja follament hauem fetes grans despeses, les
» nostras personas hauem posades a mort e a grans
» trebayls, con ia dels nostres nobles e dels caue-

» llers forts e robusts molts sien estats morts, qui 7825
» per ventura vuy foren en lur sanitat ab nos en-
» semps? Yo, entrels altres, per moltes naffres que
» he preses he perduda molta de ma sanch; e no
» son molts dies passats, que en la mort de Hector
» he presa tal naffra, de que nom penssaua ja mes 7830
» pogues viure. ¿Es, donques, Helena de tan gran
» preu, que per recobrarla tants nobles hagen a
» morir? E, cert, en diuerses parts del mon son
[*A 97 c*] » moltes nobles *fembres, de les quals no solament
» vna, mas .ij. e moltes ne pot pendre Menalau per 7835
» mullers, per les quals tota Grecia no haura a soffe-
[*V 127 c*] » *rir tants trebayls. E no es pas leugera cosa quels
» Troyans axi tost puxen esser vençuts, com ells
» hagen molt forts Ciutat, acompanyada de infinitat
» de combatents e de homens de peu. E com ia 7840
» Hector, lo pus forts dells, e molts daltres lurs
» nobles hajam morts, a la veritat, habundantment
» a nos pot bastar, e ab prou honor nos en podem
» tornar en nostra terra. E si iaquim que no cobrem
» Helena, no par que sia greu cosa, com axi mateix 7845
» dels Troyans hauem ab nosaltres Exiona, germana
» del Rey Priam, qui no val menys que Helena en
» noblesa de linyatge.» E axi Achilles feu fij a son
parlar. Mas lo Rey Cohas, e Menesteu, Duch de
Athenes, ab moltes paraules de reprensio contradien 7850
a Achilles. Axi mateix la maior part dels Grechs e
dels Princeps reprouen lo seu consseyl, no volents
[*V 127 d*] hi consentir. Per que Achilles, mogut *de gran ira,
mana als seus Mirmidons que contra los Troyans
[*A 97 d*] daqui auant *no prenguen armes, nes atrauesquen 7855
de fer aiuda als Grechs. E en aquest temps en la host
dels Grechs falgueren viandes; don se met entre ells
fort gran fam. Per la qual cosa Palamides, haut con-
seyl ab tots los promens e maiors de la host dels

7860 Grechs, acorda que tramesessen Agameneon enuers Mecina al Rey Telafus, ab moltes naus, per tal que tornant ab les naus carragades en gran quantitat de viandes, tota fretura fos fora de la host, e los Grechs ne haguessen gran bastament. E Agameneon, ree-
7865 bent de grat lo menament de son Duch, vassen sens triga ab les naus vers Mecina. E com hi fo arribat, lo Rey Telafo lo reebe ab gran alegria; e finalment, carragades *ses naus en gran quantitat de vitualles e [*V 128 a*] altres coses de menjar, ab bon temps torna a la host,
7870 on fo reebut ab gran goig. Apres Palamides hauent cura de son regiment, totes les naus dels Grechs qui ab lur host eren vengudes en Troya, mana que fossen regonagudes e adobades, per tal que nos consumassen, e que, con les haguessen ops, les
7875 poguessen hauer *mils prestes. [*A 98 a*]

ACI FENEIX LO .XXIIIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XXV. PARLANT DE LA MORT DE DEIFEBO, REY DE CARPEDONIA, E DE PALAMIDES, MORTS EN AQUELLA BATAYLA

7880
passat lo temps qui era donat a la treua, abdues les hosts venen a la batayla, qui fort se fa dura e cruel. Deifebo contra lo Rey Cres de Agresta fort coratiosament se leixa anar, e lo Rey Cres, en cos *iuerços de son [*V 128 b*]
7885 cauall, reebe Deifebo firent lo fortment de sa lança. Mas Deifebo ab colp de la sua axi greument feri aquell Rey Cres, que mort lo darrocha del cauall; de la qual mort molt son desconortats los Grechs, per que han a fugir. E los Troyans ardidament se
7890 fermen contra ells; mas Palamides e Diomedes, ab .xx. milia combatents, secorregueren als Grechs, e

venen al encontra als Troyans; e encara vench ab
[*A 98 b*] ells aquell ardit Telamoni Ayax, lo qual de*continent lexant se anar contra Sinalor, fill bort del Rey Priam, lo naffra greument en lo bras el ne aflolla, 7895 axi que puys no fo apte a bataylar. E con aço vee Deifebo, leixas anar fellonament contra Telamon, e naffrat lo darrocha del cauall. E Palamides, desijant
[*V 128 c*] venjar Telamoni, presa vna lança se lexa anar *contra Deifebo, e axi greument lon fari, que passant li les- 7900 cut e les malles de la loriga rompudes, en molta virtut la li mes per lo pits, e, trenchada la lança, lo tronch ab lo ferre li romas fermat en lo pits. E com Paris, qui lauors era en aquell loch de la batayla, viu Deifebo, son frare, axi mortalment naffrat, 7905 ab gran trebayl e encara ab moltes lagremes lo trague entre les companyes batallans, el mena apres la Ciutat. E Deifebo, com fo aqui aportat, vberts los huyls guarda Paris, e dix li: «E donchs, frare » meu ¿als inferns me lexes anar que no sia venjat? 7910 » Molt te prech que, ans que aquest tronch me sia » tret dels pits, te cuyts contra aquell qui mi ha » mort, e fe per manera que ans que yo muyre tul » ocies de tes mans.» E Paris, aquestas paraules
[*V 128 d*] hoydes ab molta *angoxa e dolor, *lexat lo frare [*A 98 c*] quis moria se cuyta a la batayla, tota la cara banyada de lagremes per dolor, com apres la mort de Deifebo, frare seu, mes no desig viure. E curosament cercha Palamides, e entre les hosts dels combatents lo troba qui fortment se combatia contra lo 7920 Rey Serpedon; e lo Rey Serpedon axi mateix contra Palamides. E com fees son poder quel ocies, Palamides feri lo Rey Serpedon ab la espasa nua axi greument en la cuxa, que la li parti del engonal; e decontinent lo Rey Sarpedon caygue mort. Per que 7925 Paris, veent tan greu mortaldat que Palamides cruel-

ment feya dels Troyans, e que ials hauia tornats en fuyta, tes lo seu arch en força de sos brasses, esguardant fermament vers Palamides en qual loch
7930 de la sua *persona lo poria pus mortalment ferir; [*V 129 a*]
e, tramesa contra ell vna sageta enuerinada, lou feri en la gola, e passan li per la vena organal, lo darrocha mort a terra. Don criden los Grechs, angoxen se es planyen per la mort de tan gran Duch
7935 lur, e espaordits decontinent lexen lo camp e fugen
*cuytadament, e tro a lurs tendes venen fugent. [*A 98 d*]
E los Troyans a tall despasa mortalment los perseguexen; mas los Grechs dauant lurs tendes se giren contra los Troyans, en virtut fort batallarosa,
7940 e oposants se contra ells los contrasten fortment. E los Troyans decontinent deuallen dels caualls, e dura batayla fan contra los Grechs; e axi a peu lexant se anar contra ells en lurs tendes, aquellas tendes roben, molta vexella dargent ne prenen e
7945 gran habundancia daur e dargent que trobauen en lurs coffres. Lauors *Paris e Troyol venen a la riba [*V 129 b*]
de la mar ab .xxx. milia homens a cauall, e decontinent manen metra foch en les naus dels Grechs. E nos tarda gayra que en moltes de les naus meten
7950 foch, e ffas terbol e negra laer per lo fum quin hix, e apres del fum hixen les flames, illuminants laer per resplendor de les flames, e los lochs vehins ne reluen; e ia aquells qui estauen en los murs de la Ciutat clarament podien veure les flames. Mas en
7955 aço de part dels Grechs ab gran companya *de [*A 99 a*]
combatents vench Telamoni Ayachs, qui contra los Troyans feu fort dur contrast; per que entre ells se fa mortal batayla e mortaldat fort gran, com molts morts hi romanguessen de cascuna part. E, certes,

---

50 foch ffas A.

tot laiustament de les naus dels Grechs fora en 7960
aquella hora estat cremat sens dupte, si Telamoni
Ayachs qui feu meraueyles de sa persona, baroni-
[V 129 c] uolment noy *hagues contrastat. Mas empero, mes
de .D. de les naus foren consumades per foch. Ffort
gran auentatge hagueren lauors los Troyans; e dels 7965
Grechs, part los morts, ni hac sens nombre de
naffrats, molts dels quals, qui no podien soferir les
angoxes de les naffres, se hixen de la pressa de la
batalla, ab molts perills e dempnatges. Entre los
quals Hebet, fill del Rey de Tarcia, naffrat mortal- 7970
ment duna lança, com lo tronch li romangues en
lo cors, sen vench a la tenda on era Achilles, qui
aquell dia per amor de Polixena no era volgut exir
a la batayla; e Hebet axi mortalment naffrat molt
repta Achilles, com lexaua sos companyons cruel- 7975
[V 129 d] ment destruir e matar, ell veent, qui ab la sua *virtut
[A 99 b] los podia aiudar e defendre. *Mas Hebet, com lo
tronch li fos tret de la naffra ab affany, decontinent
mori dauant Achilles. E, no apres gran hora, .j.
missatge de Achilles vinent de la batayla, se cuyta 7980
a la tenda; e demanat per Achilles que era de la
host dels Grechs, li dix: «Senyer: e con ha vuy pres
» mal als nostres Grechs! car tort gran multitut de
» Troyans a tayl despasa los ocien, que nos penssa
» hom que dels Troyans abtes a batayla hage .j. 7985
» romas en Troya, ans tots hi son venguts, qui dels
» Grechs fan fort gran estrayl e mortaldat. E axi,
» car senyor meu, com los Troyans sien ia lassos
» de molt trebayl, si lo cor uos ho deya que ara
» isquessets a la batayla contra ells, memoria de 7990
» fama perdurable ne poriets aconseguir, car, per
[V 130 a] » la virtut de la vostra entrada, tots *los Troyans
» serian vençuts, qui per lur vgement no porien
» leuar les mans contra les vostres forçes.» Mas

7995 Achilles a les paraules del seu missatge no posa
son cor, ne gira sos huyls almenys per humanitat a
Hebet, qui dauant li estaua mort; ans fa apares *que [A 99 c]
no vege ne hoge res, axi com aquell qui, ligat ab
ligams de amor, totes altres coses lexa anar. Car
8000 costum es de tots los enamorats que, abcegats de
les naffres de lur amor, no han cura de esser loats
de lur honor, cuydants ne desplaura a lurs enamo-
rades, encara que ab gran deshonor dells se hagen
a lexar de les obres de que han laors e honor. E en
8005 lendemig, la batayla fort aspra se continua entre
los Troyans e los Grechs; mas, com lo dia ias giras
a la posta del sol, la *batayla se departi, e Troyol [V 130 b]
e Paris ab lurs Troyans partents, sen tornen a lur
Ciutat. Encara empero Deifebo, quis acostaua a la
8010 mort, no era finat, com Paris e Troyol dauant ell
estants, ab ell cobegen morir, axi com aquells qui
li hauien gran amor. E Deifebo, ab los huyls que ia
no podia leuar, e quaix la veu qui li defallia, demana
a Paris si era mort aquell qui ell ha mort: e, certi-
8015 ficat daço per Paris, mana que de la sua naffra sia
tret lo tronch, lo qual arranchat, decontinent mori.
De la qual mort tots los Troyans han gran dolor.
Mas los plors e los *plants del Rey Priam e de la [A 99 d]
Reyna Heccuba, e de les germanes e dels frares de
8020 Deifebo, com sia sobre*fluitat de recomptar ho, e [V 130 c]
encara lo plant e les lagremes qui per Sarpedon foren
escampades, hauem iaquit recomptar en aquesta
part. E lo Rey Priam feu metra lo cors de Deifebo
en .j. precios moniment; e axi mateix feu del cors
8025 del noble Serpedon. En la host axi mateix dels
Grechs, de la mort de Palamides se fa gran plant;
e, donat lo seu cors a sepultura, los Grechs se aius-
ten ensemps. E com sens regiment de Duch no
poguessen estar, pres comunament lo consseyl de

Nestor, elegiren lo Rey Agameneon en Duch de la 8030
lur host. E lo seguent dia los Troyans ab lurs hosts
hixen a la batayla; contra los quals los Grechs en-
continent se lexen anar de gran cor. Ffort dura
batayla se fa entre ells, de ques segui gran estrall
[*V 130 d*] dels morts. *E jassia que en aquell dia laer nuuol 8035
[*A 100 a*] e escur hagues escampades moltes pluges, em*pero
mentre dura la batayla molta sanch hi fo escampa-
da, e, en espessos colps despases, molts mes morien
dels Grechs que dels Troyans. E con Troyol ab
gran companya darmats entras en la batayla, los 8040
Grechs, qui en naguna manera nol podien sostenir,
fugen dauant ell; e fugents ab grans habundancies
de pluges, sen tornen a les tendes, e los Troyans
los segueixen tro a les tendes, e finalment, lexats los
aqui per la tempestat del temps, sen tornen a lur 8045
Ciutat. E lo seguent dia entre los Grechs e los
Troyans se comensa mortal batayla, en la qual Tro-
yol ocis dels Grechs molts nobles Comtes e altres
[*V 131 a*] maiors. E dura aquella *batayla tro a la nit. E axi
mateix, sens alcun mija, per .vij. dies continuus se 8050
combateren. E com los Grechs mes auant nou po-
guessen sostenir, per la pudor dels molts corsos
morts, per lurs missatgers demanaren al Rey Priam
treues de .ij. meses, les quals lo Rey los atorga e
les ferma. E dins lo temps de la treua Agameneon 8055
[*A 100 b*] trames sos missatgers a Achilles, ço es lo *Duch
Nestor e Vlixes e Diomedes, quel amonesten el in-
duesquen que ab los altres Grechs vengues a la
batayla, e que los seus Grechs per lurs enamichs no
leix axi ociure cruelment. Los quals com vengueren 8060
a Achilles, foren per ell reebuts ab gran alegria; e
sients ensemps, Vlixes parla primer e dix axi: «Se-

44 lexat los A.

» nyer Achilles: ¿no fo entencio vostra e de tots
» nosaltres los Regnes de tants *Reys e Princeps [*V 131 b*]
8065 » desemparar, e passar en forts bras en aquest Reg-
» ne del Rey Priam, per que ell e los seus poguessem
» liurar a mort e la sua Ciutat de Troya destruir?
» ¿Don uos es, donques, vengut ara axi uouell corat-
» ge, que mudada vostra volentat hajats girat vostre
8070 » enteniment al contrarij, apres tants trebayls e
» dempnatges quels Troyans nos han fets en aques-
» ta terra, com tants dels nostres Reys e nobles
» hagen liurats a mort, les nostres tendes hagen
» robades, e tantes de les nostres naus cremades?
8075 » ¿E no som ia per la virtut del vostre bras venguts
» a esperança de victoria, com aquell tan forts Hec-
» tor hajats *mort, en lo qual penjaua la esperança [*A 100 c*]
» de la salut e la victoria dels *Troyans, e mes, car [*V 131 c*]
» mort Deifebo, son frare, tota esperança los es tolta?
8080 » ¿Que es, donques, de uos qui en lo poder de
» vostres forçes hauets guanyada gloria de tan gran
» fama, que ara volets que per fets contraris peres-
» cha, e encara sostingats que la vostra gent muyra
» de mort amargosa, la qual tant de temps ab escam-
8085 » pament de vostra sanch hauets defesa? Placieus
» daqui auant mantenir que no muyre la gloria de
» vostra fama, e defendre los vostres, qui, sens aiuda
» del vostre poder, no poden res fer, e que en la
» batayla daqui auant contra los vostres enamichs
8090 » prenats les vostres armes vençedores, per tal que
» daquells pugam tost aconseguir victoria; axi com
» de çert per vos esperam.» E en aço Vlixes feu fij
*a ses paraules. A les quals paraules Achilles axi [*V 131 d*]
respos: «Senyer Vlixes: si, axi com vos hauets dit,
8095 » en aquesta terra som venguts per aquell enteni-

---

90 *m.* vostres A.

» ment que en vostres paraules vos ha plagut decla-
[A 100 d] » rar, segurament podem dir que mouiment *de
» gran oradura nos hi empes, e esperit de gran
» follia nos ha tolt lo seny, que solament per la
» muller de .j. Rey, ço es de Menalau, tants Reys 8100
» e Princeps nos siam posats a mort e perescam tots
» dies en terres estranyes. ¿E no valgre mes quel
» noble Palamides fos ara en son Regne, que com
» es estat mort en terra estranya? E als altres Reys
» nostres, axi matex, qui en batayla son morts e 8105
» lurs vides han finides fora lurs Regnes ¿nols val-
» gre mes que fossen romasos? E, com la maior
[V 132 a] » part, gran res dels nobles del mon sia *plegada
» en esta host, si tots hic morim, per defelliment de
» personas lo mon se haura a poblar de sotil linyat- 8110
» ge de pagesos; car, sens dupte, axi com aquell tan
» forts Hector ha finida miserablement sa vida, axi
» mateix ho pore yo fer leugerament, qui no son de
» tanta fortalea. E encara vosaltres requerir me,
» donchs, ne pregar que contra los Troyans vage 8115
» a la batayla, es trebayl perdut, car no es intencio
[A 101 a] » ne preposit meu daqui *auant quem meta en les
» mortals batayles, car mes ham que perda la fama
» de la mia espertesa, que la persona; car la proesa,
» si auagades es loada, souin la amaga oblidança.» 8120
E jassia Nestor e Diomedes ab lurs paraules feessen
[V 132 b] lur poder de afalagar Achilles, en naguna ma*nera
nol pogueren induir que a lurs paraules ne als
prechs de Agameneon consentis, mas quels amo-
nesta que era profitosa cosa querir pau dels Tro- 8125
yans, ans que en lurs batayles tants nobles peres-
quen. Tornen sen, donchs, a Agameneon Nestor e

---

07 e com la major part dels nobles gran res sia aplegada V.
10 de vil linatge V.

Vlixes e Diomedes, e dien li totes les coses que ab
Achilles hauien sabudes; per que Agameneon tots
8130 los Reys dels Grechs, Princeps e maiors de la host
mana appellar a parlament. Los quals ensemps iustats, los publica la volentat de Achilles e lo contrast; e los dix: «Veus que Achilles conseyla quens en-
» tornem tots en ço del nostre, e que demanem pau
8135 » als Troyans; e axi, veiats daquestas coses que
» nauets al cor, e *daqui auant cascu de vosaltres, [*V 132 c*]
» sius plau, manifest sa volentat daço que de*iam [*A 101 b*]
» fer.» E en aço Agameneon feu fij a ses paraules.
E Menalau, qui primer se leua per parlar, dix que
8140 era cosa fort desagual demanar pau ab los Troyans, com mort Hector e Deifebo ells se tinguen mes per morts que per vius, e que daqui auant los Grechs, encara sens lo poder e aiuda de Achilles, son segurs de hauer victoria dels Troyans. Mas Vlixes e Nestor
8145 fort contrasten a Menalau, dients que no es meraueyla si ell demana batayla e desconseyl lo retornament, con en recobrament de sa muller sia tota sa intencio e son desig; e que no pot esser dit que
Troya hage perduts *Hector ne Deifebo, com en- [*V 132 d*]
8150 cara hi sia altre Hector qui no ha menys virtut, ço es lo noble e valent Troyol, qui fa aytan gran dan als Grechs com faria Hector si viuia, e es encara en Troya altre Deifebo, ço es Paris, qui no es de menys virtut que Deifebo en fets de batayles; per
8155 que, en totes maneras, conseylen pau, e apres la pau que sen tornen. Calcas empero, traydor bisbe dels Troyans, quaix a manera de orat crida entrels Grechs dient: «O, barons nobles! ¿que penssats
» *de fer contra la volentat e menament dels Deus? [*A 101 c*]
8160 » Car certs siats quels Deus nos prometen victo-
» ria, e sens falla you he sabut de lur bocha; e no
» es pas cosa segura trer se escarn dels Deus, ne

[*V 133 a*] » venir contra lurs menaments. *Donques, prenets
» armes contra los Troyans, e ardidament tornats a
» la batayla contra ells; e no ces la vostra ma, entro 8165
» que dells pugats aconseguir la victoria quen hauets
» esperada, la qual los Deus han hordonada sens tota
» falla que aconseguischats.» Per que a les paraules
de Calcas bisbe tots los Grechs prenen contra los
Troyans vigor e dur coratge, no curants de la aiuda 8170
de Achilles, si no axi con si no fos ab ells.

ACI FENEIX LO .XXV. LIBRE; E COMENÇA LO .XXVJ. DE LA .XVª. BATAYLA E DE LA MORT DEL BON TROYOL

En apres les treues dels .ij. meses ia passa- 8175
des, los Grechs, hordonades lurs hosts,
hixen a la batayla vigorosament. E los
[*V 133 b*] Troyans, qui axi mateix e*ren exits a la
[*A 101 d*] batayla, de gran *cuyta los venen a lencontra; e
fort aspra batayla se fa entre ells; molts corsos 8180
morts caen de cascuna part. E lauors Troyol hix a
la batayla, ab gran companya de combatents, e
molts dels Grechs ociu volent venjar la mort de
son frare. E, segons que Dares escriui, aquell dia
Troyol ocis .M. homens a cauall dels Grechs; los 8185
Grechs fugen dauant ell e los Troyans a tayl despa-
sa los seguexen tro a lurs tendes. Mas la nit sobre-
uinent, la batayla fo partida. E lo seguent dia se fa
la .xvª. e molt aspra batayla, com los Grechs, desi-
jants baroniuolment la venjança dels lurs, van con- 8190
tra los Troyans; e, entrels altres, Diomedes, ab gran

---

80 corsos dels morts A. 82 combatents molts A. 86 ell los A.

furor, molts dels Troyans mata, molts na naffra e
molts n*andarrocha. Mas Troyol, qui viu que Dio- [V 133 c]
medes, lo qual be conech, tant de mal feya als Tro-
8195 yans, vigorosament en leuger cos de son cauall,
estesa sa lança, se leixa anar contra ell. E Diomedes
coratiosament lo reebe, e trencha sa lansa en Tro-
yol; mas no li feu naguna naffra. E Troyol axi
fortment *feri Diomedes, que cap primer lo darro- [A 102 a]
8200 cha del cauall, e tan greument lo naffra, que quaix
mort lo mes a terra; e per amor de Briseyda moltes
paraules descarn dix contra Diomedes. Los Grechs
entre los peus dels caualls tragueren Diomedes,
portant aquell a ses tendes. E Menalau, com hac
8205 vist Diomedes axi naffrat e posat en terra, brocha
son cauall, e, lexant se anar contra *Troyol, feu [V 133 d]
son poder quel darrochas del cauall. E Troyol, ab
aquella matexa lança ab la qual hauia naffrat Dio-
medes, com encara no fos trenchada, feri Menalau
8210 el darrocha del cauall mortalment naffrat; lo qual
los seus, dels peus dels caualls tret per forsa, en
lescut sen portaren a les sues tendes. E Agameneon,
veent quels seus quaix defallien en la batayla, aius-
tats molts altres, ab ses forces se lexa anar contra
8215 los Troyans, aquells fortment agreuge, e molts ne
ociu. E Troyol se lexa anar contra Agameneon, e
darrocal del cauall no sens naffra, jassia no fos
mortal. Agameneon empero, ab aiuda dels seus,
torna en son cauall, e tement maior dempnatge dels
[A 102 b] seus, aquell dia *finida *la batayla, per sos missat- [V 134 a]
gers demana treua de .vj. meses al Rey Priam. E lo
Rey Priam, ahut sobre aço consseyl, la li atorga
jassia a molts dels seus desplagues atorgar tan lon-
gues treues. E en aquest endemig Briseyda, contra

12 portaren en les sues A.

volentat de son pare, souin venia veure Diomedes, 8225
qui per la naffra geya en lo lit, si bes sabia que
aquella naffra hauia feta Troyol, lo qual ella tant solia
amar. E penssant moltes coses en si matexa, com
vees que naguna fiança no li romania que james
pogues hauer Troyol, tot son coratge, axi com a 8230
variable e mudable segons que es propria cosa de
les fembres, ferma en la amor de Diomedes, posan
en son cor que daqui auant nol men per allarchs,
[*V 134 b*] ans, tan tost com sia guarit, fassa *ço que ell vuyla,
con en sa amor sia de gran desig escalfada. E lo Rey 8235
Agameneon enfre lo temps de les treues sen vench
a Achilles en companyia del Duch Nestor; e Achilles
los reebe ab alegra cara. E Agameneon lo prega
que daqui auant venga a la batayla e no leix perir
los seus Grechs. E sobre aço Agameneon e Nestor 8240
[*A 102 c*] li faeren tota *aquella instancia que pogueren. Mas
Achilles, cor endureyt, nos volch moure per naguna
pregaria lur; empero, com cencerament amaua Agameneon, li atorga que sens ell los seus Mirmidons
anassen a la batayla; de la qual cosa Agameneon e 8245
Nestor li fan moltes gracies. E, partints dell, sen
tornen a lurs tendes. E, passada la dita treua, Agameneon ab los seus sen va a la batayla. E Achilles
[*V 134 c*] tots los seus *Mermidons mana apparallar, e ell
mateix ana a veurels armar, donant los panons ver- 8250
meyls; e ab lagremes los dona licencia; e ells a lur
bon pas sen venen a la batayla, qui era ia comensada, e ia los Troyans destruien durament los Grechs.
Mas lo Duch de Athenes fortment los defenia; contra lo qual sobreuinent Troyol, contra ell se leixa 8255
anar e del cauall lo darrocha; e dels Mirmidons
nafra molts mortalment. Aquell dia se combateren

35 escalfada lo Rey.

tro a les tenebres de la nit, per les quals sen hagueren a lexar. E lo seguent dia abdues les parts venen
8260 a la batayla, quis fa fort aspra e dura. Lo Rey Ffilomenis e Polidames prenen lo Rey Co*has, e fan lur [*A 102 d*]
poder quel sen menen pres. E los Mirmidons fortment los ho contrasten, tollen lols *de les mans. E [*V 134 d*]
Troyol se met entre ells, e molts na naffra e molts
8265 na darrocha; e ells axi mateix, lexants se fortment anar contra Troyol, li ocien lo cauall, e fan lur poder quel ocien. Mas Paris e sos frares borts vigorosament en mig dels combatents se mesclen, els opremen, els naffren, els rompen, e Troyol deliu-
8270 ren; qui de continent puja en altre cauall. E sobre aquest deliurament se fa fort mortal batayla, en la qual los Mirmidons ocieren Mergariton, .j. dels fills borts del Rey Priam. E Troyol, cobejant venjar la sua iniuria e la mort de son frare, agrament se lexa
8275 anar contra los Mirmidons, e molts dells naffra, e, ab la aiuda de Paris e de sos frares borts, fortment los congoxa. Mas no era leugera cosa vençre los Mirmidons, com *fossen homens de gran ardiment [*V 135 a*]
e molt forts, e mestres en batayla; pero los Mirmi-
8280 dons, tement la multi*tut dels Troyans, se fan contra [*A 103 a*]
ells forts a manera de castell, tots ensemps aplegats en .j^a^. mota. Mas nos podien axi defendre, que Troyol, qui verament los era aguylo noyble, nols feris e nols naffras, e alcuns dells no forças de partir se
8285 souent de la mota. Lauors lo Rey Agameneon, lo Rey Menalau, lo Rey Vlixes e Diomedes, qui venien freschs ab lurs hosts, entraren en la pressa; per que pus dura batayla se fa entre abdues les parts, en la qual los Grechs oppremen estranyament los

---

59 lexar lo seguent A. 63 los contrasten A. 71 e en la qual A.

Troyans, e molts na ocien. Mas Troyol se met en 8290
aquella part on los Troyans eren pus durament tre-
baylats, e molts dels Grechs mata, naffra e confon,
[V 135 b] axi que quaix per sola virtut sua los Grechs se gi*ren
en fuyta. En aquella sao Telamon Ayachs entra en
la batayla, durament e aspra escometent los Tro- 8295
yans; per que los Grechs recobren lo camp. E aço
fo la .xvj^a^. batayla, fort mortal com de cascuna part
na morissen molts. Mas Troyol, no solament los
Mirmidons, ans encara los altres Grechs ab tan gran
[A 103 b] vigor destruia, que los pus forts dells *no li gosa- 8300
uen estar de cara. Per que los Grechs altra vegada
tornen en fuyta, e los Troyans los seguexen tro a
lurs tendes. E aqui Troyol feu meraueyles contra
ells; e ab gran virtut sua pres .C. dels lurs nobles,
los quals sen mena presos a la Ciutat. E axi la ba- 8305
tayla fina, e abdues les hosts se departiren. E los
[V 135 c] Mirmidons sen tornen, molts *dells naffrats, a les
tendes de Achilles, e recompten li que molts neren
estats morts en la batayla; los corsos dels quals cer-
chats, troben que mes de .C. ne hauien perduts; de 8310
la mort dels quals Achilles se dol fort, e ab moltes
dolors, vinent la nit, angoxos entra en lo lit. E aqui,
fet sens tot repos, no tancha los huyls ne reposa;
e jassia torbat de molts penssaments, pero posa en
son cor que entras en la batayla, per venjança dels 8315
seus. Mas la estranya amor de Polixena li ho con-
trasta ab dura batayla, penssant ab sij que, com
Polixena am mes que si mateix, certa cosa es a ell,
si contra los Troyans pren armes, que iames no
haura ço que della desige, ans los goigs quen espera 8320
[A 103 c] haura perduts a tots *temps, com ia sia vengut *a [V 135 d]
menys al Rey Priam e a sa muller, faent contra les

06 departiren los A. 19 contra los seus pren armes A.

coses quels hauia promeses: car promes los hauia
que iames no aydaria daqui auant als Grechs, e,
8325 aço no contrastant, moltes vegades los hauia liurada en aiuda la sua gent. Molts dies estech Achilles per aytals penssaments torbat; e en aquests dies, entre les hosts dels Troyans e dels Grechs se feu la mortal .xvij[a]. batayla, qui fo fort calda e fort dura,
8330 per .vij. dies continus; en los quals dies Achilles, torbat per amor, continua en sos penssaments, e com a la batayla no volgues venir, molts foren morts dels Grechs. Per que Agameneon, veent tan gran destruccio dels seus, demana als Troyans treues.
8335 Mas los Troyans les li nagaren, sino de certs dies tan solament, dins los quals los Grechs *poguessen [*V 136 a*] lurs morts soterrar. E com aquests dies fossen passats, la mortal .xviij[a]. batayla se fa entre los Troyans e los Grechs. Menalau e Paris sencontren
8340 en la batayla, e abdosos se darroquen dels caualls ab poder de les lurs lançes. Polidames se lexa *anar [*A 103 d*] contra Vlixes, ab la espasa; e Vlixes, axi mateix, ab la sua se defen dell vigorosament. Menesteu, Duch de Athenes, escomet Anthenor e aquell col-
8345 pege axi quel darrocha del cauall; mas Telamon li secorre, qui lo Rey Ffilomenis darrocha del cauall. Archilogo, fill de Nestor, se lexa anar contra .j. dels fills borts del Rey Priam, per nom Bru de Gimells, e axil feri fortment de la lança el naffra, quel darro-
8350 cha mort en terra. De la mort del qual Bru los Troyans son fort angoxosos; e com les noues daquesta mort fossen vengudes a Tro*yol, ell ne gita moltes [*V 136 b*] lagremes; e contra los Grechs se lexa anar ab molta fellonia, axi que sens dupte los hagra forsats de
8355 fugir, si los Mirmidons fortment noy haguessen

28 *m.* e dels Grechs A.

contrastat. Per que Troyol, jaquits tots altres, se
gira als Mirmidons, e contra ells se lexa anar vir-
tuosament, aquells naffrant, e molts ne ociu dells.
E los Mirmidons, no podents sostenir la força de
Troyol, ne los altres Grechs la multitut dels Tro- 8360
yans, cuyten se a la fuyta; e Troyol e los Troyans
[A 104 a] los seguexen tro a les tendes, e alli los *Troyans,
deuallants de lurs caualls, ab dures naffres offenen
los Grechs en lurs tendes, els darroquen, e molts
dells cruelment liuren a mort. Gran es lo tabustol 8365
per aço en les tendes; e les veus daquells qui cri-
[V 136 c] dauen feyen recordir *laer pus prop. Per que, com
les confusions daquellas veus ab grans terros ven-
guessen a les oreyles de Achilles qui estaua en sa
tenda, demana que es la raho de tan gran brogit; 8370
e los fugents de la batayla li dien: «Senyer: los
» Grechs son, qui son vensuts per los Troyans e jas
» son mesos en les tendes per esquiuar la mort, e
» encara nos poden guardar quels Troyans alli nols
» ocien. E uos, qui axi cuydats estar segur en la 8375
» vostra tenda, ja sobre uos veurets ades mes de .L.
» milia combatents, quius ociuran si desarmat uos
» troben. E aquells qui tants dels vostres Mirmidons
» han cruelment liurats a mort, encara non vaguen
» de ociuren. E verament, aquells qui son vius se 8380
» poden tanir per morts, si alcuns poderosament
» nols venen en aiuda.» A les quals paraules Achi-
[V 136 d] lles, mogut *de gran fellonia, se leua com a rabios;
[A 104 b] e, per *sobres dira, oblida la amor de Polixena; e
demana les armes, e armas encontinent, e ab gran 8385
cuyta puja en lo cauall, e, axi com a lop afamagat
entrels anyells, abriuadament se met entre los Tro-
yans; e contra ells se lexa anar, e molts na darro-

68 ab gran terros A.

cha, en naffra, en ociu, axi que en breu hora entre
8390 los combatents es conaguda la espasa de Achilles.
Lo qual, tot banyat de la sanch daquells que hauia
morts, vmple la terra dels corssos dels morts. La
qual cosa com ho viu Troyol, conech que era aquell
lo dur Achilles: per que contra ell gira son cauall.
8395 E com Achilles ho senti, aquell poderosament ree-
be; e demetre que la .j. se empeny contra laltre,
Troyol nafra axi greument Achilles, *que Achilles [*V 137 a*]
molts dies estech que no poch esser a la batayla,
ans li couench per la naffra a jaura en son lit. E
8400 Troyol, si be nos fo naffrat per Achilles, senti lo
colp seu, car abdos, dels colps dells mateys, eren
cahuts ensemps dels caualls. Combateren se les
hosts continuament aquell dia, del mati tro a la nit,
que, vinent les tenebres, la batayla se hac a partir.
8405 E lo Rey Priam, com sabe que *Achilles, contra [*A 104 c*]
ço que hauia promes, era entrat en la batayla, ne
hac fort gran despler, es penssa que Achilles per
angan hagues trames a dir a Heccuba les paraules
de Polixena; e molt repren la muller, dient li: «Si
8410 » haguessem donada fe a les paraules de Achilles,
» tots temps ne forem estats deshonrats.» Dolgue
axi mateix a Polixena, a la qual ia plaguera que
hagues Achilles per marit. Achilles, apres que fo
exit de la *batayla, com abans poch, se fa garir de [*V 137 b*]
8415 les nafres que li hauia fetes Troyol, e guari; e con-
tra Troyol, qui axi greument lo hauia naffrat, con-
cebe gran ira, e dix que a fer couenia que de ses
mans moris. E aquestas coses passades, vench lo

96-98 contra laltre donaren se tant grans colps de lurs lançes que abdos ne anaren en terra de cauall pero daquest encontre Axilles fon greument nafrat de que molts dies V. 99 ans lo couench A.

temps ques feu la .xix[a]. mortal batayla. E abdues
les hosts ensemps iustades en lo camp, combatents 8420
se de cascuna part se fan grans morts. Achilles, em-
pero, ans que entras en la batayla, se feu venir
dauant los Mirmidons, e feu los gran clam de Tro-
yol; e, axi ab menaments com ab pregaries, los
amonesta com se degen hauer en la batayla contra 8425
[*A 104 d*] Troyol, e que tots ensemps no *entenen en nagu-
[*V 137 c*] na altre cosa, sino *quel se meten el encloguen al
mig e nol ocien, mas tant loy tinguen, axi batay-
lans ab ell, dentro que Achilles venga, qui nols sera
molt luny. E dit aço, Achilles hix a la batayla; lo 8430
qual los seus Mirmidons seguexen. E en aquestas
coses Troyol, ab gran companya de homens a cauall
e ab gran abriuament, entra en la batayla; e lexant
se anar contra los Grechs, molts na darrocha, molts
na naffra en ociu, axi que en breu hora, per lo 8435
poder de la sua virtut, los Grechs giren lesquena e
fugen denant los Troyans. Estant lauors lo sol a
mig dia, e fugents quaix vensuts, cuytadament sen
venen a lurs tendes. E lauors los Mirmidons, qui
eren per nombre .ij. milia combatents, de gran cor 8440
[*V 137 d*] se *meten en la batayla tots ensemps; e no obli-
dants lo menament de lur senyor, ab les espases en
les mans se meten entre los Troyans; e los Grechs
recobren lo camp, de que dura batayla se fa entre los
[*A 105 a*] vns e los altres. Los Mir*midons ab curosa penssa 8445
cerquen Troyol entre los combatents, e aquell tro-
ben combatent se coratjosament entre les compa-
nyes; e environen lo de totes parts, el se meten en
mig. Mas ell ne ociu molts dells e molts dells ne
naffra mortalment. Empero, com no fos nagu dels 8450
seus qui lauors secorregues a Troyol, los Mirmi-

39 tendes lauors A.

dons li ocien lo cauall, e a colps de lances en molts lochs lo naffren e per força li leuen lelm del cap, e lo capuç del lorigo lin leuen forciuolment.
8455 Per que Troyol, ab *lo cap nuu, ab forsa flacha se [*V 138 a*]
defen dels Grechs. E lauors sobreuench Achilles, qui, pus que viu que Troyol hauia lo cap desarmat e desemparat de tota aiuda de defencio, fellonament se lexa anar contra ell, e ab la espasa nua, aiustant
8460 colp a colps, li tolch lo cap, e aquell cap lansa entre los peus dels caualls, e lo cors daquell liga a la coa del seu cauall, e, sens tota vergonya rocegant lo detras lo cauall, lo porta per tota la host cruelment.

Mas, o tu, Homeri! qui en los teus libres en tantes
8465 laors e en tanta no*menada has exalsat Achilles [*A 105 b*]
¿quina raho ta induhit quel pujasses en tans grans titols de proeses? E en allo mes, que com dius que Achilles ab ses forçes ocis .ij. Hectors, ço es Hector, e Troyol, molt forts frare seu, verament enga-
8470 nat te ha affeccio dels Grechs, de nacio dels quals
*dien que est; e no ti est mogut ab vera raho, mas [*V 138 b*]
mes per fauor. E digues me: ¿e Achilles no ocis lo tan forts Hector, al qual nagu no fo ne era semblant en espertesa, lauors com Hector feya tot son poder
8475 que aquell Rey que hauia pres en la batayla ne tragues, gitant se lescut detras; lo qual Hector quaix desarmat ne entenia en als sino que aquell Rey tragues entre les companyes, per tal que catiu lo comanas als seus? E si Hector se fos guardat dels
8480 aguayts de Achilles, tornant se lescut dauant ¿nos fora deffes de Achilles, com moltes vegades li hagues fets greus dempnatges? Certes, hoc: ne Achilles en sa virtut no ocis Troyol, ans ho feu fer als .ij. milia combatents; e com fo vensut no hague vergonya

54 cap lo capuç A. 72 mes per furor A.

[*V 138 c*] de ociurel, com no hi trobas nagun *contrast de 8485
[*A 105 c*] defencio; e axi *no ocis hom uiu, mas quaix mort.
Donchs, daqui auant Achilles, lo qual tu escrius
decorat de molta noblesa, no es digne de loar, qui
lo fill de tan gran Rey e baro de tanta noblesa e es-
pertesa, no pres, ne vensut per ell, rocega a la coa 8490
del seu cauall, tota vergonya a part posada. Vera-
ment, si noblea hagues en Achilles, mogut de com-
passio iames tan vils coses ne tan cruelment hagra
fetes. Mas ell nos poch moure per ço qui no era
en ell. 8495

E pus que Paris e Polidames e Eneas saberen
que Achilles axi rocegaua lo cors de Troyol, Paris
se muda, axi que quaix dangoxa fo mig mort. E los
Troyans, per hauer lo cors de Troyol, sostengue-
[*V 138 d*] ren molt trebayl; mas nol pogueren hauer *per la 8500
gran multitut dels Grechs qui al recobrament da-
quell molt contrasten. E lo Rey Mennon, per la
mort de Troyol de molta dolor mogut, coratiosa-
ment esueeix Achilles, primerament ab paraules
deshonriuols, dient li: «O, inich traydor! ¿com 8505
» tanta crueltat ta pogut enmalir, que tan noble e
» tan ardit fill de tan noble Rey hages ligat a la coa
» de ton cauall, e axi com a hom vil en naguna
[*A 105 d*] » manera no has duptat de rocegar lo *per terra?
» Verament, aquella cosa daqui auant sens demp- 8510
» natge de la tua persona no passara.» E decontinent, lexant se anar contra ell en cuytat cos de son cauall, axi aquell greument ab la lansa naffra en lo pits, que Achilles apenes se poch sostenir. No res
[*V 139 a*] menys, *treta la espasa, sobre lelm que portaua lo 8515
feri en lo cap de durs colps; en tant que Achilles,
greument naffrat, caygue a terra del cauall mig
mort. E en aço los Troyans cobraren lo cors de
Troyol, mas no sens gran trebayl e perill. E los

8520 Mirmidons leuen Achilles de terra, e aquell fan puiar en son cauall; qui, apres pocha hora cobrada forsa, entra en la batayla. E ab gran fellonia escomet lo Rey Mennon; e lo Rey Mennon aquell reeb, e greu batayla se fa entre ells. Mas Mennon pus
8525 durament agreuge Achilles. E sobreuinents les hosts de cascuna part, combatents se abdosos se partexen. E girant se lo dia al sol post, la batayla cessa aquell dia. E la batayla se fa per .vij. dies continus. E fo calda la batayla *entre los Troyans e los Grechs, [*A 106 a*]
8530 con Achilles, confortat de ses naffres, de*sijant fort [*V 139 b*] venjar se del Rey Mennon, lo dia .vij^e^. entra en la batayla; e parlant ab los seus Mirmidons, fermament los mana que lo Rey Mennon encloguen en mig dells, e tenguen axi enuironat dentro que Achi-
8535 lles venga a ells, qui prena del Rey Mennon venjança. E axi la greu batayla se fa, e molts ni moren; e Achilles e Mennon sencontren, e dels caualls se darroquen, e abdos se combaten a peu fortment. Lauors los Mirmidons se lexen anar contra lo Rey
8540 Mennon, e enuironen lo de totes parts; e aquell, desemparat de tota aiuda dels seus, prenen, com noy hagues alcu qui contra los Mirmidons li secorregues. La qual cosa com viu Achilles, lexas anar contra Mennon, e de moltes naffres lo ocis el
8545 feri. Empero aço Achilles no feu sens gran perill seu, com Mennon axi mateix li hagues *fetes greus [*V 139 c*] naffres, de les quals molta sanch li deuallaua tro en terra, per que esperaua hom mes de la mort de Achilles que de la vida. *Penssant, donques, mes- [*A 106 b*]
8550 qui Homeri, que null temps Achilles hom valent ocis sino ab tracio, ¿per que es digne de loar, si tracio mereix que sia exalsada de laors e de titols?

---

23 reeb greu A. 36 fa molts ni moren Achilles A.

Part aquestas coses, durant la batayla Menalau, Menesteu, Diomedes, Telamoni Ayachs, ab lurs hosts lexants se fort anar contra los Troyans, aquells giten del camp, axi quels Troyans, dats a soptosa fuyta, se cuyten a la Ciutat, e ab gran perill en aquella sen entren. E los Grechs, qui ab gran brauesa los seguien, gran multitut dells ne naffren en ocien. Mas los Troyans qui pogueren fugir, entrants en la Ciutat, tanquen les portas e les guarnexen ab fermes tancadures.

ACI FENEIX LO .XXVJ. LIBRE; E COMENÇA
[*V 139 d*] LO .XXVIJ., *DE LA MORT DE ACHILLES E DE PARIS E DE AYACHS

portat lo cors de Troyol en lo palau del Rey Priam, dol se no poch lo Rey Priam, dol se Heccuba, dol se molt Polixena, dol se Helena, dol se Paris, e ab moltes
[*A 106 c*] an*goxes e plors e dolors passen lurs dies. Dolen se tots los Troyans qui, com se senten desemparats de la aiuda de Hector e de Deifebo e de Troyol, se penssen vertaderament que daqui auant no hagen vida. Empero lo Rey Priam mana quel cors de Troyol fos soterrat en sepultura fort preciosa, e axi mateix quel cors del Rey Mennon fos mes en precios sepulcre. E la Regina Heccuba, de la mort de
[*V 140 a*] sos fills fort angoxosa, cercha moltes *vies per que finalment se pogues venjar daquell quils hauia morts, ço es que pogues liurar a mort aquell tiran Achilles, qui axi no hauia rabujat de esser cruel a sos fills. E finalment, appellat en secret a ella Paris, ab gran habundancia de lagremes li dix: «Molt » car fill: tu saps en qual manera aquell maluat

8585 » Achilles ha morts tos frares, tan bons fills meus,
» ab tracio, despuylant mi, mesquina mare, de Hec-
» tor e de Deifebo e de Troyol, los quals ab tu en-
» semps eren entegre solas de la mia vida. Per que
» seria digne cosa e iusta que, axi com ell traydo-
8590 » rament despuyla los pares matant los lurs fills,
[A 106 d] » axi ell mort semblant so*fira. Aquest mal*uat [V 140 b]
» Achilles, segons que saps, me ha feta requerir
» moltes vegades que li donas me filla Polixena per
» muller; e, per tal com lo ne posat en esperança
8595 » certa, enten li a trametra mon missatge que venga
» ab mi parlar en lo temple de Apollo, e que tu,
» fill meu, ab alcuna companya de persones quit
» sien feels, esties en qualque loch amagat, e, com
» ell vendra, queus laxets anar contra ell, que no
8600 » puxa escapar que per vostres mans no muyre.»
La qual cosa atorga Paris, mogut per les piadoses
lagremes de sa mare. Per que fo fet que Paris, se-
gons que la mara hac hordonat, ab .xx. daltres molt
feels a ell e molt coratiosos, se amaga; e deconti-
8605 nent enuiat missatge per Heccuba a Achilles, lo
malestruch Achilles, enganat per calor de a*mor, [V 140 c]
la qual fort toll lo seny als homens sauis, ensemps
ab lo fill de Nestor sen vench en lo temple de Apo-
llo; e vinents ells aqui, Paris ab los seus compa-
8610 nyons hixents del loch on seren amagats, tretes les
espases se lexen anar contra Achilles. E Achilles no
tania altres armes *sino la espasa, contra lo qual [A 107 a]
Paris, en virtut de sos brasses, trames .iij. darts, ab
los quals mortalment feri Achilles; e los altres ca-
8615 uellers axi matex se lexen anar contra Achilles. Lo
qual Achilles, treta la espasa e lo seu pali plegat en
lo bras, jaquint se anar contra aquells quil ferien,

---

91 ell mort semblant pena sofira A.

ne ocis .vij.; mas, finalment, Antilogo e Achilles foren morts malament per Paris en lo temple de Apollo. E Paris mana los corsos de Achilles e de An- 8620
[*V 140 d*] tilogo esser donats a corps e a cans; *mas, per prechs e amonestaments de Helena, del temple de Apollo solament foren portats en la plaça, per tal que tots los Troyans quils volien veura los poguessen veure. Alegren se los Troyans de la mort de Achilles, 8625 dients entre si que daqui auant nols cal hauer pahor dels Grechs. E Agameneon Rey tramet al Rey Priam sos missatgers, que als Grechs faça donar lo cors de Achilles e a Nestor lo cors de Antilogo, en trist confort de son pare, a qui sobiranament dolia. 8630
[*A 107 b*] Atorga ho Priam, e los Grechs a *lur host porten los corsos de abdos. E axi de la mort de Achilles se fa fort gran plant entrels Grechs, quis penssen e dien entre ells que daqui auant nols cal hauer esperança de hauer la Ciutat de Troya, pus es mort 8635
[*V 141 a*] Achilles. E aqui fan sepultura de gran *preu al cors de Achilles, pregans lo Rey Priam que aquella sepultura leix estar en la Ciutat de Troya, en la entrada de la porta Timbrea; la qual cosa Priam atorga. E recomptar empero la forma preciosa de aquesta 8640 sepultura e la manera, par que seria superflua cosa.

E apres aquestas coses, Agameneon mana appellar a parlament los Reys e Princeps dels Grechs; los quals vinents e estants dauant ell, los diu: «Que per » la mort de Achilles la maior part dels Grechs par 8645 » que hage pres fort gran desconort; e axi, ¿quels » en es viares? ço es, sis lexaran de les batayles, o » si les continuaran, o sen tornaran en lurs terras.» E daço foren entre ells diuerses opinions, car alcuns

---

22 del temple solament de Apollo foren A. 27 Grechs Agameneon A. 32 los corsos abdos A.

8650 dells loen les batayles, e als altres plau que sen tornen; mas, finalment, tots romangueren en .j. acord de romanir en les batayles. Aprouen e conseylen
[*A 107 c*] dient, que si Achilles *los es defalgut, nols falran les [*V 141 b*]
veres prometençes dels Deus, quels Grechs no hagen
8655 contra los Troyans la victoria desijada e que no destrouesquen la Ciutat de Troya. E Ayachs, leuant se en mig dels Grechs, conseyla als Reys «que, pus » Achilles es mort, sia trames per son fill Neptolomo, » qui per lo Rey Licodomo, aui seu, se nodreix en
8660 » fets darmes iuuenils, com ell hage sabut de cert » quels Grechs sens ell no poran obtenir contra los » Troyans victoria; e ell es cert quel dit Neptolomo, » jaquida tota triga, cuytadament vendra en aiuda » dels Grechs.» E axi los Grechs, hoyt aquest con-
8665 seyl, lo loen, e tots eligen lo Rey Menalau, que per lo fill de Achilles vage al Rey Licodomo. Temps era lauors quel sol, entrant sots lo cercle celestial appellat zodiach, hauia *cuytat son cos, que ia en aquell [*V 141 c*]
any era entrat en lo signe de Cranch, en lo qual,
8670 segons la diuinal disposicio de les esteles, es lo solstici del estiu, e lauors son los dies maiors en lany. E son .ij. solsticis, ço es, lo solstici del estiu e lo solstici del yuern, e son dits solsticis per tal *com lo sol esta pujant e deuallant en aquells sols- [*A 107 d*]
8675 ticis per la obliquitat del cercle zodiach, qui porta los signes; e axi, com ve lo sol al signe de Cranch puiant, e no pot mes pujar, alli esta, faent los dies grans e les nits breus; la qual cosa esdeue de la meytat del mes de juny tro a la meytat del mes de
8680 juliol apres seguent. Com empero lo sol deuallant ve al signe de Capricorn en liuern, lo sol com no puxa mes auant deuallar segons lestament de son cercle,

50 batayles als altres A. 67 cercle del celesti el zodiach A.

alli esta, faent los dies breus, e per conseguents
[*V 141 d*] les *nits longues. E en aquest solstici del iuern
plague a nostre Senyor Deu lo pare la molt gloriosa 8685
natiuitat de nostre Senyor Jhesu Christ esser celebrada, a .viij. de les kalendes del mes de gener, lauors lo sol estant en lo Capricorn, vers la fij del mes de deembre, en lo qual, de la gloriosa verge
Maria nexent, a nos obri la porta de la nostra re- 8690
dempcio; lauors, con als pastors, segons que es escrit en les ystories ecclesiastiques, per langel fo dit: «Denunciy uos gran goig»; los quals pastors per les vigilies de la nit celebrauen lo solstici del
[*A 108 a*] iuern, segons *que sacostumaua de obseruar entrels 8695
homens. E en lo damunt dit temps quel sol esta en lo Cranch, bull lestiu e la calor; car, com lo sol guarda de dret la terra e los seus raigs sobre la faç de la terra sescampen, per que la terra per sobres
[*V 142 a*] de calor se fen, e força los homens *a suor; e dura 8700
tant tro quel sol partint del Cranch ve deuallant al signe de Verge. Lauors la cremor del estiu sobre pujant laer, se fa luent e cere, los raigs del sol no lexants les nuus exir de les vapors de les aygues,
aiusten se en laer calent; la qual cosa no sesdeue 8705
en lo temps diuern, com lauors lo sol, discorrent per los costats de la terra, ab sos raigs guarda la terra de tort, per que laer nos pot escalfar. E les vapors quis leuen de la terra e de les aygues, com
no troben enbarch dels raigs del sol, se aiusten en 8710
moltes nuus, les quals, tallades per tempestat dels vents, engendren trons e lamps e multitut de pluges, per que laer, cubert en liuern de abrigament de nuus, se fa molt tenebros e escur.

Donchs, lo .xvj^e^. dia del mes de juny, lauors 8715
[*A 108 b*] *con los dies del any son maiors, *segons que dit [*V 142 b*]
es, los Troyans e los Grechs hordonen la .xx^a^. e mor-

tal batayla. E, abdues les hosts ensemps aiustades,
batayla fort aspra se fa entre ells. Lauors Ayachs
8720 com a orat, ab lo cap descubert e desermat, entra
en la batayla solament portant la espasa en la ma,
anant encara menys de escut. Empero los altres
Princeps dels Grechs, Diomedes, Menesteu, Vlixes,
Menalau e Agameneon, ab lurs hosts be hordona-
8725 des, vengueren entro al pas dels Troyans. E lo Rey
Priam, hordonades sauiament ses companyes, acor-
da exir a la batayla contra los Grechs e axi ho mana.
Mas, o, de quanta pahor es tochada la gent dels Tro-
yans, com veu que ha exir a la batayla sens guia-
8730 ment del molt forts Hector e del *saui Deifebo e [*V 142 c*]
del molt coratios Troyol! Mas los Troyans, per tal
com los es necessari ques defenen de lurs vides,
posen al perill de la batayla Paris, en defalliment
de sos frares. E isque a la batayla ab multitut de
8735 lagremes, qui desots lelm li deuallauen; e apres Po-
lidames, e lo Rey Ffilomenis, e lo *Rey Eforas e [*A 108 c*]
lo Rey Eneas, ab cuytat cos se mesclen en la batay-
la contra los Grechs. E Paris, ab la sua host de la
gent de Persia, ab lurs archs e sagetes naffren molts
8740 Grechs e molts ne ocien. E Diomedes contra lo Rey
Ffilomenis se lexa anar, al qual aquell Rey podero-
sament contresta. Mas los Pagafonesos, vassalls del
Rey Priam, molts daquells Grechs ocien, nafren en
darrochen, axi que Dio*medes e los altres Grechs, [*V 142 d*]
8745 no podents sofferir lur furor, son forsats de tornar
atras bon troç. E Menesteu, Duch de Athenes, se
lexa anar contra Polidames, empenyenlo axi pode-
rosament ab sa lança, quel darrocha del cauall, e
aquell de durs colps fer ab la espasa nua, e fa son

---

24 *m.* ab A. 38 Grechs Paris A. 39 sagetetes A. 40 ocien Diomedes A. 46 troç Menesteu A.

poder quel ocia. Eu hagre fet, si lo poder o la aiuda 8750
del Rey Ffilomenis nol hagues deliurat de les mans
de Menesteu. Encara Paris molts dels Grechs naffra
e molts ne ociu. Lauors aquell forts Ayachs se lexa
anar contra la gent de Paris ab la espasa nua, del qual
se pot dir que fo miracle com lauors tants Troyans 8755
[*A 108 d*] hagues morts en la batayla e de tota na*fra era es-
capat quiti. Empero a la gent de Paris vench ab
[*V 143 a*] espasa nua e mes se *entre los Persienchs, e sens
nombre dells ne ociu; per que tots fugen denant
ell. Mas Paris, qui aço no poch sostenir, tes lo seu 8760
forts arch e trames vna sageta enuerinada contra
Ayachs, ab la qual lo feri entre la melsa e les cos-
telles. E com Ayachs be sentis que daquella naffra
deuia morir sens falla, ans que morint defallescha
cercha Paris entre les companyes; Paris troba, e 8765
acostas a ell e dix li: «Paris, Paris! tu ab colp de
» ta sageta me has cruelment mort; mas, ans que
» yo mort deuall als inferns, tum seras missatger ey
» iras primer; car mester es que de la iniusta amor
» de Helena, per la qual som morts tants nobles, 8770
» encontinent sies separat.» E tan tost ab la sua
[*V 143 b*] espasa axil feri mortalment en la cara, *que les
galtes li parti en dues parts, e, departides del cer-
uell, decontinent Paris caygue mort entre los peus
[*A 109 a*] dels caualls. E Ayachs no hac *molt anat, aximateix 8775
caygue mort. E los Troyans, veent Paris mort, re-
cobren lo seu cors ab gran trebayl, e ab moltes
lagremes lo porten a la Ciutat. Mas Diomedes e
Menesteu, ab multitut de Grechs anants contra los
Troyans, forcen aquells de fugir. E com ia lo sol 8780
se acostas a la nit, los Troyans, ab perill de perdre

---

53 *m.* forts A. 56 e tota A. 58 Persienchs sens A. 64 *m.* deuia morir A.

los Persienchs, sen entren en la Ciutat. E Agameneon, vinent la nit, no molt luny de la Ciutat mas fort prop, hordona ques posas lo setge, posades
8785 tendes e pauallons de cada part. E los Troyans, jassia haguessen Ciutat de gran granea e fortalea, empero *posen guardes als murs, qui continuament [*V 143 c*] fasen guayta en aquells. E aquella nit, portat lo cors de Paris en lo palau de son pare ab molt es-
8790 campament de lagremes, plant se fa molt gran entre los ciutadans. Car daqui auant se pensen que la carrera de tota desperacio los sia oberta, pus que tots los fills del Rey Priam, en los quals tota la esperança de lur defencio penjaua, per mort eren
8795 defalguts. E creegats que seria fort dificil cosa dir de paraula los plors e les do*lors del Rey Priam, pare [*A 109 b*] seu, e molt mes de la malauenturada Heccuba, mare sua, e de ses germanes, e ia molt mes de Helena; car Helena especialment, quaix morta, del cors de
8800 Paris mes de .xx. vegades aquella nit fou departida, desijant ab ell morir e daqui auant no desijant viure. Les *paraules del qual plor, jatsia contenen engoxes [*V 143 d*] de moltes dolors, les quals porien hom encara sens pietat escomoure a dolçor de pietat e a compassio de
8805 persona qui ha dol, empero non curam açi recomptar ho per la granea de la obra. Mas lo Rey Priam e Heccuba, en tant son meraueylats de la gran dolor e angoxa de Helena, que, quaix oblidats de lurs dolors propries, en les dolors de Helena prenien angoxosos
8810 conorts. E com la veeren per la mort de Paris de tantes dolors turmentada, aquella hagueren cara daqui auant mes que filla. Ffinalment, a Paris es apparaylada en lo temple de Juno fort preciosa sepultura; e jaquida de recomptar la forma e la
8815 materia de que era, lo cors de Paris fo en aquella soterrat e conseruat.

[*A 109 c*] *LO ·XXVIJ. LIBRE ES COMPLIT; E COMENÇA LO .XXVIIJ. PARLANT DE LA VENGUDA DE VNA VERGE APPELLADA PANTASILEA, REGINA DE LES AMAZONES, QUI VENCH AB .M. PUELLES EN AJUDA DEL REY PRIAM, E DE LA MORT DAQUELLA [*V 144 a*] 8820

Dos mesos entegrament foren passats, quel Rey Priam no uolch que les portas de la Ciutat se obrissen; per que los Troyans 8825 axi estants enclosos, en naguna altre cosa no enteseren sino a continus gemegaments e plors. E en aquest endemig Agameneon per sos missatgers requer lo Rey Priam que man sa gent exir a la batayla. La qual cosa lo Rey Priam los denaga, 8830 tement la darrera destruccio de sa gent. E per allo, mes que per als, quel Rey Priam hauia esperança, sens tot dupte, de .j. socors que sens falla deuia [*V 144 b*] hauer *de la Regina de les Amazones, qui ia per venir a Troya se era mesa al cami. Car era en aquell 8835 [*A 109 d*] temps en les parts *d Orient vna ylla o prouincia qui era appellada Amazona, en la qual fembres tan solament, sens homens, viuien. E la maior cura que les fembres ioues hauien si era que fossen tots temps en fet de batayles, per que poguessen guanyar 8840 fama despertesa e gloria de bataylar. E dauant aquella prouincia hauia .j^a^. ylla fort gran e fertil e delitosa, en la qual solament homens habitauen; e era costum daquellas fembres .iij. meses del any, ço es de Abril, de Maig e de Juny, passar a la dita 8845 ylla, e estar en aquella ab los homens; per que

33 de .j. secos A. 38 sens homens estan A. 43 homens mascles habitauen A.

moltes dellas se emprenyauen, e prenys sen tornauen a lurs cases. E com enfantauen, si hauien filla, tanien la en lur prouincia, e si mascle hauien, pus
8850 *era de edat de .iij. anys trametien lo a aquella ylla. [*V 144 c*]
Daquesta prouincia era lauors Regina vna verge noble e fort bataylarosa, appellada Pantasilea, qui hauia en gran amistat Hector per la gran proesa de la sua persona. E hoyt quels Grechs venien ab
8855 gran host contra lo Rey Priam, ella en aiuda del Rey Priam, ab .M. puellas combatents ab gran abriuament, sen vench per amor de Hector *a la Ciutat [*A 110 a*]
de Troya, en companyia de ses puelles; e no sabia que Hector fos mort, e com ho sabe fou ne fort
8860 angoxosa, e molts dies entes a plors e a lagremes. E finalment, ab afectuoses paraules, parla al Rey Priam requerint lo quel seguent dia tots los seus fossen apparaylats a la batayla, e que manas obrir vna de les portas de la Ciutat, car ella ab les sues
8865 puellas *enten exir contra los Grechs a la batayla, [*V 144 d*]
per tal quels Grechs puxen prouar que valen en batayla les mans dretas de les donzelles. On se segueix que, a menament del Rey Priam, lo Rey Ffilomenis ab los seus Pafagons, Eneas, Polidames ab lurs
8870 hosts, e Pantasilea ab les sues donzelles, per la porta Dardanides, la qual lo Rey Priam hauia menada obrir, hixen a la batayla. Contra los quals los Grechs baroniuolment hixen a carrera, e poderosament los reeben ab colps de lurs lances. Dura batayla se fa
8875 entre cascuns; per que Menalau se lexa anar contra Pantasilea, mas Pantasilea axi poderosament empes Menalau, quel darrocha del cauall, el li tolch e comanal a les sues puelles. E Diomedes, en cos de son cauall e ab colp de sa lança, ab gran *violencia [*A 110 b*]

54 de la sua espertesa A. 78 puelles Diomedes A.

[*V 145 a*] escomet Pantasilea, *la qual reeb a ell virtuosa- 8880
ment, e abdosos se empenyen ab colps de lançes.
Mas Pantasilea estech ferma en son cauall, e Dio-
medes al colp tot se croça, e son cauall semblant-
ment. E Pantasilea a Diomedes leua del coll per
força lescut, e comanal a .j^a^. de ses puelles. E Te- 8885
lamon, no podent sofferir ço que feya Pantasilea en
la batayla, contra ella vench a cos de cauall; mas
Pantasilea baroniuolment aquell reebent, lo darro-
cha del cauall a terra, e lexant se anar contra los
Grechs fortment los combat. Per que los Grechs en 8890
pocha dora conexen lo poder e la virtut de Panta-
silea, la qual a colps de espasa axi esuehi poderosa-
ment Telamon, que ab aiuda de Ffilomenis lo pres, e
pres lenten a trametra a la Ciutat. La qual cosa com
[*V 145 b*] viu Diomedes, esco*mogut de molta ira, contra 8895
aquells qui tanien Telamon se mes axi poderosa-
ment, quel deliura de lurs mans. Lauors Pantasilea
contra les sues puellas cridant, aquellas plega en-
semps, e lexants se anar contra los Grechs, axi baro-
niuolment se mes sobre ells, quels forsa necessaria- 8900
ment fugir dauant les puelles qui estranyament los
[*A 110 c*] *oppremen. Pantasilea axi matex ocient los Grechs,
aquells fugents perseguexen; los quals fugiren tro
a la riba de la mar. E aqui, finalment, tots los
Grechs foren estats perduts, si no fos aquell noble 8905
Diomedes, qui meraueylosament hi ocorrech. E
tant se combateren, tro que, sobreuinent la nit,
cessa la batayla. Lauors Pantasilea, ab les sues pue-
lles qui tan meraueylosament se eren ahudes en la
batayla, e lo Rey Ffilomenis ab los seus Pagafons, 8910
axi profitosament com pogueren se recolliren en la
[*V 145 c*] *Ciutat de Troya, on lo Rey Priam a Pantasilea de

81 *m.* e A. 84 *m.* e A.

les coses que hauia fetes en la batayla feu grans
gracies; e, faens li molts dons e serueys, li offeri
8915 totes les sues coses, com per aquella lo Rey Priam
en ses dolors cuyt hauer remey. E molts seguents
dies continuament se combateren les hosts; e ende-
mig, ço es dins .ij. meses, Menalau ana e torna de
Licodomo Rey, qui Neptolomo, fill de Achilles, qui
8920 en altre manera era appellat Pirro com fos de .ij.
noms, amana a la host dels Grechs. Lo qual lo Rey
dels Grechs e los altres reeberen ab gran honor; e
los Mirmidons en lo aueniment de lur *senyor se [*A 110 d*]
alegraren fort. Los Grechs decontinent a Neptolomo
8925 donaren la honor de cauelleria; e Telamoni Ayachs
li cenyi la espasa, dient li de paraula que, per ço
sia honrat de senyal de cauelleria, que entena vir-
tuosament a *venjança del molt noble pare seu; e [*V 145 d*]
encara .ij. dels Princeps de Grecia li calsaren los es-
8930 perons daurats; e Agameneon Rey li asigna encon-
tinent les armes de son pare Achilles, e les tendes,
e les altres coses de la cauelleria. Del qual los
Grechs se alegren, en faeren molts dies festa. E ab-
tant, vengut lo dia de la batayla, de cascuna part se
8935 hordonen e hixen a la batayla; e aspra e dura ba-
tayla se fa entre ells. Lauors Pirro, ab les armes del
pare entra en la batayla; e lexas anar contra Polida-
mes, e, soptant lo ab lespasa, aquell enten liurar a
mort. Mas lo Rey Ffilomenis en poder de la sua gent
8940 cuytadament li occorrech, per que lauors no hac
poder mes de fer li mal. Mas, lexat aquell, escomet
Ffilomenis e darrocal del cauall, e met totes forces
quel *ocia. Mas los Pafagons se posen manifesta- [*V 146 a*]
ment a mort per deliurar lur senyor, *e los Mirmi- [*A 111 a*]
8945 dons ho contrasten. E Telamon ve als Troyans al

17 *m.* e A. 45 *m.* e A.

encontra, volent poderosament pendre Ffilomenis;
mas no pot, per contrast de la altre part. E en aques-
tas coses Pantasilea hix a la batayla ab ses puelles,
ab panons blanchs com la neu, e mesclas contra los
Mirmidons e aquells naffra e darrocha dels caualls. 8950
Mas Telamoni Ayax escomet Pantasilea, e aquella
lança del cauall; mas aquella, leuant se coratiosa-
ment, a peu esueeix Telamoni, lo qual axi feri
greument ab espasa nua, que cap primer li feu en
terra fermar ses mans. E les puelles fan pujar Pan- 8955
tasilea, lur senyora, al cauall ab molta virtut de
combatre. E Pantasilea, con sabe que Ffilomenis
[*V 146 b*] *era pres per los Mirmidons, decontinent ab ses
puelles se cuyta contra ells coratiosament, los quals
a tayl despasa naffra e ociu, axi que dauant ella los 8960
Mirmidons son forsats de tornar atras. E com Pirro
viu la destruccio de sos Mirmidons, Ffilomenis, que
hauia pres, lexa anar sens tot dan; e cridant fortment
contra los seus, los dix axi: «¿E no deuets hauer
» vergonya, com axi legement sots morts per mans 8965
[*A 111 b*] » de fembres? Donques, esforsats uos ab *mi, que
» aquellas a tayl despasa liurem a mort.» E Panta-
silea, jatsia que hoys les manasses de Pirro, nos
cura molt delles; mas, com Pirro pus prop se fos
acostat a ella, axi que Pirro be podia entendre ses 8970
paraules, Pantasilea en ses paraules molt li mal diu
la mort de Hector, e que son pare la hauia feta
[*V 146 c*] traydorament, a ve*njança del qual, no solament les
fembres aptes a bataylar, ans encara tot lo mon, si
deuria pendre. «E nosaltres,» dix Pantasilea «quels 8975
» Grechs dien que som fembres, farem quels Grechs
» sabran quins colps sabem fer.» Pirro per aquestas

---

54 quel cap V. 55 *m.* ses mans V. 68 jatsia hoys A. 68-69 *m.* nos cura molt delles mas com Pirro A. 70 acostada axi que A.

paraules en molta ira se escalfa; per que contra
Pantasilea brocha fortment son cauall; e, com Pan-
8980 tasilea ho senti, a cos de son cauall tost li isque a
carrera, e de colps de lanses se feren; e Pirro tren-
cha sa lança en Pantasilea, mas no la poch moure
de la sella. E Pantasilea axi greument ab la sua
lança empeny Pirro, que del cauall lo darrocha a
8985 terra. E Pirro, leuant se de terra, se lexa anar ab la
sua espasa contra Pantasilea, aquella firent de molts
colps, contra lo qual Pantasilea molts colps, en fe-
[V 146 d] llonia *de sa espasa, no ab *manor vigor li dona. [A 111 c]
Mas los Mirmidons Pirro, lur senyor, ab gran vigor
8990 fan pujar en son cauall, e lauors Agameneon Rey,
ab gran companya de cauelleria, Diomedes ab la sua
host, lo Duch de Athenes ab moltitut de combatents,
e altres Reys e Duchs dels Grechs ab lurs hosts,
venen a la batayla. E Ffilomenis, deliurat de les
8995 mans de Pirro, fa moltes gracies a Pantasilea, dient
li que la vida hauia per ella; e ab la sua gent en-
semps, e Pantasilea semblantment ab ses puelles, e
Polidames encara, qui apres que fo darrochat del
cauall ab molt trebayl dels peus dels caualls era estat
9000 escapat, ab gran multitut de gent darmes vengueren
a la batayla. E aximatex Eneas e lo Rey Rem, e
abdues les hosts ensemps iustades, mortal batayla
se fa entre ells. E Pirro molt se fer*ma contra los [V 147 a]
Troyans, mas Pantasilea contra los Grechs pus du-
9005 rament se combat. E Pirro contra Glator, fill de
Anthenor e frare de Polidames, nat daltre mare,
axis jaqui anar ab gran furor, que ab colps de la sua
espasa *aquell ocis. E Pantasilea escomet Pirro, e [A 111 d]
Pirro aquella poderosament reebe, e abdosos se
9010 venen a la iunta, e abdosos se darroquen dels caualls;

---

90 cauall lauors A. 03 ells Pirro A. 13 *m.* e A.

mas abdosos vigorosament tornant en aquells caualls, ensemps se combaten. Mas, sobreuinents les companyes, depertexen se. Polidames, de la mort de son frare fort angoxos, per venjança daquell cruelment se lexa anar contra los Grechs, molts na 9015
ociu e molts na naffra; per que es fet que, per la virtut de Polidames e de Pantasilea, a tayl despasa
[V 147 b] perseguexen los Grechs, los quals *Pirro e Telamoni e Diomedes, contrestants ensemps virtuosament, feeren tornar los Grechs qui ia bon troç de 9020
carrera eren fuyts. E com lo sol se acostas a la posta, jaquiren se de combatre. E per tot .j. mes continu la batayla se caldeja entre ells, enfre la qual .x. milia combatents moriren de cascuna part; e Pantasilea hi perde moltes de ses puelles. 9025

E vinents los dies seguents, pus dura batayla se comensa; e de cascuna part venen les hosts, e
[A 112 a] mortal batayla se fa entre ells. Pirro *entra en la batayla, e Pantasilea semblantment al contrari; e abdosos se perseguexen de hoy mortal, abdosos se 9030
venen ab fellonia de cruel batayla, e Pirro, a cos de son cauall, trencha la lança en Pantasilea; mas no la poch moure de la sella. E Pantasilea ab la sua
[V 147 c] lança pus durament *empes Pirro, e jassia nol darrochas del cauall, pero trencha en ell la sua lan- 9035
ça, ab quel naffra greument, e romas en lo cors lo troç de la lança, per ques moch gran brogit. E, per venjar ho, molts dels Grechs se leuen contra Pantasilea, e tant la colpegen, que li rompen los laços del helm; e Pantasilea ab gran virtut se defen. 9040
E Pirro, estant en la furor de son coratge, ab tot lo tronch que portaua al cors, no pensant ço que lin podia esdeuenir, escomet Pantasilea, com lauors

29 contrari abdosos A. 31 batayla Pirro A.

Pantasilea no tingues helm e per los colps que li
9045 feyen era tota cançada. Pero Pantasilea, com viu
Pirro cuytosament venir contra ella, cuydal ferir
primerament; mas Pirro la feri abans, e, en virtut
de sos braços, ab la sua espasa axi greument la feri
*entre lo muscle e lo canto del escut, que per for- [*V 147 d*]
9050 talea del colp li tol*ch lo bras el departi de la junc- [*A 112 b*]
tura del muscle; e axi Pantasilea morta caygue en
terra. E Pirro, en satisfaccio de sa venjança, tot lo
cors de Pantasilea troceia per peces. Mas ell, per
molta sanch que perdia qui li exia de la naffra, no
9055 podent se sostenir caygue mig mort en mig dels
combatents. Lo qual los seus en son escut portaren
a les tendes. Les puelles de Pantasilea de la mort
de lur dona son fort torbades, desijans en tota ma-
nera morir; per que a venjança della sesforçen de
9060 tots lurs coratges, e contra los Mirmidons se lexen
anar qui freturauen de guiador, molts dells ne
ocieren, e dels altres Grechs mataren mes de .ij. mi-
lia. Mas ¿que aprofita als Troyans destruccio de
tants Grechs? *Car los Grechs, aplegats en multitut [*V 148 a*]
9065 sens nombre, se lexaren anar contra los Troyans, e
sens compte dells ne ocieren. Car, segons que
scriui Dares, lauors dels Troyans ne moriren a tayl
despasa .x. milia. Per que axi les puelles qui eren
romases, com los Troyans qui fugir pogueren, se
9070 meten en la Ciutat, e fermen ab forts tancadures les
portas de la Ciutat, com no sia a ells daqui auant
volentat ne poder quen *isquen per raho de ba- [*A 112 c*]
tayla.

AÇI FENEIX LO .XXVIIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XXIX. PARLANT DE LA MALUADA TRACIO TRACTADORA PER LOS TRAYDORS PUBLICHS ENEAS E ANTHENOR CONTRA LA LUR GRAN E NOBLE CIUTAT DE TROYA 9075

Los Troyans, donques, tanchades les portas de la Ciutat e estants enclosos, de molta 9080
[V 148 b] do*lor son turmentats, com no hagen naguna esperança de secors, de que puxen hauer alcun reueniment. Per que en naguna altre cosa no entenen sino que posen a guardar la Ciutat a homens feels e virtuosos, per los quals la 9085 Ciutat fos defesa; car saben que la gran altesa dels murs daquella Ciutat foragita tots combatiments de fora, e que axi enclosos poden estar tots temps segurs, si viandes nols defallen a lur sosteniment. De la mort encara de Pantasilea, qui axi baroniuolment mentre poch los deffes e tants de lurs 9090 enamichs hauia morts, se dolen de gran angoxa, e
[A 112 d] molt mes com lo cors della no poden *hauer, per tal que al dol li faessen les funeraries ques acostu-
[V 148 c] men de fer a nobles *personas. Los Grechs, a les 9095 portas de la Ciutat de fora se fan forts ey posen gran multitut de combatents, per tal que aquells de dins leugerament no poguessen a ells noure ne exir. E lo cors de Pantasilea alcuns dels Grechs digueren que feya a dar a menjar a cans; Pirro, empero, hi 9100 contresta, e dix ques deuia donar a sepultura. Mas Diomedes dix, com per Pantasilea tants nobles dels Grechs fossen morts, lo seu cors no es digne de sepultura. E romas aquell consseyl en aço: que

98 *m.* noure e A. 99 *m.* e A. 03 Grechs son morts A.

9105 lanssassen aquell cors en .j. estany daygua qui era prop de la Ciutat. Los Troyans, estants de tantes dolors angoxosos, e enclosos en la Ciutat, Anchises ab son fill Eneas, e Anthenor encara ab son fill Polidames, hagueren conseyl en qual manera *purien [*V 148 d*]
9110 fer salues lurs vides, que no fossen destruits dels Grechs; e, si als no podien fer, que traissen la Ciutat. Per que acordaren entre si de parlar ab lo Rey Priam, que ell deman la pau dels Grechs, restituint Helena a Menalau, e lo dan fet per Paris en
9115 la ylla Citharea entegrament esmenant. *O, quant [*A 113 a*] li haguera be pres al Rey Priam, si los Grechs volguessen hauer pres aytal concordia! Car, jassia Priam hagues perduts los fills de tan gran espertesa, e tan grans altres dempnatges hagues presos, si aytal pau
9120 fos estada feta poguera restaurar si mateix e la Regina Heccuba, sa muller, e sa filla Polixena, e los fills encara borts qui li eren romasos; e la noble Ciutat de Troya e sos ciutadans po*gren tots temps [*V 149 a*] romanir en repos. La qual cosa Priam pogra peça
9125 hauer feta, lauors com, encara estant la host dels Grechs al port de Tenidon, ne fo request per Agameneon; on per alcuns vulgarment es dit en prouerbi que les concordies quis fan tost son bonas; ço es aquellas quis fan en los comensaments de la
9130 discordia, ans que les parts hagen sostenguts trebayls, dempnatges e despeses; car, apres grans dempnatges e destruccions de personas ¿qui pot bonament los coratges enclinar a concordia, com lur desig vage mes a discordia? E, verament ¿qui cre-
9135 guera que los Grechs a aytal concordia volguessen consentir, apres tants dempnatges lurs e apres mort

---

08 Eneas Anthenor A. 19 dempnatge A. 27 es dit .j. prouerbi A.

[*A 113 b*] de tants lurs nobles, e per *allo en especial car eren
[*V 149 b*] posats *en manifesta esperança que en breu deuien
esser vençedors en aquesta guerra, e lur entencio e
creença era que poguessen a mort liurar tots los 9140
Troyans e la Ciutat tro al fons darrochar? Per que
manifestament apar quel consseyl dels traydors de
sol angan procehia, per tal que, sots color de trac-
tament de pau, presessen e haguessen avinentea de
trahir la lur Ciutat, si en altre manera nos podien 9145
saluar. Cobeians, donques, estar ells en lo conseyl
per ells acordat, Anthenor e Eneas sen vengren al
Rey Priam, el amonestaren, present Amfimato, pus
ioue dels seus fills borts, e presents molts nobles
de la Ciutat, que daman pau dels Grechs. E lo Rey 9150
Priam, hoyt aço, decontinent concebe en son cor
que no de zel de feeltat, ne de amor que li hagues-
[*V 149 c*] sen, procehia ço que axi li *conseylauen. Mas, apres
molts sospirs, ab sa sauiea los respos amargosament
ço quen tania en son coratge, els dix que sobre 9155
allo volia hauer conseyl per alcuns dies. Los quals
li digueren: «Si daço vols sercar consseyl, oges
[*A 113 c*] » lo *nostre; e si entens quet desplacia, poras estar
» a consseyl dels altres.» Als quals lo Rey dix: «Lo
» vostre consseyl no reprou, ans me plau hoir lo, 9160
» e creure aquell, si es bo. Mas, sim paria que no
» fos bo, nous deu desplaure sin puix hauer millor.»
Lauors se leua Anthenor e dix aquestas paraules:
«Senyor: be deu seber vostra sauiea en quant perill
» vos e los vostres sots enbolchats; car los vostres 9165
» enamichs, qui volen destroir la vostra vida e dels
» vostres, assetgen les portas de la vostra Ciutat,
[*V 149 d*] » entrels *quals son mes de .L. Reys, qui als no
» desigen sino que aquesta Ciutat noble darroquen
» de fons a fons, e que de uos ne dels vostres res 9170
» noy romanga. E sabets que en vos no es tant

» poder, que dells pugats esser vençedor, ne encara
» los puxats contrestar, com a tant despoderament
» siats vengut, que encara les portas de la Ciutat no
9175 » podets obrir, ne a uos no romanen defenedors qui
» uos e la vostra terra, per lur interes, defenen;
» com tots vostres fills, qui tanta valentia hauien, e
» la maior part de la vostra gent, sien defalguts en
» la batayla. E axi, no muyram uos e nos axi enclo-
9180 » sos, ans es bo que de .ij. mals *se dege elegir lo [*A 113 d*]
» manor; per que par que sia pus expedient a vos
» e a nos de demanar *pau als Grechs, e que Hele- [*V 150 a*]
» na sia restituida a Menalau, per la qual tants no-
» bles son morts, com Paris qui la tania per muller
9185 » sia mort, e que sien restituides als Grechs totes
» les coses quils foren preses en la ylla Citharea.»
A les quals paraules Amfimato, fill bort del Rey
Priam, leuant se, molt contra diu; e, reprenent ho,
dix a Anthenor: «¿Quina esperança porem hauer
9190 » lo Rey e nosaltres daqui auant de tu, qui, con
» degueres enuers ton Rey e la tua Ciutat hauer ferm
» coratge e pus segur de tota fermetat, arat vesem
» de tots punts balenceiar, e los teus peus iaquir
» allanagar, e qui morir degueres ab nos e viure ab
9195 » afeccio molt ferma? Ara has girat lo *mantell [*V 150 b*]
» sen tota reuerencia, e entens amonestar quel
» nostre Rey deman la pau dels Grechs, ab tanta
» deshonor e baxament seu, lo qual ab virtut de la
» tua persona degueres sostenir en sa flaquea. Mas,
9200 » per tal con es dura la paraula en la qual te est
» estudiat que vage auant, sapies que les animes
» *de .xx. milia homens seran abans destruides, [*A 114 a*]
» que la tua paraula hage acabament, com no sia
» exida de zel de feeltat, mas per maluada error de
9205 » tracio.» E moltes altres paraules de desonries dix
Amfimato; mas Eneas sesforça ab dolces paraules

reffrenar e assuaujar Amfimato, dient a la fij: «No
» es a nos daqui auant naguna esperança de comba-
» trens contra los Grechs, ne que enamigablement
» gosem obrir contra ells les portas de la Ciutat. 9210
[*V 150 c*] » Al*tra via, donques, pus profitosa deuem cerchar,
» la qual no veig ques puxa procurar sino per pau.»
Lo Rey Priam en aço, lo mouiment de son coratge
no podent retanir, mogut de gran ira contra An-
thenor e Eneas, reprenent los, dix axi: «¿E com, ab 9215
» abriuament de tanta crueltat e pocha fe, vos po-
» dets sens vergonya hauer vers mi? Verament, per
» vosaltres de agullo de desesperacio son angoxat e
» envolcat, com tot quant tro açi he fet hage co-
» mensat per mouiment de vostre consseyl. E com 9220
» tu, Anthenor, tornest de Grecia, on eres anat per
» demanar als Grechs Exiona ¿nom aneguist tu que
» yo trametes Paris en Grecia, qui con enamich
[*A 114 b*] » robas los Grechs? *E certes, null temps yo nom
» fora abriuat, estant yo en tan gran tranquillitat 9225
[*V 150 d*] » de pau, que *mogues guerra contra los Grechs,
» si los amonestaments del teu fals consseyl, e los
» punyiments daço que tu deyes, nom haguessen
» mogut a abriuament de tan gran presumcio. E tu,
» Eneas, com anest ab Paris ¿no fuist tu principal 9230
» actor del consseyl que Paris prengues Helena e la
» amenas en aquest Regne, e tu personalment no
» fuist aiudador dell? E si liu haguesses desconsey-
» lat, james Helena no haguera vists los murs de
» Troya. ¿E ara, apres mort de tots mos fills, e 9235
» apres tants altres meus dempnatges, sens tota re-
» uerencia me conseyles que deman pau als Grechs,
» qui mi axi ab pocha pietat e cruelment han des-
» trouit? Verament, aytal conseyl nos deu metra en

18 de agullo e desesperacio A. 22 nom anaguest A.

9240 » obra, per que laç sia a mi apparaylat qui fenescha
» la mia vida *en tan gran deshonor.» En aço, [*V 151 a*]
Eneas, mogut de gran ira, contra lo Rey Priam dix
moltes paraules inflades; per que Eneas e Anthenor
se partiren del Rey ab paraules massa irades. *E lo [*A 114 c*]
9245 Rey Priam, confus per molta dolor, abuyra en
moltes lagremes, com clarament hague entes e raho-
nablement puxa hauer pahor que Anthenor e Eneas
en mans dels Grechs liuren e traesquen la Ciutat,
e quels Grechs puxen ell a mort maluadament liurar.
9250 Per la qual cosa ell cobeiant cuytar se a les lurs
obres traydores, appella Amfimato, fill seu, en se-
cret, al qual dix aytals paraules: «Car ffill ¿e no
» son yo ton pare e tu est engenrat de mi? Com
» siam aiustats de aiustament de sanch, dementre
9255 » que podem contrastem que, per destruccio de
» *mort, no siam separats. Car yo se que aquests [*V 151 b*]
» .ij., Anthenor e Eneas, entenen a tractar quels
» Grechs nos ocien, e quels liuren la Ciutat; e axi,
» no sera desagual cosa que ells cagen en la fossa
9260 » que entenen apparaylar a altres. Vet que acordat
» he: que abdosos muyren, ans que per ells siam
» morts dels Grechs. La qual cosa se pora axi be
» fer: dema per lo mati ells vendran a consseyl, per
» que vuyl que tu en aquest palau, ab alcuns de
7265 » nostres feels, secretament te amachs; e com sera
» tengut lo consseyl, tu e los altres vos lexats anar
» contra ells, e abdosos los *metats a mort.» La [*A 114 d*]
qual cosa Amfimato promes que compliria, e que
encara aço tendria fort secret. Mas, com alcuna
9270 cosa no sia tan secreta que nos puxa re*uelar, e los [*V 151 c*]
pageses dien que la terra gita e manifesta los secrets
nos sab en qual manera, vench a sabuda de Eneas lo

67 los matats a mort A.

consseyl quel Rey Priam hauia ahut de la mort
dels .ij. Per que, decontinent, Eneas e Anthenor
juraren la tracio de la Ciutat, ensemps ab alcuns 9275
altres companyons lurs, acordans que si lo Rey
Priam los demana a conseyl, noy vagen sino ab gran
multitut de homens armats. Car lauors era Eneas
fort poderos, en la Ciutat de Troya, de cosins e de
amichs, e nagu dels Ciutadans no era pus rich que 9280
ell, en tant que al Rey se podia agualar en poder.
Semblantment Anthenor hauia parentiu de cosins
en la Ciutat. E axi entre si cerquen moltes carreres,
[*V 151 d*] en qual manera puxen parlar ab los Grechs de *la
Ciutat a trahir, hauda ferma seguratat dels Grechs 9285
que les personas dells ab los bens, e encara de lurs
cosins, sien salues. E en aquestas coses lo Rey
Priam mana a si venir Anthenor e Eneas, per hauer
[*A 115 a*] *dells consseyl sobre ço que dels affers qui tochauen
a tots se hauia fer, cobeiant finalment complir ço 9290
que hauia acordat ab Amfimato. Mas Anthenor e
Eneas, segons ques hauien empres, venen al Rey
Priam ab moltitut de homens armats. La qual cosa
lo Rey veent, mana a Amfimato ques lexas daço
que hauia comensat. Empero, lo seguent dia, lo Rey 9295
Priam mana tots los Troyans venir a parlament; e,
ells venguts, Eneas leuant se amonesta e conseyla
[*V 152 a*] *ques tractas pau ab los Grechs. Al qual tots los
Troyans ab .j. cor consentiren. E com lo Rey hi
contrestas, Eneas li dix: «Senyor: vuyles o nou 9300
» vuyles, de la pau se tractara, e encares fara a força
» tua.» E com lo Rey viu quel seu contrastar no
valia, mes ama consentirhi que, sots error de con-
trastar, los seus Ciutadans escòmoure a escandels.
Per que dix a Eneas: «Ffets de aquest fet ço queus 9305

89 ço qui dels A.

» sia viares, car a mi sera plasent tot ço que vosal-
» tres ne farets.» E axi, tengut lo consseyl, Anthenor
fo elet en missatger, que anas als Grechs per tractar,
com pus profitosament pora, pau ab ells. E solt lo
9310 parlament, los Troyans, en senyal de pau, ab rams
[*A 115 b*] de oliueres pugen als *murs *de la Ciutat. La qual [*V 152 b*]
cosa conaxens los Grechs, als Troyans reteren sem-
blants senyals de consentiment, que ells ho podien
be entendre. Per que Anthenor fan deualar per lo
9315 mur de la Ciutat; e, reebut aquell per los Grechs,
e presentat a Agameneon, Agameneon ab los Grechs
comanaren al Rey de Cret, e a Diomedes e a Vli-
xes, tot aquell fet; e ço que aquells .iij. daquell fet
farien, tots los Grechs promeseren hauer ferm per
9320 tots temps; e, per part de tots los Grechs, prome-
seren de seruar totes les coses ab corporal sagra-
ment. Per que los dits .iij. ab Agameneon triats
apart, Anthenor, ple de angan, promes a ells trahir
la Ciutat, axi que daquella fassen lur voler francha-
9325 ment, pero que ell e Eneas fermament aseguren
de lurs personas, e de tots lurs cosins, los quals ells
elegiran, e que a ell e *a Eneas totes lurs posses- [*V 152 c*]
sions e los altres bens lurs los sien saluats e los
romanguen sens dempnatge. La qual cosa los dits
9330 .iij. fermament juraren a Anthenor tanir e complir;
e, com aquesta cosa se dege tanir en secret dentro
que hage acabament, per tal que si lo fet se mani-
festaua, lo acabament seu se poria empatxar, An-
thenor los amonesta *fort que ço que entre ells es [*A 115 c*]
9335 estat dit tinguen sots sagell de callament. E per tal
que la cosa estiga pus secreta, e sots color daltre
cosa mils se puxa fer, demana Anthenor als Grechs
quel Rey Callabo, hom fort veyl al qual pus leuge-
rament creega hom, sen vage ab ell vers Troya, qui
9340 encerch la volentat dels Troyans si comunament la

[*V 152 d*] pau los sera *agradable, e que volran ter als Grechs
per la dita pau afermar. E no res menys, Anthenor
demana als Grechs lo cors de Pantasilea; la qual cosa
los Grechs, ab gran affany e ab trebayl de moltes
pregaries, atorgaren. E obtenguda per Anthenor 9345
licencia dels Grechs, Anthenor e lo Rey Callabo
sen venen a la Ciutat, e al Rey Priam es dita la lur
venguda. Lo seguent dia lo Rey Priam, appellats a
parlament los Ciutadans de Troya per hoyr la mis-
satgeria de Anthenor, mana a Anthenor que ço que 9350
ell ab los Grechs hauia tractat, digues, en comuna
audiencia de tots. E Anthenor, volent los fenyi-
ments del seu angan mestriuolment paliar, feu .j.
[*V 153 a*] lonch sermo, dient *en ses paraules com era gran lo
[*A 115 d*] poder dels Grechs, e la ley*altat e la fermetat que 9355
hauien tots temps en ço que prometien; per que
feu argument per los Grechs de la fermetat que tota
hora hauien tenguda de les treues, e que naguna non
hauien trenchada. Encara hi anadi la flaquesa gran
que han vuy los Troyans, e que a neguna altre cosa 9360
no son venguts sino que passen lur vida en conti-
nues lagremes e en molta congoxa de dolors. E axi
feu son poder a encloure, per ses paraules, esser
daqui auant profitos e saludable trobar diligentment
carrera, e, aquella trobada, pus diligentment seguir, 9365
per la qual se puxa posar fij a lurs lagremes e plors.
[*V 153 b*] Aiusta encara que a aço no pot hom venir ab *los
Grechs, si hom no dona grans quantitats daur e
dargent, e no restitueix los greus dempnatges quels
Grechs han preses: per que amonesta tot hom qui 9370
hagues moneda, e especialment al Rey, que, a re-
lauaments de tants dempnatges e de tantes dolors,
obren les mans vltra poder, com se diga, segons
vulgar prouerbi, «mes val prestar les dolors a les
» bosses, que esser angoxat en lo cor de dolors 9375

» continues.» Empero, com dels Grechs ell no hage
po*guda seber lur final volentat, demana e loa que [*A 116 a*]
Eneas ab ell vage als Grechs, per tal que abdos
ensemps mils la sapien, e quels Grechs sien pus
9380 segurs de les coses que Anthenor los ha promeses.
Lo dit Anthenor fo per tots loat: per que Anthenor
e Eneas sen van *als Grechs, ensemps ab lo Rey [*V 153 c*]
Callabo. E lo Rey Priam, finat lo parlament, secre-
tament sen entra en sa sala; on, per sobres de gran
9385 dolor, moltes lagremes escampa, penssant les anga-
noses mestries de Anthenor e de Eneas, e dient
entre si: «O, masqui! e que tots mos fills hage
» perduts, qui de tanta noblea e espertesa eren do-
» tats, e que tants dempnatges hage presos! e ara,
9390 » ço qui es pijor, me es de necessitat que reema mi
» mateix de les mans daquells qui tants dempnatges
» man fets, e que, per raho daquesta reemço, me
» despuylen de tot mon tresaur, lo qual molt de
» temps he trigat aplegar, e, finalment despuylat de
9395 » tots mos bens, sia mes al pregont de pobrea! E ia
» pogues *esser yo segur de ma persona!» E axi lo [*V 153 d*]
Rey Priam no sab ques fassa, car, forsat per ne-
cessitat, hage a seguir la volentat daquells qui, de
tot lur poder, sesforçen a destrouir *de tots punts [*A 116 b*]
9400 la sua vida. Helena, empero, sabent que pau se
tractaua ab los Grechs, e que Anthenor ab Eneas
deuien anar per missatgers als Grechs, en hora de
nit vench secretament a Anthenor, e pregal fort
que degues tractar pau e reconciliacio della ab Me-
9405 nalau, qui solia esser marit seu, e que ella puxa
dell per sa misericordia obtenir gracia de pau. La
qual cosa Anthenor de grat se offeri que tractaria
per ella. E axi Helena parti dell, e tornassen en
lo palau reyal. E en aquest endemig Glanco, fill
9410 del Rey Priam, es soterrat *honorablement; e del [*V 154 a*]

cors de Pantasilea fo lauors hordonat per lo Rey
Ffilomenis, ab volentat dels Troyans, que nos so-
terras tro que, tractada la pau, lo Rey Ffilomenis lo
sen pogues portar al Regne de les Amazones, en lo
qual Regne seu aquell cors, axi com a cors de Re- 9415
gina, fos soterrat honorablement a manera reyal.
Anthenor e Eneas sen van a la host dels Grechs,
on, ab aquells .iij. quels Grechs hauien elets de
trahir la Ciutat, pus fermament tractaren, e de la
reconciliacio de Helena ab Menalau, aconsseguiren 9420
[*A 116 c*] *de Menalau ferma gracia. Per que los Grechs hor-
donaren que Vlixes e Diomedes, per missatgers
lurs, ab Eneas e Anthenor ensemps anassen a Troya;
[*V 154 b*] los quals entrants *en la Ciutat, alegras lo poble,
car, abdos los missatgers sien Reys e fort discrets, 9425
cuyden que per ells sia pus leugerament la pau
complida. E lo seguent dia, de mati, tots los Tro-
yans vengueren al palau, de menament del Rey,
per hauer parlament. On, lauors se leua Vlixes, e
en ses paraules dix: «quels Grechs demanauen .ij. 9430
» coses, ço es, esmena dels dempnatges en gran
» quantitat daur e dargent, e que Amfimato tots
» temps sia exallat de Troya, sens esperança de
» tornar hi james.» E com aquesta cosa procuras
Anthenor a Amfimato, per tal com li hauia con- 9435
trestat a ses paraules, com primerament ell ab Eneas
dix a Priam que pau fos demanada als Grechs. O,
[*V 154 c*] quant es profitosa cosa a lom saui aquella sa*uiesa
hauer ab si, que en temps de diuisio e turbacio no
sia parlador abans quels altres, e que ell matex pos 9440
guarda a sa bocha! Car lo parlar primer fo dampnos
[*A 116 d*] a Amfimato; e en altre manera Anthenor *no li
haguera percassat exili. Mas Deu, qui souin ven-

43 mas diu se qui souiny uenja V.

ge les ires iniustes, poneix los homens per semblants
9445 penes que ells han percassades a altres: car puys,
tractant Eneas, Anthenor fo tots temps exallat de
Troya, segons que per auant la seguent ystoria de-
clarara. Estants, donques, Vlixes e Diomedes entre
los Troyans, en lo palau reyal ensemps iustats, en-
9450 continent fo fet estrany brogit entre ells, e moltes
veus de crits son hoydes en lentrament del loch
on *lo dit parlament se fahia. Per que Vlixes e [V154d]
Diomedes, fort espaordits, hagueren temor que bro-
git de poble nos mogues contra ells, per ociurels o
9455 per offendrels. Altres se cuydaren que fossen los
fills del Rey, qui volguessen pendre els dos, ço es
Diomedes e Vlixes, per lo exallament de Amfimato.
Mas, diligentment sercada la causa del brogit e de
la clamor, en naguna manera no pogueren enten-
9460 dre que era estat; per que, solt lo parlament, tots
aquells qui eren venguts al palau del Rey sen par-
tiren. Anthenor, empero, mena Vlixes e Diomedes
secretament en loch on assats segurament podien
parlar dels secrets lurs *traycionals; e ells .iij. sols, [A117a]
9465 siens ensemps, Vlixes dix a Anthenor: «¿Per que
» ab *tantes esperançes laguies los nostres desigs, [V155a]
» e la cosa quens has promesa no ha son acaba-
» ment?» Al qual dix Anthenor: «Saben los Deus
» la nostra volentat, que en altre cosa no vetlla, ab
9470 » Eneas ensemps, sino que les coses a vosaltres pro-
» meses per nos iuerçosament sien complides. Mas
» empatxens vna meraueylosa obra dels Deus, la
» qual, si a uos plau, vos dire.» Al qual dix Diome-
des: «Plau nos ens ve de grat.» Dix los Anthenor:
9475 «Certa cosa es e sens dupte, que en aquesta Ciutat,
» abans quel Rey Ylus, qui primerament funda

45 percassada A. 52 *m.* se fahia A. 62 mana A.

» Ylion en Troya, per que lo castell de Ylion es
» nomenat de son nom, hordona que en honor de
» la deessa Pallas gran temple fos fet en aquesta
» Ciutat; lo qual, con tot fos acabat en los murs, 9480
» e no hi romangues a fer sino la cuberta del cel,
[V 155 b] » de*ualla .j. meraueylos senyal e vna cosa fort vir-
» tuosa, e apres del gran altar per la diuinal obra
» se ferma, on daqui auant tro ara tots temps ha
» estat; e a nagu nos lexa moure del loch on es, 9485
[A 117 b] » sino a les sues guardes, e ara sola*ment a Cohant,
» sacerdot seu, quil guarda ab gran diligencia. La
» materia daquella cosa en maior partida es de fust;
» mas, de quina natura sia lo fust, nagu nou ha
» pogut seber, ne encara pot hom seber com en la 9490
» forma en que es poch esser fet. Empero la deessa
» Pallas, per benificij de la qual es estat donat als
» Troyans, dix quina virtut ha aquell fust, e es
» aytal: Que mentre aquell fust sia dins en lo Tem-
» ple o dintre los murs de la Ciutat, los Troyans 9495
» james no perdran aquella Ciutat, ne los reys Tro-
[V 155 c] » yans, ne lurs hereus; e a*questa es esperança
» molt certa dels Troyans, per la qual viuen segurs
» en Troya, no temens destruccio daquella Ciutat.
» E lo nom de aquell fust, per tal com creu hom 9500
» que la deessa Pallas lo hage donat, comunament
» es appellat Palladi.» E en aço dix Diomedes a An-
thenor: «Amich, si es axi del Palladi com tu dius,
» debades es de tots punts lo nostre trebayl, com la
» Ciutat per lo Palladi nos puxa pendre ni hauer.» 9505
Al qual respos Anthenor: «Aço us he dit per tal
» que nous meraueylets per que les coses per nos
» a uosaltres promeses no son complides, e tro ara

77 e Troya A. 79 dessa A. 91 La deessa empero Pallas A.
02 Pallidi *passim* A Palladi V.

» se son alargades. Mas *yo he ia tractat ab lo Sa- [*A 117 c*]
9510 » cerdot guardia en quina manera ell emblara lo
» Palladi el liurara a *nos; e jans ha dada ferma es- [*V 155 d*]
» perança, per .jª. gran quantitat daur que lin he
» promesa. E siats certs, sens falla, que tan tost
» quel Palladi sia fora los murs del Temple tan tost
9515 » lous trametrem, e de cert se complira lauors lo
» vostre desig.» E axi entre ells fo lo dit consseyl
departit. Mas Anthenor los dix, ans del departi-
ment: «Molt cars amichs: per tal quel nostre con-
» seyl no sia sospitos, necessari es que yo vage al
9520 » Rey Priam, e que li diga per cuberta que mester
» es quel fet que he tractat ab vosaltres, per hauer
» la moneda que dell e de nosaltres entenets hauer,
» sia secret.» E axis partiren; e Anthenor sen ana
al Rey Priam.* [*V 156 a*]

9525 ACI FENEIX LO .XXIX. LIBRE; E COMENÇA LO .XXX. DE LA PRESO E DESTRUCCIO DE LA NOBLE CIUTAT DE TROYA, E DE LA MORT DEL REY PRIAM E DE SA MULLER E ENCARA DE SA FILLA POLIXENA* [*A 117 d*]

9530
Vlixes e Diomedes tornats a lur host, Anthenor dix al Rey que manas que tots los Ciutadans vinguessen a parlament. Los quals venguts, Anthenor ab sa parleria los dix, que era estat tractat ab los Grechs que, per
9535 ço que pau se tenga pus ferma, los sien donats .xx. milia marchs daur e atre tants dargent, e .C. milia carrechs de forment. Per que fo hordonat entre ells que, dins espay de certs dies, fossen collides e haudes les dites quantitats, car, aquellas ahudes, se
9540 posara fermetat quels Grechs* obseruen la pau. [*V 156 b*]

E mentre se metia en obra que aquestas quantitats
ab gran estudi se collien, Anthenor sen ana al Sa-
cerdot Cohant, guardia del Palladi, a hora de nit, e
porta ab si gran quantitat e en gran pes de haur, lo
qual dona al Sacerdot Cohant. E estants abdosos 9545
ensemps, en secret dix li Anthenor: «Vet tan gran
» quantitat de aur, de la qual, mentre viuras tu e
» tos hereus, tots temps podets hauer habundancia
» de riqueses; e axi, prin la, e donem lo Palladi lo
» qual tu guardes, que yol men puxa portar; car 9550
[*A 118 a*] » nagu no pora seber ço que solament nos abdos *fa-
» rem, e verament, axi com tu uols esquiuar la in-
» famia dels Troyans, sim fas yo, car mes amaria
» morir que si contra mi podia esser dit per los
» Troyans que yo en aquesta maluestat fos partici- 9555
» pant o comensador. E axi, si tul me dones, yo he
[*V 156 c*] » acordat que decontinent *ab gran secret lo tra-
» meta a Vlixes, que, com se sabra que ell lo te, a
» ell sols ne pora esser donada la colpa, car dir sa
» que Vlixes ha tret lo Palladi del Temple, e nos- 9560
» altres abdos serem ne escusats de tota colpa.»
Cohant empero, sacerdot, quaix per maior part de
la nit ab força contresta als dits de Anthenor; mas
finalment, ans que la nit fos passada, enlaçat per
cobaiança del aur atorga a Anthenor que prengues 9565
lo Palladi; lo qual Anthenor trague del Temple, e
decontinent aquella nit, per son missatge, lo tra-
mes als Grechs e fou tan tost liurat a Vlixes. E puys
fo fama es dix publicament que Vlixes, per sa mes-
tria, aquell hauia pres als Troyans. 9570

Mas, o Deus! ¿per que Cohant volch mes la sua
Ciutat ab tracio fer perir, que perdre laur que lin
[*V 156 d*] donauen? ¿quin loch pora esser segur, si la san*te-

52 *m.* e A.

dat qui nos deu corrompre se corromp? Verament,
9575 no es als sacerdots aquesta cosa noue*la, en los quals [*A 118 b*]
ia dantich temps la auaricia, qui es mara de tots
peccats, ha fermades ses raels e la cobeiança glota
sos molls; cor no es peccat, per greu que sia, quels
sacerdots, en fer aquell, per la resplendor del aur
9580 encontinent no sien encegats, car son temple de
auaricia e recors de cobeiança. Mentre los Troyans
la quantitat del aur e argent e del forment que
hauien promesa collissen, e aquella posassen en lo
temple de Minerua per conseruar la tro que tota fos
9585 aiustada, plague als Troyans que en aquell temple
al deu Apollo faessen solempne sacrifici en moltitut
de besties mortes. E com aquellas besties fossen
posades sobre laltar, e fos *mes foch a cremar [*V 157 a*]
aquellas coses qui eren deputades al sacrifici, dos
9590 miracles entre ells soptosament se esdeuengueren:
e lo primer fo que a fer lo sacrifici nagun foch nos
poch encendre, e com be .x. vegades fos quaix
ençes lo foch, encontinent apagant se mudaua en
fum, axi que en naguna manera a sacrificar los Tro-
9595 yans no pogueren hauer foch *ençes; lo segon [*A 118 c*]
miracle fo que, con les entramenes de les besties
fossen apparalades al sacrifici sobre laltar, vna aguila
uolant per laer hi deualla, e, jaquint se anar sobre
laltar, ab ses vngles totes les dites entramenes laua
9600 del altar e aquellas porta a les naus dels Grechs.
Per que los Troyans foren espaordits fort daquellas
coses qui axi a vista dells se eren esdeuengudes; e
los demes dells verament *entenen, per lo senyal [*V 157 b*]
del primer miracle, quels Deus son contra ells es-
9605 comoguts a ira. Mas, per seber cascu dels miracles
que significaua, demanen diligentment lo consseyl

81 cobeiança aperdut A.

de Cassandre; la qual, per lo primer miracle, los
dix: «Apollo es endignat contra vosaltres, per tal
» com lo seu temple, per vosaltres, per escampa-
» ment de sanch humanal es estat ensutzeyt, com 9610
» en aquell sien estats morts Neptolomo e Achilles.
» Per que deuets fer que anets al sepulcre de Achi-
» lles, e aqui encenets foch, del qual en vostre
» sacrifici se encendra tal lum, que en naguna ma-
» nera nos apagara.» E axis feu. Del segon miracle 9615
[*A 118 d*] Cassandra dix als Troy*ans «que ab los Grechs
» era tractada la tracio de la Ciutat, sens dupte.»
E lo Sacerdot Calcas, demanat daquests miracles
[*V 157 c*] per los Grechs, los dix quel segon senyal *significaua la preso que ells en breu temps deuien fer de 9620
la Ciutat. Entre aquestas coses Calcas, ab Crisis,
sacerdot, conseylaren als Grechs que lur sacrifici
feessen al deu Apollo; la qual cosa se compli encon-
tinent. E apres lo sacrifici fet, lo sacerdot Crisis con-
seyla secretament als maiors dels Grechs els dix axi: 9625
«Vosaltres, a semblança de cauall, farets fer .j. gran
» cauall de aram, axi que almenys hi puxen esser
» estibats .M. cauellers; lo qual cauall se fara segons
» que yo hordonare, car aço es vertadera volentat
» de tots los Deus. E aquest cauall se fara per maes- 9630
» tria e art de Apio, saui mestre: en lo qual se faran
» alcunes tanchadures axi mestriuolment fetes, que
» de la part de fora nos demostraran en res, per les
[*V 157 d*] » *quals, com loch sera e temps, puxen exir los dits
» cauellers estibats; lo qual cauall fet e en aquell 9635
[*A 119 a*] » amagada*ment entrats los .M. cauellers, dema-
» narets al Rey Priam que aquell cauall en honor
» de Pallas leix entrar en la Ciutat e en lo seu tem-
» ple. E direts li que ho fets per raho de complir .j.
» vostre vot que hauets fet a la Deessa, per tal com 9640
» nauets tret lo Palladi.» Per que, a conseyl de

Crisis sacerdot, a prouisio daquell ab gran trebayl
de mestres e que no si mes nagun lagui, fo fet aquell
cauall, acabat e complit lo darrer any de la preso
9645 de la Ciutat. Los Reys, empero, qui eren venguts
a Troya en aiuda del Rey Priam, dels quals Reys
desus es feta men*cio, entenents tan vil couinença [*V 158 a*]
quel Rey Priam hauia feta ab los Grechs, tots ab
lurs companyes partiren de Troya, e sen anaren en
9650 lurs Regnes, lexat Priam; e entre los altres lo Rey
Ffilomenis, qui ab .ij. milia cauellers era uengut a
Troya, ne parti ab .CCL. tan solament qui li eren
romasos, en companyia de les puelles e ab lo cors
de Pantasilea, lur Reyna, de les quals puelles tan
9655 solament hauia romases .CCCC.; e tant anaren per
lurs iornades, que vengueren a lurs desijades pro-
uincies. Lo dia, empero, lo qual era estat empres
de *iurar la pau en mig dels camps, fora los murs [*A 119 b*]
de la Ciutat, sobre los santuaris hordonats per los
9660 Grechs, lo Rey Priam hi exi ab gran companya dels
seus, e los Grechs axi matex; e, segons forma del
sagrament, tots iuraren fermament tanir *la pau. [*V 158 b*]
E primerament Diomedes la iura ab angàn: car dix
que la iuraua segons que entre ells e Anthenor era
9665 estada acordada. E, per tal com los Grechs depuys
trencharen la pau, digueren que non eren periurs,
com ia ab Anthenor la tracio de la Ciutat e fenta
pau haguessen tractada; la qual cosa era vera, jatsia
lo prouerbi diga que «qui ab enginy jura ab enginy
9670 » se desperiura». E per la manera que ho iura Dio-
medes ho iuraren los altres maiors dels Grechs; e axi
lo Rey Priam, ab tots los seus enganat e ignorant
la tracio, jura la pau no fentament mas absoluta.
E en apres, com lo Rey Priam se cuydas que los
9675 sagraments fets per los Grechs freturassen de an-
gan, los restitui Helena e lals recomana ab humils

[*V 158 c*] *pregaries que [no] soferissen que naguna iniuria li
[*A 119 c*] fos feta; la qual *cosa los Grechs, ab cares alegres,
fentament empero atorgaren. E cobeians portar a
fij los aguayts de lur angan, pregaren Priam que lo 9680
cauall daram, lo qual digueren que hauien fet en
honor de la deessa Pallas, leix metra en la Ciutat,
e que sia allogat en lo temple de Minerua, per tal
que la deessa Pallas, asuaujada en la offerta daytal
presentayla de la ira que contra ells per raho del 9685
furt del Palladi hauia ahuda, los leix retornar sans
e sauls ab lurs naus a les lurs terras. E com Priam
en aço que demanauen no resposes, Eneas e An-
thenor li digueren que feya a fer, per tal com aytal
[*V 158 d*] present seria tots temps en honor de la Ciu*tat. 9690
E axi Priam, forsat, atorga ço que Eneas e Anthenor
ab frau e ab engan hauien atorgat. E en lendemig
los Grechs reeben laur e largent del Rey Priam
quils era estat promes, e les carragues del forment
a ells promeses porten a les naus e les carreguen en 9695
aquellas. E tots los Grechs, vinens ensemps ab gran
deuocio e desig ab lurs processions de sacerdots, ab
[*A 119 d*] cordes e altres coses necessaries tiren lo cauall, *e
tro a les portas de la Ciutat lo menen. La porta,
empero, no fou tan alta ne tan ample que lo cauall 9700
pogues per ella entrar; per que fo necessari que
del mur e de la porta tant se rompes que fos prou
ampla e alt a reebre lo cauall; la qual cosa feta,
los Ciutadans troyans e los lurs maiors, per cechs
[*V 159 a*] aguayts *encegats, meseren aquell cauall, qui no 9705
era cauall mas la lur mort, en la Ciutat de Troya.
Car los Grechs en lo cauall hauien mes .j. hom
appellat Simon, al qual donaren les claus, hordonat
que, com vengues temps couinent, obris les tan-
chadures qui eren en lo cauall, e que tan tost que 9710
sentis quels Troyans per lurs alberchs dormisen e

reposassen, a ells, qui estarien defora, donas senyal
en flama de foch ençes, per tal quels Grechs po-
guessen mils entrar en la Ciutat els fos pus auinent
9715 liurar a mort los Troyans durmens. E en aquell dia,
sercada color falsa, enuiaren a Priam a dir que ells
volien partir de Troya, e volien primerament anar
a Tenidon, on *hauien acordat de reebre secreta- [*V 159 b*]
ment Helena, duptans, si aquella reebien en Troya,
9720 que nos mogues *brugit en la host contra ella, per [*A 120a*]
tal que la poguessen liurar a mort, car en aquell
cas noy hauria nagu qui la pogues defendre. Pla-
gueren a Priam, axi com aquell qui no sen penssaua
res de les fentas paraules dels Grechs, cuydant se
9725 que fossen veres; per que los Grechs pujaren en
lurs naus, partint se de la ribera de Troya. La qual
cosa veent los Troyans, ne foren fort alegres. E los
Grechs arribaren a Tenidon .j. poch abans de la
posta del sol, e aqui soparen ab gran alegria; e
9730 sobreuinent la ombra de la nit, tots se guarniren de
lurs armes e sen vengren vers la Ciutat *de Troya [*V 159 c*]
fort quedament e secreta. E Simon, pus que penssa
quels Troyans eren anats dormir, vbertas les portas
del cauall e exit de fora, ja hauia ençes foch, qui als
9735 Grechs qui venien dona senyal; los quals encontinent,
per lo mur de la porta trenchat entrants en la
Ciutat, e hixents del cauall los cauellers quiy eren es-
tats estibats, se lexen anar esforçadament contra los
Troyans, qui dormien segurament en lurs cases, sens
9740 tota pahor e dupte de lurs *enamichs; e trenchades [*A 120b*]
les portas de lurs alberchs, los Grechs abriuadament
pugen en aquells alberchs, e ocien cruelment totes
quantes personas hi troben, no feta differencia entre
veyls e iouens, ne entre homens *e fembres, pre- [*V 159 d*]
9745 nent e robant lurs precioses riqueses e tot quant hi
troben qui sia de preu. Axi que, ans que vengues lo

dia, mes de .xx. milia homens dels Troyans hi moriren a tayl despasa; los temples encara de la Ciutat cruelment despuylaren; molt gran escroxit e dolors habunda de totes parts en mortals veus daquells 9750
que matauen. E com lo Rey Priam mesqui hoy la clamor de tan gran turbacio, encontinent conech que era enganat per Anthenor e Eneas, e ab molta habundancia de lagremes leuas molt angoxos del lit, e, vestides ses vestadures aquellas que poch, 9755
soptosament e cuytada deualla de la sua sala, e mes
[V160 a] se en lo temple de Apollo, lo qual era en son *palau, creent be quels seus enamichs lo ociurien tantost e que daqui auant no hauia naguna esperança de vida. Per que, dauant lo gran altar encli- 9760
[A 120 c] *nat, se ajague, esperant aqui la mort sens dupte. E Cassandra, feta fora de seny, se leua e sola entra en lo temple de Minerua, on greument plora la destruccio dels seus; mas les altres fembres reyals romangueren en lo palau, ab moltes lagremes e 9765
dolors. E fet lo mati, en la punta del dia los Grechs, guiant los Anthenor e Eneas, traydors publichs de lur terra, se lexaren anar contra lo gran Castell de Ylion, no trobada aqui naguna defencio per los Troyans; per que totes quantes personas hi atroben 9770
[V160 b] liuren a mort. E com *Pirro fo entrat en lo temple de Apollo, on lo Rey Priam esperaua la mort, contra ell se lexa anar ab la espasa nua, e, presents los maluats Anthenor e Eneas quil guiauen, ocis cruelment lo Rey Priam dauant laltar, e de molt escam- 9775
pament de la sua sanch la maior part del altar fo banyada. Heccuba, mesquina, e sa filla Polixena, fugien, mas no saben on ne vagen; e mentre axi anauen exarrades, les encontra Eneas, al qual Hec-

56 cuytadament A.

9780 cuba, en molt torbament de sa fellonia, axi dix: «A,
» maluat traydor! ¿com has poguda hauer en tu
» tanta crueltat, que dauant lo Rey Priam, de qui
» *tantes honors has reebudes e de qui tant estament [*A 120d*]
» has haut, *has pogut manar aquell quil ha mort, [*V 160c*]
9785 » e has mirada la sua mort, la qual ab tota deffencio
» deuies vedar? Has trahida la tua terra e la tua
» Ciutat, en la qual est nat, e en la qual tant de
» temps est estat honrat, per tal que veges lo seu
» darrochament e no hages feresa de veure los seus
9790 » cremaments, per los quals fuma. Almenys lo teu
» coratge sens pietat vuyla hauer merce daquesta
» masquina Polixena, e perdonali lo teu huyl mal-
» uat, per tal que, entre tants mals que has fets,
» puxa esser recomptat de tu aquest poch be, e que,
9795 » si pots, hages restaurada aquesta ans que venga
» en mans dels Grechs qui la ocien o la deshonren.»
A les quals paraules mogut Eneas, reebe Polixena,
e, sens que nagu non sabe res, *la sen mena e la [*V 160d*]
mes en loch secret. Telamoni Ayax, entrant en lo
9800 temple de Minerua, ne trague Andromacha, muller
de Hector, e Cassandra semblantment, e abdues les
sen mana; e Menalau alegrament sen mena Helena,
que hauia treta de la sala reyal. Mas los altres
Grechs, estants en lur crueltat, tot lo castell *de [*A 121a*]
9805 Ylion tro als fonaments darrocharen, e, mes foch en
la Ciutat de Troya, la cremaren tota; per que fuma
tota Troya, e los seus grans palaus caen, e cremats
en soptoses flames perexen, exceptades les cases dels
traydors, les quals, posat en ellas senyal, roman-
9810 gueren quities del cremament. Destrouida, donchs,
tro als fonamens quaix tota la Ciutat, lo Rey Aga-
meneon en *lo gran temple de Minerua feu venir [*V 161a*]
ensemps tots los maiors de la host, los quals iustats,
los demana de dues coses: la .j^a^., si deuia hom

seruar fe a aquells per obra dels quals los Grechs 9815
son estats vencedors e senyors de la Ciutat, ço es
a Anthenor e a Eneas; laltre, quina manera e forma
se tendria en departir les riqueses e tresors que han
presos en la Ciutat. E la resposta de tots los Grechs
fo aquesta, ço es: que a Anthenor e a Eneas sia 9820
seruada fe, per tal com los Grechs per ells son
estats fets senyors de la Ciutat; e que totes les ri-
queses guanyades en la Ciutat venguen en loch
publich, e que sien partides enfre tuyt, segons los
[*V 161 b*] estaments, mereximents e trebayls de cas*cu. Mas 9825
Telamoni dix que Helena deuia morir, per la qual
[*A 121 b*] tant de temps los Grèchs hauien *sostenguts tants
mals; al consseyl del qual molts dels Reys se ten-
gueren, e a penes lauors Agameneon e Menalau
pogueren Helena defendre, com la maior part dels 9830
Reys en la mort de ella se acordassen. Mas lo Rey
Vlixes, en contrari declinant sa sentencia, en tant
induhi ab ses paraules e hordonada materia de par-
lar los dits Reys, que, mudada lur sentencia, tots
concordablement atorgaren que Helena fos deliu- 9835
rada. E Agameneon ab aquells Reys feu tant, que
a Vlixes, en guardo de son trebayl, atorgaren Cas-
sandra, filla del Rey Priam. Aquell parlament dels
Reys no partit encara, Anthenor e Eneas vengueren
[*V 161 c*] a ells, dient *los en qual manera a Andromacha, 9840
muller de Hector, e a Cassandre, tots temps hauien
desplagudes les enamistats dels Grechs, e que per
tractament lur fo deliurat lo cors de Achilles e do-
nat a sepultura; per que demanaren que aquellas,
per tal com neren dignes, fossen deliurades. La qual 9845
cosa los Reys francament atorgaren. Helen, encara,
fill del Rey Priam, e Andromacha pregaren humil-
ment los Reys per deliurament de .ij. fills de Hector,
la qual cosa los Reys semblantment atorgaren, los

9850 *quals Pirro encara tania presos, qui abans hauia [*A 121 c*]
tengut que deuien morir. Hordonaren encara lauors
los dits Reys, que totes les nobles fembres qui eren
escapades viues fosen lexades anar, e que fos en
lur voler si sen volien anar o volien romandre.
9855 Hor*donaren, part aquestas coses, que ells partis- [*V 161 d*]
sen de Troya; mas tanta tempestat de mar se moch,
que del .j. mes e mig no pogren nauegar. E com
encara la tempestat no pogues reposar, los Grechs
sobre aço diligentment demanen al bisbe Calcas,
9860 traydor, la raho de lur empatxament, e quina tan
gran colpa pot esser que tant dur la tempestat. Als
quals Calcas traydor dix: «que aço esdeuenia per
» les furies infernals, per tal com encara no hauia
» ahuda satisfaccio la anima de Achilles, mort en lo
9865 » temple de Apollo; e axi, que als Deus deuia esser
» sacrificada aquella per la qual Achilles era estat
» mort, de la qual encara no era estada presa ven-
» jança.» Per que Pirro di*ligentment serca que es [*V 162 a*]
estat fet de Polixena, la qual fo raho per que Achi-
9870 lles mori, com sia cert que ella no fos morta ne
presa. E tots comunament digueren que ella era
viua, e per allo Agameneon ne enterro*ga Anthe- [*A 121 d*]
nor. E com ell resposes que non sabia res, Agame-
neon li dix fellonament e li posa, que per ell era
9875 estorta, e ell sabia on era. E Anthenor, veent que
per allo era tan afrontat per Agameneon e per los
altres Reys, volent, axi com a fill de iniquitat, totes
les sues tracions finalment complir, ab tan gran
cura serca e ab tan gran trebayl per molts dies, que
9880 sabe que Polixena era estada amagada en la prego-
nea de la cambra de vna torra veyla. A la qual *torra [*V 162 b*]
ana Anthenor, e dalli trasch Polixena per forsa, e,
presa, encontinent la liura a Agameneon; e Aga-
meneon la trames tantost a Pirro, per que en lo

moniment de son pare la fees ociure. E dementre 9885
menauen Polixena a la mort, atenen los Reys e aten
lo poble, e a tots comunament dol e desplau que la
forma de tanta ballesa se perda, sens raho de mal
que ella no hage fet, e nan piadosa compassio. E
fort iuerçosament la hagueren deliurada de les mans 9890
de Pirro, sino per lo dir de Calcas, traydor; car tots
hauien desig que tornassen a lurs cases, e creyen
que ella viuent no hi poguessen tornar. E Polixena
[*A 122 a*] estant dauant lo vas de Achilles, *de la mort de
[*V 162 c*] Achilles fort se escusa *ab humils paraules, e dix 9895
« que li hauia molt dolgut, per que era greu cosa
» quels Reys e Princeps dels Grechs verge innocent
» e sens colpa lexassen morir; no que a ella despla-
» cia la mort, com la sua vida li sia pus greu que
» la mort, car si ella viuia lexarien li tolra sa virgi- 9900
» nitat, e la entegra puritat de sa castedat soferrien
» esser ensutzada per menys nobles que ella, per
» aquells qui, ab gran sobreria e crueltat, lo Rey,
» pare seu, e los nobles frares seus hauien morts».
Per que dix « que amaua mes morir en sa terra, que 9905
» per exallament e angoxes de pobresa ab vida do-
» lorosa sercar terras estranyes». E axi dix « que
» vengues la mort, la qual agradosament reebria
» mentre era verge, e la sua virginitat a tots los
[*V 162 d*] » Deus e a *la mort sacrificaua». E com aquestas 9910
coses Polixena deya, Pirro ab la espasa, dauant lo
sepulcre de son pare, cruelment la ocis, veent ho
Heccuba, sa mara; e lo seu cors, per peçes troceiat,
rega lo moniment del pare en molta habundancia
de la sanch virginal. La qual cosa com Heccuba viu, 9915
decontinent, perduda la memoria, torna orada, per
[*A 122 b*] que ab sa oradura anant amunt e auall, tots *quants
Grechs podia aconseguir mordia, a manera de ca
rabios, e ab pedres que lansaua contra ells, ades ne

9920 feya mal a .j., ades a altre. Per que ella fo feta fort anujosa als Grechs, e per aço la faeren pendre, e la trameseren a la ylla Aulida, prop de Troya, on la faeren alapidar; e aqui per pedrades ella fina sos dies. Mas puys los Grechs *al cors de Heccuba ma- [*V 163 a*]
9925 naren fer moniment alt e noble, on lo faeren soterrar; la obra del qual sepulcre tro al dia de vuy appar en aquell loch. E en lo nom qui lauors fo posat en aquell loch, per la memoria de Heccuba fo appellat loch infest; lo qual nom ha retengut e
9930 rete vuy en dia aquell loch.

AÇI FENEIX LO .XXX. LIBRE; E COMENÇA LO .XXXJ., DEL EXIL DE ENEAS E RELAGACIO DE ANTHENOR DE TROYA, E DE LA MORT DE THELAMONI

9935 PRES la destruccio de Troya ab tant perdiment de sos Ciutadans, encara los Grechs no gosants partir de Troya per gran tempestat de mar e de temps, Telamoni Ayax, deuant *Agameneon e los altres Princeps, contra [*A 122 c*]
9940 Vlixes feu clams, dient axi: «En destribuir los bens » e les *riqueses guanyadas en la preso de la Ciutat [*V 163 b*]
» de Troya se deuia seruar tal forma, que, segons » la dignitat, mereximent e trebayl, a cascu fos » guardada se prerogatiua; mas, en atorgar lo Pa-
9945 » lladi, no es estada seruada pas egual forma, com » lo Palladi sia estat atorgat a Vlixes, qui no es » digne de tan gran guardo, e yo nol he qui molt » mes ne son digne, com, per grans suors de la mia » persona, moltes vegades la host dels Grechs, qui
9950 » hauien gran fretura, hage habundada de moltes » viandes, e moltes vegades per los Troyans quaix

» vensuda, ab virtut de la mia fortalea hage feta
» reforsar e estar contra los enamichs; com encara
» yo lo Rey Polidor, qui hauia gran quantitat de
» aur, ocis, e apres tot lo seu tresaur aporte a la 9955
[*V 163 c*] » host dels Grechs, *de que la host fo bastant a les
» despeses que hauia a fer. He, encara, mort lo Rey
» de Ffrigia, aportats tots los seus bens als Grechs.
» He, encara mes auant, ab me industria e ab mes
» virtuts, a la senyoria dels Grechs aiustats molts 9960
» Regnes, ço es los Gorgaros, Crespesim, Arisso-
[*A 122 d*] » nia *e Larissa, e encara los Regnes entorn Troya,
» tro als murs de la Ciutat, en tant que no era alcu
» qui als Troyans secorregues ne a la gent quiy era
» aportas viandes. Hoc encara, yo ab Achilles he 9965
» acabades altres virtuoses coses. E Vlixes, fretu-
» rant de tota espertesa de cauelleria, ab sa bella
» parleria vol sobrepujar e esforçar se mes quels
» altres, e no val sino per falagaries tan solament,
» e ab enganable art de paraules. E si diu que per 9970
[*V 163 d*] » *ell som estats fets senyors de la Ciutat, aço no
» es vengut per virtut de la sua espertesa, mas per
» les sues traydories e enganables paraules; per que
» tots temps entre les gents haurem infamia e ver-
» gonya, quels Troyans, que deuiem vençre ab 9975
» nostre poder e esforç, hajam vençuts ab angans e
» traffequeries.» E apres que Telamoni a ses paraules feu fij, Vlixes coratiosament dix: «que ell hauia
» vensuda la host dels Troyans ab sa valença e ab
» son saui conseyl de son seny; e que si ell no fos 9980
» en la host dels Grechs, e no fos la gran industria
» de son seny, encara Troya estiguera en sa gloria
» e en sa fermetat, e encara los seus Ciutadans foren
[*A 123 a*] » en *lur bon estament.» E, entre les altres coses,
dix a Telamoni: «Telamoni, be saps que als Grechs 9985
[*V 164 a*] » no fo per la tua virtut guanyat *lo Palladi, mas

» solament per lo seber del meu seny, car iames los
» Troyans no hauien sabut que era lo Palladi, ne
» sabien quin era lo poder de la sua virtut. Mas
9990 » yo sercant, trobe que solament per lo Palladi se
» tardaua que nos podia pendre la Ciutat, e com lo
» Palladi hagues aytal virtut que, mentre ell fos
» dins los murs de Troya, la Ciutat nos podia pen-
» dre; per que men ane a Troya secretament, e tant
9995 » tracte e fiu, que, ahut lo Palladi, a nos fo guanya-
» da la senyoria de la Ciutat.» E en aço Vlixes feu
fij a ses paraules. Mas Telamoni ab moltes paraules
deshonriuols respos a Vlixes; e Vlixes e ell; per
que foren fets enamichs mortals, Telamoni dient
10000 publicament que mester era que Vlixes moris de
ses mans. E com plagues als Reys que *estigues [*V 164 b*]
hom a juy de Agameneon e de Menalau qui deuia
hauer lo Palladi, o Telamoni o Vlixes, ells deter-
menaren que deuia romanir a Vlixes, axi com aquell
10005 que ell matex hauia guanyat; e per ventura foren
moguts per allo com Vlixes, per amor dells, deliura
Helena de perill de mort *de mans de Telamoni [*A 123 b*]
e dels altres Reys dels Grechs, ab ses belles parau-
les. Desplague fort a Telamoni de aytal prouisio
10010 feta per Agameneon e Menalau, ço es com li hauien
tolt lo Palladi sens raho, com quaix tots los majors
de la host fermament digueren que Talamon era
pus digne de hauer lo que Vlixes; per que Talamon,
contra Agamenon e Menelau portant mal coratge,
10015 moltes paraules vilanes dix, dient los *encara que [*V 164 c*]
volia esser daqui auant lur mortal enamich. Per
raho de la qual cosa los dits .ij. Reys frares, e Vli-
xes ab ells, ab gran companya de cauellers ab gran
cura se feyen guardar. E lo dia seguent fo trobat

10-14 ço es com... e Menelau *m. en* A.

que la nit passada Telamoni era estat mort en son 10020
lit, ferit de moltes naffres, e son cors be paceiat.
Per ques leua gran brogit per tota la host; e comu-
nament tots se dolen de la mort de Telamoni, e
daquesta crueltat donen colpa a Agameneon e a Me-
nalau, mas mes a Vlixes. Pirro, qui encara ab cen- 10025
cera affeccio hauia amat Telamoni, contra Vlixes
e los altres qui tanien tort en la mort de Telamoni
dix moltes paraules de manaçes; per que Vlixes,
duptant de sa vida, .j^a^. nit, a hora fort escura, ab
[*V 164 d*] les sues naus se parti de Troya com pus *secreta- 10030
ment poch, e mes se en mar, iaquit lo Palladi a
Diomedes, amich seu. E Pirro mena cremar lo cors
[*A 123 c*] *de Telamoni, e, feta cenra de aquell, feu la metra
en .j. vexell daur, on la feu tanchar e sagellar molt
artificialment; e aquell vexell axi tanchat trames al 10035
Regne de Telamoni. Empero Agameneon e Mena-
lau, ab alcuns Reys quis fauoraiauen, contra Pirro
e alcuns Reys qui eren de sa part, se feyen curosa-
ment guardar, com Pirro los faes aguayts, e ells a
Pirro semblantment. Mas Anthenor ab son tracta- 10040
ment feu entre ells pau ferma, e a tots los maiors
dels Grechs feu couit ab gran sollempnitat, als quals
dona diuerses maneras de viandes, e, part aço, los
[*V 165 a*] honra ab diuerses *dons quels feu. En apres, com
los Grechs diguessen contra Eneas que ell los hauia 10045
trenchada fe e sagrament, per tal com los hauia
amagada Polixena, qui era colpable de mort, com
per occasio della fos estat mort lo gran Achilles,
tengut sobre aço consseyl, exallaren Eneas, axi que
james no gosas estar en Troya. E com Eneas no 10050
pogues contrastar a lurs menaments, supplicha hu-
milment als Grechs que, almenys, les .xxij. naus ab
les quals Paris era anat en Grecia, los plagues ator-
[*A 123 d*] gar li, e, per *que hauien mester gran adob, li

10055 deguesen atorgar temps de adobar les. La qual cosa
los Grechs francament li atorgaren, donant li espay
de .iiij. meses per adobar les. E, entre aquestas
coses, Anthenor, no volent estar *en Troya, per- [*V 165 b*]
cassades alcunes naus, de son grat ne parti ab gran
10060 nombre de Troyans; mas, tro on sen ana ne on se
gira, la present ystoria açi no declara. Eneas empero,
aportant hoy e mala uolentat contra Anthenor, per
tal com ell hauia fet que Eneas fos exallat de Troya,
amagadament serca maneras que axi matex Anthe-
10065 nor ne fos exallat a tots temps, e que james no fos a
ell que hi pogues tornar. Per que Eneas, appellats a
consseyl tots los Troyans qui eren romasos en Tro-
ya, los dix axi: «Amichs e frares: per tal com per
» mala uentura sots venguts al estament en lo qual
10070 » sots, e, segons que clarament veets, sens conseyl
» dalcu uostre deffenedor no poriets be passar vostre
» temps, viares mes queus fos pro*fitos que, pus [*V 165 c*]
» io hic he a partir, penssassets en alcu qui fos
» vostre regidor; car si vostres vehins, qui estan
10075 » per les viles e per los castells e per altres lochs,
» *saben que vosaltres siats sens cap, de dia en dia [*A 124 a*]
» se lexaran anar contra vosaltres, e tot dia vos ro-
» baran; per que, segons mos viares, vos es profitos
» e necessari que trametats per Anthenor e quel
10080 » fassats vostre Rey, per ço que ab consseyl seu vos
» pugats defendre de vostres enuejosos.» E plague
a tots lo consseyl de Eneas, e per ço trameten lurs
missatgers a Anthenor; lo qual trobat, vench tost
a Troya, contra lo qual Eneas se volch lexar anar
10085 ab companya armada, com encara Eneas fos en
Troya pus poderos que Anthenor. Mas aquells dels
Troyans qui eren romasos *en Troya preguen hu- [*V 165 d*]

69 vengut A.

milment Eneas ques leix daço que ha comensat, e
que lurs mals, qui ia en les batayles alcuna fij han
ahuda, no vuyla retornar per nouelles batayles. 10090
A les quals paraules Eneas respos axi: «¿Qual hom
» pora esser tan piados, que a hom tan maluat e
» faedor de tanta tracio puxa piadosament perdo-
» nar, com per les tracions de Anthenor sia esde-
» uengut que Polixena, filla de tan noble Rey, verge 10095
» innocent, dauant lo sepulcre de Achilles axi cruel-
[*A 124 b*] » ment es estada morta, e que yo *de la vostra
» companyia sia tots temps departit, qui desijaua
» viure e morir ab vosaltres en comunes lagremes,
» axi com aquell qui hauia part en aquellas, e pla- 10100
» nyer me de les angoxes continues, e encercar vies
[*V 166 a*] » de consolacio per les quals po*guessem en tantes
» nostres dolors respirar?» Per les quals paraules
moguts los Troyans, lauors, haut deliberat cons-
seyl, determenaren que Anthenor tots temps fos 10105
exallat de Troya, e que james noy gosas tornar,
donada a ell paraula que encontinent ne partis. La
qual cosa tantost fo feta; per que Anthenor, ab les
sues naus e ab molts de les romanayles dels Tro-
yans, se mes en mar; e tant nauega per les mars 10110
estranyes, dentro que caygue en mans dalcuns cos-
saris, los quals lexans se anar contra ell e los seus,
alcuns ne ocieren e altres ne naffraren, e finalment
tots los robaren. Mas puys, de lurs mans deliurats,
tant anaren per la mar, tro que ab bon vent que 10115
hagueren arribaren a la riba de vna prouincia qui
[*A 124 c*] era appellada Gerbendia, en la *qual regnaua .j.
[*V 166 b*] Rey *fort iust e piados, appellat Cetides, qui aque-
lla prouincia ab molta pau regia. En la terra del
qual Rey deualla Anthenor, en companyia de pochs, 10120
apres la riba de vna rocha fort alta qui estaua apres
aquell ribatge. E, cercat lo pla qui era al peu de la

rocha, hon hauia camps e boschs ab gran amplesa
e longaria, e ab moltes fonts daygues de cascuna
10125 part, e vist lo delit daquell loch, hordona de fun-
dar .j^a^. ciutat en la altesa daquella rocha, e la funda
ab les romanayles dels Troyans qui eren venguts ab
ell, e hordona que fos appellada Corchise Menalon;
la qual en breu temps enuirona e enforti de bons
10130 murs, e constituides moltes forts torres entorn dels
*murs. La qual cosa com vench a sabuda dels Tro- [*V 166 c*]
yans qui eren romasos vers Troya, ço es de la ciutat
que Anthenor hauia fundada en loch segur, habun-
dant e delitos, la maior part dells de grat sen hi
10135 vengueren, per los quals e per molts daltres aque-
lla ciutat fo fort poblada. E al dit Rey Cetides, a la
senyoria del qual aquella prouincia era sotsmesa,
axi ab gran mestria Anthenor sa sabe *sotsmetra, [*A 124 d*]
que lo Rey reebe ab gran gracia ell e la ciutat e los
10140 ciutadans daquella. Per que Anthenor, per la sua in-
dustria e proesa, fo fort magnificat per la amor del
Rey, e en lo seu Regne fo fet segon, apres dell.
Cassandra, empero, qui era romasa en Troya, axi
com a fora de son seny per moltes dolors, per lo
10145 allapidament de la *mara e per lo degollament de [*V 166 d*]
sa germana Polixena, molts dies entes a lagremes
e a plors; mas finalment lexats sos plors, poch a
poch pres remey en ses dolors. Los Grechs, qui
volien partir de Troya, demanen a Cassandra daço
10150 quels hauia esdeuenir. Als quals Cassandra dix que
molts mals deuien hauer, ans que sien en lurs terras
reebuts; a Agameneon, entre los altres, dix quel
ociurien aquells de sa casa; e a cascu dells esde-
uench axi com ella los dix, segons que la present
10155 ystoria per les coses seguents declarara. De Tela-

30-31 e constituides... murs *m. en* A.

moni, qui era estat mort, romangueren .ij. fills, los
quals ell hauia hauts de .ij. Reginas, mullers sues;
[*A 125 a*] lo primoge*nit dels quals era appellat Crintides, de
[*V 167 a*] la Reyna Glanca; *e laltre, de la Reyna Climissa,
qui era appellat Antissato. Aquests .ij. fills, com 10160
fossen petits, foren donats sots tudoria e cura del
Rey Teutre, quels nodris tro que fossen crescuts e
fossen aptes a pendre cauelleria. E com Agameneon
e Menalau sen volguesen tornar en lurs terras, de-
manen als Grechs licencia de partir; la qual licen- 10165
cia, la maior part dels Grechs encara estants vers
Troya, enuides los ho volgueren atorgar, per tal
com los hauien en sospita de la mort de Telamoni.
Mas la fuyta amagada de Vlixes, qui mostraua que
ell hauia fet lo mal, leua queucom la sospita de Aga- 10170
meneon e de Menalau, per quels donaren licencia
de partir, empero ab forsats coratges. E ells, donchs,
[*V 167 b*] partents de Troya, se me*ten en la mar. E era en
temps que, follada la venema, Autumpne ia hauia
iaquits los mesos desaguals, e lo temps proisme del 10175
juern, en sa perarosa aspresa ia vinent, hauia des-
puylats los arbres de ses fuyles e als dolços cants
dels ocells hauia manat callament. E ia la fort crueltat dels vents ab grans buffaments exia de les sues
cauernas, e laer net, foragitada de si la claradat, se 10180
vestia de aiustament escur de nuus; les quals, vber-
[*A 125 b*] tas ab gran habundancia de pluges, do*nauen no-
uells creximents als rius, mundauen e denaiauen
les valls dels troços dels rams dels arbres e dels
tronchs qui en lestiu eren cahuts en aquellas. La- 10185
uors la folla volentat dels Grechs, per cega ardor
[*V 167 c*] de cobaiança, mo*gue lurs coratges que tornassen
en lurs terras; e axi ells, no penssans los perills del

60 *m.* fills A. 67 abuides A. 73-74 *m.* E era en temps A.

viatge, se meten en lo cami desijat, don a molts
10190 sesdeue que, com follament se cuyten de tornar en
ço del lur, per los empatxaments sobreuinents que
no hauran penssats, en lo mig de la via se perden,
e james no han leer de tornar lla on cuyden. Los
Grechs, donchs, ab aquest desig de tornar en lurs
10195 terres, partiren de Troya ab les naus carragades de
moltes riqueses, les quals de la presa de Troya en
moltes maneras hauien guanyades. Ja uengut liuern,
mas esperat .j. dia fort cere e clar, ab aquell se
meseren en mar; e, leuades les velas e comanades
10200 als buffaments dels vents, per .iiij. dies e atretantes
nits *nauegaren be. Lo .v^e^. dia pero, vers hora de [*V 167 d*]
nona, com encara per la mar anassen segurament,
laer cere soptosament torna terbol, com tanchat de
nuus gitas gran copia de pluges; per què bruig *laer [*A 125 c*]
10205 ab aiustament de trons, faents sons terribles, e lamps
espesses, los quals luents en mig les tenebres, feyen
lum no ferma de tempestat. E los vents de leuant
e de mig iorn exits de les cauernas, los fons de la
mar regiren en alt, e daquells fons exequen les ones
10210 en munts inflats, les quals ondes se trenquen per
los forts buffaments de les tempestats. E en axi les
naus dels Grechs, escabrantades per gran fortuna
de mar, ne van ades ça ades lla, sens tot gouern;
esquexen se les velas, paceiades en moltes parti-
10215 des; trenquen se los arbres ab gran *escroxit; e les [*V 168 a*]
entenes de les velas, per forçor de partiment arren-
chades, se trenquen en diuerses partides; e foragi-
tat lo gouern dels timons, qui eren estats arrenchats
de les naus, aquellas naus, dementre que aytal perill
10220 corrien entre diuerses ondes, sobreuinents les tene-
bres doblades de la nit, se departexen les vnas de

---

01 *m.* hora de A. 05 sons *esmenat per* trons A sons V.

les altres, e, en mig de les ondes, en .iij. maneras
de flames de lamps qui cahien del cel, se cremen,
e cremades perexen entre les ones, car lo foch del
cel les crema e la aygua de la mar les regira. Pere- 10225
xen axi matex los Grechs quiy eren, e la mar glota
beu e engloteix les riqueses sens nombre qui eren
[*A 125 d*] en aquellas *naus. E Silen Ayax, qui ab .xxxij. naus
[*V 168 b*] sues era cahut en la *dita tempestat, cremades les
sues naus e afonades en la mar, nadant ab forsa de 10230
brasses mig mort vench a terra, e, inflat per gran
aygua que hauia baguda, enuides tot nuu poch ve-
nir a la riba de la terra, on, tro al dia sobreuinent,
jague quaix mort en la arena, creent mes esser mort
que viu. Mas, com alcuns dels seus, semblantment 10235
nadant de la glotonia de la mar escapats tots nuus,
fossen venguts a terra, cerquen lur senyor per la
ribera, si per ventura fora escapat de la mar; lo
qual trobaren jaent en la arena, mig mort, e, trobat,
lo conforten ab dolçes paraules, com de vestadures 10240
ne daltre cosa nol poguessen seruir. Axi donques,
com es comptat ques esdeuench als Grechs qui pe-
riren, esdeuench a Ayax per virtut de la deessa
[*V 168 c*] *Minerua, la qual la ira que hauia concebuda fort
cruel contra Ayax volch venjar en ell e en los altres, 10245
per tal com Ayax trague Cassandre per força de son
temple. Car, jassia diga hom que la pena deu seguir
aquells qui la merexen, pero no es nouella cosa que
[*A 126 a*] per colpa solament de .j. ne son punits *.M. no
colpables. E dels altres Reys e Duchs dels Grechs, 10250
partents de Troya e quis cuytauen de tornar en lurs
terras, qui no hagueren semblant perill de mar, en
qual manera los pres, en lo seguent libre clarament
se recompte.

AÇI FENEIX LO .XXXJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XXXIJ., DEL NAUFFRAIG *DE LES NAUS DELS GRECHS E DE LA MORT DE AGAMENEON [V 168 d]

En aquell temps era .j. Rey en Grecia, per nom Nauli, qui possehia .j. Regne de gran largaria e amplaria, los termens del qual Regne se aiustauen en gran longuesa ab la mar. E en aquella part hauia rochas fort altes, les raels de les quals enuironaua la mar de lonch; e en aquell costat hauia molts escuyls alts de rocha. Aquest Rey Nauli, en temps de la batayla de Troya, hauia .ij. fills: lo primer nat hauia nom Palamides; laltre, manor, era appellat Ceatus. Palamides era hom de gran espertesa, com fos *molt [V 169 a] forts e coratios en batayla e clar de molta fama de cauelleria. *E aquest a la host dels Grechs, ab co- [A 126 b] pia de moltes naus e ab companya de molts cauellers seus, ab gran apparaylament vench poderosament, com no fos Rey de Grecia qui maior Regne hagues, ne bastat de tantes riqueses com son pare. E fo fet Emperador de tota la host dels Grechs, mogut Agameneon de la cura del Principat, e mori en los fets de les batayles, segons que damunt en son loch clarament es estat comptat. Mas alcuns, als quals plau mort daltres e qui tots temps se gloriegen en lurs malalties, al Rey Nauli e a son fill Ceatus recomptaren la mort de Pala*mides, trobant se fal- [V 169 b] cies e fenyent lo fet en altre manera que no era; car digueren li que Palamides no era estat mort en la batayla, mas que amagadament e secreta per Vlixes e Diomedes, son companyo, ab consseyl dels Grechs maluadament era estat mort. E per tal que a lurs

recomptaments fos donada ferma creença de la mort
daquell, donaren entendre fenta forma e manera,
informant ab lurs paraules que Vlixes e Diomedes, 10290
Agameneon e Menalau, hauien fetes .ij. letres fal-
ces, per les quals apparia que Palamides ab los
Troyans haguessen tractada tracio de la host, pro-
mesa a Palamides per los Troyans .j^a^. gran quanti-
[*A 126 c*] tat *daur; e aquestas letres hauien fetes *ligar al [*V 169 c*]
costat dun hom mort. E com diguessen que ells sa-
bien les letres que Vlixes procura e feu, ab .j. secre-
tari de Palamides, donant lin diners, que aquella
moneda quels Troyans, segons la tenor de les letres,
per trahir la host hauien promesa a Palamides, ama- 10300
gas secretament sots lo capsal del lit de Palamides;
e que lo secretari, com aço hac fet, sen era vengut
a Vlixes e li hauia comptat com hauia complit son
menament; e que Vlixes aqui mateix feu ociure
lo secretari; e que, les letres depuys trobades per los 10305
Grechs e lestes, los Grechs contra Palamides hague-
ren sospita; e que anants sen a la tenda de Palami-
[*V 169 d*] des cercar si era ver *de la moneda dor, cercat lo
capsal del seu lit la li trobaren e en aquell pes que
les dites letres contenien. Per que, donada pus fer- 10310
ma fe a les coses quis contenien en les letres, se
volgueren lexar anar contra ell, axi com hom qui
era faedor de tracio; mas que Palamides, contra les
coses damunt dites coratiosament contrestant, se
offeri que sen defendria per batayla de hom a cauall, 10315
com ell era sens colpa daquella tracio, e que ell
pagaria sa innocencia per batayla. E com no fos
[*A 126 d*] nagu dels Grechs qui contra *ell sen volgues com-
batre, veents sos enueiosos que per aquella via nol
hauien pogut offendre, que Vlixes ab ses paraules 10320

---

07 *m.* sospita A.

hauia assuaujat lo poble, e hauia fet tant que, no contrestant aquellas coses que contra Palamides eren esta*des dites, foragitada la incredulitat falsa, [*V 170 a*] per tal que semblas aiudador de Palamides, Pala-
10325 mides fos en limperij de la host refermat, digueren entre los dits recomptadors falsos, ab lurs paraules trobades, que, no molts dies apres, Vlixes e Diomedes secretament parlaren ab Palamides, dients li que ells eren estats certificats que en .j. pou veyl
10330 era .j. gran tresor amagat, lo qual sens dupte ells podien hauer, e axi, si hi volia anar ab ells; e que Palamides, qui no sabia lur engan, per sola fe dells enganat, vinent la nit, ab ells sen vench al dit pou; on, fet parlament entre ells qual primerament hi
10335 deuallaria, Palamides dix que ell hi deuallaria; lo qual, descalçat sos peus e despuylat les vestadures que no hauia mester, en aquell pou coratiosament deualla; e que los altres, com sentiren que fo baix deuallat, li lansaren *detras moltes pedres el ocie- [*V 170 b*]
10340 ren, el lexaren mort dins lo pou e sen tornaren a *lurs tendes en aquella matexa nit. E aytal fo la [*A 127 a*] manera del fals recomptament qui de la mort de Palamides inclina a creure los coratges del Rey Nauli, son pare, e de son frare Ceatus. Per que lo
10345 Rey Nauli e son fill Ceatus diligentment cercharen en qual manera poderosament poguessen venjar la mort de Palamides, contra los Grechs qui eren estats en la host contra Troya; car hauien hoyt dir de cert que aquells Grechs en liuern se eren mesos en
10350 mar, per tornar en lurs terras, e que hauien necessariament a passar per la costera de lur Regne. Menaren, donques, a lurs gents que cascuna nit, en les altures de les muntanyes *qui son pres de mar, [*V 170 c*]

32 e per sola A.

encenen foch, per tal quels Grechs, enganats per
les tenebres de la nit, passant, cuydans esser prop 10355
de terra on seguretat poguessen pendre, aqui follament se girassen, e, velas esteses, en aquellas muntanyes e escuyls ab lurs naus ne venguessen, on les naus descosides trenchassen e perissen. E axis feu,
car en aquellas rochas e escuys nagaren e periren 10360
mes de .cc. naus dels Grechs, ab los nauegants en aquellas. E les altres naus qui aquellas seguien, com en aquell loch e en aquellas tenebres de nit vengueren, hoyt lo croximent de les altres qui entrels
[*A 127 b*] escuyls *se trenchauen e los crits daquells qui na- 10365
gauen en la mar, aquell loch mortal esquiuans,
[*V 170 d*] fugen daquell, e meten se *dins mar; ab les quals Agameneon, Menalau e Diomedes, e alcuns altres dels quals auant parlarem, esquiuaren lo dit naufraig. E lo dit Ceat, qui en altre manera era appe- 10370
llat Peleu, fill del Rey Nauli, desijant curosament la mort de Agameneon e de Diomedes, o lurs greus dempnatges, cercha en son coratge com los puxa noure, si per ventura esdeue que tornen sauls en lur terra. Per que, per especials letres sues e saui 10375
missatge, feu seber per cert e per ver a Clitamestra, Regina e muller de Agameneon, que son marit hauia presa per muller .j^a^. de les filles del Rey Priam, la qual amant estranyament sen amenaua en son Regne, ab cor que lan fassa Regina e quen git 10380
[*V 171 a*] Clitamestra, vertadera muller sua, *e sens falla la liure a mort. On, com sia profitos a Clitamestra quey occorra ans de temps, amonesta Ceat que sauiament hi proueescha, per tal que no muyre. Creegue, donchs, Clitamestra les paraules de Ceat, 10385
e, retent lin humils gracies, penssa en son cor en

56 on segurament poguessen A.

quina manera se defena saluament dels aguayts de
son marit. E sdeuench se *que Agameneon, dels [*A 127 c*]
perills de la mar escapat, vinent en son Regne,
10390 Clitamestra, sa muller, qui ia li hauia apparaylats
aguayts de la sua mort, reebe aquell fentament ab
cara alegra. E ia aquesta Clitamestra, en absencia
del dit marit seu, rompent la amistança del matri-
moni, car posada apart la vergonya hauia corrum-
10395 put lo lit matrimonial ab .j. qui era appellat Egist,
la amor *del qual Egist e de Clitamestra hauia tant [*V 171 b*]
durat que ja hauia hauda dell .j^a^. filla, appellada
Erigona, e li hauia promes de donar son Regne,
jassia Egist no fos de linyatge reyal, ne home de
10400 noblesa de Duch, ne de Comte. Mas, aço es cert
entre les volentats de les fembres: que, com volen
fer auolesa de lur cors, null temps nos liuren a hom
qui sia millor del marit ne agual, mas tots temps
se baxen a pus vils coses; e, com ellas son fetes
10405 degostadores de lur honor, no han dupte de fer
viltats de lurs personas, e no sino ab homens vils;
e si les feyen ab millors homens que lurs marits,
en ellas matexas entendrien que fos maior desastre.
E, en tant, Clitamestra tracta ab Egist, amich seu,
10410 que la primera nit que uench *Agameneon, marit [*V 171 c*]
seu, com estigues ador*mit en lo lit, Egist se lexa [*A 127 d*]
anar contra ell el ocis. E, lo cors de Agameneon
donat a sepultura, no passaren molts dies que Cli-
tamestra pres per marit Egist, e li dona en dot lo
10415 Regne de Micennes. Empero a Agameneon era ro-
mas .j. fill que hauia haut de Clitamestra, appellat
Orestes, qui encara era pubill; e lo Rey Callabo,
cosi seu, tement que Egist secretament nol matas,
aquell amagadament li tolch el trames al Rey Ydo-

---

95 lo dit matrimonial A.

meni de Cret, qui semblantment era cosi de Ores- 10420
tes, jassia que fos parent luny. E lo Rey Ydomeni
e la Reyna Carasis, sa muller, reeberenlo ab agrados
coratge, e axil tengueren carament, com feyen .jª.
lur filla qui hauia nom Climona, la qual deuia esser
heretera en lur Regne, la qual era encara infanta 10425
[V 171 d] que no era *de edat de maridar. Daltre part lo dit
Ceat, fill del Rey Nauli, sen ana a Egea, muller de
Diomedes, e en aquella manera que hauia induit a
creure lo coratge de Clitamestra de son marit que
hauia presa per muller .jª. de les fillas del Rey 10430
Priam, induhi Egea. Aquesta Egea fo filla de Poli-
nites, Rey de Arges, lo qual Rey mort, li roman-
[A 128 a] gueren *Egea e .j. fill appellat Assandre; los quals,
apres la mort del pare Polinites, se partiren lo Reg-
ne de Arges, e axi la meytat del Regne peruench a 10435
Egea e laltre meytat a Assandre, frare seu. E Egea,
ab la meytat del Regne, pres per marit Diomedes;
e com son ffrare Assandre vengues vers la host dels
Grechs contra los Troyans, ab Diomedes cunyat
[V 172 a] seu, ans que plegassen a la host *vengueren en 10440
Boecia, e acordaren per lur recreacio aturarhi al-
cuns dies. Mas lo Rey Telafo, senyor de aquella
prouincia, sabent li greu la lur aturada, ab moltitut
de sos cauellers armats se lexa anar contra ells; per
la qual cosa, com sa haguessen a defendre, Assan- 10445
dre ocis molts dels cauellers del Rey Telafo; la qual
cosa com lo Rey Telafo no pogues sofferir, presa
vna lança fort taylant, ab aquella mortalment naffra
Assandre, e mort lo gita del cauall. E Diomedes,
sabuda la mort de Assandre, cunyat seu, felonament 10450
se mes entre les gents del Rey Telafo, e molts dells
ne ocis, e finalment per forsa trague lo cors de As-
[V 172 b] sandre entre los peus dels *caualls, e ab moltes
lagremes aquell aporta als seus vasals. E aquest fo

10455 lo fet de la veritat de la mort de Assandre, frare de
Egea; mas no fo axi dat entenent a *Egea, ans li fo [*A 128 b*]
dit de cert que Assandre era estat mort per tractament de Diomedes, per tal que, ell mort, la sua meytat del Regne tornas a Egea, muller sua, per la
10460 qual ell fos entegrament fet senyor del Regne de Arges. Per que Egea, com no menys que si matexa amas Assandre, frare seu, ans amara mes perdre la sua meytat del Regne que son frare, concebe mala volentat contra Diomedes, marit seu; per que, axi
10465 per aquesta raho com per les paraules de Ceat, fill del Rey Nauli, ffeu ab les sues gents de Arges que
en naguna manera no reebessen Diomedes; *e Egea [*V 172 c*]
lauors li dona exili, no volent que daqui auant estigues en son Regne. E axi Diomedes fo forsat de
10470 esser exallat, e no sab on se vage; ffinalment, dictant fortuna, vench a Salamenia, on lauors lo Rey Teutre, frare quondam de Telamoni, senyor daquella prouincia, estaua. Lo qual Teutre, com peça hagues hoyt dir que Diomedes hauia tengut en la
10475 mort de Telamoni, mana pendre Diomedes; mas Diomedes amagadament lauors fugi, e escapa de les mans del Rey Teutre. E lo Rey Demofon e lo Rey Athemas, vinents axi mateix en lurs Regnes,
foren exallats daquells Reg*nes, e puys vengueren [*A 128 c*]
10480 a Corinto, on lo Duch Nestor alegrament *los [*V 172 d*]
reebe. Aquests .ij. Reys alli acordaren venir en lurs Regnes ab ma armada, e lurs sotsmesos ab poderos braç combatre, e ociurels tots si poden, e especialment ociure cruelment aquells qui daquests fets
10485 son estats comensadors. Mas Nestor no loa lur conseyl, ans los conseyla que trameten missatgers a lurs Regnes, e quels fassen molts afalagaments els

77 Teutre lo A.

prometen moltes libertats; e axi fo fet. Per que,
apres pochs dies, los habitadors daquells Regnes
reconciliats als dits Reys lurs, aquells reeberen de 10490
bon cor en lurs Regnes. Eneas, qui era romas vers
Troya per fer adobar ses naus, mentre fo en Troya
hague moltes batayles ab los habitadors dels lochs
[*V 173 a*] qui eren entorn, qui les *coses dels Troyans qui
eren romases volien robar. Per que Eneas los con- 10495
seyla que, com ell per lur defencio no puxa molt
aturar, trameten per Diomedes, baro tan ardit, lo
qual, com encara fos exallat e los seus nol hague-
sen volgut reebre en son Regne, en aiuda e regi-
ment lur vendra volenterosament. E axi los Troyans 10500
trameseren per Diomedes, lo qual, ab totes les aiu-
[*A 128 d*] des que poch hauer, vengue a ells; *de que tots
los Troyans foren fort alegres. E ell e Eneas se
apparellen a la batayla; e, hordonats los Troyans
aptes a la batayla, ab ma armada hixen ab ells a la 10505
batayla. E axi .vij. dies continuament se combate-
ren, entre los quals dies Diomedes feu moltes me-
[*V 173 b*] raueyles de sa persona, molts *ne ocis dels contraris
dels Troyans, e molts ne pres; e tots quants ne
podia pendre, axi com a maluats, ladres e robadors, 10510
feya penjar en la forcha. E lo .viij^e^. dia axi baroni-
uolment se mes entre ells, ab molta maestria de
combatre, quels enuirona de totes parts, per mane-
ra que nagu non poch fugir; e tots los mana penjar,
e, a manera de ladres, en diuerses forchas los feu 10515
posar. E los altres vehins de les viles entorn e cas-
tells, com saberen que aquells qui feyen mal als
Troyans eren morts a tan mala mort, espahordits
fortment se lexaren de fer dan als Troyans; per que
los Troyans hagueren gran repos, si repos en tri- 10520

---

500 lur vendra volenterosament *m. en* A.

bulacions pot esser dit. Eneas en aquest endemig
feu adobar ses *naus, en les quals, ab los seus qui [V 173 c]
li eren romasos de Troya e ab son pare *Anchises, [A 129 a]
puja per anar en lexili quels Grechs li hauien donat.
10525 Per que ab aquellas naus se mes en alta mar, e com
no sabes on los ffats li asignarien loch on estigues
e hon sos Deus priuats pogues allogar, sofferts
molts perills de mar, en molts lochs se posa.
Mas, per volentat dels Deus, entra en .j. port,
10530 e apres tant nauega per les mars estranyes, que
vench en Ytalia, e posas en Toschana. Los par-
ticulars, empero, e esdeueniments de Eneas, en
qual manera li pres despuys ques leixa de anar en al-
tres parts, pus fo en Toschana, la present ystoria
10535 no declara; mas qui aquellas coses volen seber, *li- [V 173 d]
gen lo libre que Virgili feu dels fets de Eneas. E
depuys que Egea sabe quels Troyans hauien reebut
Diomedes, son marit, e que Diomedes axi baroni-
uolment hauia vensuts los enamichs, hac dupte que
10540 per ventura Diomedes, aplegades companyes, no
vengues contra ella e los seus, els offenes axi com
aquell qui era estat offes per ells. Per que, haut
conseyl ab aquells de Arges, hordona que trameses
per Diomedes, que vengues segurament a son Reg-
10545 ne. E Diomedes, haut lo missatge de la muller, fo
fort alegre, e cuytada*ment sen vench a ella. On, [A 129 b]
per Egea e per tots aquells de Arges, de bons co-
ratges e ab gran goig fo reebut. E los altres Grechs,
qui lurs Reys tornats de Troya *no hauien volguts [V 174 a]
10550 reebre, penidents sen humilment los demanen, els
restituexen a la dignitat de lurs Regnes; los quals
Reys, pus que a lurs Regnes foren venguts, retor-
nen e reparen les Ciutats e lochs qui eren per lur
absencia destroits, els posen en millor estament.

AÇI FENEIX LO .XXXIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XXXIIJ., ON SE TRACTA DE LA VENIANÇA QUE ORESTES FEU DE LA MORT DE SON PARE, LO QUAL SA MARA HAUIA FET OCIURE, E ELL OCISLA E RECOBRA SON REGNE

ORESTES, fill de Agameneon, lo qual lo Rey Ydomeni per dupte de Egist hauia reebut per nodrir, ja era crescut; e ia hauia passats .xxiiij. anys com lo Rey Ydomeni [V 174 b] li dona honor de cauelleria, *ab molta ale*gria e [A 129 c] festiuitat. E com fo fet caueller, deuotament prega lo Rey que, com segons sa edat e son temps ell dege vuy mes entendre a cobrar son Regne e a veniança de la mort de son pare, li dege fer valença e aiuda dels cauellers de son Regne; la qual cosa lo Rey atorgant, volenterosament li liura .M. cauellers fort ardits; e daltres demana aiuda, axi que en breu temps hac altres .M. cauellers; e ab aquests .ij. milia cauellers Orestes sen vench a la Ciutat de Troezem. Era senyor daquesta Ciutat lo Rey Fforester, axi apellat per son nom, qui en temps passat era estat fort coral amich de Agameneon; e volia gran mal a Egist, e aquest mal li volia per tal com [V 174 c] lo Rey Fforester hauia fet matrimoni de vna *sua filla ab Egist; e Egist, per amor de Clitamestra, eres retret del matrimoni, e hauia trames a la filla del Rey Fforester libell de repudi. Per que lo Rey Fforester, de agrados coratge, se offeri a Orestes, el prega quel preses en sa companyia contra Egist, cor ell iria en seruey de Orestes e en destruccio de [A 129 d] Egist ab .ccc. cauellers; de la qual cosa *Orestes li feu moltes gracies. Temps era lauors que ia lo sol

era entrat en lo signe de Taur, lauors com los prats verdegen, e les flors odorans en los arbres, les
10590 rosas enuermeylexen en lurs verts rosers, e los rocinyols ab lurs dolces cansons fan plasent ço, ço es aquell mes de Maig qui *de totes aquestas coses es [V 174 d] guiador e suau nodridor, com Orestes, ab lo Rey Fforester e lur host, abdos de la Ciutat de Troezem
10595 departents, sen venen a Micennes; e com nols hi volguessen reebre, la host de Orestes durament assetia la Ciutat. Car Orestes hauia hauda resposta dels Deus que contra Egist segurament procehis, que atorgada lin era victoria, e que pleya als Deus
10600 que ell mateix ab ses mans preses de sa mara venjança. E jassia que Clitamestra fos enclosa en la Ciutat, Egist lauors noy era, car, per secorrer a la Ciutat, era anat aplegar companyes darmes, ab les quals de cert entenia aquella Ciutat defendre. Mas
10605 Orestes, sabuda la veritat per quin cami Egist po-*dia tornar, hordonades guardes de cascuna part [V 175 a] per los passos dels *camins per on Egist podia [A 130 a] tornar, mes molts cauellers qui prenguessen Egist com tornas. E Orestes congoxaua cascun dia la
10610 Ciutat ab combatiments; la qual Ciutat per sos Ciutadans podia esser mal defesa, com no hagues haut temps de apparaylar se contra aquells qui la tanien assetiada. Per que los Ciutadans, no podent sostenir los continus combatiments de nit e de dia, lo .xv.
10615 dia del setge cessaren de bataylar, e la Ciutat fo presa per la host de Orestes; en la qual entra Orestes ab molta companya de sos cauelers, e, hordonades guardes de les portas, que nagu non pogues entrar ne exir, sen ana al palau de son pare, on
10620 troba Clitamestra, mara sua; la qual decontinent mana pendre e esser be guardada, e aquells axi mateix qui *hauien tengut en la mort de Agameneon, [V 175 b]

son pare, e qui foren asenyalats de la rebellio que
hauien feta a ell. Aquell dia Egist, com se cuytas
ab alcuns seus cauellers a secorrer a la Ciutat, caygue 10625
en mans dels cauellers de Orestes, qui ia esperauen
la venguda de Egist; los quals lexans se anar contra
ell e sos companyons, prengueren Egist, e, morts
[*A 130 b*] tots sos cauellers, menaren Egist a Orestes *ab les
mans detras ligades. E lo seguent dia Orestes mana 10630
Clitamestra, sa mara, ligades les mans, tota nua
dauant si esser menada; contra la qual ab lespasa
nua se lexa anar, e ab ses mans li arrancha de son
pits les mamelles, e ab molts colps despasa la ocis;
la qual, morta e nua, fora la Ciutat per terra feu 10635
[*V 175 c*] rocegar, e lexala *a cans e a ocells; per que tant
romas no soterrada, dentro que cans e ocells tot lo
seu cors hagueren menjat, exceptat los ossos. En
apres fo Egist menat nuu per tota la Ciutat, per
esser panjat en la forcha; e tots los altres que hauia 10640
preses, tiraçats per la Ciutat, foren enforchats. Axi
que, per Orestes porgada la Ciutat de Micennes
dels infels e traydors, a ell se poch dir verament
que per la mort de tants fo la mort de Agameneon
plenerament venjada. E encara poch esser dit de 10645
Clitamestra que, per la deshonor per ella legement
feta al marit, e encara per la iniuria que hauia feta
a son fill, en moltes coses hac la pena que merexia;
car ella era estada omeyera, qui aytal e tan gran
[*V 175 d*] Rey com *fo lo noble Agameneon, dormint sots 10650
[*A 130 c*] seguratat sua, hauia mort; *e hauia lo marit e lo
fill deshonrats per iniuria de leig adulteri, e si ma-
texa encara, no obseruant la natura e bons costums
de les nobles fembres; per que fo iusta cosa que de
tants mals encorregues tan gran pena, e per mans 10655
daquell maiorment que hauia agreujat per tanta
deshonor. E, entre aquestas coses, Menalau, qui de

molts perills de mar era escapat, ab Helena, muller
sua, vench a Cret, on sabe noues de la mort de
10660 Agameneon, frare seu, e de la venjança que Orestes
nauia presa; per que concebe mala uolentat contra
Orestes, de tan dura venjança que hauia feta con-
tra la mara. E aqui, a*xi los maiors com lo poble, [*V 176 a*]
per la maior partida de la Ciutat vengueren que
10665 veessen Helena, per la qual los Grechs tants demp-
natges hauien presos. E en apres, ab bon vent que
hagueren, Menalau ab Helena se partiren de Cret, e
ab bon temps vengren al port de Micennes; on
mostra gran oy a Orestes, dient li que no deuia
10670 succehir en lo Regne, com contra la mara hauia feta
tan dura venjança: car mils podia esser dita cruel-
tat que venjança. Per que fo fet que, appellats tots
los Reys dels Grechs en Athenes, a la maior part
dells fo vist *comunament que Orestes, fill de Aga- [*A 130 d*]
10675 meneon, no era digne del Regne del pare, qui contra
la mara era estat cruel de tanta impietat, ans era
pus digne de esser exallat, *jassia que Orestes, a [*V 176 b*]
defencio de tot ço que de la mare hauia fet, digues
hauer fet de volentat e menament dels Deus. Mas
10680 lo Duch de Athenes, per part de Orestes se offeri
a prouar per batayla, contra qual se volgues, que
Orestes era digne de la senyoria de Micennes, e
que ço que de la mare hauia fet, hauia fet de volen-
tat dels Deus. Contra lo qual com no fos alcu qui
10685 la batayla volgues pendre, los dits Reys, haut sobre
aço consseyl, absolueren Orestes de tota querela,
aquell coronant sollempnament del Regne del pare.
Lo qual, licenciat dells, ab lo Duch de Athenes qui
ab affeccio lo acompanya, vench a Micennes, on ab
10690 gran goig fo reebut. E Orestes, asegut en la cadira
del pare e coro*nat, porta mal coratge contra lo [*V 176 c*]
auoncle Menalau. Mas, partint se lo Duch de Athe-

nes de Orestes, lo Rey Ydomeni de Cret ana a
Micennes, on, entre Menalau e Orestes, tracta con-
cordia e pau. Axi que Orestes pres per muller 10695
[*A 131 a*] *Hermiona, cosina sua, filla del Rey Menalau e
de Helena, celebrada festiuitat de noces entre ells
sollempnament. E Origona, filla de Clitamestra e de
Egist, engenrada de sutze aiustament dells abdos,
com sabe que Orestes, son frare, era confermat en 10700
la cadira del Regne, moguda de dolor, de gran ira
se penja ab laç, e mori. E apres pochs dies Vlixes,
ab .ij. naus de mercaders les quals hauia noliajades,
vench a Cret, car les sues naus hauia perdudes e
[*V 176 d*] tot *quant hi hauia li hauien tolt cossaris, per que 10705
era estat trebaylat e deseuenturos per molts perills,
e mes per allo com era cahut en mans de les gents
de Telamoni Ayax, quil hauien pres, e tot ço que
trobaren vers ell li hauien tolt, el volien posar en
la forcha. Mas Vlixes, per industria de son seny, 10710
escapa, empero pobre e freturos, no hauent res ab si.
E jassia axi fos escapat de les mans de les gents de
Ayax, com cuydas escapar daltres males ventures,
caygue en mans del Rey Nauli, quil hauia en hoy
capital per la mort de Palamides, son fill. Mas la 10715
maestria de Vlixes fo gran, per la qual estorçe la
persona de les mans del Rey Nauli; mas, per qual
[*A 131 b*] enginy o per qual maestria escapas *de la *preso [*V 177 a*]
de la gent de Ayachs e de les mans del Rey Nauli, la
present ystoria no declara, sino que Vlixes, pobre 10720
e freturos, sen vench al Rey Ydomeni; lo qual Rey
Ydomeni, meraueylat de tanta pobresa de Vlixes,
aquell reebe alegrament, e demanali los casos e los
esdeueniments de la sua mala uentura, e pregal que
liu compte tot particularment e per orde. E Vlixes, 10725
volent obeyr a les sues pregaries, li recompta sos
fets en axi: «Ver es, senyor, que apres la preso de

» Troya, la qual preso se feu per mi en gran parti-
» da, ab les mies naus carragades de moltes rique-
10730 » ses, les quals hauia ahudes de la preso de Troya,
» e ab gran copia daur e dargent e com*panya de [*V* 177 *b*]
» molts seruidors meus, me mis en alta mar. E na-
» uegant a me guisa per alcuns dies, arribe en .j.
» port qui es appellat Mirue, on deualle, per tal que
10735 » yo e los meus recreassem. E aqui aturam segura-
» ment per alcuns dies, com noy hagues alcu qui a
» mi ne als meus faes nagun enuig. E puys partim
» de aquell loch, e, ab bon temps que hagui, vengui
» saluament al port appellat Calostofages, on sem-
10740 » blantment ab los meus per alcuns dies ature. E
» con los vents enganables me demos*trassen fort [*A* 131 *c*]
» bon temps, parti daquell port, e quaix per .iij.
» dies apres seguents nauegue ab repos; mas sop-
» tosament sesforsa tempestat de vents, e laer cere,
10745 » fet soptosament escur, ab gran fortuna me tre-
» bayla, em mena ades ça, ades lla; e, finalment,
» aquella tempestat *me forsa de girar en Sicilia, [*V* 177 *c*]
» que no hi pogui als fer, on hagui molts mals e
» trebayls. Car en aquella ylla eren .ij. Reys frares,
10750 » la .j. appellat Sigon e laltre Ciclops. Aquests Reys
» se lexaren anar contra mi, e veens les mies naus
» plenes de tantes riqueses, per forsa robaren aque-
» llas, e tot quant hi trobaren sen portaren, ab gran
» multitut de cauellers armats. E, ço quim fo pijor,
10755 » vengueren .ij. fills lurs, fort bataylarosos e fort
» ardits, la .j. appellat Alifan e laltre Polifeno;
» aquests se lexaren correr contra los meus caue-
» llers, e .c. na prengueren, e mi axi matex, e Alfe-
» nor, .j. de mos companyons; e mi e ell meseren
10760 » en carçre en .j. castell. Aquest Polifeno ha*uia [*V* 177 *d*]

32 seruidors seus A.

» vna germana donzella, fort bella; la qual, tan tost
» que Alfenor la uiu, sescalfa en cobaiança sua, e,
» torbat per sa amor, fo fet per ella axi com a hom
[*A 131 d*] » fora de son seny. E Polife*no me tench pres .vj.
» meses en Sicilia; mas, finalment, hac merce de 10765
» mi, e deliura mi e Alfenor, e puys me feu molta
» gracia e honor. Mas Alfenor, per la gran amor en
» que era cahut, feu tant que la germana de Polife-
» no, la qual tant amaua, trague la de nit de la
» cambra del pare, e la sen mena ab si. La qual cosa 10770
» com vench a sabuda dels seus, ne foren fort en-
» tristats; per que Polifeno altre vegada contra mi
» e los meus se pres a armes, en aquella nit matei-
[*V 178 a*] » xa, ab gran companya de ca*uellers; e, fet com-
» batiment contra los meus, recobraren la germana 10775
» de Polifeno; e Polifeno vench contra mi, e com
» yom defeses dell, arranqueli la .j. dels seus huyls,
» e puys, ab los meus companyons qui eren roma-
» sos vius, me recolli en mes naus, e ab ells aquell
» dia mateix me parti de Sicilia. E dalli, haut dret 10780
» temps, men ane en la ylla Aulida, on vent me
» mena per forsa. E en aquella ylla eren .ij. puellas
» germanes, fort belles, senyores daquella ylla, les
» quals en art de nigromancia e de encantament
» eren fort maestres, e tots quants nauegants venien 10785
» per lur ventura en aquesta ylla, eren per les dites
[*A 132 a*] » germanes, no solament *per lur ballesa, ans en-
» cara per lurs encantaments, axi fermament presos,
[*V 178 b*] » que no hauien naguna *ancia de partir de la ylla,
» ans de tot oblidauen totes altres coses. E si ellas 10790
» trobauen alcuns qui no volguessen fer a lur guisa,
» decontinent los tornauen en forma de besties. La
» vna daquestas .ij. donzelles, ço es aquella qui mes
» sabia, era appellada Cirtes, e laltra Calipsa. En
» poder, donchs, daquestas dues me mena me ven- 10795

» tura; e Cirtes, escalfada en ma amor, ab sos beu-
» ratges e ab aguayts de sos encantaments axim
» afalaga, que per .j. any entegrament no hagui
» poder de partir me della; dins lo qual any se em-
10800 » prenya de mi e hac de mi .j. fill. Yo, empero,
» hagui ancia e proposit de partir me della; mas
» Sirtes, qui ho sentia, ab ses arts encantadores se
» cuyda quem *pogues retanir. E yo, qui semblant- [*V 178 c*]
» ment era instruit en aquella art, ab contraries
10805 » operacions tots los seus encantaments destruui e
» anulle. E, per tal com art se desfa ab art, contra
» los encantaments de Cirtes valgueren tant mes les
» mies arts; car, ab tots los meus companyons qui
» ab mi eren, lauors me parti de Cirtes, quin era
10810 » fort *angoxosa. Mas ¿quem aprofita aquell de- [*A 132 b*]
» partiment? Car, yo metent me en mar, vent me
» arriba en la terra de la Reyna Calipsa, qui, ab les
» sues arts, axi enlaça mi e los meus, que mes de
» temps que yo no volgra me retench ab si. Aquell
10815 » temps, empero, no fo a mi anujos, per la ballesa
» daquella Regina, de que era mera*ueylosament [*V 178 d*]
» bastada, e per los aculliments plasents los quals
» ab ella trobe; car ella sesforça de esser plasent a
» mi e als meus. Empero, per la industria de mon
10820 » seber, fiu que della parti saluament, ab gran pena
» e trebayl, com les mies arts apenes poguessen
» foragitar les sues. E dalli, nauegant, vengui en
» vna altre ylla, en la qual hauia .j. sant oratori, lo
» qual, per concessio de la diuinal potencia, donaua
10825 » certs e vertaders resposts a quils demanaua. E
» daquest oratori demane moltes coses curosament;
» entre les quals coses affectuosament demane ¿que
» sesdeue de les nostres animes, pus que son exides

21 arts e penes A.

» dels nostres cossos? E de totes les coses que li
[V 179 a] » demani hagui certa resposta, *sino del fet de les 10830
» animes, de que certa resposta no pogui hauer.
» E com daquell oratori fuy partit, cuydant hauer
[A 132 c] » bon temps, vent *me forsa de venir en .j. loch
» ple de molts perills; car aquella es la mar en la
» qual Serenes, qui son grans besties marines, se 10835
» deporten: e son del lombrigol en sus de forma
» de fembra, hauent cara de verge, e del lombrigol
» auall han tota forma de peix; e daquestas hixen
» meraueyloses veus, ab meraueylosa acordança de
» ço, ab cant de gran dolçor, qui en ço de musica 10840
» cuydaua hom que sobrepujasen los cants celestials;
» per que sesdeue quels masquins nauegans, con a
» ells venen, son sobrepresos per tanta dolçor de lur
[V 179 b] » cant, que baxen les velas de *lurs naus, e los
» rems posen alt, e no han cura de nauegar; e axi 10845
» aquell cant embriaga los coratges daquells mas-
» quins, que totes altres ancies posen a part; e tant
» aquella dolçor afalaga lur hoyment, que, oblidats
» quaix de tots punts, ells mateix no volen menjar
» ne beure, ans en lurs coratges los deuala vna son 10850
» la qual los adorm de tot. E com les Serenes veen
» que ells dormen, decontinent trebuquen les naus
» desemparades de tot regiment, e les meten a fons,
» axi quels nauegans en aquellas son acabuçats
[A 132 d] » dedins. En aquestas aytals Serenes caygui *yo; e, 10855
» per tal quels companyons ab mi ensemps no fos-
» sem enbolcats en error de semblant dormir, ab
[V 179 c] » les mies arts axi tanque les orey*les a mi e a ells
» fermament, que daquell cant yo ne mos compa-
» nyons res no hoym; ans, aquellas combatem, en 10860
» ociem mes de .M.; axi que passam aquell loch
» saluament, deliurats de lurs perills. E, en apres
» nauegant, cas desauenturat me porta en altre

» maior perill, ço es entre Cilla e Caripde; e com
10865 » per .xv. milles lurs perills golosos sostenen la
» glotonia daquella mar, se bague la meytat de les
» mies naus, per que los meus companyons qui eren
» en aquellas alli periren; mas yo, ab la altre meytat
» de les mies naus escapat de la glotonia de la mar,
10870 » nauegant vengui en Ffenicia, on trobe estranya
» tirannia de gent: car, lexant se correr contra mi
» e los meus, la maior part daquells ne ocieren a
» tayl despasa; e lexats *men pochs daquells, tots [*V 179 d*]
» los bens que lauors hauia en mes naus me tolgue-
10875 » ren, e preseren mi, e aquells qui romangueren dels
» meus enclougueren en durs carçres; puys, volent
» los Deus, deliuraren mi e aquells que ab mi
» ha*uien presos; mas nom restituiren res de les [*A 133 a*]
» coses quem hauien toltas. Per que, vengut en gran
10880 » pobresa, he cercat lo mon, e finalment son arribat
» en esta terra, fet pobre e freturos, segons que po-
» dets veure.» E lo Rey Ydomeni, aquestas paraules
hoydes, per la noblesa e per la industria de Vlixes
hac compassio dell. E axi, aytant com a Vlixes pla-
10885 gue romandre en Cret, lo Rey lo honra ab gran
habundancia de totes coses. E finalment, com Vli-
xes sen uolch partir, li dona .ij. náus, de totes
*coses necessaries be fornides, ab les quals profi- [*V 180 a*]
tosament sen pogues tornar en son Regne. Dona li
10890 encara molts dons, argent e haur, qui li podien be
bastar tro sen fos tornat en ço del seu; e, en lo
partiment, lo prega que passas per lo Rey Altenor,
qui aquell desijaua molt veure. E obtenguda per
Vlixes licencia de partir del Rey Ydomeni, puja en
10895 ses naus, e anassen al Rey Altenor; qui ab cara
plasent e ab molta alagria lo reebe, e al qual fo

96 e el qual A.

agradable fort la bella parleria de Vlixes e la gran industria de son seny. E alli Vlixes hac certes noues de sa muller Penolope, prexauolada per tants enamorats, e com ella sa castedat hauia be guardada. 10900
[*A 133 b*] *E encara hac noues dalcuns qui hauien esuehida sa terra, e aquella tanien, a despler de sa muller.
[*V 180 b*] E aqui mateix Telamaco, *fill de Vlixes, sabent quel pare era uengut, sen vench a ell, qui li recompta de cert les noues quel pare aqui hauia sabudes. Per 10905 que Vlixes prega lo Rey Altenor quel degues acompanyar en son Regne, ab companya de sos cauellers; la qual cosa Altenor volenterosament atorgant, ab sos cauellers acompanya Vlixes. E, nauegant ab bon temps, tant feu Vlixes, que de nit arriba en sa 10910 Ciutat; e posats en terra los cauellers, aquella nit esuehi les cases dels seus traydors, e, lexant se anar contra ells, tots los ocis, axi que nagu non escapa. E, vinent lo dia en la luent claradat de sa resplendor, sen vench al seu palau, ab lo Rey Altenor en- 10915 semps, e aqui fo reebut ab molta alegria. O, quant
[*V 180 c*] es feta alegra Penolope *en esguardament de son senyor, lo qual ella angoxosa tant de temps hauia desijat de veure! Acorren los Ciutadans per veure lur Rey en tan gran temps esperat, e ab molt goig 10920 molts dons li offeren e presentayles fort grans. Es molt exalçat en son Regne. E aqui fo fet, ab lo Rey Altenor, que Telamoc pres per muller Nausica,
[*A 133 c*] filla del dit Rey Altenor. Celebren se, *donques, les noces de Telamoc, ab sollempnitats de molts goigs. 10925 E lo Rey Altenor apres sen torna en son Regne; e Vlixes, ab noble estament de son Regne, finalment se reposa ab gran trenquillitat de pau.

---

23 Telamot *o* Telamoc *se llegeix en* **A** *a partir d'aci, ab tot que abans, lin.* 03, *posa* Telamaco; *en* V Talamot.

ACI ES ACABAT LO .XXXIIJ. LIBRE; E CO-
10930 MENÇA LO .XXXIIIJ., DELS FETS DE PIRRO* [*V 180 d*]

PER tal con de Pirro, fill de Achilles, pus que parti de Troya la present ystoria res no ha dit, ara entendrem en recomptar sos esdeueniments. Pirro, de part de son
10935 pare, hague per haui lo Rey Peleu; com de Peleu e de Tetis, sa muller, fos engenrat Achilles, qui hauia engenrat Pirro en la filla del Rey Licodomo. E axi Pirro hac .ij. hauis, ço es Peleu de part de son pare, e Licodomo de part de sa mara. E Lico-
10940 domo fo fill del Rey Acast, qui encara lauors era viu, jassia que fos fort veyl. Aquest Acast hauia en oy Pirro e tots aquells del linyatge de son pare; la raho per que, aquesta ystoria non parla. Acast *gita [*A 133 d*] del Regne de Thesalia Peleu, aui de Pirro; axi que
10945 Peleu ne fo *exallat. E encara hauia parats sos [*V 181 a*] aguayts per matar Pirro com vengues de Troya, de guisa que no pogues escapar de ses mans. Pirro empero, depuys que parti de Troya es fo mes en la mar, molts perills hi sostengue, e lança en mar la
10950 maior part de les coses que portaua ab si; e, ab ses naus cascades, arriba a Melosa, on aquellas naus feu adobar e reparar daço que mester hauien. Aqui sabe com Acast, besaui seu, hauia gitat lo Rey Peleu, son aui, del Regne de Tesalia, e com hauia
10955 posats aguayts contra Pirro; de que Pirro hac gran despler, axi per lo tan greu dempnatge de son aui, com per si mateix, per tal com Licodomo, aui maternal, fill del Rey Acast, *lo hauia nodrit de sa infan- [*V 181 b*] tesa ença. E entre aquestas coses, foragitat lo Rey

38 *m.* de part A.

Peleu de son Regne per lo Rey Acast, com per dup- 10960
te del Rey Acast e de .ij. fills que hauia, la .j. appe-
llat Ffilistenes e laltre Menalipo, e vna filla appella-
da Tetis, no gosas aperer en nagun loch publich,
prouehi on pogues mils aturar, tro que son net
[*A 134 a*] Pirro tornas de Troya, qui li *pogues aiudar a son 10965
perill; car sabia que ab ses naus per mar deuia
tornar de Troya. E era luny de la Ciutat de Tesalia,
quaix per .viij. milles, .j. antich ediffici, prop la
mar; e entre la Ciutat e aquell edifici hauia alcuns
boschs, als quals souent los Reys de Tesalia, per 10970
raho de cassar, solien venir, com hi hagues gran
[*V 181 c*] habundancia de feres bes*ties. E aquest antich edi-
fici era estat lexat caure, com fos en loch solitari,
e ia non apparia res sobre terra. Mas hauia hi mol-
tes cauernas daius terra, en les quals cascu se po- 10975
guera segurament amagar; lo forat, empero, per on
hi podia hom deuallar, era amagat e nol veya hom,
com estigues cubert de moltes romagueres saluatges
e gauerreres; e per aquell forat podia hom leuge-
rament deuallar, per graus quey hauia, a les cases 10980
soterranies, jassia que en la sumitat del forat hagues
vna caua o sobalma, amagada per les romagueres,
en mig de la qual era la bocha del forat. E en
aquest edifici, donchs, Peleu se acostumaua de
[*V 181 d*] amagar; *mas souin ne exia, e venia a la riba de 10985
la mar, e guardaua per la mar enlla si per ventura
poguera veure Pirro qui tornas ab ses naus. E Pirro,
adobades ses naus en Molosa, se apparayla de venir
[*A 134 b*] vers The*salia, per tal que pogues contra lo Rey
Acast, son besaui, venjar Peleu, aui seu, del gita- 10990
ment del Regne, e si mateix defendre e encara
offendre lo besaui. E, per tal que pus sauiament ho

65 qui pogues A. 68 en .j. antich A.

pogues fer, dos secretaris seus, Crisigo e Adastre,
sauis encercadors, trames vers Thesalia, a Assan-
10995 dre, ciutada de Tesalia, fort feel amich de Peleu,
e de Pirro axi mateix, per ço que ab ells se *pogues [V 182 a]
informar de totes coses. Los quals tornats de Tesa-
lia, e certificats de totes les coses per Assandre, re-
comptaren feelment a Pirro totes les coses que
11000 hauien vistes e hoydes. Per que Pirro sen puja en
ses naus per venir a Tesalia; mas, com cuydas dre-
tament nauegar, tempestat de mar li sobreuench,
la qual dura quaix .iij. dies. Mas, finalment, plague
als Deus que ab aquellas naus, encara no assuaujada
11005 la rabia dels vents, arriba en .j. port appellat Spe-
liado; e aquest port era luny de la Ciutat de Thesalia
tro a .viij. milles, e era prop daquell edifici en lo
qual lo Rey Peleu se amagaua. En aquell port Pirro,
las *per trebayl de la mar, deualla en terra; e com [V 182 b]
11010 a peu sen anas vers los boschs quiy estauen depres,
cas *meraueylos lo amena a la bocha del forat del [A 134 c]
edifici; la qual bocha com no pogues hauer vista
per les erbes entorn qui la cobrien, caygue en ella,
e a la sobirana e primera de les graus, per on hom
11015 deuallaua baix, ferma los peus. E com se guardas
aquellas graus, desija fort veura que hauia baix; e,
com hi fos deuallat, veus que de ses cauorques
isque lo Rey Peleu, qui vee Pirro, net seu, en la
vista del qual cuyda veure Achilles, tant era ressem-
11020 blant al pare; per que afectuosament lo abrassa, e
ab lagremes e plorant aquell besa. E finalment *li [V 182 c]
recompta sos perills, e li fa clams del Rey Acast;
les quals coses fort desplaen a Pirro, empero totes
les coses diligentment rete en son cor. Pugen sen
11025 donchs desus, aui e net, e vansen al port en com-
panyia dels seus. E sabe Pirro com Ffilistenes e
Menalipo, fills del Rey Acast, eren venguts en

aquell bosch caçar; e tantost queu hac hoyt, se despuyla ses vestadures, e demana .j^a^. vil vestadura e veyla e esquinsada en moltes parts, e vestis aquella, e cenyis vna espasa; e, jaquits sos companyons, 11030
[*A 134 d*] sol sen vench al bosch. *E no hac molt anat per lo bosch, com encontra los .ij. fills de Acast, qui demanen a Pirro qui es ne don es vengut, e hon va;
[*V 182 d*] e Pirro los respos: «Yo son de *Grecia, e, vinent 11035
» de Troya, men volia ab vna mia nau tornar, ab
» mos companyons ensemps, en ma terra. Mas tanta
» tempestat de mar hauem hauda, que, apres molts
» perills e trebayls, no molt luny daquesta ribera la
» nau ses trenchada, axi que .D. personas qui eren 11040
» en aquella son totes perides; yo, empero, tot sol
» ne son escapat, e les ones, execant me, quaix
» mort me han gitat al ribatge, ço es lla on lescuma
» de les ones trencha e sesten per la terra; del in-
» flament de les ones trenchants prop de terra, quaix 11045
» mort son estat lansat en terra; on, apres molt vo-
» mit de aygua salada que hauia baguda, son .j. poch
» reuiscolat, e finalment, apres de moltes angoxes,
[*V 183 a*] » envides he cobrada sanitat. *E com en aquell
» naufraig hage perduts tots mos bens que hauia, ara, 11050
» fet pobre, deman almoyna per les portas, tro que
» sia vengut a ma casa. E axi vosaltres, si encara
» no hauets meniat e en aquest bosch hauets apor-
[*A 135 a*] » tada alcuna cosa de menjar, siats ne a *mi en alcu-
» na cosa graciosos.» Los quals li digueren: «Esta 11055
» ab nos.» E en lendemig, com .j. ceruo anant a son espau los vengues dauant, Menalipo, partit de son frare, segui aquell ceruo, jaquit son frare ab Pirro. E com se fos molt lunyat dells, seguint lo ceruo qui fugia, Polistenes, son frare, per reposar deualla 11060 del cauall, e decontinent Pirro se lexa anar contra ell el ocis. En apres, com lo frare Menalipo tornas

del *encalç del ceruo, Pirro, treta la espasa, se lexa [V183 b]
anar contra ell, e axi mateix lo mata. E en aquesta
11065 manera Pirro ocis .ij. auoncles seus cruelment, germans de Thetis, auia sua. E com sen tornas, fetes aquestas morts, encontra Cinarras, de la companyia del Rey Acast; lo qual Pirro enterroga on era lo Rey Acast; e aquell li respos que Acast era prop.
11070 E decontinent Pirro, treta la espasa, liura a mort Cinarras. E decontinent se acosta a les naus, on se vesti ses belles vestadures. E, partint se dallen, encontra lo Rey Acast, qui dix a Pirro: «¿Qui est tu?» E Pirro respos al Rey Acast: «.I. son dels fills del
11075 » Rey Priam, qui posat en captiuitat estich, sots » senyoria de Pirro.» Lo Rey Acast, no sabent que
[A135 b] ell *fos Pirro, li dix: «¿On es Pirro?» E ell *li [V183 c]
respos: «Del mal de la mar fort lassat, es deuallat » en terra, e, per raho de repos, es deuallat en
11080 » aquella fouea.» La qual, estesa la ma, li mostra. E decontinent, treta la espasa, volch aquell matar. Mas lauors li apparech Thetis, muller de Peleu, aui seu, filla del Rey Acast e mara de Achilles, qui li dix: «Car net ¿e que entens a fer? ¿e no son yo te
11085 » auia? Despuylada me has de .ij. germans, auon- » cles teus ¿e ara me entens a despuylar de Acast, » pare meu, besaui teu?» E encontinent Tetis, fermament abrassant Pirro, li pres lo bras en la ma del qual tania la espasa, per tal que nol leuas per fer lo
11090 colp. A la qual dix Pirro: «Lo Rey Acast, pare teu, » ha gitat lo Rey Peleu, marit teu, del Regne, e » donchs axi mateix ha offesa tu en aço. Mas,
» venga Peleu; e, si li *vol perdonar, sim fare yo.» [V183 d]
E vinent donchs Peleu, prega Pirro quel Rey Acast
11095 no liuras a mort, com lo Rey Acast de la mort de .ij. fills seus sia assats turmentat, e la vida li sia vuymes pijor que la mort. Per que aqui fo feta pau

[*A 135 c*] e bona volentat entre Acast e Pe*leu, qui debans
ereu mal uolents. E, siens tots aquests ensemps,
ço es Tetis, lo Rey Acast, Peleu e Pirro, comensa- 11100
ren a parlar del Regne. E lo Rey Acast, qui lauors
tania lo regiment del Regne axi com a Rey, los
dix: «Yo, de vuymes, son cascat per gran vellesa,
» e dels trebayls del Regne he pocha ancia; mos
» fills he perduts, qui daquell Regne podien hauer 11105
[*V 184 a*] » senyoria. Donchs, nagun altre no es, al qual *de
» dret aquell Regne dege tornar, sino a Pirro, molt
» car besnet meu. E axi ara de present me despuyl
» de mon Regne, e de bon grat lo do a Pirro.» E
decontinent lon reuesti, per la falda de la sua ves- 11110
tadura. E Peleu dix a Pirro: «E yo tot dret que en
» aquell he, atorch e transport en tu, car tots temps
» fo sobirana cobeiança de mon desig que tu ha-
» guesses senyoria del Regne de Tesalia.» Leuen se
tots daquell loch, e pugen en lurs caualls; per que 11115
Pirro mana que totes les sues naus fossen menades
en Thesalia. E, vinents tots en Thesalia, lo Rey
Acast mana a tots aquells de Thesalia que faessen
sagrament de feeltat e homenatge a Pirro. E ells fo-
ren fort alegres de la senyoria de Pirro; per que lo 11120
[*A 135 d*] sagrament *e homenatge li feeren ab gran goig.
[*V 184 b*] *E lo seguent dia Acast e Peleu coronaren Pirro
Rey del Regne de Thesalia, en la cadira del qual
Regne Pirro fo asegut e coronat; e es estat fet, per
fauor del Rey Pirro, quel Regne de Tesalia fa exal- 11125
çat sobre tots los Regnes de Grecia; e Pirro aquell
Regne tench en gran pau, tro a la fij de sos dies.
Lo Rey Ydomeni de Cret mori, lexats .ij. fills, ço
es Mennon e Laert; mas Mennon apres mort de son
pare visch poch, e mori e iaqui lo Regne a Laert, 11130
frare seu; e Mennon en Cret ab gran honor fo so-
terrat. E Telamoc, fill de Vlixes, hac de Nausica,

sa muller, filla del Rey Altenor, .j. fill appellat
Deifebo. Mas a Pirro altra vegada torna la ystoria,
11135 ço es com vengueren sos fets e en qual manera, e
com Pirro feni sos dies. Lo Rey Acast, de la mort
de sos *fills fort angoxat, los corsos dells feu por- [V 184 c]
tar a Tesalia; e aqui, per menament del Rey Pirro,
foren soterrats en moniments fort precioses. Los
11140 ffats, empero, qui a aquells qui viuen en gran feli-
citat son enueiosos, posen cechs aguayts, ab los
quals de la altesa de la felicitat los façen *soptosa- [A 136 a]
ment trebucar; car mostren quels plaen fort aque-
llas coses de que puys hixen dempnatges dolorosos.
11145 E axi Pirro, constituit en la altesa de son Regne,
fo pres per cobaiança de escalfada amor de Hermio-
na, filla de Helena e de Menalau, e muller de Ores-
tes; per que, dada obra que satisfaes a la sua vo-
lentat, tolch per forsa Hermiona a Orestes, son
11150 marit, e del Regne de Micennes, qui fo de Agame-
neon, en lo qual Orestes regnaua, *la trasch furti- [V 184 d]
uament e la sen mena, e la aiusta ab si en matrimoni.
Ffo angoxos Orestes de tan gran iniuria a ell feta;
mas no ha poder que Pirro en son Regne propri
11155 puxa esuehir. Empero penssa en si mateix en los
fets esdeuenidors, per que ell hage poder de hauer
ne plena venjança. E esdeuench se que Pirro en la
ylla Delfon proposa de anar e fer gracies al Deu
Apollo e als altres Deus de moltes victories que en
11160 Troya hauia aconseguides, e de la venjança de la
mort de Achilles, pare seu, feta per Paris. Per que
Pirro en aparallament seu se mes al cami, e anas-
sen a la ylla Delfon, jaquits en son palau Androma-
cha, qui fo muller de Hector, e .j. fill poquet della
11165 e de Hector, qui hauia nom Laumedonta, *e ella [V 185 a]
era prenys de Pirro. *E encara, lexada Hermiona, [A 136 b]
muller sua, la qual apres lo departiment de Pirro

trames a Menalau, pare seu, que mal li hauia pres
de Pirro, son marit, qui, torbat per sola amor de
Andromacha, poch o no res se curaua della; e axi, 11170
que vengues tost vers Tesalia, e que liuras a mort
Andromacha, ab son fill Laumedonta. Per que Me-
nalau, per les paraules de sa filla, se cuyta; e iaqui-
da la vergonya de sa noblesa, se lexa anar contra
Andromacha. Mas soptosament Andromacha pres 11175
en sos brassos son fill Laumedonta, e cuytas de
fugir a les places; e aqui cridant fortment, demana
ab lagremes aiuda del poble contra Menalau, que
[V 185 b] lo poble no la leix ociure *ab lo petit fill seu. E lo
poble decontinent corre a les armes, e ab ma arma- 11180
da enseguexen Menalau; axi que Menalau, per temor
del poble, espaordit sen torna en ço del seu. Ores-
tes, empero, sabent que Pirro era vengut en la ylla
Delfon, sen hi ana ab molta companya de cauellers,
e ab poderosa ma esuehi Pirro, e de sa propria ma 11185
lo mata. E mort Pirro, fo soterrat en aquella ylla;
e Orestes recobra sa muller e la sen mena en son
[A 136 c] *Regne. Peleu, empero, e Thetis tragueren de Te-
salia Andromacha prenyada de Pirro, e Laume-
donta, son fill, e menaren los en la Ciutat de Mo- 11190
losa; e aqui Andromacha enfanta, e hac fill, qui fo
appellat Achilles. Aquest Achilles per son temps
[V 185 c] cresque, e Laumedonta, *frare seu, corona Rey de
Tesalia, posat a part si mateix al qual aquell Regne
rahonablement pertanyia. E no res menys, per amor 11195
de aquell frare, volch e mana que tots los Troyans
qui eren en Grecia fossen franchs.

Açi fa mencio la ystoria, segons que es re-
comptat dessus en lo .xxvj. libre, que, com Achilles
hac mort Troyol, lo cors daquell liga a la coha del 11200

90 ciutat Molosa A.

seu cauall, e per tota la host ab gran vituperij lo rocega. Per recobrament del qual cors lo Rey Mennon baroniuolment trebayla, e darrocha Achilles del cauall, el naffra mortalment, axi que quaix mort
11205 lo sen portaren a ses tendes; e en qual manera puys Achilles, no per sa virtut bataylarosa, mas tray*do- [*V 185 d*]
rament, ocis Mennon quaix pres per los Mirmidons qui eren companya de Achilles; e en qual manera depuys lo Rey Priam feu sotarrar magnifi-
11210 cament lo cors de Mennon apres de Troyol.

Ara recompte la pre*sent ystoria quel Rey Men- [*A 136 d*]
non hauia .j^a^. germana, de meraueylosa ballesa, la qual manifestament vench dauant tots al moniment de Mennon, e aquell feu obrir, e trasch ne los ossos
11215 de Mennon, e aquells posa en .j. vexell daur per conseruar los; la qual decontinent, ab lo dit vexell, dalmig daquells quiy eren e dauant lurs huyls axi desparague de tot, a manera de ombra, que james depuys en aquell loch no fo vista. Aquesta digueren
11220 alcuns que fo Deessa o filla de Deu, o vna daquellas que les gents *appellen ffada. [*V 186 a*]

AÇI ES ACABAT LO .XXXIIIJ. LIBRE; E COMENÇA LO .XXXVe. E DARRER LIBRE, EN LO QUAL SE RECOMPTE LA MORT DE VLIXES

11225
PER recomptar e escriure la mort de Vlixes, lexades a present altres coses, sendressa la present ystoria. E recompte e diu, que Vlixes vna nit dormia en son lit, e adormit viu de si aytal visio, que viares li era que vees
11230 vna ymage de persona ioue, de tan meraueylosa ballesa, que nos penssara *hom que fos ymage hu- [*A 137 a*]
manal, mas forma diuinal per sobres de sa ballesa.

Encara li era viares que vltra manera ell desijas
que tochas aquella ymage, e que fermament la for-
[V 186 b] ças de abrassar la; *mas que ella esquiuaua sos 11235
abrassaments, e quel volia guardar de luny. Puys
era li viares que si acostas pus prop, e que ella li
demanaua que volia; e que ell, segons sos viares,
li deya: « Vuyl quens aiustem ensemps, per tal quet
» conega.» E que ella deya a Vlixes: «O, e quant en 11240
» aço es la tua demanda greu e amargosa! car tu
» demanes a mi que sia aiustada a tu; mas, o, quant
» aquell aiustament sera malestruch! cor mester es
» que daytal aiustament la .j. de nosaltres muyre.»
Mes auant, li era viares que aquella matexa ymage 11245
portas en la ma .jª. lança, en la sumitat de la qual
li era semblant que hagues vnas carretes poques,
totes per artifici fetes de peys. En apres li era sem-
[V 186 c] blant *que aquella ymage se volia partir dell, la
qual li deya: «Aço es senyal de senyoria e del de- 11250
» partiment qui a la fij entre nos .ij. ha a esser.»
Vlixes, empero, solt del dormir, se meraueyla molt
de la visio del sompni. Molt encercha en son co-
ratge que vol dir aquell sompni. E finalment, venint
[A 137 b] lo dia, cercha los ahuyrers e *deuins, els feu venir 11255
a ell; als quals vinents, recompta la calitat del
sompni, e ells li digueren que, per la significança
daquell sompni, clarament conaxia hom que Vlixes
per son fill deuia esser liurat a exallament o a mort.
Per raho de la qual cosa Vlixes, fort espahordit, 11260
Telamoc, fill seu, feu pendre, el feu tanir pero com
a fill en bona guarda. E ell tria a si mateix loch en
[V 186 d] que *segurament pogues estar, ab molt feel com-
panyia dalcuns secretaris en qui ell se fiaua; e
aquell loch enforti de murs alts e forts, axi que no 11265

54 *m.* venint A. 56 els quals A.

podia hom a ell entrar, sino per .j. pont de volta. Hordona encara que nagu no entras a ell, sino alcu dels seus secretaris. E esdeuench se que, com Vlixes, segons que dessus es dit, de Cirtes hagues
11270 haut .j. fill, appellat Telago, lo qual nagu sino sa mare no sabia de qui era fill, e ia Telago hagues .xv. anys, aquest Telago curosament demana a sa mara de qui era fill, e si es viu son pare, e hon esta; e la mara molt estech que nol ne volia certificar.
11275 Mas, finalment, com sobre la demanda del pare molt la hagues congoxada, *sobrada per enuig dix e ma- [*A 137 c*]
nifesta a son fill quel Rey Vlixes era son pare, e instrui diligentment lo fill del loch on Vlixes estaua. E *Telago, en lo recomptament de la mara fet [*V 187 a*]
11280 fort alegra, ab gran desig congoxa veure son pare, e crema de gran desig que a ell sen puxa anar. E, hauda licencia del partir de sa mara, qui de tost tornar lo prega, Telago se met al cami; e tant ana per ses iornades, que vench en Acaya, on, fet cert
11285 del loch on estaua Vlixes, se acosta en aquell loch. E com .j. dilluns de mati aqui fos vengut, en la entrada del pont troba les guardes de Vlixes, los quals afectuosament prega que de grat lo lexen entrar a Vlixes; e aquells li ho neguen, volents seruar
11290 lo menament de lur senyor; e Telago los insta ab humils pregaries, e aquells, husans de força, foragiten aquell iniuriosament *el empenyen ab força; [*V 187 b*]
per que Telago, com aytals iniuries no volgues sofferir, contra .j. de les dites guardes se lexa anar,
11295 e ab puny clos axi poderosament lo feri en la cadena del coll, quel ocis; e les altres guardes, sos companyons, empenyent axi mateix *forciuolment, gita [*A 137 d*]
del pont, els darrocha al vall; de ques moch gran brogit; e molts, prenents armes, se lexen anar con-
11300 tra Telago, faens lur poder de ociurel. Mas Telago,

empenyent se contra .j. daquells quis eren lexats
anar contra ell, li tolch baroniuolment la espasa
que tania en la ma, e lexant se anar contra los al-
tres ab la espasa nua, ne ocis .xv. daquells, e ell fo
per ells greument naffrat. En apres, com lo brogit 11305
[*V 187 c*] maior cresques, a les *veus daquell brogit se leua
Vlixes, duptant que alcu de la companyia de Tela-
moc, que ell tania pres, no hagues esuehits los seus
domestichs, e que, per lo deliurament daquell, los
naffras ols matas. Per que Vlixes, irat, ab .j. dart 11310
que portaua en la ma sen vench al loch del brogit,
on viu los seus jaens en terra morts per aquell ioue,
sens que nol conaxia; e, esguardant lo, en venjança
daquells qui eren morts, trames lo dart contra ell,
axi quel ne feri, mas nol naffra gayra. Mas Telago, 11315
abriuadament prenent aquell mateix dart de terra,
lo retorna contra Vlixes, lo qual no conaxia, axi quel
[*A 138 a*] ne naffra mortalment, pas*sant lo li per lo costat.
De la qual naffra Vlixes caygue en terra, no podent
[*V 187 d*] se sostenir, e viu que era prop de la *mort, car les 11320
forces del cors li defallien. E com ia li defallis la
paraula, ab paraules balbes demana a Telago qui es,
car a Vlixes ve a memoria la mortal visio del seu
sompni. E Telago, per la interrogacio de Vlixes,
demana a aquells qui estauen entorn qui es aquell 11325
quil enterroga, e dien li que Vlixes; la qual cosa
hoyda, Telago angoxos crida, dient: «A, quina
» malauentura es mia! vengut son veure mon pare,
» quem alegras ab ell com ell me veuria, e ara yo
» son estat occasio de la sua mort.» E encontinent, 11330
per sobres de dolor, caygue en terra axi com a mort.
Ffinalment, leuant se de terra e esquinçades ses
vestadures, com fos sens armes, se colpege la sua

---

13 joue que conaxia A. 29 *m.* ab ell A.

cara ab los punys, e del seu cap sos cabeyls rossos
11335 ar*rancha, e, lansant se als peus de Vlixes, puys [V 188 a]
dressant se, ab sanglots e lagremes dix li: «Yo son
» lo deseuenturos Telago, fill de Cirtes, lo qual tu,
» Vlixes, pare meu, desauenturadament engendrest.
» Si mors, car pare, placia als Deus que yo ab tu
11340 » muyre, e que apres tu mi no lexen viure los Deus.»
E Vlixes, pus que conague que aquell *era son fill [A 138 b]
e de Cirtes, asuaujas enuers ell, ab gran defalliment
de son cors en que era, e, lexades les paraules, li
mana ques abstenga de la dolor. Tramet, empero,
11345 per Telamoc, fill seu, lo qual vinent, se vol lexar
anar contra Telago, axi com aquell qui era desijos
de venjar la mort del pare. Mas Vlixes, ab paraules
e ab senyals, aytant com *pot veda a Telamoc que [V 188 b]
no fassa mal a Telago, ans lage car axi com a frare
11350 seu. En apres Vlixes fo portat quaix mort en Acaya,
on visque solament .iij. dies, e mori; e fo soterrat
a manera reyal en Acaya. Apres mort del qual, en-
continent Telamoc fo fet Rey del Regne del pare,
e feu molta honor a Telago, son frare, e retench lo
11355 ab si per .j. any e mig; e ab gran honor lo feu ca-
ueller, e mes auant lo volia retanir en son Regne.
Mas Telago, congoxat per letres de la mara, e per
satisfer a la volentat de la mara, jassia forsat parteix
del frare; en lo departiment del qual, Telamoc ab
11360 molts dons lo honra, e li dona tot ço que hauia
[V 188 c] mester per son departiment. Partis, donchs, *Tela- [A 138 c]
go de son frare, ab moltes lagremes que cahien a
cascu. E, apres lo seu departiment, sa e alegra per-
uench a la ylla Aulida; del retornament e venguda
11365 del qual vltra manera la mara fo alegra, qui debans

34 ab punys A. 44 abtenga A. 52 reyal a Caya A. 59 en departiment A.

nera estada fort anciosa, per tants perills dels ffats qui axi desauenturadament esdeuengueren, segons que ella hauia ia preuist ab la sua art. E no passaren molts dies que Cirtes enmalalti, de la qual malaltia fort oppremuda, fina sos dies. Per que Telago 11370
fo fet Rey de son Regne, e visque en aquell Regne .lxx. anys, e sots la sua gouernacio fo multiplicat lo Regne de Acaya. Vlixes, empero, visque .xciij. anys e mori en son Regne.

En aquest loch Dares a la present obra feu fij, 11375
e axi mateix Corneli. Les altres coses, donchs, son del libre de Dites; jat sia que Dares troya en la pre-
[*V 188 d*] so de Troya a la sua *obra faes fij, e mes auant en son libre no procehi. Les altres coses son del libre de Dites; en tro a la fij aquell volch fer entegra- 11380
ment la sua obra. E axi, si alcuna cosa se troba ena-
[*A 138 d*] dida a aquesta *obra, creedor es que no sia de la veritat daquella obra tro a la fij, mas que sia obra fenta. Empero Dares e Dites, qui, en temps de les batayles de Troya, en aquellas batayles foren pre- 11385
sents, en la composicio de lurs libres son estats trobats en maior partida concordans, e en poques coses discordants. E que, donques, Anthenor e Eneas sien estats faedors de la tracio de Troya, be sen concorden. Dix, empero, Dares que Polidames, 11390
fill de Anthenor, de nit sen ana als Grechs, e que
[*V 189 a*] aquella nit tracta ab ells de la tracio de la *Ciutat, e que, ab lo senyal que ell los daria, entrassen en aquella. Dix encara quels Grechs, com de nit entraren en Troya, noy entraren per lo mur qui fo 11395
romput per raho del cauall de aram fet per los Grechs, com de aquell cauall no hage feta naguna mencio; mas dix que eren entrats per la porta Sean,

---

69 *m.* que A.

vna de les portas de la Ciutat de Troya, en sumitat
11400 de la qual porta era estat fet e fermat de marbre .j.
gran cap de cauall, jassia que Virgili del cauall da-
ram *ab Dites se concort. E en aquesta porta Sean [*A 139 a*]
dix Dares que Anthenor e Eneas, ab Polidames,
hauien reebuts los Grechs, e per aquell loch los
11405 hauien donada entrada, e per aquells aquella nit
*era estat pres lo gran Ylion, e en aquell primera- [*V 189 b*]
ment hauien mes Neptolomo, fill de Achilles. Dix
encara Dares que Eneas, no solament hauia ama-
gada Polixena, ans encara sa mara Heccuba ab ella;
11410 e que per allo era estat condempnat a exili. De la
mort, empero, de Heccuba no dix res. Mas en la
fij de la sua obra aço anadi: Bataylat es estat .x. anys
e .vj. meses e .xij. dies; e dels Grechs vengueren
a Troya .Dcccvj. milia combatents; los Troyans
11415 combatents e que per defendre la Ciutat batallaren,
foren .Dclxxvj. milia; dix encare que les naus ab
que Eneas fo exallat foren .xxij. ab que Paris era
anat en Grecia; los Troyans *qui seguiren Anthenor [*V 189 c*]
foren .ij. milia .D., e los altres seguiren Eneas. Los
11420 Troyans e los Grechs maiors de cascuna part, quals
e per qui foren morts, foren aquests, segons que
escriui Dares: Hector *ocis lo Rey Prothesalau, lo [*A 139 b*]
Rey Patroclo, lo Rey Vmers, lo Rey Merion, lo Rey
Archilogo, lo Rey Prothenor, lo Rey Ortomeri, lo
11425 Rey Epistropo, lo Rey Cedi, lo Rey Alpinor, lo Rey
Dormis, lo Rey Polixenar, lo Rey Philis, lo Rey
Xantipo, lo Rey Leocho e lo Rey Polipiten. E Paris
ocis Palamides, e lo Rey Antilogo, Achilles e
Ayachs. E Ayachs ocis Paris, com morissen per
11430 naftres que la .j. feu a laltre. *Eneas ocis lo Rey [*V 189 d*]
Anfimato e lo Rey Mereu. Achilles ocis lo Rey

16 foren .Dc. milia .lxxvj. A.

Eufemi, lo Rey Ydomeni, lo Rey Plebeu, lo Rey Eusteri, lo Rey Licomi, lo Rey Euforbi, Hector, Troyol, lo Rey Mennon e lo Rey Neptoleu. E Pirro ocis Pantasilea, lo Rey Priam e sa filla Polixena. 11435 Diomedes ocis lo Rey Antipo, lo Rey Exterion, lo Rey Prothonor e lo Rey Obtomeno.

FFINITO LIBRO SIT LAUS ET GLORIA CHRISTO. AMEN.
QUI SCRIPSIT SCRIBAT SEMPER CUM DOMINO VIUAT.
AMEN. 11440
VIUAT IN ETERNUM QUI DAT MICHI TALE FALERNUM.
AMEN.

TAULA

Pàgina

PORTADA V
DEDICATORIA VII
NOTA PRELIMINAR IX
§ 1. L'autor y el llibre... IX
§ 2. La traducció catalana XIV
§ 3. Els manuscrits catalans. XIX
§ 4. Discussió de variants XXVII
§ 5. El nostre text imprès XXXIII
§ 6. Comentari final.. XXXIV

HISTORIES TROYANES 1
En nom de nostre senyor Deu Jhesu Christ e de la sua Mare molt homil nostra Dona Sancta Maria; aci comença lo proloch de les *Histories Troyanes*, les quals en Jacme Conesa, Prothonotari del senyor Rey d Arago, esplana de lati en romans. 3
[Prolech de Guiu de Columpnes] 5
Aci comença lo primer libre, de Peleu, Rey de Tesalia, qui ab pregaries sues e induccions anima Jason, nebot seu, que anas per hauer lo vellor dor... 8
Aci es acabat lo primer libre e comença lo segon, qui parla dels Grechs qui arribaren a les pertinencies de Troya e del Rey Laumedonta qui indignament feu partir Jason e Hercules daquell loch on eren arribats. 15
Aci es acabat lo segon libre e comença lo tercer, qui parla de la medicina donada per Medea a Jason per la batayla faedora ab los bous e ab lo drach... 31

Pàgina

Es acabat lo tercer libre; comença lo quart, de la primera destruccio de Troya feta per Jason e Hercules ... 47
Lo quart libre es acabat; segueix se lo cinque, de la fundacio en apres feta de la gran Troya per lo Rey Priam. 61
Aci es acabat lo .v.e libre; comença lo .vj. del consseyl donat per Paris qui ana en Grecia.. 80
Es acabat lo .vj.e libre; comença lo .vij.e de Paris qui ana en Grecia e sen amena Helena. 96
Lo .vij.e libre es acabat; comença lo .viij.e dels Grechs als quals peruench fama del arrapament o preniment de Helena, e han consseyl entre si que sen deu fer.. ... 112
Açi es acabat lo .viij.e libre, e comença lo .ix. del nombre de les naus les quals los Grechs amanaren contra Troya 117
Aci es acabat lo .ix. libre; comença lo .x.e dels Grechs qui trameten al Deu Apollo a la ylla dita Delfon per hauer resposta dell daço quels hauia esdeuenir... ... 119
Aci es acabat lo .x.e libre; e comenca lo .xj.e del estol dels Grechs que parteix de Athenes 127
Aci feneix lo .xj. libre; e comença lo .xij. com Diomedes e Vlixes foren trameses al Rey Priam per recobrament de Helena... 134
Aci es acabat lo .xij. libre; e comença lo .xiij.e qui parla com Achilles e Telafus foren tramesos per los Grechs a vna ylla dita Mecina per hauer gran copia de viandes a ops de les hosts dels Grechs... 144
Aci feneix lo .xiij.e libre, e comença lo .xiiij.e dels Grechs qui partiren de la ylla de Tenidon e sen anaren al setge de la ciutat de Troya; e de la primera batayla dels Grechs e dels Troyans 155
Es finit açi lo .xiiij. libre; e comença lo .xv. apres quel setge fo posat en Troya 169
Lo .xv. libre es complit; e comença lo .xvj. libre, de la tercera batayla dels Grechs e dels Troyans, donada empero treua a .ij. meses... 196
Es complit lo .xvj. libre; comença lo .xvij. de la quarta batayla 201
Lo .xvij. libre es complit; e comença lo .xviij.e libre, de la .v.a batayla 206

Pàgina

Ffeneix lo .xviij. libre; e comença lo .xix. de la .vj.ª batayla. 212
Açi feneix lo .xix. libre; e comença lo .xx.e de la .vij.ª batayla 221
Aci feneix lo .xx. libre, e comença lo .xxj. de la .viij.ª. batayla e de la mort del noble Hector 225
Aci feneix lo .xxj. libre; e comença lo .xxij. del sepulcre de Hector, e de Palamides qui fo elegit en regidor e emperador de la host dels Grechs... 232
Aci feneix lo .xxij. libre; e comença lo .xxiij. de la .ix.ª batayla 239
Aci feneix lo .xxiij. libre; e comença lo .xxiiij. parlant de Achilles qui encara esta enlaçat per amor de Polixena, e no vol entendre en debellar contra los Troyans ... 245
Aci feneix lo .xxiiij. libre; e comença lo .xxv. parlant de la mort de Deifebo, Rey de Carpedonia, e de Palamides, morts en aquella batayla... 249
Aci feneix lo .xxv. libre; e comença lo .xxvj. de la .xv.ª batayla e de la mort del bon Troyol 258
Aci feneix lo .xxvj. libre; e comença lo .xxvij., de la mort de Achilles e de Paris e de Ayachs.. 270
Lo .xxvij. libre es complit; e comença lo .xxviij. parlant de la venguda de vna verge appellada Pantasilea, Regina de les Amazones, qui vench ab .M. puelles en ajuda del Rey Priam, e de la mort daquella 278
Açi feneix lo .xxviij. libre; e comença lo .xxix. parlant de la maluada tracio tractadora per los traydors publichs Eneas e Anthenor contra la lur gran e noble ciutat de Troya 286
Aci feneix lo .xxix. libre; e comença lo .xxx. de la preso e destruccio de la noble ciutat de Troya, e de la mort del Rey Priam e de sa muller e encara de sa filla Polixena. 299
Açi feneix lo .xxx. libre; e comença lo .xxxj., del exil de Eneas e relagacio de Anthenor de Troya, e de la mort de Thelamoni... 311
Açi feneix lo .xxxj. libre; e comença lo .xxxij., del nauffraig de les naus dels Grechs e de la mort de Agameneon 321

Pàgina

Açi feneix lo .xxxij. libre; e comença lo .xxxiij., on se tracta de la veniança que Orestes feu de la mort de son pare, lo qual sa mara hauia fet ociure, e ell ocisla e recobra son Regne 330
Aci es acabat lo .xxxiij. libre; e comença lo .xxxiiij., dels fets de Pirro 341
Açi es acabat lo .xxxiiij. libre; e comença lo .xxxv.e e darrer libre, en lo qual se recompte la mort de Vlixes. 349
TAULA. 357

REGISTRE

(a), *b*, *c*, (1), 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 y 23.

Tots son quaderns, exceptats *(a)* duern y 23 tern.

NOTA. — La làmina-facsímil del manuscrit A de les HISTORIES TROYANES va enquadernada entre les pàgines XX y XXI.

Fou acabat el present llibre de les
HISTORIES TROYANES
als XXVII dies de desembre de l'any
MCMXVII
per l'estampa dita «L'Avenç»
en la noble ciutat de
BARCELONA

IMPRENTA
L'AVENÇ
DELS COMPANYS
MASSÓ & CASAS

BIBLIOTECA CATALANA

dirigida y publicada per R. MIQUEL Y PLANAS

Antics textes catalans, curosament donats a llum segons les primitives edicions o en vista dels manuscrits. Edicions de bibliòfil, en excelent paper de fil, ilustrades ab facsímils y acompanyades d'estudis y notes bibliogràfiques y crítiques.

VOLUMS PUBLICATS

LLIBRE DEL SABI Y CLARISSIM FABULADOR ISOP, *historiat y notat als marges del llibre y ara novament corretgit per R. Miquel y Planas, en vista de les edicions de 1550 y 1576 y de les posteriorment en català publicades. Barcelona, MCMVIII.*
Un volum de XVI + 336 pàgs., ab gravats ... ... (agotat)

LA FIAMETA DE JOHAN BOCCACCI. *Traducció catalana del XVén segle, ara per primera volta publicada per R. Miquel y Planas, segons el manuscrit existent en l'Arxiu general de la Corona d'Aragó. Barcelona, MCMVIII.*
Un volum de XXIV + 280 pàgs., ab facsímils.. 16 pessetes

CANÇONER SATÍRICH VALENCIÁ DELS SEGLES XV Y XVI, *publicat, ab una introducció y notes, per R. Miquel y Planas, en vista dels manuscrits y edicions primitives. Barcelona, MCMXI.*
Formen part d'aquest CANÇONER les següents obres: *Lo Procés de les Olives, Lo somni de Joan Joan, Procés de Viudes y Donzelles, La Brama dels Llauradors, Obra pera'ls vells, Coloqui de dames*, etc.
Un vol. de XXXVI + 376 pàgs., ab facsimils... 20 pessetes

LA IMITACIÓ DE JESUCRIST, *del Venerable Tomàs de Kempis. Traducció catalana de Miquel Pérez, novament publicada per R. Miquel y Planas, segons la edició de l'any 1482. Barcelona, MCMXI.*
Un volum de XX + 300 pàgs., ab facsímils ... 16 pessetes

OBRES DE J. ROIÇ DE CORELLA, *publicades, ab una introducció, per R. Miquel y Planas, segons els manuscrits y primeres edicions. Barcelona. MCMXIII.*
Un volum de XCII + 460 pàgs. .. .. 20 pessetes

LLEGENDES DE L'ALTRA VIDA. *Viatges del Cavaller Owein y de Ramón de Perellós al Purgatori de Sant Patrici; Visions de Tundal y de Trictelm; Aparició de l'esperit de G. de Corvo; Viatge d'en Pere Portes a l'Infern. Textes antics publicats per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMXIV.*
Un volum de XII + 364 pàgs. ... ... 16 pessetes

LLIBRE ANOMENAT VALERI MAXIMO, *dels dits y fets memorables. Traducció catalana del XIVen segle per Frare Antoni Canals, ara per primera volta estampada segons el còdex del Consell de Cent barceloní, per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMXIV.*
Dos volums, de LII + 312 y de (4) + 384 pàgs. 32 pessetes

NOVELARI CATALÀ DELS SEGLES XIV A XVIII, *publicat en vista dels manuscrits y edicions primitives per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMVIII - MCMXVI.*

Volum I: *Estudi històric y crític sobre l'antiga novela catalana; La Filla del Rey d'Hungría; La Filla de l'Emperador Contastí; Lo Fill del Senescal.*

Volum II: *Historia de Paris e Viana; Lo Carcer d'Amor; Historia de l'esforçat cavaller Partinobles; Historia del noble y esforçat cavaller Pierres de Provença.*

Volum III: *Scipió y Anibal; Jacob Xalabin; Frondino y Brisona; Deitira; Ecathonfila; Neptuno y Diana; Somni de F. Alegre; Rahonament entre F. Alegre y Sperança; Despropriament d'Amor; Pensament de P. J. Ferrer; Rondalla de Rondalles; Rondaya de Rondayes en mallorquí.*

Tres volums ... ... 60 pessetes

LES OBRES D'EN BERNAT METGE: *Lo Llibre de Mals Amonestaments; lo Llibre de Fortuna y Prudencia; la Historia de Valter y Griselda; y Lo Somni, hont se tracta de la inmortalitat de l'ànima, de la sobtosa mort del Rey en Johan, de coses infernals y de costumes de homes y de fembres. Textes autèntichs, publicats en vista de tots els Manuscrits coneguts, per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMX.*

Un volum... ... ... 16 pessetes

LLIBRE ANOMENAT VITA CHRISTI, *compost per Sor Isabel de Villena, abadessa de la Trinitat de Valencia, ara novament publicat segons l'edició de l'any 1497 per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMXVI.*

Tres volums ... ... 36 pessetes

LES HISTORIES TROYANES *de Guiu de Columpnes, traduides al català en el XIV^en segle per En Jacme Conesa y ara per primera volta publicades per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMXVI.*

Un volum de XL + 364 pàgs. ... ... 12 pessetes

EN PREPARACIÓ

CRÓNICA D'EN BERENGUER DE PUIGPARDINES.
REGIMENT DE LA COSA PÚBLICA, *de Fra Francesch Eximeniç.*
JARDINET D'ORATS. Cançoner dels segles XV y XVI.
TRAGEDIES DE SÉNECA, *traduides per Antoni Vilaregut* (segle XIV).
ESCALA DE CONTEMPLACIÓ, *de Fra Antoni Canals.*
FLOS SANCTORUM. Traducció catalana del segle XIV.
LLIBRE DE LES DONES, *de Fra Francesch Eximeniç.*
BREVILOQUI DE JOAN GALENS. Traducció catalana del segle XIV.
FLOR DE LA BIBLIA, *de Sant Pere Pascual.*
LLEGENDARI DE LA VIDA, PASSIÓ Y MORT DE N. S. JESUCRIST.
VIDA DE LA VERGE MARÍA, *de Miquel Pereç.*
LES TRANSFORMACIONS D'OVIDI, *traduides per Francesch Alegre.*
PRIMERA GUERRA PÚNICA, *de Lleonart Aretí, traduida per Francesch Alegre* (segle XV).
CERCAPOU DEL CRESTIA, *de Fra Francesch Eximeniç.*

DIRECCIÓ Y ADMINISTRACIÓ

Casa MIQUEL-RIUS, carrer de Mallorca, 207; Barcelona

A BON SENY NO HI VAL ENGANY